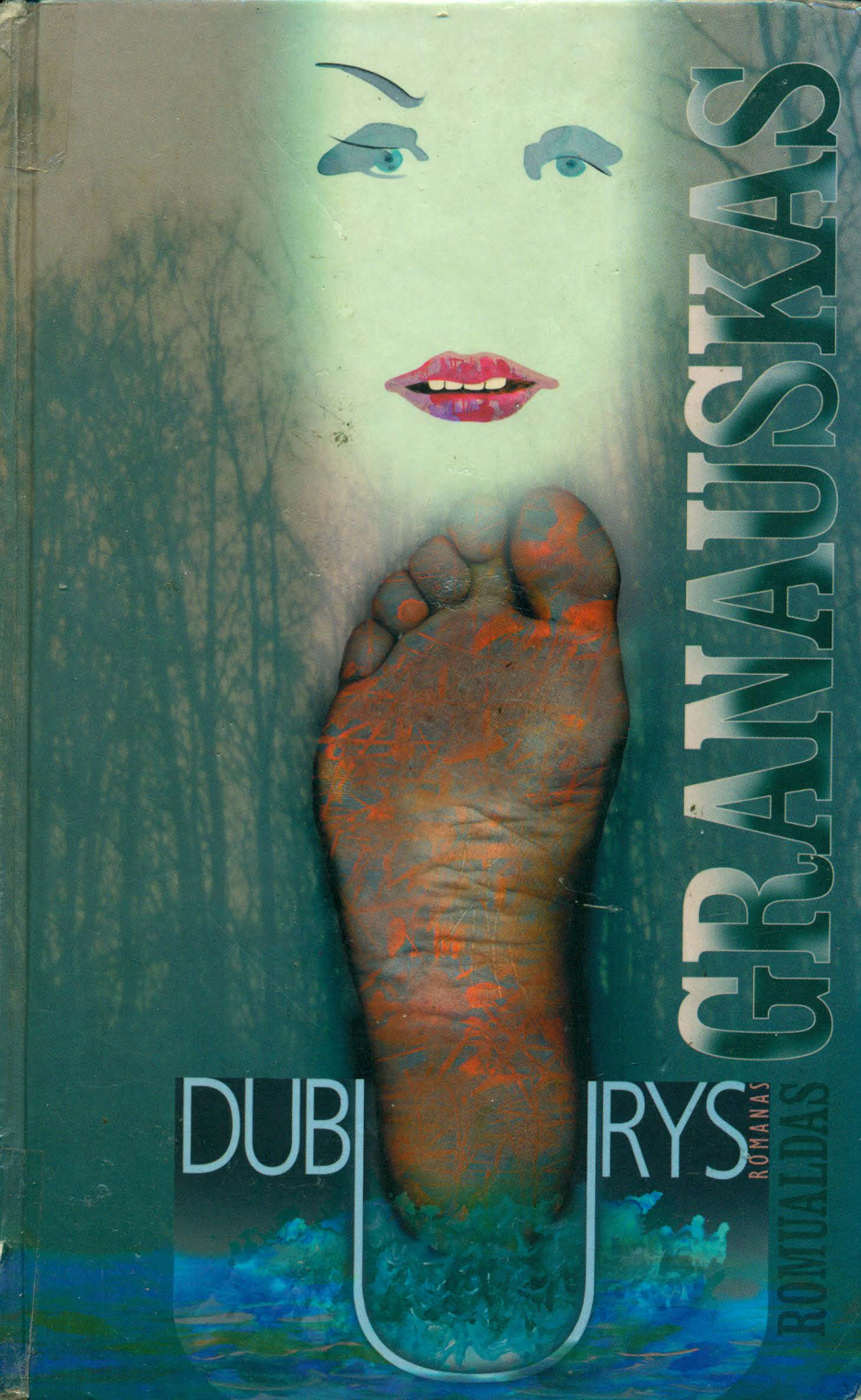
GRANAUSKAS
DUBUJRYS
ROMANAS
ROMUALDAS

ROMUALDAS GRANAUSKAS DUBURYS

ROMUALDAS
GRANAUSKAS

ROMANAS DUBURYS

LIETUVOS
RAŠYTOJŲ
SĄJUNGOS
LEIDYKLA

VILNIUS

KNYGOS IŠLEIDIMĄ RĖMĖ
KULTŪROS MINISTERIJA

UDK 888.2-3
Gr 79
ISBN 9986-39-279-9

© Romualdas Granauskas,
2003
© Apipavidalinimas,
Alfonsas Žvilius, 2003
© Lietuvos rašytojų
sąjungos leidykla, 2003

Bet vis tiek, bet vis tiek
Vieną vasarą čia
Buvo mūsų pasaulis,
Džiaugsmai ir kančia.

Jonas Strielkūnas

Pratarmė

– Ooo!.. Jeigu kas surašytų mano gyvenimą – į tris knygas nesutilptų!.. Šitaip pasako koks senas kaimo žmogus ir tiktai palinguoja galvą... Žino, kad niekas apie jį nei ką rašys, nei surašys, nes niekam jau jis nebeįdomus, net kaimynams, kurie ir taip apie jį viską žino: nieko svarbaus jo gyvenime nebuvo; gyveno sau, prie žemės sulinkęs, šieno karvei pasipjaudavo, bulves nusikasdavo, dviračiu važiuodavo į miestelį duonos... O kiti ne?.. Na, kartais išgerdavo su vyrais, parlinguodavo patvoriais namo, net dainos nedainuodamas, nusispirdavo priemenėj kaliošus, guldavo į lovą ir nusisukdavo veidu į sieną...

Tik dabar pradedu suprasti, ką tokie žmonės turi galvoj, šitaip sakydami. Jie ne apie save ir sako, savęs jie nelaiko kokiais svarbiais, ypatingus darbus nudirbusiais, jie sako apie tą laiką, kuris išpuolė jiems gyventi: prieškarį, karą, pokarį, tremtį, miškus po karo ir dar daug ką, apie ką ir dabar tik tiek tepasa-

koja: neduok, Dieve, neduok, Dieve... Gal žmogus pats sau pagalvoja ir taip: jeigu gyvenau tokiais svarbiais laikais, tai gal ir mano gyvenimas buvo kam svarbus? Tiesą sakant, jis ir tenorėtų, kad kas rašytų ne tiek apie jį patį, kiek apie tuos įvykius, kurių, kaip jis širdies gilumoje jaučia, niekas neturi teisės pamiršti ar atsainiai – po daugelio metų – numoti ranka: ai, kada visa tai buvo!.. Jis neprisimena savo minčių, kurios kažkada buvo atėjusios jam į galvą, užmiršo, ką ir apie ką galvojo, važiuodamas per miškelį dviračiu ar pamiškės pievoj sukdamas dalgį: šimtus kartų važiuota, šimtus kartų galvota, dabar tų minčių ir nebeprisiminsi, juk per gyvenimą jos tumulais sukosi apie galvą, argi iš minčių susidaro žmogaus gyvenimas? Pagalvojai – ir viskas, nei pėdsako, nei ko, lyg koks debesiūkštis būtų nuplaukęs per dangų. Jis atsimena tik jausmus: baimę, neviltį, kentėjimą, nusiminimą, nerimą, alkį, šaltį, dar daug ką, o džiaugsmas – kas? Jis toks trumpas, jis tarp kitų jausmų tartum ir visai nesvarbus: pasidžiaugei – ir tiek, pats žinai, kad tuoj viskas baigsis, atsitiks kas nors didesnis, svarbesnis, baisesnis... Jau vien to baisesnio laukimas yra baisus, dėl to baisus pasidaro ir visas gyvenimas. Kadangi baisus – tai ir svarbus, nes tik svarbūs dalykai, kurie dedasi aplink tave, toliau nuo tavęs, gal net visai toli, artėja, artėja, supa, gniaužia, užspaudžia širdį ir alsavimą, – štai tą ir reikėtų surašyti į knygas, kad neprapultų be pėdsako nė vienas jokio žmogaus kentėjimas, antraip nėra ant

svieto nei tiesos, nei teisybės, ir apskritai tada nereikia nei gimti, nei gyventi.

Amžiaus gale žmogus savęs paklausia: aš savo jau atbuvau, atvaikščiojau, atkentėjau, nedaug jau čia man ir beliko, bet – už ką? dėl ko? ar suprasiu bent prieš akis užmerkdamas? Ar kad kiti irgi panašiai kentėjo, man nuo to buvo lengviau? Tik sunkiau, Viešpatie, tiktai daug kartų sunkiau! Ir niekas apie tai niekuomet nepaklaus, niekas niekuomet neužrašys, nes niekas kitas to ir negalės suprasti. Kaip nesupratau, dėl ko gyvenu, taip ir nesuprasiu, ir dėl ko miršTu: nejaugi tik dėl to, kad taip sutvarkyta? Vadinasi, mano gyvenimas man kaip ir nepriklausė, tik kentėjimai ir vargai man tebuvo duoti? Tai ir atiduokit juos man, užkaskit kartu į žemę, – kitiems jų mažiau beliks! Bet ne! Neužkasa kartu, palieka, dėl to jie ir dauginasi, dėl to jų ir nemažėja, nors ir visus, kas dar gyvas, palaidotum, kentėjimai kaip buvo, taip ir bus ant šio svieto. Antra vertus, ko jie beverti, tie tavo kentėjimai, jei tavęs paties jau nebėra? Jie buvo tiktai tavo vieno, kiti turėjo savuosius. Jeigu būtų aprašyti – gal ir turėtų kokią vertę, kartu ir pats ją turėtum, o be tavęs jie – beverčiai, bet ir tu be jų – bevertis. Nėra išeities žmogui nuo šito: kol gyvas – nuo kentėjimų, kai miręs – nuo užmaršties.

Tačiau kam aš čia svarstau tokius dalykus? Nerašysiu apie jokį seną žmogų, gal jau paskutinę vasarą minantį savo kiemo dobilą, nerašysiu apie jokias tokias mintis, kurios seniems būtinai ateina į galvą,

nerašysiu apie... Apie daug ką nerašysiu. Tiesiog abejonė jau nebe pirmą kartą užgula širdį: ar įdomus kam nors gyvenimas žmogaus, kuris net pats sau buvo neįdomus ir kuris, saugok, Dieve, niekuomet nėra norėjęs, kad apie jį kas nors rašytų? Atvirkščiai: jis gyveno taip, kad ir labiausiai norėdamas nieko įdomaus apie jį negalėtum parašyti. Tačiau kažkodėl iš visų klasės draugų aš jį vieną dažniausiai prisimenu, nors, tiesą sakant, ir prisiminti beveik neturiu ko. Ir mokiausi kartu su juo tiktai vienerius metus, ir nebuvom mes jokie draugai, tik vardas ir pavardė užsiliko galvoj ir dar tas vienas klausimas: šitiek iš mūsų klasės nebėra tarp gyvųjų, kaži, kaip jis? Nežinojau net kur gyvena, nežinojau, ar įstojo kur mokytis, ar baigė, ką baigė, o juk buvom susitarę, kad susitiksim visa klasė kas penkeri metai vasarą, antrą birželio sekmadienį, ir susitikdavom: kas penkeri, kas dešimt, penkiolika, dvidešimt... Tik jo vieno niekada ten nebuvo, ir niekas jo nebuvo niekur matęs ar susitikęs, bet niekas ir nebuvo girdėjęs, kad mirė ar žuvo. Gal po kariuomenės pasiliko kur Rusijoj, bet ir apie tai būtume sužinoję. Gyvas, o nebeliko. Kaip galima gyvam niekur nebelikti?

Šitas klausimas, o ne jis pats, matyt, ir nedavė man ramybės, tad man nieko daugiau nebeliko, kaip pačiam susigalvoti, kur vis dėlto jis dingo. Štai dėl ko man reikalinga ir šita pratarmė, ir, mano paties senatvei atėjus, šitas klausimas: „O kas gi tada palieka, kai paties žmogaus jau nebelieka?“...

1

Gyventi taip, kaip gyveno Gaučys, galima, jeigu turi prieš akis kokį didelį tikslą. Dešimtmečius laukti tartum kokios išsipildymo valandos, vardan kažko kietai sukąsti dantis, sučiaupti lūpas, tačiau apie tą valandą niekada niekam net puse burnos neprasitarti, – iš dabar žvelgiant neužteko vien tiktai stiprios valios, o ir dar kažko, slypinčio giliau ir už pačią valią, gal net svarbesnio už ją, – to, kas žmogaus sieloje niekada negali nusilpti ar suvisam prapulti. Bet ar iš tikrųjų taip buvo? Gal tik gyveno žmogus, kaip daugybei kitų gyvenosi, dirbo nuo algos iki avanso, susitaupęs pirkosi vieną kitą paprastą daiktą, ir jokie tolimi tikslai, jokios išsipildymo valandos nealino jo širdies ir proto. Tačiau yra vienas dalykas, kuris verčia manyti kitaip – tai jo mirtis, nes niekada nerasta kūno. Žinoma, galima gyventi taip pilkai ir paprastai, jog niekas nepastebės tavo gyvenimo tarp daugybės kitų, pilkų ir paprastų, tačiau kaip ir kur reikia numirti, jog ir tada liktum nepastebėtas? Nesakau – neužmirštas, bet – bent pastebėtas? Neliko jo gyvenimo, neliko jo kūno, neliko nieko. Jeigu jis pats tokio gyvenimo ir tokio galo norėjo, tai kam taip ilgai tam ruošėsi? Nebenori gyventi – ir nebegyvenk, nėra tokio įstatymo, jog privalėtum gyventi visai to nenorėdamas, pats esi savo gyvybės šeimininkas, bet kaip tu begali būti šeimininkas ir savo kūno, jeigu pats jau esi numiręs? Kūnas – jau tiktai daiktas, kurį mirdamas palieki kitiems, bet jis tiems kitiems visiškai ne-

reikalingas, todėl taip ir skubama kuo greičiau juo atsikratyti. Jeigu ne žmona, ne keli jo bendradarbiai, kas dabar begalėtų įrodyti, kad jis iš tikrųjų gyveno? Pasas ir vairuotojo teisės? Ten parašytas vardas, pavardė, gimimo metai – 1936, dar šis tas, visai nesvarbūs ir neesminiai dalykai, tačiau parašyti gali ką nori, nes, pasirodo, svarbiausias dokumentas, patvirtinantis, jog žmogus iš tikrųjų gyveno – tai jo mirties liudijimas, o tokio niekas neišdavė. Gaučys nemirė, nes niekas jo nepalaidojo, nedingo, nes niekas jo niekur nerado, nežuvo, nes niekas jo nenužudė, nepakliuvo po mašina, traukiniu, nenukrito nuo stogo, neišleido paskutinio atodūsio nei ligoninėj, nei namuose, nes niekuomet net nesiskundė sergąs... Neliko, ir tiek. Ir viskas. Tačiau už to „neliko" slypi kažkas neaiškus, nesuprantamas, sveiku protu nesuvokiamas, ir tas neaiškumas kelia sumaištį galvoje. Gerai. Sakykim taip: Gaučio neliko, ir čia nieko daugiau negalim pridurti, todėl teks pradėti nuo jo gimimo, nes negimęs jis juk tikrai nebuvo! Išliko ir gimimo liudijimas, o jame parašyta: „Gaučys Jiuozapas, s. Antano". Vardas parašytas klaidingai, juk „Juozapas" taip niekas nerašo. Gal klebonas apsiriko, pildydamas krikšto knygas, gal vikaras? Tačiau kokią tai galėjo turėti reikšmę Gaučio gyvenime? Jokios. Ar Jiuozapas bus parašyta, ar Juozapas, vis tiek visi tars taip, kaip įprasta.

Iki tol, kol baigė vidurinę, Gaučys ir pats nežinojo, kad jo vardas parašytas klaidingai. Pase kažkaip nė nepastebėjo, nes pirmas kelias dienas vis atsiversdamas žiūrėjo tik į savo priklijuotą nuotrauką ir niekaip nega-

lėjo susitaikyti su mintim, kad jis čia toks negražus, tada įmetė pasą į stalčių ir užstūmė. Gražumu jis niekuomet negalėjo pasigirti, nors akys, plaukai, lūpos, nosis buvo kaip visų, tačiau, kartu sudėjus, nesudarė to vaizdo, kuris mergaitėms iškart įkrenta į širdį. Net daug negražesnis įkrenta, o jo – ne.

Pradžios mokyklą jis lankė tame pačiame kaime, kur ir gyveno, ir tie jo metrikai buvo pas mokytoją, o vidurinę jau reikėjo lankyti mieste, mokytoja Blažiūnienė ir tuos jo metrikus, ir mokyklos baigimo pažymėjimą sukišo į nedidelį vokelį, išlydėjo per gonkeles į kiemą, pabučiavo pasilenkusi į pakaušį, nors jis nebuvo pradinėj nei koks pirmūnų pirmūnas, nei šiaip geras mokinys, tiesiog kaimo varliamušis ir tiek.

– O dabar eik, vaikeli...

Ir stovėjo susigraudinusi kaip kokia motina, kol jis nepasuko už mokyklos kampo, paskui per sodą taku į vieškelį ir tuo vieškeliu – į miestą, į miestą, į miestą... O pirmieji miesto namai jau už kelių kilometrų ir matėsi, ir bažnyčios bokštas, ir alaus daryklos kaminas.

Ir paskui dar septynerius metus tas „Jiuozapas“ gulėjo mokyklos raštinėj, iki pat tos dienos, kol garbanotas direktorius įteikė visiems brandos atestatus. Tik tada Gaučys ir pamatė taip gražiai, aiškiai įrašyta: Gaučys Jiuozapas, s. Antano.

Dabar, kad būtų galima viską aiškiau įsivaizduoti, reikia aprašyti, kur, kaip, kada ir kas buvo.

Iš to miesto, tiesiai į šiaurės rytus, išbėga ir vieškelis, ir geležinkelis. Iš pradžių jie tartum tęsiasi visai

šalia vienas kito, gal tik kelių metrų tarpas juos ir teskiria, paskui jau – keliolika, bet dar nėra tame tarpe jokių namukų, sandėliukų, būdelių ar ko, šiaip auga visokia dulkėta žolė, primėtyta senų laikraščio skiaučių, tuščių konservų skardinių, kartais baltuoja prie kuolo pririšta ožka, kartais ir ne. Taip pamažu toldami vienas nuo kito, vieškelis su geležinkeliu už kokio puskilometrio padaro jau ir platesnį tarpą, ir tada pasimato koks perdžiūvęs bulvių plotelis, svogūnų lysvės galas, kelios lentinės pašiūrės ir pirmieji namukai: jau tvarkingi, su tikrais daržais, su mažais sodeliais, ir taip dar kokį puskilometrį, o paskui – pervaža. Kairėj geležinkelio pusėj prasideda miškas, geležinkelis bėga toliau pats vienas, pačia pamiške, o vieškelis – lygiais laukais. Dar už kokio kilometro ar pusantro miškas pasitraukia toliau nuo geležinkelio, nuo amžino vagonų trinksėjimo ir garvežių dūmų, ir tame plotelyje – galima sakyt: pamiškėj, galima sakyt: tarp geležinkelio ir miško, – ir tame plotelyje išsimėčiusios kelios Gaučio kaimo trobos. Iš čia nebesimato nei miesto, nei alaus daryklos kamino, nes užstoja miškas, toks ilgesnis jo iškyšulys. Tad geležinkelis kerta kaimą į dvi nelygias dalis: mažesnę – kuri tarp miško ir geležinkelio, ir didesnę – kuri už jo. Ne, tiesą sakant, kaimas perkirstas išilgai ne į dvi, o į tris dalis, nes tą, didesniąją dalį, dar kerta juk ir vieškelis, plentas, nubėgantis taip pat į šiaurės rytus, ir ta trečioji, pati didžioji kaimo dalis, yra tarp vieškelio ir Ventos upės, bet visos trys kaimo dalys kaip nors atskirai nevadinamos, o tik tuo vienu kai-

mo vardu. Vieškelis („plentas“ – niekas nesako) čia yra pats svarbiausias. Ne tik dėl to, kad yra daug senesnis už geležinkelį ar kad prie jo, o ne prie geležinkelio, atsirado visas kaimas, o mažesnės trobelės išsiskirstė į pašalius kuri kur, o todėl, kad prie pat vieškelio stovi pradinė mokykla. Jei nuo jos gonkelių pasileisi tekinas tiesiai – už puskilometrio pribėgsi ramiai tekančią Ventą. Ji ten suka vingį, ir anas krantas lygus ir lėkštas, tik prie pat vandens apaugęs karklais ar juodalksniukais, o šitas, vandens pagraužtas, status ir aukštas, ir vadinasi ta vieta Piliakalnis. Nuo jo, kertant skersai vieškelį ir geležinkelį, iki miško, iki Gaučio namų, tiesiai bus bemaž tiek, kiek ir iki miesto, kokie trys kilometrai, tačiau vaikystėj trys kilometrai nėra svarbūs, svarbiau tai, kad už vieškelio, arčiau upės, gyveno jau lyg ir kokie kiti, daug svetimesni, vaikai. Nors kiekvieną rudenį susitikdavo toj pačioj pradinėj prie vieškelio, bet didesnių draugysčių su tais, paupiniais, nebuvo: jie maudydavosi maudykloj žemiau kaimo, o užvieškeliniai – savo, prie Piliakalnio. Paupiniai turėjo tarytum savo upę, bet neturėjo savo miško, savo žemuogių, mėlynių ir baravykų.

Paskui, paūgėjus, visa tai nebeteko reikšmės, viso kaimo jaunimas prie to Piliakalnio ir maudydavosi, ant jo viršaus ir gegužines keldavo, ir pasimatymus pasiskirdavo. Išplatėjo vaikystės pasaulis, o kuo platesnis – tuo mažiau kam bepriklauso, nepalyginsi su tuo siauru kūdikystės ruoželiu tarp miško ir geležinkelio: tarp eglių ošimo ir sąstato vagonų žvangėjimo. Visai mažas ir jaukus dar buvo tas Gaučio pasaulis, ir būtų jis buvęs dar

jaukesnis, jei ne tos dvi baimės: neik į mišką – paklysi, neik prie geležinkelio – suvažinės.

Reikia manyti, Gaučio kūdikystė nepraėjo kaip nors kitaip, nei daugybės pokario vaikų. Tėvai turėjo pamiškėj tris hektarus tokios pilkos šilainės, vieną karvę, vieną paršiuką, keletą vištų. Buvo ir vokiečiai, buvo ir rusai, bet motina ir prie vienų, ir prie kitų kasryt tempdavo pagelžkeliu savo kryžių, – savo kryžių ir tiesiogine, ir perkeltine prasme: persimetusi per pečius naščius, prisikabinusi prie kiekvieno galo po skardinį bidonėlį su pienu, linguodavo su jais miesto pusėn: per šaltį, per sniegą, per lietų – kasryt vis su tais savo naščiais, vis tuo pačiu pagelžkelio taku, kuris, ko gero, nebūtų užžėlęs net ir tada, jei tik viena pati juo ir tebūtų vaikščiojusi.

Miestas, kuris buvo netoli, nors iš kiemo ir nematomas, Gaučiui dar nieko nereiškė. Kol esi mažas – ir tavo pasaulis tebėra mažas: karvės ganykla pamiškėj, dvi dirvelės arčiau: viena – bulvių, kita – miežių, kelios obelys prie tvarto galo, daržas, paskui – troba, su visais jos rakandais ir kvapais, teisingiau – paprasčiausia trobelė: priemenėlė, virtuvė ir dar vienas kambarys, kuriame jie visi trys miegodavo, o pabudęs Gaučys matydavo už lango seną kiemo vyšnią, bet pusė jos šakų jau buvo nudžiūvusios. Kas dabar galėtų pasakyti, kokie pirmieji tos kūdikystės įspūdžiai visam gyvenimui išliko Gaučio atminty? Tikriausiai tokie, kaip daugumos kaimo vaikų: tėvo, motinos veidas, artimiausių kaimynų veidai, karvės akys, gaidžio sparnų plasnojimas ant daržo tvoros stulpo, dar kas nors, dar, sakykim, vakarienei verdamos putros kva-

pas ar besimainančios ugnies spalvos, kai motina atidaro geležines krosnies dureles arba palieka jas pusiau praviras?.. Tėvo nugara prie stalo, kai jis užsikvempęs srebia vakare savo viralą, – tėvas irgi beveik kasdien išeidavo į miestą: padėdavo kam statytis namą, kasdavo pamatus, šulinius, kartais dirbdavo lentpjūvėj ar kur kitur, bet žiemą – tai vis prie miško darbų, vis prie jų, didžiausiam speige ir snieguose ligi kelių.

Kūdikystės atmintis – įnoringa, niekada nesuprasi, ką ji atsirinks ir pasidės į pačius giliausius savo podėlius, svarbesni dalykai dažniausiai ten ir nepatenka, o koks niekas, koks menkniekis, koks mažmožis, kokia vištos plunksna, įstrigusi bulvės žiede, gali iškilti tau prieš akis net paskutinę gyvenimo valandą. Tačiau du dalykai, be jokios abejonės, turėjo visam gyvenimui užsilikti Gaučio atminty: kaip jį motina pirmą kartą vedė į mokyklą ir kaip jo tėvas gulėjo aname kambary ant lentų, apautas tokiais keistais batais, kad jų neatsiminti būtų tiesiog neįmanoma.

O į mokyklą eiti reikėjo taip: perėjai geležinkelio sankasą, paskui kiek padirviais ir pagrioviais, pro dviejų kaimynų sodybas, kuriose nebebuvo mažų vaikų, – ir atsirėmei į mokyklos sodo kampą, to sodo patvoriu ligi pat gonkelių. Tik tie traukiniai buvo baisus daiktas: nors ir matai garvežį, kad jis dar labai toli pūškuoja, leisdamas dūmus, vis tiek turi stovėti ir laukti, kol prabildės, pražvangės pro šalį, jokių bėgimų, jokių lakstymų skersai bėgius, geriau tegu mokytoja pabara už pavėlavimą, negu kad visam gyvenimui liksi be kojų, kur tada

dėsies? Voliosies vienas asloj kaip koks pagalys pamestas, o įeis į trobą gaidys ir iškapos tau akis, net saulės šviesos nebematysi, ir kaip tada tau bus?.. Va taip, vaikeli, ar supratai?..

Mokytoja Blažiūnienė buvo ne šiaip sau mokytoja. Ir jų ūkis buvo ne šiaip sau ūkis: beveik nuo pat miesto ribos visas tas žemės tarpas tarp vieškelio ir geležinkelio, visi tie laukai, dirvos priklausė tam ūkiui, ir didžiulis namas su dvejomis gonkomis, skardiniu stogu, baltomis langinėmis, daržinės, tvartai, klėtys, dideliausias sodas... Bet gyveno ji ten viena pati ir mokytojavo, ir visiems vaikams leido skinti obuolius ir valgyti kiek nori, tik labai pykdavo, jei rasdavo vos prakąstą ir numestą į žolę. Ir dar: nemėtyti nuograužų į rainą jos katiną, visuomet besišildantį ir besimarkstantį saulėkaitoj prie gonkelių. Reikėtų sakyti ne „Blažiūnienės ūkis“, o „Blažiūno ūkis“, nes prie Smetonos Blažiūnas buvo kariuomenės pulkininkas, bet dabar jau niekas taip nebesakė, nes, kai pirmąjį kartą užėjo rusai, jį areštavo ir kažkur išvežė, visi kaime apie tai žinojo, todėl daugiau niekada ir nebesakė „Blažiūno ūkis“. Tai motina papasakojo, kad Blažiūnienė – ne šiaip sau mokytoja! Ji anksčiau gyveno Kaune, čia retai atvažiuodavo, ten irgi turėjo didelį gražų namą, o kai atvažiuodavo – buvo visa žieduota ir auskaruota, baimė matyti, o aukštus mokslus yra išėjusi pačioj Šveicarijoj, ir aukštesnių jau niekur nebėra! Gaučiui padarė įspūdį ne ta Šveicarija ar Kaunas, o tas pabrėžtinai ištartas žodis „pačioj“, net jo delnas iš baimės sudrėko motinos saujoj. Blažiūnienė

ir buvo „pati, pati“: aukšta, liekna, auksiniais plaukais, žydrom akim, rodos, tik imk ir iškart statyk į paveikslą, bet kad gal ir nelabai: ir plaukai smilkiniuos ne auksiniai, o visai žili, ir lūpų kertelės nukarę žemyn, tartum jai visą laiką kažką labai skaudėtų. Ir niekuomet nenusišypso, tos šypsenos visa mokykla ketverius metus laukė, bet taip niekada ir nesulaukė. Iš pradžių visiems atrodė, kad ji jų nemyli, bet vėliau iš kažko – patys nežinodami iš ko – suprato, kad myli! myli! visus myli!

Gaučys pagal metus galėjo eiti į mokyklą ir anksčiau. Keturiasdešimt ketvirtais juk jam jau buvo aštuoneri metai, bet kad nebuvo pačios mokyklos, nes Blažiūnienė dar nebuvo atsikėlusi iš Kauno ir neužleidusi pusės didžiojo namo visoms keturioms klasėms. Smulkiau apie ją pačią nieko daugiau papasakoti negalima, nes tų metų rudenį, kai Gaučys su tais savo nevykusiais metrikais, Blažiūnienės pabučiuotas į pakaušį, išėjo pro sodą į vieškelį, – tais pačiais metais ją išvežė, ir niekas daugiau apie ją niekuomet nebegirdėjo.

Tą rudenį, kai motina, suspaudusi saujoj jo drėkstantį delniuką, vedė jį pirmąkart į mokyklą, tėvo namuose jau nebebuvo. Jeigu ir būtų buvęs, kažin, ar pats būtų vedęs ir dar bauginęs visokiais gaidžiais, kurie bekojams vaikams iškapoja akis, gal būtų tik griežtai pasakęs: visuomet palauk, kol pravažiuos traukinys, girdi? Vi-suo-met!.. Ir niekuomet nebūk koks neatsargus ar išsižiojęs, tikri vyrai tokie nebūna, girdi?..

Tėvo nebuvo namuose jau koks mėnuo, o gal daugiau. Jį vokiečiai pagavo prie turgaus kartu su kitais

vyrais ir visus išvežė kažkur prie fronto kasti apkasų. Kur jie ten kasė tuos apkasus, kur jie ten kirto svetimos žemės molį – niekas nežinojo. Vieni sakė, kad Latvijoj, kiti – kad kažkur dar toliau, bet frontas kas savaitę traukėsi vis arčiau Lietuvos, jau net prie Šiaulių, bet net iš ten nepabėgsi ir nepareisi, – visiems į nugaras žiūri atstatyti vokiškų automatų vamzdžiai, sako, vokiečiai gali nušauti vien tik už žiūrėjimą namų pusėn, su jais menki juokai, jie po du kartus to paties nesako. Taip kalbėjo kaimynas Lenkauskas, o motina klausydamasi vis balo, naktimis verkdavo, Gaučys dar buvo per mažas, kad galėtų paguosti; vis tiek su tais savo naščiais išlinguodavo pagelžkeliu į miestą kiekvieną rytą ir, kol negrįždavo, Gaučiui būdavo baugu vienam būti. Kieme, prie vištų, prie gaidžio vis dėlto būdavo kiek drąsiau. O Lenkauskas vis ateidavo ir vis kalbėdavo apie tą frontą, tartum tyčia dar labiau gąsdindamas motiną, ir bepigu jam buvo kalbėti, nes jos paties sūnus nebuvo pagautas ir jokių apkasų niekur nekasė.

Tą rugsėjo rytą, saulei tekant, kai motina lauke taisėsi savo naščius, Lenkauskas įvažiavo su ratais į kiemą. Gaučys jau mokėjo vienas pats nueiti į mokyklą, jau kelias dienas buvo žiūrėjęs į juodą klasės lentą, į baltas raides joje, į auksinius Blažiūnienės plaukus, vaikščiojo tylus ir tarytum kiek pavargęs nuo tos didelės jį užgriuvusios atsakomybės: viską atsiminti, ką sako mokytoja, nuolatos sekti, kad netyčia neišlįstų snarglys, saugotis tų baisiųjų traukinių, o kur dar visa galybė nematytų vaikų, naujų įspūdžių, mokėti teisingai

pakelti ranką, kai prašais už daržinės į būdelę. Neduok, Dieve, jei kelsi, kelsi tą ranką, o mokytoja ims ir laiku nepastebės, rašys kažką nusigręžusi lentoj ar dar ką darys, – juk gali nepastebėti? Gali.

Todėl tą labai ankstyvą rugsėjo rytą, pamiškėj, karvės garykloj besidraikant melsvai perregimai miglelei, Gaučys dar miegojo, motina jį pakeldavo tiktai prieš pat išeidama, o šįryt ir visai nebūtų kėlusi, nes buvo sekmadienis, ir Gaučys, labai pavargęs nuo savo mokslų, būtų saldžiai miegojęs ligi pat jai pareinant, bet jį pažadino motinos klyksmas kieme:

– Kaip tu jį paguldei?!.. Kaip tu jį paguldei, nelabasis?!.. Tiesiai ant pliko dalgio!..

Nuo tokio klyksmo Gaučys atsibudo akimirksniu, vienomis kelnelėmis iškurnėjo į kiemą, net spėjo išgirsti, ką negarsiai, bet vis tiek tartum kiek susigėdęs, sako Lenkauskas:

– Guldyk ant ko nori, dabar jam tas pats...

Kieme motina blaškėsi apie ratus, vis pripuldama tai iš vieno šono, tai iš kito, ir daugiau jau nieko suprantamo nebeklykė, tik:

– A!.. A!.. Viešpatie!.. A!..

Tėvas aukštielninkas gulėjo ratuose, ir tikrai po jo galva blizgėjo Lenkausko dalgis, o iš abiejų ausų dar buvo ištekėjusios dvi plonos kraujo srovelės, bet tiktai žemyn per abu skruostus, dugninės lentos visai nebuvo kruvinos, todėl Gaučiui ir pasirodė, kad galbūt tėvas dar truputėlį gyvas, patį mažiausią truputėlį dar gyvas.

Vėliau Gaučys viską atsimins iki smulkmenų. Visą gyvenimą: ir kaip pustekinė atbėgo Lenkauskienė, ir kaip jie trise kėlė tėvą iš ratų ir nešė į trobą, kaip Lenkauskas, skaudžiai plėšdamas žąslus, tupdė arklius atgal, norėdamas apgręžti savo didžiuosius ratus tokiame mažame kieme, kaip jis stačias ratuose su visu tuo dalgiu išvažiavo į miestą užsakyti karsto, kaip Lenkauskienė siūlėsi nuplauti ir nuskusti lavoną ir kaip baisiai motina žybtelėjo akimis jos pusėn:

– Aš savo žmogaus nebijojau gyvo, nebijau ir mirusio!.. Geriau užkaisk didįjį katilą vandens ir pašildyk!..

Bet ir Lenkauskienė buvo nepėsčia:

– Ar bijai, kad dar ir slogą gaus, šaltu plaunamas?.. – bet atsitūpusi ėmėsi kurti ugnį.

Vėl žybtelėjo motinos akys, Lenkauskienė jai nieko daugiau nebesakė. Motina jau seniai nebeklykė, net nebeverkė, tik neįprastai lėtai vaikščiojo po trobą, tiesdama ranką tai į vieną, tai į kitą daiktą, bet vis lyg pro šalį, vis kažkaip nepataikydama paimti. Kai vanduo pašilo, suspaudė saujoj rankšluostį:

– Eikit abudu į kiemą, aš pati viską.

Lenkauskienė paėmė Gaučį už rankos:

– Einam, einam, kad jau varo, tau tikrai nereikia čia nieko matyti.

Pasivedėjo kieme iki pat daržo tvoros, kur pilkavo didokas akmuo, atsisėdo ant jo, ištiesė tolyn į žolę kojas:

– Aš pasėdėsiu, o tu pastovėk. Matai, kad kito akmens tau šalip nėr.

Ir daugiau jo nebekalbino, užsižiūrėjusi į vieną taš-

ką kažkur pamiškėj, kur ta melsvoji miglelė jau senokai buvo ištirpusi. Gaučys ir stovėjo, kaip lieptas, šalia jos vienom kelnytėm, bet jam labai labai norėjosi pišioti, nes kaip išpuolė į kiemą, taip dar ir nebuvo niekur pasitraukęs į šalį. Ir tada jiedu abu vėl išgirdo motinos klyksmą, bet dabar jau iš trobos, ir vėl tik su tuo vienu aiškiai teišskiriamu žodžiu:

– Viešpatie!.. Viešpatie!..

Lenkauskienė stenėdama kėlėsi nuo akmens, Gaučys pajuto, kad jam tarpukojy staiga pasidarė ir karšta, ir šlapia.

Tėvas visiškai nuogas gulėjo lovoj ant plikų dugno lentų jau apiplautas, o jo šiaudinis čiužinys buvo įverstas į Gaučio lovą, bet dabar tėvas visiškai nebuvo panašus į tėvą: motinos skarele buvo paištas jo smakras, skarelės kampai, suveržti viršugalvy, styrojo aukštyn kaip dvi zuikio ausys, ant vokų buvo uždėta po metalinį pinigą, o motina, jiems įbėgus į trobą, tartum visiškai užmiršo apie tėvo nuogumą, laikė rankoj vieną jo kamašą ir vis dar tebešaukė tą savo: „Viešpatie!.. Viešpatie!".

– Kas dabar benutiko? – paklausė Lenkauskienė. – Nešauk! Nebešauk jau. Matai, nuo to tavo šaukimo vaikas iš baimės apsipišiojo.

Motina metė akį į šlapią Gaučio tarpukojį, gūkčiojo, gūkčiojo, tartum ką rydama ir niekaip negalėdama nuryti, bet ir žodžių jokių negalėjo ištarti, tiktai vis rodė Lenkauskienei tą kamašą. Apyžlibė Lenkauskienė dar nieko iš to rodymo nesuprato, o Gaučys jau pamatė: kamašas buvo visiškai be pado, vienas tiktai viršus ir au-

liukas, ir pro tą auliuką kiaurai švietėsi galinis langas. Pagaliau supratusi, Lenkauskienė net į rankas nepaėmė to kamašo, o puolė prie lovos ir pakėlė aukštyn vieną tėvo kojį. Pamačiusi padą, dabar jau Lenkauskienė pradėjo šaukti:

– Jėzusmarija!.. Jėzusmarija!.. Gývos mėsos!.. Gyvos mėsos!..

Kol tėvas gulėjo Lenkausko vežime ant dalgio, kažkodėl niekas ir nepamatė tų padų. Gal todėl, kad jie buvo visiškai juodi nuo pabėgių smalos ir žemių, ir kraujuotos mėsos po jais dėl to nebuvo raudonos.

Paskui, jau naktį, kai susirinkę į budynę kaimo vyrai išėjo į kiemą parūkyti, jie visaip apie tai kalbėjo, svarstė, spėliojo, samprotavo, bet nieko daugiau neišsamprotavo, tiktai tiek: pabėgęs nuo fronto, nuo tų apkasų, tėvas ėjo namo. Iš kur jis ėjo, dar niekas gerai nežinojo. Jeigu liko gyvi, gal vėliau parsiras kiti kartu buvę ir papasakos, bet kol kas aišku tiktai, kad ėjo žmogus iš labai toli, gal nuo Rygos, gal nuo Liepojos, gal nuo dar toliau, ėjo žmogus namo, ėjo dieną naktį, o kad nepaklystų – ėjo geležinkeliu, kuris jį turėjo parvesti ligi pat namų, kone iki pat slenksčio, bet nepriėjo, pritrūko kelių šimtų metrų, kur jį nutrenkė užlėkusi kareivių drezina. Ir dar kalbėjo, kad tol, kol tebebuvo kamašų padai, gal ėjo jis pačiais pabėgiais, nors taip ir labai nepatogu eiti: peržengiant vieną – per platu, žengiant ant kiekvieno – per trumpa, todėl turi statyti vieną kojį ant pabėgio, kitą – į tarpą ant žvyro ar skaldos, kuri tuos padus tuojau kaip ėste suės.

– Bet ko jis ėjo tais bėgiais, ko? – kažkas vis dar nesuprato. – Ko nėjo palei?

– Iš pirmo gal ir nėjo, – aiškino Lenkauskas. – Bet kiek gali eiti? Ar pavalgęs ėjo, ar lašinių kokių prisikirtęs? Pasilpo visai, pajuto, kad tuojau kris ant žemės ir daugiau nebatsikels. Tad paskui ir ėjo bėgiais, o bėgiais eidamas jau tikrai neužmigsi!

– Bet juk vis tiek užmigo, kad atlekiančios drezinos neišgirdo?

– O kuomet užmigo? Kai savo kaimą jau buvo priėjęs! Atsileido žmogui viskas. Miegodamas dar ėjo! Juk tiek bebuvo likusi!

– Bet kaip jis begalėjo paeiti tokiom kojom?

– Kaip negalės... – atsiduso kažkas. – Į savo namus ėjo, pas pačią, pas vaiką... Kožnas galėtų.

– Jo... Parėjo... Skaitos – parėjo... Nu, viskas, vyrai, einam giedoti Kálnų.

O tada, apžiūrėjusi padą, Lenkauskienė paguldė visą koją atgal, paslinko palei lovos kraštą arčiau tėvo veido, kiečiau suveržė skarelės kampus ant viršugalvio, paspaudė pirštu abu pinigus ant vokų, ir taip žemai prie jo pasilenkė, lyg būtų norėjusi pabučiuoti.

– Kas čia jam iš burnos kyšo? Nepamatei prausdama?

Ir motina pasilenkė, bet pirma atleido skarelės mazgą. Pačiame lūpų kamputyje kyšojo žolės stiebelis, visai trumpas, gal kaip trečdalis degtuko, Lenkauskienė timptelėjo, bet šis nutrūko:

– Iš kur ta žolė burnoj?

Vienos rankos pirštais suėmusi už viršutinės lūpos,

kitos nykščiu spausdama smakrą žemyn, ji pražiodė tėvui burną, dviem pirštais kabino iš jos kažkokią žalią pusiau sukramtytą košę ir dėjosi sau į kairės rankos delną.

– Va! – atkišo ir parodė motinai. – Ėjo, ėjo ir nuo pagelžkelio arklarūgštynes valgė!.. Tiktai vėl nepradėk čia klykti!

Motina irgi prisilenkusi žiūrėjo į tą žalią košę Lenkauskienės delne, jai virpėjo lūpos ir smakras, ji paėjusi atsisėdo ant Gaučio lovos, veidas pasidarė beveik ramus. Susikišo abiejų rankų pirštus sau į plaukus:

– Nebijok, daugiau aš nebeklyksiu.

– Tuomet imkim drabužius vilkti, jau ir Lenkauskis su grabu parvažiuos. Aš tiktai kieme rankas nusiplausiu. O tu vėl surišk tą savo kuskelę, tik stipriau suveržk, kad lūpos gerai susitauptų. Paskui gali biškį dantys matyties.

Temstant, kai pradėjo rinktis kaimynai į budynę, tėvas gulėjo didžiajam kambary pašarvotas, apvilktas savo vestuviniu kostiumu, iš šonų degė dvi žvakės, o galvūgaly, pakabintas ant sienos, juodavo didelis medinis kryžius. Ir motina, apsigobusi juodą skarelę, sėdėjo ant žemo krėsliuko karsto galvūgaly, nenuleisdama akių nuo tėvo veido. Vyrai giedoriai visi sutilpo aplink stalą, o moterys susėdo ant Gaučio ir ant tėvų lovų. Stojo visai, visai tylu, tuojau visi persižegnos ir pradės kalbėti maldą. Ir toje tyloje, nuo karsto pusės, pasigirdo toks negarsus: trekšt!.. Rankos, jau keliamos prie kaktų žegnonei, taip ir sustojo pusiau pakeltos, nes vėl pasigirdo,

dabar jau du kartus: trekšt!.. trekšt!.. Visi sužiuro į karsto galą, į tuos tėvo kamašus, kuriuos motina buvo labai švariai nuplovusi pas šulinį. Kamašų viršai buvo ištepti kiaulės taukais ir katilo piešomis, todėl beveik blizgėjo, tiktai padai buvo iškirpti iš keliskart sulenkto laikraščio ir prilipdyti vakarykščia virta ir sutrinta bulve. O padų laikraščius motina buvo kažkaip užmiršusi nutepti tomis piešomis, dabar taip aiškiai nebūtų baltavę, nors, tiesą sakant, jie labai ir nebaltavo, veikiau juodai taškuotai pilkavo, ir net buvo lopais šėmargi, nes ir ant vieno, ir kito buvo likę po nukirptos laikraštinės nuotraukos gabalą. Vienoje buvo matyti tanko šonas su baltu vokišku kryžiumi ir puse patrankos vamzdžio, kitoje – lėktuvo sparno apačia su rusiška penkiakampe...

Žinoma, kai prisirinko tiek žmonių, nuo jų alsavimo, nuo pečiuko šilumos trinta bulvė padžiūvo, tie laikraštiniai padai ėmė – trekšt! trekšt! – atšokinėti nuo kamašų. Motina puolė prie lentynėlės, kol tie laikraščiai visai nenukrito ir nepasimatė tėvo kojų mėsos, pasigriebė juodų siūlų špūlikę ir tvirtai privyniojo tuos laikraštinius padus prie kamašų: kad ir treškės, bet visai jau nebeatkris. Degdama iš gėdos vėl sėdosi ant savo taburetės, ir ilgai nebežiūrėjo nei tėvui į veidą, nei kitur, tik sėdėjo, žemai nulenkusi galvą. Žemai, žemai. Niekas jai nepasakė nė žodžio, niekas, net moterys, nepasišnibždėjo tarpusavy, visą laiką buvo tylu, ir toje tyloje vėl visų rankos pakilo žegnonei...

2

Kol lankė kaimo mokyklą, Gaučys iš tikrųjų buvo vienišas kaimo vaikas, net ne viso kaimo, o tik nedidelės jo dalies iš penkių trobų, įsiterpusių tarp miško ir geležinkelio. Daugiau jo amžiaus vaikų čia nebuvo, nebuvo ir knygų, tik „Aušrelė“ ir „Sakalėlis“. Nebuvo tų knygų ir mokykloj, nes mokytoja Blažiūnienė neatsivežė jų iš Kauno, tiktai du lagaminus su būtiniausiais drabužiais.

Išeidama su naščiais į miestą, motina keldavo jį iš lovos ir liepdavo tuojau pat sėstis prie stalo ir valgyti, manydama, kad valgydamas jis tikrai daugiau nebeužmigs ir nepavėluos. Dubenyje prie pečiuko jam būdavo įpilta vandens nusiprausti, bet prausdavosi jis kaip katinas – pavalgęs, kai motina jau toli būdavo nulingavusi pagelžkeliu, todėl nei ausų, nei sprando švarumo nebebūdavo kam patikrinti. Pirmoj klasėj jis dar gerai nepažino laikrodžio, todėl motina ant stiklo buvo prilipdžiusi siaurą popieriaus juostelę: kai ilgoji rodyklė bus čia, tai jau turi vilktis švarkelį ir eiti. Jis buvo klusnus ir tykus vaikas, nesikarstydavo tvorom ir medžiais, tiktai jo vaikystės laikas, kai neturi nei su kuo žaisti, nei ko skaityti, slenka be galo lėtai, ypač rudenį ir žiemą, kai anksti temsta, lyja, sninga, kai tūkstančiais balsų ošia ir dejuoja miškas, ir labai garsiai, iki išgąsčio, žvanga kitoj trobos pusėj ilgi geležinkelio sąstatai. Tada jis eidavo į tvartelį pas karvę, atsinešęs nuo skiedryno pagaliukų, šakaliukų, pats ką nors susigalvodavo žaisti, o

šitas šiltas, stambus, romus gyvulys buvo geriausias jo draugas. Karvė net imdavo mūkti, ilgesnį laiką jo nematydama. Jis jai sekdavo pasakas, tas, kurios buvo „Aušrelėj" ir „Sakalėly": apie broliuką Joniuką ir sesytę Elenytę, apie tris račius, kurie pakabino savo pilvus ant medžio ir išėjo pasaulin, apie Kęstučio kovas su kryžiuočiais ir apie Birutę. Tačiau viena ausim visuomet tartum klausydavosi: ar neprabilda, ar nepražvanga pro šalį traukinys, išeidavo iš tvartelio ir žiūrėdavo, kol dingdavo iš akių paskutiniai vagonai, o žiemą, troboj, išgirdęs jį vėl atidundant, atitraukdavo užuolaidėlės kraštą, kišdavo nosį prie šalto stiklo ir žiūrėdavo, kaip skrodžia akliną tamsą galingi garvežių žibintai, pramušdami sau šviesos kelią pro lietaus lašus ar snaigių sūkurius. Baugūs ir paslaptingi buvo tie traukiniai vienišam ir liūdnam kaimo našlės vaikui, tad gal dar iš tų dienų visam gyvenimui ir išliko toks jo įprotis: galėjo kalbėtis su žmogum, galėjo žiūrėti tiesiai jam į akis, atidžiai klausytis, bet matėsi, kad viena ausim visąlaik jis tartum ir dar kažko klausosi, kas tuojau turi pasigirsti. Pasigirsti iš kažkur: iš priekio, šono, gal iš už nugaros, ir neaišku, koks bus tas netikėtas pasigirdęs garsas. Trankus kaip šūvis ar tylus kaip šnibždesys. Bendraklasiai, ypač bendraklasės, kartais net grįžteldavo atgal, lyg staiga pajutę, jog artinasi iš užpakalio kažkas trečias.

Miestas pasiėmė jį iškart, valingai, ir jau daugiau nebepaleido. Tiesą sakant, kasdien nuo savęs trumpam paleisdavo: pareiti namo ir pernakvoti, bet tik iki kito ryto, kol vėl, pasiėmęs kelias knygas ir sąsiuvinius, pri-

valės nustatytu laiku grįžti. Mokykla dabar buvo jam viskas: mokytojai, pamokos, pertraukos, krepšinis, teniso stalas koridoriuj, labai daug tokių pat vaikų, o kaime – kas: pavargusi motina, karvė ir paršelis. Tiesa, karvė jau ir nebemūkė, jo nesulaukdama, o kai paseno, motina prisiaugino kitą, tai kitai jis net tarpuragės niekada nebepakasė.

Gaučys augo, iš kūdikio darėsi vaikas, iš vaiko – pauglys, ilgėjo jo takai, plėtėsi pasaulis; žinios, patyrimas, erdvės: pačioj pradžioj – tik pagelžkeliu iki mokyklos ir tik ta viena gatve, paskui – jau toliau, jau kitom gatvėm, jau ir kitapus miesto iki pat didžiojo Ventos malūno, ir į kitą pusę, kur prasideda durpynai, bet vaikščiodavo jis visada vienas, viską įsidėmėdamas ir pats sau kažką galvodamas. Keista, bet mokykloj jis nė vienos mergaitės nebuvo įsimylėjęs, bent jau taip, kad per naktį tik apie ją vieną galvotų ir vartytųsi neužmigdamas. Net į šokius mokykloj jis neidavo, gal yra buvęs kokį kartą ar du, ten jam nebuvo įdomu. Nesijautė esąs blogesnis ir dėl to, jog neturėjo gabumų nei piešti, nei dainuoti, nei vaidinti, nei organizuoti kokius klasės renginius, žodžiu, jis niekur nerodė iniciatyvos, o ir mokinys tebuvo vidutinis, klasės auklėtoja nebūtų galėjusi pasakyti, kuo jis iš tikrųjų domisi. „Viskuo“ – šitas žodis netiko. „Niekuo“ – irgi ne. Sakoma, jaunystei skirta gyventi, o senatvei – suprasti. Gaučiui, matyt, buvo skirta atvirkščiai: dar penktoj klasėj, jau patį pavasarį, jis patyrė – staiga, pačiam netikėtai – didįjį skaitymo malonumą! Ir visas jo pasaulis tartum pakry-

po kitu šonu, gal net apsivertė, Gaučiui iš nuostabos atėmė amą toks staigus atsivėrimas, išplatėjimas, kuriame jis pasijuto pasimetęs, nustebęs, tačiau laimingas. Daugiau jis nebebuvo vienišas.

Jis godžiai puolė skaityti, jis tiesiog rijo, šlamštė knygas, vos ne kas trečią dieną parsinešdamas po krūvelę naujų iš mokyklos bibliotekos, bet jų ten juk nebuvo tūkstančiai, o tik keli šimtai, nes tos, senosios, kauptos gal dvidešimtį metų, buvo išimtos, išvežtos, gal ir sudegintos. Tik rusiškų buvo daug, bet rusiškai jis dar taip gerai nemokėjo, ir kiekvieną kartą, kai paimdavo į rankas storą rusišką knygą, virpėdamas iš nekantrumo ją perskaityti ir suprasti, – kiekvieną kartą jį apimdavo baimė ir bejėgiškumas: aš jos neįveiksiu, aš jos nesuprasiu, ir kaip tada bus, kai negalėjimas suprasti užsivers jam prieš akis kaip aukšti neperlipami vartai? Žila moteris, kuri ten dirbo, jau seniai Gaučį buvo įsidėmėjusi, visuomet pasitikdavo su šilta šypsena. Niekam ji neleisdavo išsinešti vienu metu daugiau kaip trijų knygų, tokia buvo taisyklė, o Gaučys jų prisirinkdavo tiek, kiek galėdavo apglėbti po pažasčia, tačiau kitą savaitę visos jos būdavo perskaitytos ir grąžintos atgal. Ne vieną kartą matė ji Gaučį, stovintį priešais rusiškų knygų lentynas bejėgiškai nuleistomis rankomis.

– Nenuliūsk, vaikeli. Aš tau duosiu pradžiai nestorą. Ir žodyną duosiu. Tik tu tos knygos neskaityk ištisai, o tiktai tada, kai pavargsi nuo lietuviškų. Žodyną gali laikyti namuose ligi pat pavasario. Po puslapį skai-

tyk, po du, ir nekalk naujų žodžių atmintinai kaip per pamoką, žodis pats susiras kelią į atmintį. Žodis įsimenamas sakinyje, savaime, o ne kartojant jį kaip papūgai. O pavargti, vaikeli, verta, – gerų yra rusiškų knygų, net labai gerų. Kuo toliau, tuo mažiau tau bebus gerų lietuviškų, turėsi skaityti rusiškas, niekur nedingsi.

Nors jos balsas buvo liūdnas, Gaučys jautėsi labai padrąsintas, jis narsiai kibo į savo pirmąją rusišką knygą, gal net per daug narsiai, nes trečią ar ketvirtą vakarą vos neapsiverkė iš bejėgiškumo, ir žodynu dar nemokėjo gerai naudotis, tas pats žodis turėjo daugybę reikšmių, ir atsirink, kad gudrus, tą vienintelę, tikrąją. Po kokių dešimties dienų jis atnešė ir padėjo ant stalo visas lietuviškas, ji po vieną perkilnojo į naują krūvelę:

– O kur rusiška? Nieko neišėjo?..

Pats nežinodamas kodėl, Gaučys buvo suvyniojęs ją į laikraštį ir įsikišęs į portfelį prie vadovėlių, dabar vyniojo tą laikraštį šalin.

– Nugalėjai!.. – nušvito moteris. – Tu ją, vaikeli, nugalėjai!..

Gaučys stovėjo priešais stalą visas išraudęs ir tankiai alsuodamas, tartum ką tik dabar ir būtų nugalėjęs.

– O aš dabar turėsiu jau du rusiškų knygų skaitytojus: tave ir rusų kalbos mokytoją. Yra ir dar vienas, jis mokosi su tavim gretimoje klasėje, bet jis man sumelavo: iš akių mačiau – neįveikė... O tu įveikei!

Gaučys vos nepaklausė jos: kas toks? Tik po kelerių metų sužinojo jo vardą ir pavardę, kai abu tapo neperski-

riamais draugais, bet tada jau ir draugas buvo įveikęs, ne iš pirmo karto kaip Gaučys, bet įveikęs.

Greitai iš rusų kalbos jis gaudavo vien tiktai penketus, bet jie ir tebuvo vieninteliai penketai žurnale ties jo pavarde, nes dabar vadovėliams belikdavo visai mažai laiko.

Motina nei ką suprato Gaučio moksluose, nei turėjo laiko tuo rūpintis, jai tik buvo svarbu, kad vaikas neliktų antriems metams. Jau jų kaimas seniai buvo surašytas į kolchozą, be kitų darbų, visiems uždėdavo ravėti didžiausias runkelių normas, o pieną, prieš išeidama į kolchozo darbus, ji jau būdavo išnešiojusi po miestą. Vakare parėjusi puldavo prie trečiųjų darbų: karvės, vištų, paršiuko. Jau atsigulusi į lovą, plakdavo į antklodę geliančias rankas, nors tebebuvo dar jauna ir stipri moteris. Beveik niekada nepaklausdavo, kaip jam sekėsi mokykloje, jokiame klasės tėvų susirinkime per tiek metų nėra buvusi, o Gaučys, įsikniaubęs į knygą, taip pat nepasiteiraudavo, ką šiandien jie ten brigadoj kūlė, pjovė ar sėjo. Visa tai, kas dėjosi už geležinkelio į upės pusę, jam visai neberūpėjo. Turėjo savo vieno gyvenimą, o jame – savo vieno džiaugsmus ir savo vieno rūpesčius. Jis dabar norėjo tiktai skaityti: nuo ryto iki vakaro ir, jeigu būtų galima, nuo vakaro iki ryto, visą savaitę, visą mėnesį, visą gyvenimą. Bet ne pačios žinios jį ten traukė, visai ne, juk tai nebuvo kokios mokslo knygos, o vien grožinė literatūra, romanai. Kažkas kitas jį traukė, gal tai, kad... Nes vos tik atsiversdavo knygą – ir ne tik šis pasaulis staiga išnykdavo, bet ir paties Gaučio čia nebelik-

davo. Čia: palei geležinkelį, palei mišką, savo troboj, prie savo stalo. Ausys nebegirdėdavo pravažiuojančių traukinių, akys nebematydavo, ar šviečia kieme saulė, ar blaškosi į visas puses senosios vyšnios viršūnė. Kur jis tuo metu būdavo – nežinojo niekas, tiktai jis pats.

Kol mokėsi vidurinėj, išskyrus tą paskutinį pavasarį, jis neturėjo nė vieno gero draugo. Bet ir neieškojo. Nedraugavo su jokia mergaite, tartum tos pirmosios, nepamirštamosios meilės laikas aplenkė jį. Ir vis dėlto nebuvo koks atšiaurus, niūrus paauglys, būtų užtekę tik nuoširdžiai jį pakalbinti – ir jis būtų daug kam atsivėręs visas, iškart, iki pat galo, bet nebuvo kam. Tie kiti bendravo, draugavo, vieni su kitais pykosi, taikėsi, rašinėjo meilės laiškelius ir eilėraščius, nekantriausiai laukdami, kad ateis šeštadienis ir mokykloje vėl bus šokiai. Bet Gaučys dar nebuvo miesto vaikas, po paskutinės pamokos jis – už savo knygų, pagelžkeliu, namo. Bet jau nebebuvo ir kaimo. Dabar buvo pats savo, teisingiau – knygų. Knygų vaikas, kuris niekam nekliudė ir niekam nerūpėjo.

Neperskaitytų knygų mokyklos bibliotekoj greitai nebeliko: nei lietuviškų, nei rusiškų. Kai jis, nuleidęs rankas, liūdnas stovėjo priešais lentynas, žiloji bibliotekos moteris, nieko nesakydama, surinko telefono numerį ir kažkam paskambino:

– Maryte, gal nori gero skaitytojo?.. Taip?.. Ne, jis dar neturi aštuoniolikos, bet kad tu matytum, koks tai skaitytojas! Tikrai geresnio nesi turėjusi. Gaučys jo pavardė, Juozapas... Taip?.. Vienuoliktoj. Tegu ateina? Dėkui.

Taip Gaučys tapo ir miesto bibliotekos skaitytojas. Kiek ten buvo dar neskaitytų ir nematytų knygų, kiek jų ten buvo!..

Tada buvo dar tik vasaris su savo pirmaisiais atodrėkiais, su šaltais lašais, kapsinčiais nuo visų pastogių. Po pamokų, kaip visada, Gaučys pasuko į priešingą pusę nuo namų – miesto bibliotekos link. Tą dieną viskas jį džiugino: ir šviečianti saulė, tokia neįprasta akims po ilgo ir snieguoto sausio, ir kapsintys lašai, ir mintis, kuri tik dabar kažkodėl taip aiškiai ir džiaugsmingai nušvito jo galvoje: juk tuojau pat pavasaris, paskutinis pavasaris mokykloj! Dar keli mėnesiai – ir viskas, sudiev, o toliau?.. Kas toliau, Gaučys nė karto nebuvo pagalvojęs.

Ten, siaurame praėjime tarp lentynų, jis ir susidūrė su pažįstamu iš gretimos klasės, bet tiktai pasisveikino linkteldami galvomis, o kai Gaučys ištiesė ranką prie storo, tamsiai mėlyno „Port Artūro“ tomo, jų pirštai netyčia susilietė.

– Imk, – atitraukė ranką Gaučys. – Aš vėliau perskaitysiu.

– Ne, ne, imk tu! Kai perskaitysi – pasakyk man, o tada kartu ateisim, ir aš persirašysiu ją sau. Ar greitai skaitai? Savaitės užteks?

– Tiek daug nereiks.

Jiedu kartu išėjo į gatvę, į taip šviečiančią saulę. Kiek paėjėjo kartu, ir jų pokalbis buvo maždaug toks:

– O „Cusimą“ skaitei? Gera, ne?

– O tu – „Jūrų vilką“?

– O „Lobių salą“?

– O „Kapitono Granto vaikus“?

– Klausyk!.. – staiga susiprotėjo Gaučys. – Juk viskas apie jūrą!

– Žinoma, – kuo rimčiausiai linktelėjo galva naujasis draugas. – O apie ką kita galėtų būti?

Pasirodo, mirtina draugystė gali prasidėti ir taip: nuo perskaitytų knygų.

Ar nebus tiktai vienas žmogus teisus, kažkada protingai pasakęs, kad jaunystė draugystėje ieško panašumų, o senatvė – skirtybių? Naujasis draugas irgi gyveno kaime, tiktai kitoj pusėj miesto, irgi ryte rijo knygas, ir Gaučys per tą pirmąjį jų pokalbį pagalvojo, ar tik jis ir nebus tas, kuris sumelavo žilajai bibliotekos moteriai, kad iš pirmo karto įveikė rusišką knygą, tačiau garsiai to nepasakė. Gaučys nebeturėjo tėvo, draugas – motinos, bet turėjo pamotę ir dar du netikrus broliukus, tačiau Gaučys iš kažko suprato, kad jo naujasis draugas taip pat yra vienišas.

Kai jiedu pagaliau išsiskyrė, vasario diena jau visai krypo vakarop, ant geležinkelio sankasos gulėjo purvinas, suodinas sniegas, melsvai blizgėjo nuvažinėti bėgiai, pradėjo spausti lengvas artėjančios nakties šaltukas. Einant namo, Gaučiui tarpais net užimdavo kvapą tos mintys, kurios dabar sukosi galvoje kaip kokie upės verpetai. Ir toks pakylėtas, kažkoks nežemiškas jausmas, iki šiol nepatirtas ir nežinotas: jis turi draugą! Jis turi tikrą draugą! Gaučys juk nemažai buvo skaitęs, kas yra tikra vyriška draugystė, kokius gilius pėdsakus ji

palieka sielose ir likimuose. Ji gali net sulaužyti tuos likimus, sutrupinti į gabalus, tokia kartais būna didelė ir galinga!.. Tačiau būsimos draugystės jausmas Gaučį truputėlį ir baugino: o jis ar mokės draugauti? Tačiau jautė, kad nuo šitos draugystės jis neturi kur trauktis, kad ji artėja neišvengiamai, tad ką čia reiškia silpnos Gaučio abejonės prieš jį užplūdusį džiaugsmą, prieš ausyse ūžiantį kraują, prieš tą keliantį aukštyn ir dar niekada nepatirtą laimės pojūtį?

Pavalgęs jis neatsivertė jokios knygos, motina net pasižiūrėjo nustebusi. Gaučys tenorėjo, kad ir ji kuo greičiau atsigultų ir užgesintų šviesą. Jis norėjo atsiversti aukštielninkas, pasikišti rankas po galva ir visą naktį svajoti apie savo būsimą draugystę. Bet užmigo daug greičiau nei tikėjosi, nuvargęs nuo naujų šios dienos jausmų, užmigo staigiai, tiesiog pusėj pasvajojimo. Ryte motina jo nežadino, nes buvo sekmadienis, jis net puse ausies negirdėjo, kaip ji brazdinosi virtuvėj su abiem savo bidonėliais. Kai išėjo į kiemą, pamiškė buvo dar mėlynesnė nei vakar, ir skaisti saulė jau buvo pakilusi, ir šiandien bus atodrėkis, lašės nuo pietinės stogo pusės, bus gera sėdėti už stalo veidu į langą ir stebėti, kaip blizga nukarę stori varvekliai, kaip lašai slysta jais žemyn ir krenta, trumpai blyksteldami, ir kiekvienas toks blykstelėjimas kažkuo atsiliepia širdy, kažkas ten joje virpteli, saldžiai krūpteli ir maloniu lėtu jauduliu pasklinda po visą kūną.

Dabar su Vidu – toks buvo jo draugo vardas – susitikdavo per kiekvieną pertrauką, o po pamokų nesku-

bėdavo kaip anksčiau tiesiai namo kiekvienas prie savo knygų, Vidas lydėdavo Gaučį iki pat geležinkelio pervažos, paskui Gaučys jį – atgal iki mokyklos, ir taip keletą kartų, ir visą laiką kalbėdavosi, kalbėdavosi, kalbėdavosi, tartum norėdami atsikalbėti už visą tą laiką, kurį kiekvienas pratylėjo prie savo knygų.

Jei Gaučys iki pat šiol rimčiau dar nebuvo svarstęs, kur stos ir kur mokysis, tai Vidas jau seniai ir tvirtai žinojo: stos į Klaipėdos jūreivystės mokyklą, bus šturmanas, paskui mokysis Leningrade, baigs aukštąją ir galop vis tiek taps tolimojo plaukiojimo kapitonu. Savo svajonėmis jis netruko uždegti ir Gaučį, ir tas užsiliepsnojo netgi dar karščiau, nes jau nebegalėjo savęs kitaip beįsivaizduoti, kaip tik besimokančio kartu su Vidu. Net gyvenančio viename kambaryje.

Keisčiausia, kad abudu tos jūros nė iš tolo dar nebuvo matę. Vien tiktai knygose daugybę kartų buvo keliavę garlaiviais, burlaiviais ar plūduriavę vandenyne ant paskubomis susikalto plausto. Bet tai neturėjo jų apsisprendimui jokios reikšmės. Nes juk niekas nėra išaiškinęs, iš kur, kaip, kodėl kaimo vaikuose, augusiuose mažose uždarose erdvėse tarp trobų, dirvų, griovių, ganyklų, niekada nemačiusių tolimų horizontų, kur dangus susieitų tiesiai su žeme ar vandeniu, – iš kur tokių vaikų ausyse vieną dieną pasigirsta didelių platumų gaudžiantis balsas, kodėl paskui nenutyla, kodėl taip ilgai neduoda ramybės toms neatsparioms širdims ir greit sujaudinamiems protams?

Porą naktų Gaučys iš tikrųjų nemiegojo, galvodamas

apie savo ateitį, tačiau vargu ar tai buvo galvojimas, vien ilgos virtinės aiškesnių ir nelabai aiškių vaizdų: štai jiedu su Vidu stovi ant jūros kranto, apsivilkę naujomis kursantų uniformomis, štai – abudu laive, pačiame jo priekyje, ir audrotos bangos teškia jiems į veidus sūrius purslus, štai – Gaučys jau vienas veda savo laivą, Vido seniai nebėra šalia, štai Gaučys žvalgosi pro žiūronus po neaprėpiamas vandenų platybes, kol toli horizonte pamato taip gerai pažįstamus Vido laivo kontūrus, ir liepia kažkam, kad jo laivas tris kartus ilgai ir pratisai suūktų, sveikindamas kapitono Vido laivą, o iš ten taip pat atsklinda ilgas ir pratisas ūksmas. Tai Vidas sveikina savo geriausią draugą kapitoną Gaučį...

Taigi per tą porą naktų viskas ir buvo nuspręsta.

3

Ta jųdviejų su Vidu vasara buvo sausa, karšta ir dulkėta. Nuo pat birželio, nuo pat abitūros egzaminų, beveik nė karto nelijo. Miestas visas alsavo karščiu, medeliai šaligatviuose, obelų lapai sodeliuose buvo visai pilki ir nugeibę. Bibliotekoje, niekieno nebeliečiamos, visos knygos atrodė senos ir niekam nereikalingos. Užrakintos visos mokyklos durys, tuščia krepšinio aikštelė, tiktai anapus gatvės, kažkokios įstaigos varstomų durų stikle, kartkartėmis blyksteldavo aštrus saulės spindulys. Mokinių gatvėse visai nebesimatė, jie visi šėlo už miesto pavenčiuose. Kurie tik galėjo, ten buvo ir suaugę žmonės, palikę daržuose vienišas močiutes su laistytuvais. Prisirpusios vyšnių šakos, nulinkusios tiesiai virš šaligatvių, kažkodėl šiemet nebuvo nei taip jau nubraukytos, nei taip jau baisiai nulaužytos.

Vidas turėjo dviratį, ir iš pačio ryto, bet jau pajuodusia nuo prakaito marškinių nugara, atmindavo pagelžkeliu iš anapus miesto. Motina jau būdavo kolchoze, jiedu kiek pavalgydavo uogų nuo senosios vyšnios, prisisegdavo Gaučio portfelį prie dviračio kartelės ir nusivarydavo jį per geležinkelį, padirviais, pagrioviais iki Piliakalnio. Motinai Vidas patiko, nors ir tebuvo mačiusi jį tiktai kelis kartus, o ilgėliau nė nepasikalbėjo, dėl to paskui visko apie jį ir klausinėjo Gaučio.

– Rimtas vaikas, – nusprendė ji. – Tik kad našlaitis.

– Juk tėvą turi, pamotę turi!

– Pa-amotę... Tu nežinai, kas yra prie patėvio ar pa-

motės augti, neduok, Dieve, kiek visko prisikentėjau, pati augau.

– Niekuomet Vidas nėra sakęs, kad jam blogai. Ir dviratį turi, viską...

– Nu, dvi-yratį... Jam ant kaktos parašyta, kad nelaimingas.

– Nieko daugiau aš tau apie jį nepasakosiu! – supyko Gaučys.

– Gali nepasakoti, bet kas ant kaktos parašyta – tas parašyta. Nebus jis gyvenime laimingas.

– Burtininkė atsirado!..

– Nu, gerai... O kai užeis lyti – judu čia mokysitės?

– Tada – atskirai, paskui Vidas vėl atvažiuos.

Išsivarę dviratį į vieškelį, kurį laiką sustoję žiūrėdavo į didelį rugių lauką, už kurio pilkavo skiedrinis Švažo sodybos stogas, o ten, pakalnėj, tekėjo Venta. Jiems atrodydavo, kad net jau čia, ant vieškelio, jie užuodžia vėsų upės vandenį. Į kairę už rugių – likusioji kaimo dalis, bet dabar ją visi vadino „Centru“, nes ten ir buvo brigados centras, blizgėjo daržininkystės šiltnamių stiklai, grūdų sandėlio šiferis, ten kasryt rinkdavosi viso kaimo žmonės, brigadininkas pasakydavo, kur, kam, ką dirbti.

Toliau jie varydavosi savo dviratį rugių lauko pakraščiu link Švažo sodybos, ten ėjo siauras keliukas, paskui – pro pačią sodybą žemyn ilga atšlaite, kur augo didelis Švažo sodas, o paskui braudavosi per pažliugusią pievą, juosiančią Piliakalnį dideliu lanku iki pat upės, jos niekada niekas nešienaudavo, nes ant kupstų

teaugo tiktai aštri briaunota žolė ar švyliai. Gal prieš šimtus metų čia buvo liulanti pelkė, gal koks apsauginis griovys ar kas.

Piliakalnio šlaitai buvo aukšti ir statūs, dviratį jie palikdavo paupio karklynuose, o patys lipdavo į viršų. Viršus buvo lygus kaip stalas, apaugęs kažkokia švelnia žolele ir čiobreliais. Ir dar ant paties jo krašto augo didelė sena pušis vėjo nulaužta viršūne. Gal ji anksčiau augo pačiame aikštelės viduryje, bet Venta vis graužė ir graužė Piliakalnio apačią, kasmet nuversdama į srovę didelius žemės luitus kartu su velėnomis, žolių šaknimis ir blezdingų urvais. Net dalis gumbuotų, nutraukytų, susiraičiusių pušies šaknų jau kybojo ore. Bet viena stora, kiek padžiūvusi šaka tiesėsi aukštai virš upės, virš gilaus, sūkuriuojančio žemai duburio, ir niekas nežinojo, koks to duburio gylis, nors kai kurie kaimo vaikai, paėję ta šaka tolyn, šokinėdavo į jį „kareivėliais“, kojomis žemyn, prispaudę rankas prie šonų, bet niekuomet niekas nepasiekė padais to duburio dugno.

O kitas krantas buvo lėkštas ir lygus, tarpais apaugęs karklynais, tarpais – vešlia žole iki pat vandens. Dar toliau augo vasarojus, už jo – kažkieno sodybos stogai ir keli medžiai, ir tiesiai į juos vedė per vasarojų išmintas takas.

Mažesnieji kaimo vaikai čia neidavo maudytis, jiems buvo per gilu ir pavojinga, jie turkšdavosi kitoj kaimo pusėj, tokioj seklioj įlankėlėj, kur matėsi dugno smėliukas ir plūduriavo pririštos kelios žmonių valtys.

Užlipę į viršūnę, pušies šešėlyje jiedu pasitiesdavo

ant žemės kelnes ir marškinius, guldavosi ant jų pilvais ir atsiversdavo knygas. Abitūros egzaminus jiedu išlaikė kiek geriau nei vidutiniškai, bet prieš stojamuosius abiem reikėjo dar gerokai pasitempti iš anglų ir matematikos. Čia, pačioj viršūnėj, buvo gaiviau, vis papūkšnodavo nors ir karštas, bet vis tiek vėjelis, pajudindavo plaukus ir knygos lapus.

– Kaip čia gera!.. – patį pirmąjį kartą nusistebėjo Vidas. – Taip gera, kad negaliu net susikaupti.

Jo kaime nebuvo didelės upės, netekėjo pro šalį net mažas upelis, dėl to Vidas nemokėjo plaukti.

– Taip nieko nebus! – nusprendė Gaučys. – O jei priėmimo komisijoj tavęs paklaus: ar moki plaukti? Jūrininkas, o pats plaukti nemoka!.. Tavęs nieko daugiau ir nebeklaus, užteks šito...

Jiedu paėjėdavo nuo Piliakalnio gerokai pasroviui, kur prie pat kranto jau nebebuvo nei duburių, nei verpetų, ir Vidas, iš pradžių prilaikomas iš apačios Gaučio, o po kelių pamokų jau ir pats vienas, kapstydavosi palei žoles šuniuku, paskui jau bandydavo ir sieksniuoti.

Iš tikrųjų ta upė traukė Vidą kaip magnetas. Vos pakeldavo akis nuo knygos – tuojau ilgam įsispoksodavo į žemai tekančią Ventą, į verpetuotą srovę, po dešimt kartų per dieną vis siūlydavo leistis žemyn ir nusimaudyti, ir labai dažnai Gaučiui tekdavo jo klausti:

– Ar mes čia maudytis atėjom, ar retkarčiais dar ir į knygą žvilgtelėti?

Vidas smarkiai papurtydavo galvą, kad tekančios upės vaizdas išnyktų iš akių.

Dar patį pirmąjį kartą, kai jiedu su Vidu varėsi dviratį paruge Švažo sodybos link, o paskui atšlaite pro sodą, Gaučys kažkodėl pasakė:

– Štai čia gyvena Švažas Undininis.

Gal dėl to, kad, mažas būdamas, paniškai bijojo to Švažo, kaip ir visi kaimo vaikai. Didžiulis Švažo sodas visuomet būdavo prikritęs gražiausių obuolių, jie tiršstai baltuodavo ir raudonuodavo žolėje, bet niekas neišdrįsdavo pasilenkti ir pasigriebti bent vieno, net to, kuris ridinėdavosi tiesiog vidury tako. Pamatęs atkleganti vaikų būrį, Švažas iš anksto išeidavo ant savo keliuko ir ramiai laukdavo. Nuščiuvę vaikai net susikibdavo rankomis iš baimės ir susiglausdavo į tokį ankštą būrelį, kad net painiodavosi eidami blauzdomis ir pėdomis.

– Dabar sustokit, – ramiai sakydavo Švažas. – Jeigu vogsit mano obuolius – susūdysiu!..

Tada atsukdavo nugarą ir ramiai nupėdindavo į trobą. O Dieve, koks staiga pasigirsdavo basų kojų tapsėjimas į pakalnę! Ir verksmas mažesniųjų, kurie bėgdami atsilikdavo ar pargriūdavo. Kaimo vyrai net gėdindavo Švažą:

– Ar tau gaila, kad vaikas paims kokį nukritusį obuolėlį? Juk vis tiek mažne visus supūdai!

– Kad pūva – gerai, pūdami sodno žemę trėšia.

– O kam gąsdini, kad susūdysi?

– Gal ir susūdysiu, ką jie žino?

Gūžtelėjęs pečius jis ir nuo vyrų pėdindavo į šalį.

– O kodėl jį vadina Undininis? – paklausė Vidas, žiūrėdamas į tą didelį atšlaitės sodą.

Gaučys norėjo papasakoti, bet pamatė netoliese patį Švažą, šis labai atidžiai žiūrėjo į juodu. Švažui nederėjo sakyti labas, niekas kaime nesakė, nes ir jis niekam neatsakydavo. Praėjo abu tylėdami, bet Gaučys net savo nugara ilgai jautė jo žvilgsnį.

Anksčiau Švažas buvo žmogus kaip žmogus, buvęs labai gražus, ypač plaukai, tokie vešlūs ir garbanoti, kokių visoj apylinkėj nė vienas jaunas vyras neturėjęs. Gaučys, žinoma, niekada tų jo plaukų nebuvo matęs, nes Švažas ir žiemą, ir vasarą vaikščiodavo su ausine šuns kailio kepure, gal jie po ta kepure jau seniai buvo nušutę ir nuslinkę? Niekas neatsiminė, kad Švažai būtų iš kur atsikėlę, jie nuo senybės gyveno kaime ir buvo žvejai. Šioje Ventos pusėje Smetonos laikais Švažas buvo vienintelis žvejys, tiktai tuo vertęsis ir iš to gyvenęs. Kiekvieną ankstų rytą stumdavo priešais save skylėtą medinę dėžę, pritaisytą ant dviračio ratų. Miesto moterys bematant viską išpirkdavo iki paskutinės žuvelės, ir valkatoms turgelio katinams belikdavo vien tos dėžės kvapas. Užėję rusai uždraudė Švažui žvejybą su tinklais, atėmė ir pačius tinklus, ir valtį, tačiau Švažas ir taip jau seniai nebežvejojo ir net nebesiartino prie upės. Ir prie šulinio bijodavo eiti. Vieną karvės grandinės galą buvo kietai pritvirtinęs prie svirties pėdžios, o į kitą įsirišęs pantį, ir pirma juo susijuosdavo, o tik paskui imdavosi už karties ir, pasilenkęs virš rentinio, užsimerkęs, murdydavo kibirą žemyn. Jau seniai buvo palikęs toks keistas: pradėjo kalbėti kažkokiomis mįslėmis, nors nepasakytum, kad visai nusišnekėdavo, ne-

bežiūrėjo žmonėms į akis, nesiprausdavo, niekada nebėjo į pirtį, į bažnyčią, marškinių irgi nebesiskalbė, nešiojo, kol tie supūdavo, tada užsivilkdavo kitus. Apie tokias Švažo keistybes pasakodavo kaimo vyrai, nepiktai pasijuokdami, užtat moterys mielai prisimindavo Švažo meilės istoriją, ji buvo joms labai graži, ir jei ne tos istorijos pabaiga, kiekviena slapčiomis būtų norėjusi atsidurti Švažo mylimosios vietoj.

Savo kaime Švažas nė į vieną nežiūrėjęs, bet anapus upės, toj sodyboj, kuri matosi nuo Piliakalnio už vasarojaus lauko, gyvenusios dvi seserys Rimdeikaitės, dvynės, nepaprastai puikios panos. Jų tėvai buvo išmirę, jos gyveno vienos ir vertėsi iš siuvimo. Kiekvieną vakarą, vos tiktai Venta išlauždavo ledus, Švažas keldavosi savo valtimi į kitą upės krantą, nėmaž nebijodamas, kad praplaukiančios lytys sutrupins medinę valtį kaip riešuto kevalą. Ir taip keletą metų, kiekvieną vakarą, niekaip negalėdamas išsirinkti. Žemės Švažo tėvai teturėjo mažai, tik tą ilgą atšlaitę į upės pusę ir porą dirvelių už tvarto, kurio kitas galas buvo ir daržinė. Dar visai jaunas Švažas, kaip ūkininkų ratelio narys, visoj atšlaitėj užveisė puikų sodą ir prieš užeinant rusams jis jau buvo pačiame žydėjime. Tai buvo ne šiaip sau sodas, o šešios tiesios eilės obelų ir kriaušių, nusileidžiančių beveik iki pat anos švylių prižėlusios pievos, ir kiekvienoj eilėj – po penkiolika vaismedžių, prižiūrėtų, nubaltintų kalkėmis ir, galima sakyt, nuglostytų. Jau ir Švažo tėvai išmirė, ir abi dvynės seserys ėjo senyn, o vestuvių vis nebuvo. Apie

tas vestuves kaimo moterys ir pasakodavo, padūsaudamos ir pasigraudindamos.

Buvo pavasaris, pats didžiojo Švažo sodo žydėjimas, kieme, aplink šulinį, jau šurmuliavo vestuvininkai ir muzikantai, o Švažas išplaukė valtimi jaunosios. Kai jis aname krante atsivedė ją prie savo valties, jaunoji garsiai aiktelėjo ir neteko žado: visas valties dugnas buvo išklotas žydinčiomis obelų šakomis!.. Švažas įlaipino ją į tuos baltus žiedus, o pats sėdo prie irklų.

Moterys, kurios tada matė, sakydavo, kad niekada neužmirš šito gražumo: per žiedais apsipylusį sodą, per patį jo vidurį, ėjo aukštas, juodaplaukis, garbanių garbanius Švažas, o šalia, įsikibusi jam į parankę, ėjo ir jaunoji, pasisiuvusi tokio gražumo ir baltumo suknelę bei veliumą, jog atrodė baltesnė ir už žydinčias obelis! Tai buvo pora, kurią Dievas tikrai turėjo palaiminti ilgam ir meilės pilnam gyvenimui.

Vestuvės nebuvo didelės, bet dėl kelių priežasčių ilgam įstrigo viso kaimo atminty. Pirmiausia iš ten Švažas parsigabeno tiktai vieną jaunąją, o sesers – ne, pasakęs, kad jinai susirgo. Antra, kai vakare, jau sutemus, viena pajaunių porelė bučiavosi sode po obelimis, iš už Ventos kita valtimi atplaukė antra sesuo, tik ji nepakilo atšlaite aukštyn į kiemą, o ieškojo apytamsy sode pačios aukščiausios obels ir ėmė rišti prie jos virvę. Kai jie pradėjo šaukti: „Ką tu darai!.. Ką tu darai?!..“, ta, metusi kabaluojančią kilpą, puolė atgal prie upės, ir jie beišgirdo tiktai skubų irklų pliaukštelėjimą į vandenį. Nenorėdami sugadinti vestuvių, jie tai pasakė tik-

tai Švažui ir galbūt dar kam nors, Švažas atėjo, ramiai nurišo virvę, suringavo ir nusinešė namo.

Rudenį, gal lapkričio pabaigoj, kai Venta šniokštė baisiausiai patvinusi, jaunoji Švažienė pagimdė mergaitę, nors tada, sodui žydint, net pačios akyliausios moterys nieko dar negalėjo pastebėti. Po kokios savaitės pagimdė ir jos sesuo. Tada Švažienė suvyniojo kūdikį į patalus, aprišo virvėmis ir pareikalavo, kad Švažas tuojau pat perkeltų į aną pusę.

– Ar tu nematai, kokia dabar upė?.. Ir vaikui nėr nė savaitės... Neduok, Dieve, jeigu... Net pakrikštytas dar nėr...

– Kelk, tau pasakyta!.. Suguldysiu abudu greta, ir neduok, Dieve, Švažai, tau tokio gyvenimo, jeigu bus panašūs!..

Nešina glėbyje savo dideliu baltu ryšuliu, ji net nelaukdama Švažo, nuėjo sodo patakiu prie valties, o jis su dviem irklais ant peties nudūlino iš paskos. Tačiau tepraėjo gal tik geras pusvalandis, kai jie vėl pasirodė kitame krante. Upė aplinkui siuto ir putojo, o Švažienė pačiam vidury staiga atsistojo stačia, metė savo ryšulį tolyn ir šoko iš paskos. Kol Švažas bandė suvaldyti valtį, kol dairėsi, kurioj vietoj Švažienė pirmąkart iškils į viršų, baltąjį ryšulį srovė pasigriebė ir tuoj nusinešė tolyn, bet Švažienė taip ir neiškilo...

Šita ilga istorija nepadarė Vidui didelio įspūdžio, jis tik ramiai pasvarstė:

– Kažin, ar žmogus kada sužinos, kokios jėgos slepiasi jo prote? Ir kas su tuo protu atsitinka, kai jame

kažkas netikėtai iškyla iš gilumos?.. Na, gerai, mokomės toliau, o tai ir mudu kuoktelsim, jeigu neišlaikysim stojamųjų.

– Palauk, aš tau dar ne viską papasakojau, – Gaučiui atrodė, kad Švažo istorija nesuprantamu būdu jiems kažkaip svarbi. Ir ne vien todėl, jog kasdien juos prie tako pasitikdavo pats Švažas, įdėmiai ir ilgai nužiūrėdavo, lyg norėdamas kažką pasakyti.

Baltąjį ryšulį surado po dienos, įstrigusį apsemtuose pakrantės karklynuose, o pačią Švažienę – tik po savaitės ar dviejų, nuneštą tolių toliausiai, jau už žydų kapinių, žemiau miesto, netoli malūno užtvankos. Patį Švažą išvežė į psichiatrinę, bet po pusmečio paleido, išrašę invalidumą. Todėl jis nė dienos ir nėra ėjęs į kolchozo darbus, niekas ir nenorėjo, kad jis kartu dirbtų. Nuo jo per kelis metrus trenkė perrūgusiu prakaitu ir sulytu šuniu. Ir dabar, per tokius karščius, jis nešiojo ausinę šuns kailio kepurę, ant pliko kūno buvo užsivilkęs trumpą šuns kailio liemenę plaukais į vidų, basnirčia įsistojęs į kaliošus. Žiemą ant tos liemenės dar užsivilkdavo šunenų kailinius ir apsiaudavo šuns kailio kojines. Kitaip apsirengusio niekas nebėra jo matęs. Taip ir gyveno vienas iš to savo invalidumo, o rudenį dar paimdavo pinigo ir iš sodo, kasmet kažkas atvažiuodavo sunkvežimiu ir iškart viską išsiveždavo. Todėl niekas ir nesuprato, kam jam reikėjo galabyti tuos šunis, lyg jau būtų prie paskutinio bado priėjęs.

– Aš tris kartus per dieną valgau su mėsa! – yra kažkam pasigyręs. – O jūs?..

Turėjo Švažas ilgakoję rudą kalę, rujojančią kas pavasarį ir rudenį, ir tada viso kaimo šunims, net patiems mažiausiems kudliams, kurie šiaip jau lakstė, kur panorėję, ateidavo sunkios nelaisvės dienos: visus kietai rišdavo prie grandinių ar uždarydavo tvarte, kol tik rudajai kalei nepraeidavo rujos metas. Bet Švažui tie kaimo šunėkai ir nerūpėjo: kai vėjas pasisukdavo miesto pusėn, iš ten susirinkdavo kelios dešimtys kitų, visas jų taboras sukiodavosi Švažo kieme, kol jis kalę įvesdavo į tvartą, o visi šunys sugužėdavo iš paskos, tada Švažas užsklęsdavo tvarto duris, o kalę pro daržinės dureles išvesdavo į lauką ir vėl pririšdavo prie būdos, kad kvapą vėjas ir vėl neštų į miesto pusę. Tomis dienomis Švažui būdavo pats darbymetis: mušti, lupti, kapoti ir sūdyti mėsą į du didelius kubilus.

4

Tai buvo pati gražiausia, pati nuostabiausia vasara Gaučio gyvenime. Vos pradėję draugauti, paslapčia abudu turbūt tikėjosi, kad nuo ryto iki vakaro tiktai kalbės ir kalbės apie tą savo draugystę, tačiau taip nebuvo. Apie perskaitytas knygas, apie viską, apie ką tik nori, žinoma, kalbėdavosi, bet apie pačią draugystę – ne. Tartum buvo truputėlį drovu. O tos dienos, tie metai, kuriuos jie praleido atskirai, skaitydami savo knygas, dabar atrodė kažkokios... Ne, ne tolimos, o lyg ne visai tikros, be pilnatvės, be to didžiojo džiaugsmo, kurį patiria tiktai jaunystė, galėdama laisvai išsilieti gražiausiais tikros draugystės jausmais.

Sugulę ant Piliakalnio po didžiąja pušimi, abudu labai greitai suprato, kiek dar daug spragų jų žiniose, – tai vis tos slapčia per pamokas skaitytos knygos. Tačiau jų tvirtas pasiryžimas tapti jūrininkais turėjo nugalėti visus sunkumus, – kada gi jaunystei atrodė, jog yra gyvenime sunkumų, kurių ji negalėtų įveikti?

Gaučys jau keturiolikos metų laisvai perplaukdavo Ventą ten ir atgal, nors tada nė sapne nesapnavo apie kokius nors jūrininkus. Jam dabar net gaila buvo Vido, šuniuku besikapanojančio pasroviui prie pat kranto.

– Tu prieš srovę plauk, prieš srovę! – patarinėjo Gaučys. – Plauk, kol tiktai gali, kol pajusi, kad visiškai nebeturi jėgų. Pamatysi, po savaitės jau bus vienas juokas perplaukti skersai Ventą.

Tačiau po savaitės Vidui dar nebuvo nei vienas juokas,

nei du. Gaučys suprato tą draugo baimę, kai tavo galva vos kyšo iš vandens, o anas krantas atrodo be galo toli, taip toli, kaip niekuomet neatrodo, kai stovi ant tvirtos žemės, o baimė, tartum kokie virvagaliai, vis stipriau ima painioti rankas ir kojas. Svarbu ją nugalėti, svarbu patį pirmąjį kartą ją nugalėti, antraip – ji visam gyvenimui nugalės tave, ir tada jau niekada nieko nebus. Bet Vidas buvo užsispyręs, dabar tas Ventos perplaukimas jam atrodė vos ne pats svarbiausias dalykas. Valandą paspoksojęs į knygą, jis stodavosi ir ragindavo Gaučį:

– Einam dar!

Iš viršaus, nuo Piliakalnio, upė atrodė suvisam neplati. Šįkart jiedu paėjėjo paupiu žemyn gana tolokai, vos ne puskilometrį. Gaučys nulaužė alksnio šaką ir įbedė žemėn:

– Nuo čia ir plauk. Įsibrisk toliau nuo kranto, iki pat lūpų.

Vidas jau buvo pramokęs sieksniuoti, nebesimurkdė šuniuku, Gaučys pamažu ėjo krantu, vis padrąsindamas:

– Dar turi jėgų!.. Dar plauk!..

Vidas pagaliau išlipo į krantą, sunkiai alsuodamas krito ant žolės ir gulėjo. Atsigaivelėjęs pasižiūrėjo atgal į tą įsmeigtą alksnio šaką, paskui į aną krantą. Kelis kartus taip akimis pamatavo.

– Matai, kaip toli nuplaukei? Toliau, nei per visą Ventą!

– Teoriškai... – kukliai šyptelėjo Vidas. – Tik teoriškai...

– Kai plauksim kartu, tu nesistenk pataikyti tiksliai į

tą vietą, kur nusižiūrėjai anoj pusėj, plauk sau ir tiek, ir lai srovė tave neša įkypai, paskui krantu grįši atgal.

– Viskas!.. Šiandien aš daugiau nebesimokau, važiuoju namo, daug prisivalgau, gerai išsimiegu... Rytoj bus šturmo diena!

– Tu nori vienas plaukti?

– Norėčiau, bet tą pirmą kartą padėk, gerai?

– Aš savąjį kartą nelabai ir bijojau, mes iškart plaukėm kokie šeši ar septyni. Aš labiau gėdos, o ne Ventos, bijojau, kad paskui vaikai neužjuoktų ir neužtyčiotų!

– O aš labiausiai savęs bijau... – prisipažino Vidas. – Iš tavęs kiti būtų tyčiojęsi, o aš turėčiau iš savęs – pats!..

Kitą dieną Vidas atvažiavo kažkoks labai jau rimtas, Gaučiui pasirodė, kad dar ir be nuotaikos. Vos atėjus prie Piliakalnio, Vidas pavedė dviratį į karklyną ir niūrus ilgai žiūrėjo į upę.

– Plaukiam! – atsigręžė į Gaučį. – Vakar sakei, kad plauksi kartu.

– Palaukim vidurdienio, – pasiūlė Gaučys. – Pirma pasimokom, o paskui, kai gerai įkaisim...

– Aš nebegaliu laukti! Ir taip visą naktį nemiegojau: vos užmerkiu akis – tuojau ir matau tą upę. Tada aš plauksiu vienas!

Nors Gaučys dabar, iš pat ryto, visai nenorėjo maudytis, tačiau ėmė sagstytis marškinius. Jis suprato Vidą: jam reikėjo įveikti tą upę, kaip kažkada Gaučiui savo pirmąją rusišką knygą, jam reikėjo pačiam sau įrodyti, kad jis tikrai gali, kad visai nepabūgo.

Ir jiedu perplaukė!.. Pagulėjo anam krante, pailsėjo,

paskui paėjėjo atgal prieš srovę, maždaug tiek, kad parplaukiant tėkmė nunėštų abu aukščiau Piliakalnio, aukščiau to giliojo duburio po pušim, kur toks status krantas, kad niekaip neišlipsi.

Ir parplaukė!.. Tik Vidas buvo taip pavargęs, kad virpėjo kojos, kai lipo aukštyn prie paliktų knygų, bet gal ne iš silpnumo, gal iš susijaudinimo.

– Palaukim, – paprašė Vidas. – Aš dabar dar negaliu mokytis.

Jis degančiomis akimis, atsigulęs ant paties skardžio krašto, žiūrėjo žemyn į upę, į tą plaukiantį vandenį, kurį ką tik įveikė, nugalėjo ir nenuskendo.

– Kokia ji graži! – šūktelėjo nustebęs.

– Kas?

– Ta upė!

Gaučys pradėjo juoktis:

– O man ji gražiausia ten, aukščiau kaimo, kur aš pirmą kartą ją perplaukiau!

Bet Vidas nesijuokė.

– Žinai, – pasakė labai rimtai. – Aš kažkur skaičiau, net užsirašęs turėjau, kad žmogus gali įveikti viską, jeigu sugeba įveikti pats save. Matysi, mudu dabar viską įveiksim!

– Taip, – sutiko Gaučys. – Bet pirmiausia – algebrą.

Vidas atsistojo, pavaikščiojo, pavaikščiojo:

– Tu man sakei, kad esi šokinėjęs žemyn nuo šitos šakos?

– Sakiau. Mes dar vaikai šokinėdavom. Ne visi, žinoma...

– Ir tu?

– Ir aš. Tik žemyn kojom.

– Tada ir aš nušoksiu! Nors vieną kartelį!.. Jėzau, tai daug baisiau!.. Po pietų aš dar kartą perplauksiu Ventą, bet dabar jau vienas, gerai?

– Gerai, – sutiko Gaučys. – Dabar jau tu gali ir vienas. Tik nuo šakos dar nešoksim. Bus per daug šiai dienai.

– Bet kad aš nušoksiu – tu tiki?

– Tikiu.

– Tada tvarkoj! Rytoj nušoksiu!..

Didieji šios vasaros karščiai rudai išdegino ganyklas ir pievas, leipo javai, daržai, pasėliai. Anapus upės taku per vasarojų ėjo mergaitė, vedina už ragų pririšta karve. Tarp javų ir vandens žaliavo neplatus tarpas, kuriame augo karklų krūmai, bet vietomis tamsiai žaliavo ir sodri, sultinga žolė. Mergaitė, o gal jau ir mergina, iš taip toli neįžiūrėsi, atsisėdo ant pat upės kranto, vieną virvės galą laikė rankoj, o karvė ėdinėjo aplink jos raudonai languotą suknelę. Anksčiau jos nė karto ten nebuvo. Tikriausiai ji gyveno ten, toj sodyboj už vasarojaus, iš kur Švažas atsiplukdė kažkada savo jaunąją žmoną.

– Kokia keista mergaitė, – pasakė Vidas, užsižiūrėjęs į ją. – Juk galėtų nors knygą skaityti, bet ne, tik sėdi ir žiūri visą laiką į vandenį. Net iš čia matosi, kaip jai ten nuobodu.

– Ir karšta pačioj saulėj, bet nesimaudo, gal mūsų gėdijasi.

– Tai nors pabraidžiotų palei krantą, juk ten visai negilu.

Palei karklynus nebuvo ant žemės jokio šešėlio, jie tamsuodami krito į vandenį, mergaitei nebuvo kur užsiglausti nuo saulės. Tiesa, ji ryšėjo nedidelę baltą skarelę, bet ką galėjo padėti tokioj karštybėj ta skarelė, kai net čia, ant Piliakalnio, papukšnojant vėjeliui, buvo taip velnioniškai karšta?

– Kai nuplauksim į kitą krantą, – pasakė Vidas, – prieisim ir užkalbinsim.

– Ai, žinai, kažkaip nedrąsu... Ir ne mergaitė ten, o mergina.

– O mes – kas? Maži vaikai? Plaukiam!

– Šiandien – ne.

Tartum visai užmiršę tą mergaitę, jiedu vėl sukišo nosis į savo knygas, tačiau viena akim vis padirsčiodavo ir į aną krantą. Mergaitė dabar buvo pasivedusi savo karvę toliau, į kitą vietą, tiesiai priešais juos.

– Ji mūsų, čia gulinčių, nė matyti nemato, – pasakė Vidas ir atsistojęs ėmė mostaguoti rankomis į šonus, lyg mankštindamas nugulėtus sąnarius.

Atsistojo ir Gaučys. Jam dabar pasirodė keista, kad jiedu, tiek daug apie viską šnekėję, nė karto dar nekalbėjo nei apie mergaites, nei apie tuos dalykus, kurie naktimis, ir ne tik naktimis, abudu jaudino ir kankino.

Dabar mergaitė taip pat atsistojo ir žiūrėjo į Piliakalnio viršūnę, į juos abudu, bemakaluojančius į šonus rankomis. Gal jai pasirodė, kad jie rodo jai kokius ženklus? Ji pririšo virvės galą prie karklyno, nusirišo baltąją skarelę, numetė ant žolės, neskubėdama ėmė vilktis per galvą suknelę. Po ja nieko daugiau nebuvo, tiktai

jaunas jos kūnas, o jiedviem nuo čia, nuo Piliakalnio viršūnės, atrodė, jog abudu staiga įgavo sakalo akis ir kuo puikiausiai įžiūri ir jos krūtis, ir tamsų trikampį pilvo apačioje. Neskubėdama jį įsibrido į vandenį beveik ligi kaklo, šitaip pastovėjo valandėlę, paskui kelis kartus pritūpė, pasinerdama su visa galva, dar kiek pastovėjo, paskui taip pat neskubėdama išbrido ant kranto ir atsigulė aukštielninka žolėje šalia numestos suknelės, kad apdžiūtų.

– Jėzau, nebegaliu!.. – sudejavo Vidas ir krito vėl ant pilvo į žolę. Atsigulė kniūbsčias ir Gaučys, tada jie kažkaip netyčia pažvelgė vienas kitam į akis ir abu vienu metu išraudo. Per tą akimirksnį suprato tai, ko net geriausiam draugui niekuomet nereikėtų suprasti. Kokie jie ten būsimieji tolimojo plaukiojimo kapitonai? Jie tiktai du spuoguoti, vieniši, nelaimingi kaimo vaikėzai, iki šiol slapčia besionanizuojantys išvietėse. Abiem dabar buvo labai gėda to, ką suprato, negalėjo net kalbėtis. Tylėdami paskubomis apsirengė, nusileido nuo Piliakalnio, tylėdami prasivarė dviratį pro Švažo sodą ir net ant vieškelio, kur visuomet dar kiek pasikalbėdavo prieš išsiskirdami, dabar tylėjo. Stovėjo ir tylėjo. Pagaliau Vidas ištarė, žiūrėdamas ne į Gaučį, o į savo dviračio balnelį:

– Juozai, aš nei ryt, nei poryt negalėsiu atvažiuoti. Mūsų šulinys išdžiūvo, tėvas nori jį gilinti, man reikės traukti žemes į viršų.

– Tai kada?

– Nežinau. Kai pabaigsiu – tada ir atvažiuosiu.

– Tada iki.

– Iki.

Grįžęs namo ir pavalgęs Gaučys dar norėjo mokytis vienas, bet suprato, kad šiandien jokie mokslai į galvą neis. Paskui dar bandė skaityti, ėmėsi vienos knygos, ėmėsi kitos – tas pats. Tada išėjo į kiemą ir atsisėdo ant suoliuko po senąja vyšnia, atsidavęs savo svajonėms ir tam jausmui, kuris jį taip staiga šiandien apėmė ant Piliakalnio ir niekaip nenorėjo praeiti. Tiesą sakant, tai buvo vien geismas, deginantis tos mergaitės geismas, o vaizdai, kaip ji velkasi suknelę, kaip išnyra akyse nuogas liaunas kūnas, kaip nuoga ir neskubėdama ji brenda į vandenį, – tie vaizdai niekaip nesidavė nuvejami šalin, ir Gaučys suprato, kad vis tiek jokiomis pastangomis nepavyks jų atsikratyti. Jis tiktai svarstė: kodėl ji nebrido į vandenį, kol dar nematė jų, gulinčių ant Piliakalnio viršūnės? Kodėl atsistojusi ilgokai žiūrėjo jų pusėn ir nuogai nusirengė? Juk turėjo būti atvirkščiai, ar ne? Ir gulėjo žolėje nuoga nesigėdindama?.. „Kvietimas!.. – toptelėjo Gaučiui galvon. – Tai buvo aiškus, provokuojantis kvietimas!“

Naktį jam įvyko poliucija. Žinodamas, kad Vido nebus, jau gana vėlokai, prieš pat vidurdienio kaitrą, jis išėjo prie Piliakalnio, nepasiėmęs jokios knygos. Jis net nelipo į viršų, pirmiausia pasižiūrėjo pro karklų viršūnes, ar šiandien ji vėl sėdi anoj pusėj ant paties kranto. Ji ten sėdėjo, ir Gaučiui pradėjo daužytis širdis krūtinėj. Plaukti reikėjo dabar, tuojau pat, paskui gali apimti koks nedrąsumas ar gėda. Gaučys paėjėjo toliau prieš

srovę, kad perplaukęs atsidurtų toj kranto vietoj, kur ji sėdi. Skubėdamas nusirengė, marškinių, kelnių, sandalų tumulą sugrūdo į krūmus. Prieš šokdamas į vandenį paskutinį kartą dar žvilgtelėjo į aną pusę. Ji jau buvo nusirengusi ir vėl stovėjo vandeny, įsibridusi iki pat kaklo, nors ateinančio ir nusirenginėjančio Gaučio negalėjo matyti: jį visą laiką užstojo paupio karklynai. „Kaip gerai!.. – apsidžiaugė Gaučys. – Priplauksiu, atsistosiu vandeny šalia ir paklausiu: nori, aš išmokysiu tave plaukti?"... Tada šoko į upę ir nusieksniavo į aną krantą.

Pamačiusi atplaukiantį Gaučį, ji visai neišsigando ir nepuolė į krantą, ramiai sau stovėjo vandeny kaip stovėjusi, tik iškėlė vieną ranką ir nusibraukė nuo veido šlapius plaukus. Jau atplaukdamas Gaučys pamatė, kad jai, kaip ir jam, gal septyniolika, gal aštuoniolika metų. Kiek priduseęs, jis atsistojo šalia jos vandeny ir paklausė:

– Maudaisi?

Ji pasižiūrėjo jam į akis ir papurtė galvą.

– Šiandien baisiai karšta. Tiesiog neįmanoma!..

Ji vėl pasižiūrėjo jam į akis, vėl papurtė galvą.

– Nori, aš tave išmokysiu plaukti? Tą draugą, kurį vakar matei ant Piliakalnio, per kelias dienas išmokiau!

Ji vėl papurtė galvą, kiek prasižiojo ir parodė pirštu sau į burną, paskui į ausį.

– Nebylė!.. – susiprotėjo Gaučys, ir jam pasidarė kažkaip nesmagu, bet kartu lyg ir drąsiau.

Vandeny jis uždėjo abu delnus jai ant liemens, paskui ant pečių.

– Brendam į krantą!.. – pasakė Gaučys ir parodė akimis į raudonuojančią žolėje jos suknelę.

Gaučiui pasirodė, kad ji tarytum lengvai šyptelėjo, bet nenumetė jo rankos. O krante nuoga atsisėdo į žolę, nė negalvodama rengtis, tik pritraukė kelius prie krūtinės, padėjo ant jų galvą, rankomis apsikabinus blauzdas. Dabar Gaučys, atsisėdęs šalia, nebematė nei jos veido, nei krūtinės, nieko, tiktai jos šviesius ilgus plaukus, patamsėjusius nuo vandens.

– Kokie gražūs tavo plaukai! – pasakė Gaučys, suėmė vieną sruogą ir išspaudė iš jos vandenį.

Paskui suprato, kad ji vis tiek negirdi jo žodžių, todėl švelniai ėmė glostyti jos galvą. Pabandė atversti mergaitę aukštielninką, ji pati išsitiesė ant nugaros, tada pradėjo ją bučiuoti, bet bučiuojama ji nesidavė, visą laiką sukiojo į šalis galvą. Jis uždėjo delną jai ant krūties, ir kai delnas pajuto tos krūties stangrumą, staigus deginantis geismo virpulys perėjo per visą Gaučio kūną nuo pat galvos iki kojų padų. Ji tikriausiai pajuto tą virpulį, abiem rankom pastūmė jį į šalį, pašoko ant kojų ir pabėgėjo taku per vasarojų link savo namų: nuoga, nepasigriebusi nuo žemės tos savo raudonosios suknelės. Gaučys buvo ją besivejąs, bet nuo vienos minties, kad juos kažkas gali pamatyti iš ten, pro sodybos langus, sustojo kaip įbestas. Taku per žemą, saulės išdegintą vasarojų bėga nuoga mergaitė, ją vejasi beveik nuogas Gaučys, pasiveja, pargriauna ir... Jis apsigręžė ir grįžo atgal prie upės. Pajutusi, kad daugiau jis nebesivys, ir ji grįžo atgal. Savo dideliam džiaugsmui, Gau-

čys nepamatė jos veide nei pykčio, nei išgąsčio, nei ko kito. Jos veidas vėl buvo ramus. Ji apsivilko suknelę, parodė iškėlusi du pirštus, paskui vieną užlenkė, o kitą ranką ištiesė Piliakalnio pusėn. Ir visą laiką žiūrėjo jam į lūpas. „Ji klausia, kur Vidas!" – suprato Gaučys.

Jis parodė jai tris pirštus ir pabaksnojo sau į kairės rankos riešą, kur būna laikrodis. Ji papurtė galvą, parodė jam vieną pirštą ir taip pat prisilietė prie savo riešo. „Ji norėtų, kad jis atplauktų rytoj", – vėl viską suprato Gaučys, ir pamatė, kaip staiga apsiniaukė mergaitės veidas. Jis jai šyptelėjo, atsuko nugarą ir nubrido sekluma tolyn. Kai vanduo jau ėmė semti pažastis, pasispyrė nuo dugno ir nuplaukė atgal. Apsirengė, apsiavė ir dar kartą atsigręžė. Nebylė dabar atrišinėjo nuo karklyno savo karvės virvę ir net nežiūrėjo jo pusėn. Eidamas taku pro Švažo sodą jis jautėsi taip bjauriai, kaip niekada dar nebuvo jautęsis, ir tas jausmas slėgė jam širdį sunkiau už baisiausią gėdą. „Aš jai nepatikau, aš jai pasirodžiau toks bjaurus, kad ji net nesupyko ant manęs. Ji, nebylė, manęs gailėjosi, juk jautė, kaip aš virpu iš geismo. Gailėjosi, bet nepasigailėjo... Bet kodėl ji klausinėjo apie Vidą?"... Ir tada – labai staigiai – Gaučys viską suprato, šito klausimo, kaip kokio dūrio, skaudžiai ir kiaurai persmeigtas...

Vidas atvažiavo ne po trijų, o po keturių dienų.

– Iškasėt tą šulinį? – paklausė Gaučys, stengdamasis, kad Vidas jo balse neišgirstų pašaipos.

– Iš. Šiaip ne taip. Bet vandens vis tiek dar nedaug.

„Kam tu, Vidai, taip, na kam?!" – norėjosi šūktelti.

Gaučiui, bet jis nieko nepasakė. Dabar jie, beveik tylėdami, varėsi dviratį vėl prie Piliakalnio. Ir vėl Švažas stovėjo pataky, ir vėl lydėjo abu ilgu keistu žvilgsniu, iš kurio nieko negalėjai suprasti. Net nusileidus į pakalnę, tas Švažo žvilgsnis vis neišėjo Gaučiui iš galvos. „Gal ji yra Švažo duktė? Tos dvynės sesers, kuri bandė kartis žydinčiam sode aną vestuvių naktį?".. Jis apie tai pasakė Vidui.

– O kokią tai turi reikšmę? – nesuprato Vidas.

– Turi!.. Kaip tu nesupranti?..

– Man neturi! Aš jo obuolių nevagiu.

– Tai kodėl jis taip keistai žiūri, lyg...

– Iš kur aš žinau?.. Aš dabar pats apie save nieko nežinau!

– Ko nežinai?

– Kas su manim darosi. Ir nesuprantu nieko!

– O kas darosi?

– Gal ant Piliakalnio pasakysiu.

Gaučys širdyje apsidžiaugė: jeigu Vidas viską papasakos, jų draugystė vėl bus tokia kaip buvusi. Bet ant Piliakalnio abudu pirmiausia pasižiūrėjo į aną krantą: ir nebylė, ir jos karvė buvo kur buvusios. Vidas meste numetė knygas ant žemės, pats atsigulė šalia ir pasikišo rankas po galva:

– Šiandien niekaip negaliu susikaupti.

– Rečiau žiūrėk į aną pusę, – burbtelėjo Gaučys.

Nuo pat tada, kai jis vakar perplaukė Ventą, kai atsistojo šalia tos mergaitės vandeny, viena kažkokia neaiški mintis iki pat šiol vis nedavė ramybės. Rodos, tuoj

tuoj ji ateis į galvą, ir Gaučiui daug kas paaiškės, bet ji prazvimbdavo pro šalį kaip kokia musė, palikdama vien tiktai nuojautą, kaip tai svarbu. Dabar ji nebeprazvimbė, Gaučys žiūrėjo draugui į veidą, į jo akis, įsistebeilijusias kažkur tolyn ir aukštai, į jau bepradedantį blukti nuo būsimos kaitros dangų.

– Tu nesupyk, Vidai, bet aš tau pasakysiu...

– Tai pasakyk.

– Man atrodo, tu gali ir neįstoti...

Vidas nepasuko į jį galvos, nesusitiko su juo žvilgsniu, tebebuvo kažkur toli, todėl Gaučiui daug lengviau buvo sakyti:

– Matai, man atrodo, kad su skirtingomis akimis nepriima...

– Nesąmonė! – pasipiktino Vidas. – Jie nežiūri, kokios spalvos akys, jiems svarbu, ar jos gerai mato. O aš abiem matau puikiausiai!

Gaučys manė, kad Vidas labai įsižeis, bet jis visai neįsižeidė, vėl atsivertė aukštielninkas ir toliau žiūrėjo į dangų. Vido akys buvo skirtingos: viena – žalia, kita – mėlyna. Ir nebylės taip pat. Ir jos!.. Štai kur visas svarbumas!

– Oooo!.. – lyg sudejavo Vidas, lyg išleido pro lūpas buvusios palaimos prisiminimą. – Oi, Juozai, tu nežinai, kaip mes su ja tas tris dienas mylėjomės!.. Visas tris dienas! Ir ne po vieną kartą!.. Tu dar net įsivaizduot negali, koks tai gerumas!..

Gaučys tylėjo, jis galvojo apie ką kita. Vidas juk nesupranta, kaip Gaučiui palengvėjo nuo to prisipažini-

mo, mat ją galai, tą smulkią melagystę dėl šulinio. Svarbiausia, kad Gaučys nepasirodė vakar nebylei koks bjaurus, šlykštus, apgailėtinas, – Vidas ką tik buvo nuvažiavęs kita upės puse namo!..

Ir jis turės mergaitę, kai tik įstos į tą mokyklą Klaipėdoj, kai tik išeis į miestą, nes prie jūreivių, sako, jos ten lipte limpa. Ir ne nebylės kokios, o gražios, puikiausios panos. Ypač miesto parke, kur kas vakarą būna šokiai.

Vidas atsistojo, vėl žiūrėjo į aną krantą. Mergaitė dabar sėdėjo kaip vakar šalia Gaučio: prisitraukusi kelius prie krūtinės ir pasidėjusi ant jų galvą. Jos karvė, įsibridusi į vandenį iki pat papilvės, žiūrėjo nejudėdama kažkur į savo karviškas tolumas.

– Aš negaliu daugiau čia mokytis! Aš jos noriu, noriu ir noriu!..

„Tartum aš jos nenoriu?“ – vos nepasakė Gaučys.

– Juozai, šokam šiandien nuo šakos. Šiandien aš visai nebijau! Prieš kelias dienas, žinai, dar labai bijojau, o dabar – visai ne!

– Tai ir šok, – sutiko Gaučys.

– O tu man nepadėsi?.. Vis dėlto pirmas kartas...

– Juk sakai, kad visai nebijai?

– Ne tai, kad bijau, tik nedrąsu kiek.

– Gerai, – nenorom atsistojo ir Gaučys. – Vaikystėj tiek kartų nuo jos šokinėdavom, o vis tiek prieš šokant užimdavo kvapą.

Vidas jau keberiojosi kamienu aukštyn, užlipo iš paskos ir Gaučys. Jis tik dabar pastebėjo, kad pačiam gale,

kur ta šaka buvo vėjo nulaužta, bet šakojosi į du galus, dar žaliavo nedidelis spyglių kuokštas.

– Nenudžiūvusi dar šaka! – apsidžiaugė Gaučys. – Eik iki pat galo ir atsistok ant tos dvišakumos, ten visai gerai stovėti.

Balansuodamas į šonus ištiestomis rankomis, Vidas nusigavo iki pat galo, dabar jau tvirtai ten stovėjo. Ir Gaučys pažengė ta šaka tolyn, tačiau tik tiek, kad viena ranka dar galėtų atsiremti į patį kamieną. Mergaitė anoj pusėj tebesėdėjo, įkniaubusi galvą sau į kelius, o Vidas norėjo, kad ji būtinai matytų. Stovėjo ir laukė, gal nebylė pakels galvą.

– Šok iš karto! – paragino Gaučys. – Tuojau tau visa drąsa išgaruos!

Bet Vidas vis delsė. Sudėjo abi rankas prie burnos ir – ūhu-hū! – sustaugė kaip koks Tarzanas. „Durnas, – pagalvojo Gaučys. – Juk žino, kad ji vis tiek nieko negirdi.“ Tačiau mergaitė, lyg ką pajutusi, pakėlė galvą ir pašoko ant kojų, sužiuro Piliakalnio pusėn. Vidas mojavo jai ranka, ir ji, net pasistiebdama ant pirštų galų, mojavo jam atgal.

– Šoksi tu ar ne?.. – pyktelėjo Gaučys ir treptelėjo koja į šaką.

Vidas staiga sumataravo abiem rankom ore ir kažkoks kreivas, skersas krito žemyn į patį duburį. Gaučys žiūrėjo kiek pasroviui, laukdamas, kurioj vietoj iškils Vido galva. Bet ji vis niekur neiškilo: nei arčiau, nei toliau, nei pačiame duburio viduryje, tačiau dabar ten verpete sukosi lyg kokios raudonos dėmės, ir Gau-

čys ne iš karto suprato, kad tos dėmės sukasi jam ne akyse iš išgąsčio, o iš tikrųjų. Šokte nušoko nuo šakos ir per kimsuotąją pievą, per patį sodo vidurį pasileido atšlaite aukštyn. Švažas ramiai vaikštinėjo po savo obelimis, pastebėjo jį atbėgantį ir ramiai laukė, kol pribėgs arti, nors Gaučys jau iš tolo pradėjo šaukti:

– Žmogus nuskendo!.. Žmogus nuskendo!..

O kai pribėgo, bepasakė visai dusdamas ir vos išskiemenuodamas:

– Žmo-gus-nu-sken-do...

Švažas tuo savo keistu žvilgsniu ramiai žiūrėjo į jo žiopčiojančią burną:

– Kad nuskendo, tai jau nuskendo. Ko lindo prie tos mergaitės? Ir tu nuskęsi!

– Švažai, padėk!.. – vėl pradėjo rėkti Gaučys, lyg iš naujo atgavęs jėgas. – Švažai, gelbėk!..

– Bėk ten... – abejingai mostelėjo Švažas, kur blizgėjo daržininkystės šiltnamių stiklai.

Iki ten buvo tolokai, už viso plačiojo rugių lauko, bet Gaučys, prispaudęs kumščius prie krūtinės, kiek įkabindamas pasileido tų stiklų link.

Jau paties pirmojo šiltnamio durys buvo plačiai atidarytos, jose stovėjo trys moterys, o viduryje – motina su ką tik prakąstu agurku rankoje. Gaučys puolė prie jos, nepastebėjęs, kad tolėliau po medžiu stovi du vyrai ir rūko.

– Ten Vi-ydas!.. Ten Vi-ydas!.. – Gaučys vis sukosi atgal ir rodė ranka, ir vėl į motiną, ir vėl atgal. Motina iškart suprato ir pabalo kaip drobė, suprato ir abu vyrai, bet jie nuskubėjo ne prie Piliakalnio, o prie tokios

priešgaisrinės lentos, prie kurios buvo pritvirtinta ilga kartis su smaigu ir kabliu gale, kastuvas ir kūgio formos raudonai dažytas kibiras.

Gaučys išplėšė motinai iš rankų tą agurką, kando dideliais gabalais ir pasispringdamas rijo.

– Einam, parodysi, – išgirdo už nugaros vieno vyro balsą, bet ne to, kuris laikė rankose ilgąją kartį. Jiedu nebėgo kaip Gaučys, jau buvo senyvi žmonės, tik ėjo sparčiais ir plačiais žingsniais.

– Čia! – parodė Gaučys. – Jis nuo šakos šoko!..

– Tada viskas, – numetė kartį į žolę vyras. – Ten jau užpernai pavasarį Venta atnešė paplautą medį. Su visu keru. Čia niekas nebešokinėja.

– Bet juk mes nežinojom!..

Jiedu abu tartum nė negirdėjo Gaučio balso.

– Tai jis ir pasimovė ten ant šakos, – pasakė antrasis, bet jis juk nepažinojo Vido, todėl ir galėjo taip ramiai pasakyti.

– Nuu... – nutęsė tas, katras atnešė kartį. – Kai gerai apipus, srovė išnešios tolyn po kaulelį... Reikia pasakyti vedėjui, o tas paskambins... Nebus vandeny kažkiek, tėvams laidoti reiks. Su tuo savo pagaliu nieko čia nepadarysim.

Gaučys krito kniūbsčias palei karklyną, šalia Vido dviračio, pradėjo krūpčioti ir gūkčioti, kol išvėmė į žolę visą ką tik surytą agurką...

5

Tą vasarą Gaučys niekur nevažiavo, niekur nestojo, niekur ir neketino stoti. Vadovėlius sudėjo į vieną krūvelę ir užkėlė ant lentynos, o paskutines tris knygas net neperskaitęs nunešė į miesto biblioteką ir pasakė:

– Galit dabar mane išbraukti iš skaitytojų.

– Įstojot kur nors? Į Universitetą, turbūt į lituanistiką?..

– Taip... – pats nesuprasdamas kodėl, sumelavo jis tai moteriai.

– Sėkmės jums! Sėkmės jums visam gyvenimui!..

Tiktai išėjus į gatvę jam pasidarė šiek tiek gėda, bet ne dėl to, kad sumelavo, o dėl tos „sėkmės visam gyvenimui!“. Dabar jis taip skaudžiai pajuto, kad neturės jis tos sėkmės nei visam gyvenimui, nei pusei. Juk yra žmonių, kuriems visada nesiseka. Net iki menkos laimės, iki nedidelės sėkmės amžinai pritrūksta kokios menkulytės dalelės. Rodos, jau-jau, o koks nors niekas, koks kvailas atsitiktinumas viską pakreipia kitaip, ir įvyksta tai, ko, rodos, niekaip neturėjo įvykti.

Ant stalo, prie kurio tiek metų mokėsi ir skaitė, nebebaltavo net popieriaus skiautelė. Ir daugiau nebenuėjo prie upės, ir pats nesuprato, kad jau darosi kažkuo panašus į Švažą, ne išvaizda, žinoma. Ką jis veikė tą likusį vasaros laiką, dabar pats negalėtų pasakyti. Per pietus nunešdavo karvei kibirą vandens, perkeldavo į kitą vietą, į šešėlį, arba parvesdavo į tvartą, jei ten, pamiškėj, gyvulį debesimis imdavo pulti gyliai ir varmai. Gal

jis galvojo ką svarbaus, sėdėdamas kaip koks senis po ta vienintele vyšnia ant suoliuko? Nieko jis negalvojo, jam tiktai tarpais atrodė, jog kažkokia kita jėga – likimas, dalia, gyvenimas ar dar kaip jis ten vadinasi – viską sugalvoja už jį, ne tik sugalvoja, bet ir padaro. Greitai jį paims į kariuomenę, – ar tai jis pats taip sugalvojo?.. Paims, ir viskas, ir tada jau vėl kažkas kitas, o ne jis, galvos, kaip jam būti ir kaip gyventi toliau.

Tų trejų metų, ištarnautų kariuomenėj, Gaučys niekuomet daugiau nenorėjo prisiminti. Juk negalėtų pasakyti, kad jis ten buvo alkanas, ujamas, žeminamas, skriaudžiamas. Po kelių mėnesių baigė vairuotojų kursus, gavo pažymėjimą, paskyrė jam karišką sunkvežimį, ir jokių kariškų mokslų ten niekas jo nemokino. Per tuos metus jam tiktai kartą ar du leido iššauti iš automato, bet tai nesuteikė jam jokio malonumo. Jų kuopa mūrijo kaip mokėjo visokias kareivines, sandėlius, garažus, didieji viršininkai kartais išsiveždavo po kelis kareivius prie sau statomų namų ir per visą dieną nepaduodavo duonos kepalėlio alkiui apmalšinti, dirbdavo jiems alkani, bet tiek jau to, ne tai buvo svarbiausia.

Svarbiausia ir sunkiausia jam buvo tai, kad ten niekur ir niekada nebuvo vienatvės. Nebuvo nei tokios vietos, nei tokios valandos, kad galėtum užlįsti kur ir pabūti pats sau vienas. Pasirodo, ir vienatvės, ir draugystės poreikis gali padaryti žmogų labai nelaimingą. Štai šito Gaučys niekuomet ir nenorėdavo prisiminti. Dabar jis vėl kiauras dienas vėl buvo vienas, bet jam nebuvo taip sunku, kaip ten. Jis nieko daugiau nebeskaitė, nieko

neveikė, apie nieką nei svajojo, nei galvojo, diena pati savaime kažkaip praeidavo. Motina nieko jam nesakė, niekur neragino, tegu pabūna, pasiilsi vaikas, juk grįžo iš tos kariuomenės kaip iš kokio kalėjimo. Tiesa, jis prisivilko iš miško ilgų karčių, kur buvo retinamas pušų jaunuolynas, kirviu visas nužievino ir iš naujo aptvėrė daržą, prikaldamas jas prie senųjų stulpų. Jam net pradėjo patikti paprastas darbas, kurio anksčiau nekentė nė iš tolo. Ir prie upės nebuvo nuėjęs nė karto, iš ryto prisisemdavo kibirą vandens, iki pietų jis sušildavo šalia rentinio ant suoliuko, o vidurdienį, nusimovęs savo kareiviškas kelnes, Gaučys jį susiversdavo sau ant galvos. Į anas kelnes, su kuriomis baigė mokyklą, jis jau nebeįlindo, buvo sustambėjęs ir suvyriškėjęs, nė iš tolo nepanašus į tą Gaučį, kuris plaukė pas nebylę per upę, toks liesas ir plonas kaip sliekas. Tad ir vaikščiojo visą laiką su tom kareiviškom, įsispyręs į senuosius sandalus.

Bet vieną vakarą motina vis dėlto paklausė:

– Tai kaip tu, vaikeli, žadi toliau būti?

– Aš, mama, važiuosiu į Klaipėdą, ieškosiuos darbo.

– Vėl mane vieną paliksi... – pasakė lyg pati sau, ir Gaučiui smilktelėjo per širdį, bet trumpai ir neskaudžiai: juk išbuvo tuos trejus metus viena, ir nieko neatsitiko.

– O kodėl tu negali dirbti čia, mieste? Dabar dvi didžiausias gamyklas stato, šoperius – tik paduok!.. Juk čia tau nei stogas, nei valgis nekaštuotų, daug pinigo galėtum pasitaupyti.

– Dabar šoferius visur – tik paduok! O čia aš daugiau nebegaliu, prisibuvau lig pat gyvo kaulo!..

Gaučys matė, kad motinos akyse šmėstelėjo liūdnumas, tad kam bereikėjo daugiau ką sakyti?

Klaipėdos, to miesto, kurį jiedu su Vidu dažniausiai minėdavo, jis kažkodėl nebijojo. Juk jiedu nė karto jame ir nebuvo, o čia jie buvo visur. Tada, kai jis kniūbsčias krito į žolę šalia dviračio, jame staiga tartum kažkas trekštelėjo, nulūžo, ir kariuomenės metai jau nei sutaisė to, nei įdėjo ką naujo.

– Tai tu dabar ir neskubėk, pabūk iki rugsėjo, padėsi man nors bulves nusikasti, daržą aš pati nusirausiu... Jėzau, o dar tie kolchozo runkeliai! Kaip juos vienai nurauti, nugraižyti, sumesti į mašinas!.. Pasenau, pavargau, nebegaliu, nebenoriu daugiau begyventi!.. Kaip vergė visą gyvenimą, kaip tikra vergė!..

– Neverk, mama. Nukasiu aš tau tas bulves, – pažadėjo Gaučys, bet ji vis tiek verkė, Gaučys dar nebuvo matęs jos taip ilgai ir graudžiai verkiančios.

Ruduo atėjo ankstyvas, lietingas, net su šlapdribom, viską aplinkui pavertęs į vieną purvyną. Tada Gaučys ir išvažiavo. Teturėjo jis tik nedidelį kartoninį lagaminėlį, su kuriuo grįžo iš kariuomenės, dokumentus kišenėj ir šiek tiek motinos duotų pinigų.

Traukinys atvežė jį taip anksti, kad mieste tik vosvos žymėjosi aušra. Kioske jis nusipirko „Tarybinę Klaipėdą“, perskaitė skelbimus, atsiplėšė skiautę su tais, kur buvo reikalingi vairuotojai. Jis nežinojo, nei į kurią miesto pusę, nei kokiu autobusu važiuoti, be to, dar ne-

buvo devynių, jokios įstaigos vis tiek dar nedirbo, jis nusipirko bufete atšalusį pyragėlį su įkepta dešrele, suvalgė, išėjo į kitą stoties pusę. Pūtė drėgnas, kiaurai persmelkiantis vėjas, tarpais užeidavo ledinio lietaus šuorai, tarpais – šlapdriba, Gaučys grįžo į vidų. Vėl sėdėjo ant suolo ir laukė, kol bus devynios, tada pagal patį pirmąjį adresą jis važiuos su taksi, – kelios „Volgos" stovėjo priestočio aikštėje, tik Gaučys nežinojo, ar labai daug jam tai atsieis. Išsitraukdavo vis tą skiautę, perskaitydavo, vėl įsikišdavo, kol išmoko mintinai. Ir kažkodėl vis jaudinosi, nors taip labai jaudintis, rodos, nebuvo ko. Na, negaus jis čia jokio darbo, neduos jam niekas bendrabučio, nors visuose tuose skelbimuose ir parašyta, kad suteikia?.. Sės vakare į tą patį traukinį ir sugrįš atgal pas motiną.

Jau buvo devynios. Gaučys išėjo į kitą stoties pusę ir pasuko prie tų „Volgų", mintyse dar pasikartodamas pirmajame skelbime parašytą adresą. Įsisėdęs pasakė:

– Labas rytas.

– Dobroje utro. Vam kuda?

Tada ir Gaučys perėjo į rusų kalbą, kurią mokėjo geriau negu patys rusai:

– Miškininkų dvidešimt keturi, antras aukštas, dvyliktas kab...

Vairuotojas pradėjo taip garsiai, taip begėdiškai kvatotis, kad Gaučys išraudo iki pat plaukų pašaknų. Rusas kvatojosi ilgai, tai atversdamas ant sėdynės atlošo galvą, tai krūtine užsikniaubdamas ant vairo. Jis nelabai kiek ir tebuvo vyresnis už Gaučį, todėl tas jo kvatojima-

sis ir buvo dar labiau įžeidžiantis. Ne, daugiau niekuomet Gaučys nebepapuls į tokią žioplą, kvailą padėtį.

– Na, gerai, derevnia, važiuojam!.. – ir jau sukdamas pusratį aikštėj, vėl iš naujo: – Antras aukštas, dvyliktas kabinetas!.. Oi, mama, negaliu!..

Bet Stoties gatvėj surimtėjo:

– Seniai iš armijos?

– Ne. Juk matai – dar bušlato sagos šviečia!..

– Iš kaimo?

– Iš kaimo.

Jam tai kažkodėl patiko, gal pats ne taip dar seniai buvo iš kaimo. Kokio rusiško.

Sustojo kažkur vos ne pačiame užmiestyje, kur baltavo dideli silikatiniai pastatai, gal sandėliai, gal erdvūs garažai ar kokie angarai, išmėtyti aplinkui didžiulį nelygiai išasfaltuotą kiemą, kuriame to asfalto beveik ir nesimatė, – visur telkšojo vien tik purvinos, prilytos balos.

– Tau čia, – pasakė Gaučiui. – Čia jų valdyba.

Kai Gaučys ėmė graibytis piniginės, ruskelis pliaukštelėjo jam per petį:

– Nereikia, gvardieti!.. Nu, sėkmės tau!

– Ačiū, – tepasakė išlipdamas Gaučys.

Tai buvo kažkelinta statybos ir montavimo valdyba, pilna vien rusiškai kalbančių moterų. Net lietuvės viena į kitą kreipdavosi rusiškai, taip keistai ištardamos vardus:

– Laimutiaaa!.. Onutiaaa!.. Padaj mnie tūūū papkūūū...

Rusiškai tai rusiškai, ne tai buvo svarbiausia, jis įėjo tik į du kabinetus, ir per valandą jau buvo priimtas į darbą. O rankoj dar turėjo ir raštą kažkokio bendrabučio komendantui, kad nuo šiandien jį ten ir apgyvendintų. Paklausė išeidamas kažkurios Laimutios ar Onutios kaip iki ten nuvažiuoti. Iškart pataikė į reikiamą autobusą, reikiamoj vietoj ir išlipo. Net pats nusistebėjo, kad viskas išėjo taip lengvai, paprastai, greitai.

Statybininkų bendrabutis – tai pilkas blokinis penkiaaukštis pastatas, kurio pirmame aukšte – kaip gerai! – buvo maisto prekių parduotuvė, o greta, ant kitų lauko durų, bjaurus skardinis užrašas: „Alus išsinešimui". Komendantė, kai jis jai padavė tą raštą, dūrė pirštu į purvinai žalią sieną, ant kurios kabėjo lentinis skydas su kažkokių skelbimų didesniais ir mažesniais lapais:

– Pirmiau susipažink su bendrabučio taisyklėmis. – Ir tuojau susizgribo: – Ai, gali dabar neskaityti, juk kiekvienam kambary išklijuotos!.. Pas mus dar bufetas yra, va ten, bet jis dirba tiktai nuo aštuntos iki penktos. Šiltų dešrelių kartais būna, keptos žuvies, arbatos, bandelių kokių...

„Velniams reikalingas man toks bufetas, kuris dirba, kai visi jau išėję į darbą?" – pagalvojo Gaučys, jau lipdamas laiptais paskui tą moterį. Užlipo jie į ketvirtą aukštą, kur į abi puses tęsėsi ilgas koridorius, taip pat išdažytas ta purvinai žalia kareivinių spalva. Jo kambarys buvo tiesiai priešais laiptus. Ji atrakino duris, padavė jam raktą, prie kurio tabalavo skardinis skritulys su išmuštu numeriu.

– Va, šita tavo lova. Ir šita spintelė...

– O kas dar čia gyvena?

– Pareis vakare iš darbo – susipažinsi. Tik neprisigerkit iki vėmimo, nerėkaukit ir nedainuokit per visą naktį.

– Kodėl? – nieko nesuprato Gaučys.

Moteris baisiausiai nustebo:

– O kaip kitaip?!.. Juk susipažinti reikės!.. Na, įsikurk sau. Purvinus batus kišk į spintą, amžinai visų mėtosi vidury kambario... Fu, kaip čia smirda! Net tų savo prakeiktų nuorūkų išsikratyt negali!.. – ir ji uždarė duris, bet tuojau ir vėl atidarė: – Tualetas – vienam gale, prausykla – kitam, pats susirasi.

Gaučys, pastatęs savo lagaminėlį ant žemės, beveik atsirėmė nugara į tas ką tik uždarytas duris ir gerai apsižvalgė. Senas, kariuomenėj taip dažnai patirtas nykumos jausmas smilktelėjo per širdį.

Priešais jį šviesavo vienintelis langas, virš jo ėjo medinis užuolaidų karnizas, tik pačių užuolaidų nebuvo. Prie palangės – stalas, dvi taburetės, palei abi sienas – po dvi geležines lovas su vienodos spalvos apklotais, pilkšvavo ant kiekvienos po nedidelę blyno storumo pagalvę. Tarp lovų – dvi fanerinės spintelės su vienu stalčiuku: kas guli prie lango – to spintelė lovos kojūgaly, kas prie durų – galvūgaly. Dar arčiau – į sieną įleistos dvi drabužių spintos, perskirtos pusiau faneros lakštu. Gaučys atidarė savąją. Spintos viršuj – lentynėlė kepurei, apačioj – batams, ant jos Gaučys padėjo savo lagaminėlį. Atidarė ir kaimyno pusę, ten kabėjo tik pilkas

lietpaltis, kelnės ir švarkas. Nebuvo jokių pakabų, kyšojo įkaltos ilgos vinys. Gaučys buvo benorįs nusivilkti ir pasikabinti savo drėgną nuo šlapdribos bušlatą, bet atsiminė komendantės žodžius ir nusileido žemyn į gatvę. Šlapdriba tuoj pat užlipdė akis, bet „Maisto prekės" buvo visai šalia. Jis nusipirko butelį degtinės, batoną, skardinę „Kilkės tomatų padaže" ir kefyro. Butelius susikišo į bušlato kišenes, o konservus ir batoną nešėsi rankoj. Lipdamas aukštyn pajuto, kaip labai nori valgyti, bet nepagalvojo, kad nuo šiol butelis kefyro, kilkė, vakarykštis batonas dabar ilgai bus jo kasdieninis, o kartais ir vienintelis maistas. Butelį pakišo po pagalve, o peleninę – tokią pačią plokščią skardinę „Kilkė tomatų padaže" – išnešė į koridorių ir pasuko į patį galą, bet ten buvo prausykla, o jam reikėjo į tualetą. Vėl visu ilgu koridorium – atgal, kur sukrypusios tualeto durys besilaikė tik ant vieno vyrio, iš kur jau nuo pusės koridoriaus trenkė šlapimo, mėšlo, niekada neplaunamų unitazų kvapas, – ir ten fanerinės penkių tupyklų pertvaros buvo nudažytos ta pačia spalva, dviejose dar galėjai užsidaryti duris, o kitos trys – visai be jų, gal buvo išspirtos ar išlaužtos. Šiukšlių dėžės niekur nesimatė, Gaučys išpylė savo skardinę į nenuleistą unitazą, patraukė bakelio virvutę, bet vamzdyje tiktai kažkas sušnypštė, o vandens neišbėgo nė lašo.

Nusivilkęs viršutinį drabužį, Gaučys sėdosi prie stalo savo pirmųjų savarankiško gyvenimo pietų, gal – prieš piečių. Pro šlapdribą jis matė anoj pusėj tris tokius pat penkiaaukščius, bet jie, matyt, buvo daugiabučiai, nes

visi langai užuolaiduoti, gatvėj – mašinų ūžimas, ir niekur jokio medelio, jokio krūmelio, net tamsuojančio pro šlapdribą stagaro. Nykus, pilkas vaizdas, daugiau nieko. To vaizdo nykumas persidavė jam ir į širdį: kiek metų jam reikės gyventi tokiuose bendrabučiuose? Kiek metų turės dirbti, kol įrašys vien tik į eilę butui gauti? O toje eilėj – dešimt, dvylika metų laukimo?.. Kur jis parves žmoną? Tiesa, jaunoms šeimos duoda ir atskirą kambarį bendrabučiuose, tačiau kaip augins vaiką tokiose kareivinėse, kur vienintelė dujinė viryklė – tolimam koridoriaus gale prie prausyklos?.. „Kokie čia man dabar vaikai galvoj!“ – supyko pats ant savęs. Pasijuto norįs miego, traukiny juk nemiegojo, tad nusiavė savo kerzinius batus, įkišo juos į spintą ir atsigulė dabar jau į „savo“ lovą, pajuto po pagalve pakištą degtinės butelį, bet tuojau pat užmigo. Pabudo jis tik tada, kai pajuto, jog kažkas įėjo į kambarį ir uždegė šviesą – tą vienintelę kambario lemputę, tįsančią ant pliko juodo laido.

– O!.. Įkurtuvės šiandien!.. – kažkas pasakė garsiai ir rusiškai.

Kai Gaučys nuleido kojas ant žemės, priėjęs ištiesė ranką:

– Susipažinkim. Dima.

– Juozas.

– I-u-zas?.. O kaip tave armijoj šaukė?

– Juziku.

– Tai ir čia būsi Juzikas! Tuojau pareis ir Kolia, ir Miša. Kolia čia mūsų viršininkas, pasakys, kieno eilė grindis plauti.

Dimos lova stovėjo priešais, irgi arčiau durų, dabar jis avėsi šalin batus, iš palovio išsitraukė senas šliures. „Reikės ir man“... – pagalvojo Gaučys, dabar jis dar mūvėjo motinos megztas vilnones kojines, bet kaip su vienom kojinėm išeisi į koridorių, į tą smirdantį, purviną tualetą? „Rytoj pat“... Vėl atsidarė durys, įėjo iškart abu: ir tas Kolia, ir Miša. Paduodamas ir jiems ranką, Gaučys pasakė pats savo lūpoms:

– Juzik...

Ir tuoj pat skaudžiai smilktelėjo jam per širdį, lyg būtų išdavęs tėvo, motinos duotą vardą. Bet jeigu kiti taip jį vadins – ką gi jis padarys, turės apsiprasti, turės atsiliepti šaukiamas.

Miša – kaip ir Dima – kokiais dvejais, trejais metais vyresni už Gaučį, o Kolia – trisdešimt penkerių jau tikrai: ir pliktelėjęs, ir pilna burna geležinių dantų.

Kai nusirengė, sukabino viršutinius drabužius į spintą, Kolia pasakė Mišai:

– Batų nenusiauk! Tuoj bėgsi!

Jie – visi trys senbuviai – sustojo prie stalo ir apie kažką pusbalsiu tarėsi, Gaučys pamatė per tarpą jų trirublines ir penkrubles ant stalo.

– Iš manęs – kiek?.. Kolia, kiek?.. – paklausė nuo lovos Gaučys.

– Ša!.. – atsigręžė Kolia ir atkišo į priekį ranką statmenu delnu. – Iš pirmos savo algos tu visiems statysi!.. Miška, pašol!..

Kolia čia komandavo kaip koks seržantas kariuomenėj.

Kai jie ten tarėsi prie stalo, Gaučys vis girdėjo „jorš“, „jorš“, bet jie nekalbėjo apie žuvį, tai reiškė kažką kita.

Kai Dima, pasiėmęs rankšluostį, išėjo į prausyklą, Kolia, tas senas bendrabučių vilkas, ėmėsi aiškinti tikrąsias gyvenimo taisykles:

– Jeigu turi ką vertesnio – nepalik kambary, pasidėk kitur. Žinai, kokie čia užraktai? Su vienu raktu galima pusę visų durų atrakinti. Vagia viską: pinigus, drabužius, batus, o prieš algą – net duonos riekės spintelėj neberasi. Antklodes nuo lovų pavagia, parduoda bobutei už puslitrį... Kiek aš išvažinėjau – visur tas pats!.. Vagių valstybė – nuo čia iki Vladivostoko! Ir vis dar yra ką vogti!..

– Tai kad aš nieko tokio neturiu... – sumišo Gaučys. – Kad ir turėčiau – pas ką aš pasidėsiu?

– Viena Klavka turi įsidėjusi patikimą užraktą. Ji nors ir kurva, bet svetimos adatos nepaims.

– O ką? Ji tokia jau turtinga, kad tokį užraktą įsitaisė?

– Ne dėl to, bet žinai – mūsų vyrai! Pasigeria – ir laužiasi pas ją. Patyliukais atsirakina duris – ir lipa su visais batais dulkintis.

– O ji viena gyvena?

– Ne viena – du mažus vaikus augina... Ji pas mus irgi vairuotoja dirbo, bet per tas lažybas... Rytoj pamatysi, ją iki Naujųjų metų tabelininke pervedė. Ir visas premijas ir progresivkas nubraukė. Juk sakiau: „Klavka, nedurniuok!..“ Vairuoja ji – liuks, geriau ir už vyrus, bet kai išgeria – bėk šalin, niekuomet nežinai, kas jai šaus į galvą... Ir tada taip buvo: ramiai sau gėrėm

už dirbtuvių, o ji sako: aš su pilna savivarte smėlio nuvažiuosiu stačiuoju karjero šlaitu žemyn – ir neapsiversiu!.. O jūs nė vienas taip nepadarysit, iš baimės kelnes prišiksit, irgi man vyrai...

– Ir neapsivertė?

– Juk sakiau – tabelininke pervedė, premijas nupjovė!.. Neužsimušė, ištraukėm kruvina kakta iš kabinos, ir tiek. Nieko ir tai mašinai neatsitiko, gulėjo aukštyn ratais, privažiavom, atstatėm... Oi... Ten boba su kiaušiais! Irgi visą Sąjungą išmaišiusi!.. – Kolios balse Gaučys išgirdo ir susižavėjimą, ir liūdesį. – Bet taip ir nuvargs, jei nenusigers... Kas ją ims? Du maži vaikai, o dar toks charakteris...

– Ir kiek jai metų? – susidomėjo Gaučys.

– Apie trisdešimt. Gal daugiau.

Parėjo Miška su degtinės ir alaus buteliais. Kolia tik trumpai žvilgtelėjo į Mišos pirkinius, ir taip žinojo, ko ir kiek buvo parnešta.

– A!.. – pasakė Gaučiui. – Kai gausi algą – prisisiūk tokią užsegamą kišenėlę prie triusikų, mes čia visi taip algas nešiojamės, kitaip neišsaugosi, ar pamesi, ar ištrauks kompanijoj, pas mus daug sėdėjusių dirba. Mes kelnių kišenėse tiktai kokį trojaką ar piatiorkę nešiojamės.

Gaučys dabar tikrai nustebo. Dar taip nebuvo girdėjęs: prisisiūk užsegamą kišenę prie triusikų!

Parėjo su rankšluosčiu ant peties Dimka, tvarkingai persvėrė jį per lovos galvūgalį, švariai nusiplovęs rankas, nusiprausęs, šlapiais plaukais paausiuos, tie-

siu sklastymu ant šono. Kolia irgi pasižiūrėjo į jį, bet supyko:

– Švaruolis mūsų parsirado!.. Vis tiek naktį apsivemsi!

Dimka išraudo, atsisėdo ant lovos:

– Šį kartą gal ne.... Baigiu priprasti.

– O tu nepergyvenk labai iš ryto, – jau nebepykdamas pasakė Gaučiui. – Jei rytoj rytą atsibusi apsivėmęs – nieko čia tokio. Pašluostysi – ir tiek. Kas nepratęs prie „joršo" – visi apsivemia. Joršas – geras dalykas, daug jo nereikia, o prisigėrimas atsieina daug pigiau.

Dabar išraudo ir Gaučys. Ne tik to jų „joršo" – jis apskritai juk nebuvo pratęs gerti.

Ant stalo jau stovėjo trys buteliai degtinės ir trys alaus, „Kilkė tomatų padaže" ir vienas batonas. Jie iš savo spintelių išsiėmė kiekvienas savo stiklinę, Gaučys dar neturėjo.

– Rytoj nueik į bufetą ir nuknisk, – pamokė Kolia. – Arba pas mus, valdybos valgykloj.

– Ten ir valgykla yra?

– Yra, juk vien bobų kiek ten dirba... Na, kartais suvalgom lėkštę sriubos, kai labai šalta... Ten kasdien valgydamas – jokios algos neužteksi. Batonas ir kefyras – štai kur tikrasis darbo žmogaus maistas!

– Oi! – susizgribo Gaučys. – Juk man motina rūkytų lašinių įdėjo!

Jis iš spintos išsiėmė savo lagaminėlį, pasidėjo ant lovos ir krapštėsi su užraktais.

– Ir mes dar turim motinas, – liūdnai pasakė Dimka. – Bet jos iš Rusijos juk neatsiųs lašinių. Pas mus jų niekas ir nerūko, šviežius suryja, tiktai čia, Lietuvoj...

– Jums, bledėms, gerai! – staiga sugriežė dantimis Kolia. – Visi dar turit motinas, o aš vienas pasauly kaip by... – ir nusuko akis į šlapdriba aptėkštą langą. Elektros apšviestos, šlapios didelės snaigės ten, lauke, tirpo ir stiklu lėtai smuko žemyn.

– Pilk!.. – riktelėjo Miškai neatsigręždamas. – Nešmėžuok čia man prieš akis!..

Gaučys pagaliau iš paties lagaminėlio dugno, viską iškraustęs šalia į lovą, iškėlė į kelis laikraščius suvyniotą puspaltę rūkytų lašinių, ir staiga kad pakvipo visas kambarys! Nunešė, padėjo ant stalo kampo. Kai atvyniojo – kaip gražiai jie ten surudavo, subaltavo!.. Miška jau laikė rankoj lenktinį peilį.

– Nekišk nagų!.. – sudraudė Kolia. – Ar laukinis esi? Pirma pasižiūrėk, pasigrožėk, pauostyk!.. Ai!.. Ai!.. – jis pasilenkęs uostė, niekaip negalėdamas atsiuostyti. Šypsojosi visais savo geležiniais dantimis, ir Gaučiui staiga pasidarė jo gaila. Ne tik jo, bet ir Miškos, ir Dimkos, o savęs gaila jam pasidarys tiktai po antros stiklinės to jų baisiojo „joršo“.

Grįžęs iš armijos Gaučys ir pats niekaip negalėjo tų lašinių atsivalgyti: ir su kiaušiniene, ir su koše, o ir šiaip, prisiskynęs saują svogūnlaiškių, valgė su juoda duona.

Dabar visi keturi susėdo aplinkui stalą. Tris stiklines Kolia susistatė priešais save į eilę, pripylė į visas lygiai iki pusės, buvo betiesiąs ranką į alų, bet apsigalvojo:

– Dimka, mikliai organizuok ketvirtą!

Kai tas išėjo, Kolia pasižiūrėjo į baltomis vilnonėmis kojinėmis apautas Gaučio pėdas:

– Pasiimk iš mano spintos šliures, ten kažkieno paliktos mėtosi. Kaip naktį nueisi į tualetą? Ir prožektorių rytoj nusipirk, mes visi turim, tuoj pat įlipsi į šūdą. Ten amžinai visi lemputes išsukinėja, kam perdegė – tuoj į tualetą – ir išsuka...

– Aš rytoj nupirksiu tą lemputę ir įsuksiu, – pažadėjo Gaučys.

– Ar tu durnas?!.. – nusistebėjo Miška. – Valstybės šikinykui už savo pinigus lemputes pirks! Užjuoks tave visas bendrabutis!.. Komendantė tegu rūpinasi!

Grįžo Dimka su ketvirtaja stikline, ir Kolia baigė pilstyti tą „joršą". Ak, štai kaip jis daromas: pusė stiklinės degtinės, kita pusė – alaus. Ir gerti reikia tuoj pat, kad alaus burbuliukai kartu su degtine staigiai muštų į galvą.

– Nu!.. – pakėlė savo stiklinę Kolia. – Už draugystę!.. Kad nesibartume ir – kas svarbiausia! – niekada tarp savęs nesusimuštume! Net girčiausi būdami!

Jie vienu ypu išgėrė iki dugno, išgėrė ir Gaučys. Ir jo beveik visai nenupurtė. Visi griebė tuos lašinius, o kilkės konservų niekas net neatidarė. Ir šitaip dar po tris „joršus". Po ketvirtojo Gaučys begalėjo atsiminti tiktai, kad linkstančiomis kojomis dar nuėjo iki savo lovos ir kniūbsčias dribo ant jos.

Pabudo jis tiktai rytą, nuo ryškios šviesos, kai Kolia stovėjo prie durų, dar tebelaikydamas pirštą ant jungiklio.

– Nu, liatj, ir vaizdelis!.. – nusikeikė. – Dima, Juzikai, tvarkykit savo vėmalus! Dima, kibirą, vandens, skudurą!.. Suaugę vyrai, o niekaip neišmoksta gerti!.. Ir tu kelk! – priėjęs papurtė Mišką. – Neapsimesk, kad negali atsibusti!.. Tau stalą tvarkyt!..

Per pusvalandį kambary buvo įvesta tvarka, tik po stalu stovėjo daugiau tuščių butelių, nei pirmąjį kartą Miška buvo parnešęs. Pirmojo parnešimo jiems, matyt, neužteko. Jėzau, kaip Gaučiui buvo bloga! Tualete jis vėl išsivėmė, bet kad nebuvo ko, vien žalios tąsios gleivės. Grįžęs dar nors sekundei norėjo priglausti galvą prie pagalvės, nors kojos ir buvo nuleistos ant žemės. Visi trys ruskeliai vaikščiojo vienas pro kitą pikti, pilkais veidais, tokiais pilkais, kaip batų dėžių kartonas.

– Nieko, Juzikai, priprasi!.. – dar surado jam paguodos žodį Kolia. – Toks jau mūsų proletariškas gyvenimas! Ne ponai esam.

„Niekada! – mintyse sušuko Gaučys. – Niekada, kol gyvas, nepriprasiu!..“ – ir tik dabar pajuto po pagalve vakar pakištą butelį.

– Vyrai, aš vakar, jūsų laukdamas, buvau nusipirkęs...

– Juzikai, tu toli važiuosi!..

– Kol milicija nesustabdys! – niauriai pridėjo Miška. Tai buvo kažkas iš jų žargono.

Vėl paradui vadovavo Kolia. Į tris neplautas stiklines įpylė po šimtgramį, o į Gaučio – tik gerą šlaką. Likusį butelį pasistatė be ceremonijų į savo spintelę.

– Nepyk, Juzikai, kad tau mažiau, bet šiandien tau

reikės priimti mašiną. Ir garažo vedėjas bus, ir mechanikas. Nereikia, jog iš pirmos dienos suprastų...

„Nesupras jie!.. – pats sau pasakė Gaučys. – Jeigu jie taip atrodo, tai kaip atrodau aš?“ Bet išgėrus tą šlakelį, nukaitino, nudegino, ir pykinimas praėjo.

– O dabar, gvardija, pirmyn į kovą už socializmo pergalę!.. – sukomandavo Kolia.

Apsivilko viršutinius drabužius, apsimovė kepurėm, išėjo į koridorių. Nuo jų kambario durų tiesiai žemyn vedė nešluoti, nuorūkom numėtyti laiptai.

6

Kariuomenėj Gaučys vairavo galingą karišką sunkvežį, o čia jam priskyrė nedidelę savivartę. Leido dvi dienas ją pasitvarkyti, pareguliuoti, ką Gaučys ir darė, išsitepdamas vienintelius savo kareiviškus drabužius, visas pradvokdamas benzinu, bet džiaugėsi nors tuo, kad ta mašina dar nebuvo beviltiškai nuvaryta. Tokią pat vairavo tik Dimka, o Kolia ir Miška – sunkvežimius, jiems geriau, nes su savivarte – ką? Gali „pasukti į šoną“ tik plytų ar smėlio tiems, kurie dabar statosi namelius kolektyviniuose soduose, ir tai – retkarčiais, ilgo rublio nelabai užkalsi.

Pirmąją dieną jis važiavo paskui Dimkos mašiną, kad žinotų kelią į smėlio karjerą už miesto. Karjeras buvo didžiulis ir gilus, jo dugne matėsi ekskavatorius, atokiau stovėjo dar ir buldozeris, mėlynavo mažas statybininkų vagonėlis. Tik vienas šlaitas buvo ilgas ir nuožulnus, o kiti trys – aukšti ir statūs, ir Gaučį net šiurpas nupurtė prisiminus, kaip girta Klava lėkė vienu tokiu šlaitu žemyn.

Šlapdriba jau kelinta diena nesiliovė. Šiandien ji drėbė ne ištisai, o tarpais pereidama į smulkų lietų, bet nuo jūros visą laiką pūtė stiprus vėjas, nuo kurio, rodos, niekur negalėjai užsiglausti.

Kai Dimka su Gaučiu nusileido į karjero apačią, mėlynojo vagonėlio tarpdury pasirodė jauna moteris su popieriais rankoje, pasižiūrėjo į jų mašinų numerius. „Tai ir bus ta Klava“, – pagalvojo Gaučys, bet pro šlapią ka-

binos stiklą matė ją tik labai trumpai, nespėjo gerai įsidėmėti nei jos veido, nei figūros. Kai jis pastatė savivartę po ekskavatoriaus kaušu, moteris daugiau nebepasirodė vagonėlio tarpdury.

Važiuodamas paskui Dimką per visą miestą į betono gamyklą, Gaučys keikėsi, negalėdamas suprasti, kokiam asilui atėjo į galvą mintis pastatyti ją už trisdešimties kilometrų nuo smėlio ir žvyro karjerų! „Na, – galop apsiramino, – mūsų reikalas mažas, sukiok savo vairą ir tiek." Tačiau širdyje vis tiek liko tartum kokia plona brūžinanti nuosėda, kad esi toks mažas, nereikšmingas, niekas nuo tavęs nepriklauso, ir ligi pat senatvės, jeigu tiktai jos sulauksi, tiktai toks ir būsi.

Pirmoji jo darbo diena sutapo su savaitgaliu. Dvejus marškinius ir dar vieną porą megztų kojinių Gaučys paslėpė lovoj po čiužiniu, muilą, pastą, nukniauktą stiklinę paliko spintelėj, pats išvažiavo atgal pas motiną. Lagaminėlis buvo, galima sakyt, visai tuščias, jame tik tie dveji kareiviški triusikai, o tretieji – ant kūno.

Kai ryte išlipo iš traukinio, čia nebuvo nei lietaus, nei kokios šlapdribos. Einant pagelžkeliu, po jo kareiviškais batais traškėjo ploni ledeliai. Jau buvo gerokai įsiaušę, ir Gaučys įžiūrėjo dūluojantį ir trobos, ir tvartelio stogą. Iš kamino nekilo joks dūmas ir nekils, kol motina nepareis iš miesto nunešusi pieną. Dabar ji tikriausiai dar tik melžia karvę. Bet širdyje Gaučys nepajuto to šilto jausmo, apie kurį tiek kartų buvo skaitęs knygose ir kuris, atseit, apima žmogų, po ilgesnio laiko iš tolimos kelionės parsirandantį į savo namus. Tai bu-

vo motinos namai ir tiek, o jam tartum niekas čia daugiau ir nepriklausė.

Motina virtuvėje jau košė pieną į abu bidonėlius, pakėlė akis į sūnų. Jis priėjo, šaltai pakštelėjo ją į kaktą, trumpai palaikė ant jos peties uždėtą ranką. Ji net nepaklausė: „Na, kaip ten tau sekėsi? Ar susiradai kokį darbą?“ Iš jo alyvos dėmėm ištepto bušlato, iš benzino dvoko pati viską suprato. O prie kokių mylavimų, glostymo Gaučys nuo pat kūdikystės nebuvo įpratintas, motina tam ir laiko neturėjo, ir apskritai niekas tada kaime taip vaikų neaugino. Net tada, kai grįžo iš kariuomenės, motina stovėjo vidury kaip statula, nuleidusi žemyn rankas, ir laukė, kol jis pats prieis. Net ir tada, po trejų metų, jų pasisveikinimas buvo toks pat, kaip ir dabar, po trijų dienų. Ji ėmė rengtis:

– Aš bėgu su tuo savo pienu! Kai pareisiu – tada ir pakalbėsim. Kur kas padėta – pats žinai, aš tik malkų iš vakaro neatsinešiau, dideliai buvau pavargusi.

Kai ji sugrįžo – Gaučys jau seniai buvo išsikepęs kiaušinienės, kambary buvo šilta, o pats, nusimovęs aulinius, gulėjo ant viršaus lovoje, bet nemiegojo. Motinai parėjus persėdo prie stalo. Ir ji nusirengusi atsisėdo kitam gale.

– Oi, vaikeli, dabar verkiant reikia pirkti tau drabužius: kostiumą ir palitą, ir dar vienas kelnes, ir... O bendrabutį ar davė?

– Tą pačią dieną.

– O keli gyvenat?

– Keturi.

Ji pakraipė galvą, nelabai suprasdama, gerai ar blogai, kad keturi. Didelį rūpestį jai sukėlė tik tai, kad reikės prisiūti po užsegamą kišenėlę prie visų trejų Gaučio triusikų.

– Tu suprask, mama, – ramino Gaučys, – juk ten toks miestas! Jei pats nepamesi – autobuse ištrauks, rytais ir vakarais važiuoja visi susispaudę kaip silkės bačkoj!..

– Tas tai taip... – pagalvojusi sutiko. – Bet juk sutrinsi begulėdamas!

– Ką ten per dvi savaites sutrinsi... Prisiūk kur nors priešaky, aš ant pilvo niekuomet nemiegtu.

Pavalgiusi pati, atsisėdo ant savo lovos, vartaliojo tuos triusikus rankose vienaip, vartaliojo kitaip, kalbėjo tartum su savim, nežiūrėdama į Gaučį:

– Palieku senatvėj viena kaip pirštas. Sulig kožna diena – ir sylos mažiau, ir rankas gelia, ir čia skauda, ir čia pradeda...

– Ką tu kalbi! Juk tau dar tik penkiasdešimt metų! Dar kokį žmogų gyvenimui susirasti gali!..

Ji pakėlė akis, pasižiūrėjo Gaučiui į veidą:

– O tu niekuomet nepagalvojai, kad aš tris gyvenimus atgyvenau vienkart: ir už tėvą, ir už tave, ir dar pati už save?.. Kokį žmogų?.. Man atrodo, kad aš jau esu tokia sena, tokia pavargusi, tokia niekam nebreikalinga... Niekam reikalinga ir nebebūsiu.

Gaučys nutilo ir nieko daugiau nebesakė. Pasiėmusi adatą ji pradėjo siūti. Buvo šilta, tylu, įprasta, bet jauku Gaučiui nebuvo.

Vakare, susikišęs motinos duotus pinigus į jos prisiūtą kišenėlę, jis išvažiavo atgal į tą savo šlapią, vėjuotą Klaipėdą. Dabar jau į savo.

Visą savaitę jis vėl vežiojo smėlį iš karjero ir daug kartų per dieną matydavo vagonėlio tarpdury stovinčią Klavą. Su pirkiniais neskubėjo. Nusipirko tiktai juodas paprastas kelnes ir juodus pusbačius storesniais guminiais padais, bet kiek didesnius, kad žiemą galėtų įauti ir su vilnone kojine, o vasarą jie bus laisvesni, ir nekais kojos. Šįkart į lagaminėlį tilpo ir žalias užsagstomas nertinis, kurį motina buvo numezgusi, kai jis dar tarnavo kariuomenėj. Palto jis nepirko – ir brangus, ir nepatogus drabužis, todėl nusipirko tokį storesnį rudą puspaltį, panašų į savo kareivišką bušlatą. Dabar jau lyg ir viskas, kepurė jam bus gera ir šita, o vasarą apskritai kam jos reikia? Ir kostiumo dar nepirko, kur laikys jį? Anot Kolios, jau po kelių dienų neberas jo savo sieninėj spintoj; ne, kostiumo pinigus jis taip ir nešiojosi slaptojoj kišenėlėj prie kūno. O jo maistas, kaip ir kitų, kasdien buvo vis tas pats: kefyras, kilkė tomatų padaže, kartais – špagatais suraišiota karšto rūkymo menkė. Tiesa, porą kartų buvo sustojęs netoli turgaus prie pigios valgyklos, susrėbė po lėkštę barščių, bet jie nebuvo nei karšti, nei skanūs, galima sakyt, rausvas vanduo, į kurį įkrėstas arbatinis šaukštelis grietinės. Motina buvo ir prašius, ir griežčiau sakius: vaikeli, kasdien valgyk sriubos, kokia bus – tokia, skani neskani, bet suvalgyk, nuo sauso maisto įsitaisysi skylę skrandyje, tada ir suprasi, apie ką aš tau sakau.

Paskutinę savaitės darbo dieną jie visi trys – ir Kolia, ir Miška, ir Dimka, – pastatę mašinas, su tais pačiais darbiniais drabužiais popiet kažkur dingdavo, net neužsukę į bendrabutį. Prie savo mašinų jie pasirodydavo tiktai pirmadienio rytą, todėl Gaučys dar nė karto nematė, kokius kostiumus ar kitus drabužius jie kažkur laikė. Vieną kartą ryžosi paklausti Dimkos:

– Kur gi jūs visada išeinat?

– Pas savo bobas, pas mergas išeinam! Juk ir pasidulkinti reikia, nusimaudyti, į kiną einam ar kur... Kolia štai jau seniai turi susiradęs našlę ir su butu, ir su vaiku, aš turiu jaunesnę, ji kambarėlį Mažajam kaimely nuomojasi, ir Miška panašiai turi... – ir atvirai rusiškai prisipažino: – Bet aš ieškosiu kitos, manoji nė velniui netinkama, guli kaip varlė – ir viskas, nors šiaip nieko: jauna, švari, tvarkinga... O tu?.. Ieškokis greičiau, antraip iš proto išeisi, užgersi juodai, visą laiką vienas kiurksodamas tam bendrabučio durnyne!.. – ir nuėjo sau, palikdamas prie mašinos vieną Gaučį su šimtu staiga iškilusių klausimų galvoj.

Nors tiek gerai, kad tada jis naiviai ir gailiai nepaklausė Dimkos:

– O kaip aš susirasiu?..

Paskui nors apsiverk, šitaip paklausęs.

Dabar jis gulėjo vienas savo lovoj, bjaurioji šlapdriba pagaliau baigėsi, nusistovėjo padoresnis oras, bet ar ilgai jis toks bus mieste prie jūros? Buvo tylu, ramu visame bendrabučio aukšte, niekas netrankė durų, niekur negrojo radijas, niekas nelipo laiptais ir nevaikš-

čiojo koridoriais. Iš tikrųjų, kaip jis toliau čia gyvens? Nejaugi pats skalbsis savo marškinius po šaltu vandeniu aprūdijusioj prausyklos kriauklėj? Ar kiekvieną savaitgalį važinėsis į kaimą pas motiną? Į ten – vieną naktį traukiny be miego ir atgal – taip pat, o iš traukinio, vos spėjęs užšokti į bendrabutį, vėl visą dieną kratytis kabinoj už vairo? Jo niekada netraukė gimtasis kaimas, ir apie motiną retai teatsimindavo pagalvoti. Tiesą sakant, ar jis iš tikrųjų kada ir gyveno tame kaime? Jis ten tiktai augo, o gyveno visai kitur – savo knygose. Tačiau nuo anos vasaros, nuo Vido laidotuvių, jis daugiau nė vienos nebepaėmė į rankas. Nepaims ir čia, ir niekur kitur nepaims. Tai ką tada vakarais veiks? Daužys galvą į tą purvinai žalią sieną? Ar kas vakarą eis į tą „Alų išsinešimui" apačioj su savo litriniu stiklainiu ir iki pat dešimtos valandos vakaro stumdysis ten tarp apspangusių vyrų: vandeniu skiesto „Žigulinio" ir šlapimo tvaike? Juk taip visą savaitę ir darė trys jo kambario draugai.

Jam reikėjo moters, ne kokios konkrečios, o apskritai. Nuo tada, kai ant Piliakalnio pažvelgė su Vidu vienas kitam į akis ir viską suprato, – nuo tada jis niekuomet daugiau nebesionanizavo. Nei kariuomenėj, nei čia. Iš tikrųjų, kaip jis tą moterį ar merginą susiras? Jis dabar galėjo nusipirkti naują kostiumą ir vaikščioti į šokius statybos tresto kultūros rūmuose, bet jis nemokėjo nė vieno šokio, net vidurinėj tik porą kartų buvo nuėjęs, pasižiūrėjo pusvalandį, kaip šoka kiti, ir grįžo namo prie savo knygų. Čia, penktame bendrabučio aukšte, gyvena vien tiktai moterys ir merginos, visos staty-

bininkės, dažytojos, tinkuotojos, visokios kitokios, bet juk neįeisi nė pas vieną į kambarį ir nepasakysi:

– Atėjau su tavim susipažinti.

Pažinojo vieną Klavą, ir tą pačią tiktai iš matymo. Neseniai jis pamatė ją ne ten, karjero dugne, storai apsitūlojusią darbiniais drabužiais, o laiptuose. Ji segėjo sijoną, vilkėjo trumpą trikotažinę palaidinukę, prasilenkdamas jis vis dėlto linktelėjo jai galva, ir ji jam linktelėjo, bet garsiai nieko nepasakė.

Ir ji nepasakė. Tačiau per tokį trumpą laiką jie abu vienas kitą nužiūrėjo nuo galvos iki kojų. Gaučys įsidėmėjo daug ką: jos šviesius trumpus plaukus, truputį iššokusius skruostikaulius, nedidelę, slaviškai aukštyn pariestą nosytę, putlias lūpas. Ji buvo neaukšta, bet liekna ir didele krūtine. Ir naktį prasibudus, ir štai dabar, dieną, kai jam vos ne iki skausmo norėjosi moters, jis akyse aiškiai matė ją atlipančią laiptais, jos atsiūbuojančius klubus, jos gražias kojas ir svarbiausia – jos aptemptą krūtinę.

Tokios valandos buvo Gaučio kančių valandos, ir jis žinojo, kada jos ateis, vis ateis ir ateis...

Vieną vakarą, vyrams išėjus į alinę, Gaučys prie savo spintelės valgė tą karšto rūkymo menkę, vis atsilaužd amas po gabalą batono, ir klausėsi, kaip į langą barbena šaltas – gal jau paskutinis šiais metais – rudens lietus. Jam staiga tarsi kas apšvietė protą: juk jis gali išeiti į kiną! Išeiti į paskutinį seansą, o sugrįš tada, kai jau bus laikas gulti. Su Vidu jie niekuomet nėra buvę kine, nei vienas, nei kitas labai nesidomėjo tais

kinais. Knygos jiedviem atstodavo viską: kiną, šokius, mergaites...

Dabar Gaučys beveik kiekvieną vakarą taip ir darydavo, nes Klaipėdos gatvėmis tokiu oru ilgai nepavaikščiosi. Ir vaikščioti nesinorėjo, per dieną pavargdavo darbe, parėjus besinorėdavo tiktai sėdėti. Jam nebuvo svarbu, į kokį kiną eiti, – kokį rodė – į tokį, mieste buvo keli kino teatrai. Ten jis pabūdavo tamsoje pats sau vienas, ten jis atsigaudavo, o kartais ir tie filmai pasitaikydavo įdomūs. Vis šioks toks dvasinis gyvenimas, kaip besakytum.

– Ar žinai, – paklausė jo Dimka, – kad šiemet išpuola keturios dienos Spalio švenčių? Važiuosi į kaimą pas mamą?

– Turbūt, – gūžtelėjo pečiais Gaučys. Apie tas šventes jis buvo užmiršęs, nors miestas jau raudonavo nuo plakatų ir šūkių. Ne, užmiršęs jis nebuvo, tiesiog dar nebuvo spėjęs pagalvoti apie tai: važiuos – nevažiuos, pasiliks – nepasiliks...

– Rytoj algas mokės! Mums iš tavęs priklauso balius! Ir lašinių, lašinių nepamiršk!.. – šūkavo jam Dimka prieš užsitrenkdamas mašinos dureles.

Ne, jeigu vėl bus tas „joršas“, niekur Gaučys neišvažiuos, dvi dienas pragulės lovoje, vems žaliom putom, prausykloj kiš galvą po šaltu vandeniu, ir vis tiek niekas nepadės. O iš pirmos algos nepavaišinti negalėjo, užbadytų pirštais visas bendrabutis, bet tai niekai, svarbiausia – juk jam ir toliau reikės kartu gyventi. Juk jie paprasti, geri vyrukai. Gaučys nebijojo, kad išleis daug pinigų, jis bijojo kitos dienos ryto, nes jie visi – pripratę, atsikėlę prasipraus

akis ir išsivaikščios pas savo mergas ar bobas, o jis liks vienas kambary kelias dienas kankintis.

Viskas taip ir atsitiko, kaip Gaučys buvo numatęs. Pirmąją švenčių dieną jis atsibudo vėlai, jau seniai buvo šviesu, jokios elektros nebereikėjo, trys lovos buvo tuščios, Gaučys net nejuto, kaip jie atsikėlė, apsirengė ir išsivaikščiojo. Tačiau to džiaugsmo buvo tik tiek: šalia savo lovos nebepamatė privemta. „Ar jau pradedu ir aš priprasti prie to „joršo"?.. – išsigandęs pagalvojo. Ne, negali būti, jis dar tik antrą kartą gyvenime jį gėrė.

Susiradęs kojomis šliures, Gaučys delsė dar valandėlę, nepasukdamas galvos į langą, nes žinojo, kad ant stalo vėl išvys tą patį bjaurų vaizdą kaip ir pirmąjį sykį. Kai pasuko – nustebo: stalas buvo švarus! Gaučys priėjo. Vidury stovėjo pilnas alaus butelis ir švariai išplauta stiklinė, tik lašinių bryzo odelė buvo padėta ant laikraščio skiautės, matyt, Kolia neleido išmesti, kad kadagio dūmo kvapas permuštų vakarykštį tabako ir „joršo" dvoką, lango juk neatidarysi. Nuo to alaus butelio vaizdo Gaučį visą net nupurtė, bet šalia baltavo raštelis: „Ačiū, Juzikai. Linksmų Didžiojo Spalio švenčių! Alus – tau". Gaučiui kiek maloniau paliko ant širdies, bet jis visai neturėjo jėgų ilgiau tuo džiaugtis. Nuslinko į tualetą, grįždamas pasiėmė savo rankšluostį, nuvilko šliures į kitą galą prausyklon. Sustojo ties kriaukle, ties ta, virš kurios dar buvo likęs vienintelis apmūsijęs, nesudaužytas veidrodis. Skruostai buvo perdžiūvusios žemės pilkumo, akys užtinę, vokai raudoni, tamsavo tris dienas neskustas smakras, bet skustis Gaučys ir neža-

dėjo, kaip nusiskus tokiom drebančiom rankom? Pakišo galvą po kranu, laikė, kol pradėjo gelti pakaušį, bet vis tiek galvoj kalė iškart kokie penki kūjai. Išsitrynė šlapius plaukus rankšluosčiu, grįžo į kambarį, styrodamas tais plaukais į visas puses kaip ežys, vėl sudribo ant savo lovos, atsirėmė alkūnėmis į kelius, susispaudė plaštakom smilkinius, bet tie kūjai tebekalė kaip kalę.

Į duris kažkas trumpai pasibeldė. „Kokį velnią čia dabar kas neša?“ – pagalvojo Gaučys prieš pasakydamas „Prašom!“, bet, matyt, tokią ilgą mintį ilgai ir galvojo, nes durys atsidarė pačios ir jose pasirodė Klava: tuo pačiu sijonu ir ta pačia aptempta palaidinuke, tiktai buvo įsispyrusi į senas, kaip ir Gaučio, šliures. Dėl šito ji pasirodė Gaučiui kažkokia labai paprasta ir... ir jauki.

– Kolios nėr? – paklausė net nepasilabinus ir pati sau atsakė: – Vėl pas tą savo bobą, kurgi daugiau?

Ir tartum tik dabar pastebėjo sėdintį ant lovos Gaučį:

– O tu ko toks, kaip ką tik armėno išdulkintas?.. – ir vėl pati sau atsakė: – Oi! Juk tau vakar pirmoji alga!

Ji viską žinojo, ta Klava.

– Ir alaus turi! – nudžiugo, nors Gaučys buvo beveik tikras, kad pravėrus duris ji tą alų vidury stalo pastebėjo pirmiau negu patį Gaučį.

– Įpilsi man stiklinę?

– Gerk visą, aš negaliu į jį net pažiūrėti.

Klava mikliai klestelėjo ant taburetės, atrėmė skardinį kamštelį į stalo briauną, taukštelėjo per jį iš viršaus delnu, ir tas nusirito kažkur toli po Kolios lova. Gaučys stovėjo jai už nugaros ir abiem plaštakom sten-

gėsi priglostyti styrančius šlapius plaukus. Vienu ypu ji išgėrė pirmąją stiklinę, nusišluostė nuo lūpų putas ir atsisuko į Gaučį:

– Norėjau iš Kolios dešimkę pasiskolinti. Vakar pati gavau algą, bet atidaviau skolas, dar šiltus batus nusipirkau... Ten tam vagonėly taip šalta! Kojas taip užgelia, kad nors verk... – dabar ji pylėsi sau ir antrą. – Nu va, nusipirkau tuos batus, vakare juos su Maška aplaistėm... Vakare pasiėmiau iš darželio vaikus, kaip aš juos dabar keturias dienas su penkiais rubliais išmaitinsiu – galva neišneša! Ir Kolios nėr, ir nė gyvos dvasios visame bendrabuty nėr, tik mudu likom. Aš, aš, kur aš su vaikais išvažiuosiu, bet tu ko čia kiurksai? Jeigu kokios mergos dar neturi – galėjai nors pas motiną išvažiuoti.

„Ji ir tą žino!“ – šmėstelėjo Gaučio galvoj.

– Aš tau paskolinsiu, – pasisiūlė.

– Gerai, Juzikai. Man tik dešimt rublių, kaip nors išsiversiu.

„Ir vardą žino!.. – dar labiau nustebo Gaučys, bet tuoj susiprotėjo. – Tą raštelį perskaitė!..“

– Gerai, – net apsidžiaugė Gaučys, – galiu ir daugiau. Tu pasėdėk čia, aš tuoj grįšiu.

– Baik čia laužytis! Aš nusisuksiu, pabaigsiu tavo alų, o tu atsisek klyną – ir išsiimsi. Lyg aš nežinočiau, kur jūs visi savo pinigus laikot!..

Gaučys dabar net neišraudo. Klava buvo tokia paprasta, tokia sava, lyg seniausiai jau būtų pažįstami ar ne kartą permiegoję. Todėl nusisuko, atsisegė ir išėmė.

– Te, – padavė, o pats pasilenkęs išsitraukė iš Mišos palovio jų didįjį krepšį, į kurį tilpo dešimt stačių butelių. – Tu eik namo, aš sulakstysiu į parduotuvę, nieko neturiu valgyti nei pietums, nei vakarienei, ir tavo vaikams ko nors paimsiu.

Klava atsistojo, ji tesiekė jam vos aukščiau peties.

– Šaunuolis tu, Juzikai!.. Pieno jiems paimk! Kambario numerį žinai?

– Žinau.

– Domėjaisi?.. – ji stovėjo šypsodamasi ir žiūrėjo jam į akis.

– Kolia pasakė.

– Kad paklausei – tai ir pasakė! Kada jo paklausei?

– Tada, kai pirmą kartą susitikom ant laiptų.

– Ir aš tada tave nužiūrėjau... – ji nusijuokė tokiu kiek pakimusiu, moteriškų juoku. – Tik atsimink: pas mane du maži vaikai kambary!..

Kad viskas gali atsitikti šiandien, – tokia mintis Gaučiui net į galvą negalėjo ateiti.

Kol jis rakino duris, Klava nušlepsėjo laiptais aukštyn.

Parduotuvėje jis pripirko visko ir greitai, nes eilės beveik nebuvo: du butelius degtinės (vieną pasikišo savo kambary po čiužiniu, tegu būna kitam kartui), butelį likerio, gerų konservų, didelį gabalą šlapios dešros, karšto rūkymo skumbrės, paėmė dar ir stiklainį marinuotų agurkų. Du batonus. Alaus tyčia neėmė, – gal jau ir Klava yra įpratusi kartu su vyrais gerti tą prakeiktą „joršą“? Tačiau ką nupirkti jos vaikams – nežinojo. Šokoladinių saldainių, tas savaime supran-

tama, net ausyse išgirdo Klavos balsą: „Berniukai, o pas mus dėdė Juzikas atėjo!".. – susibėrė tuos saldainius atskirai, į puspalčio kišenę, pats juos ir paduos, taip bus geriau. Ką dar, ką dar? A! Paėmė keturis butelius pieno, pakelį makaronų, pakelį sausainių. Daugiau nebežinojo, ką pirkti. Palipo į savo kambarį, atidarė lagaminėlį. Į jo dugną motina buvo įklojusi visą lašinių paltį, vieną trečdalį jis vakar atpjovė vyrams, dabar atpjovė dar vieną.

Kai pasibeldė į Klaros duris, jo širdis daužėsi, tartum jis dabar eitų į savo pirmąjį pasimatymą. Po teisybei, tai ir buvo jo pirmasis pasimatymas, – anoji nebylė mergaitė jo nekvietė pas save, o Klava – kvietė! Kvietėsi pas save, į savo kambarį, ir tai buvo visai, visai kas kita...

Bendrabučio visi kambariai buvo vienodo didumo. Toje vietoje, kur pas juos baigėsi Kolios ir Miškos lovų kojūgaliai, kiek aukščiau žmogaus ūgio buvo skersai ištempta viela nuo sienos ligi sienos, ant jos kabėjo nučiupinėta kartūninė užuolaida, iš už jos dabar juodavo dvi trumpai kirptos berniukų galvelės. Dešinėj nuo durų, ten, kur turėtų būti Dimkos lova, stovėjo pačios Klavos, o Gaučio lovos vietoj – dvi suglaustos fanerinės spintelės, ant vienos – elektrinė viryklė, ant kitos – emaliuotas puodas, virš spintelių – iš plataus lentgalio padaryta lentynėlė, o ant jos – apdeginta keptuvė, samtis, dar kažkas, druskinė gal. Tarp tų spintelių ir Klavos lovos – nedidelis staliukas, toks pat kaip ir pas juos, dvi taburetės, matyt, Klava valgydavo prie jo, sėdėdama ant savo lovos, o vaikai – ant taburečių. Ir tokios pat dvi sieninės spintos. Tačiau užuolaida, at-

skyrusi vaikų ir Klavos lovas, uždengė ir du trečdalius lango, pro tarpą tarp lubų ir vielos teprasiskverbė visai mažai rūškanos lapkričio šviesos, todėl paluby, ant juodo laido net ir dieną degė plika elektros lemputė.

– Matai, – pasakė Klava ir įsisprendė rankomis į klubus, kai Gaučio akys, trumpai palaksčiusios aplinkui vėl susitiko su jos akimis, – gyvenu sau viena kaip bajorė!

– Juk ne viena.

– Vaikai savaitiniam daržely, kur aš juos vienus paliksiu? Tiktai dabar, per tas prakeiktas šventes, visas keturias dienas kiurksos namie. Jau dabar lipa sienom iš nuobodumo.

– Tai kad jie – matai, kokie ramūs.

– Palauk, tuojau įsidrąsins!

Gaučys užkėlė didįjį krepšį ant stalo:

– Gal tu išsikraustyk pati...

– O tu nusirenk, pasikabink tą savo puspaltį į aną spintą.

Po tuo puspalčiu Gaučys nebuvo pasivilkęs nieko, tiktai marškinius. Kol jis tą puspaltį kabino, Klava ant stalo kraustė jo krepšį ir vis šūkčiojo:

– Oi!.. Oi!.. Juzikai! Oi!.. Kiek tu mums visko pripirkęs!..

Kai atsigręžė – abu berniukai jau stovėjo šalia jos ir, išpūtę akis, žiūrėjo į pirkinius. Gaučys pastebėjo, kad vieno akys buvo linų mėlynumo, o antrojo – juodos kaip angliukai. Tada tik atsiminė tuos savo saldainius puspalčio kišenėj. Pažėrė juos ant stalo:

– Na, vyrai, pasidalinkit.

– Jokių dabar saldainių! – užprotestavo Klava. – Jie man makaronų sriubos nebevalgys!

Ji susižėrė tuos saldainius į rieškučias, aukštai pasistiebusi, užkėlė juos ant lentynos, šalia pajuodusios keptuvės. Gaučys dabar laukė garsaus vaikų verksmo, bet jiedu neverkė, mažasis tik truputį patimpčiojo lūpą, matyt, abudu gerai žinojo: kaip motina pasakė – taip ir bus, niekada nieko neišverksi.

– Tu sėskis ant mano lovos, aš pirmiausia jiems tų makaronų išvirsiu, jie nuo ryto dar nieko nevalgę.

Kai Klava, pasiėmusi puodą, išėjo į prausyklą prisileisti vandens, Gaučys atsistojo ir pats nesuprato, kodėl taip padarė: paėmė du saldainius nuo lentynos ir ant delno atkišo vaikams:

– Lįskit už užuolaidos, o popieriukus atiduokit man, aš juos savo kišenėj paslėpsiu...

Nė iš tolo dar nesigirdėjo paršlepsinčių Klavos žingsnių, o saldainiai akimirksniu buvo suvalgyti, tada abu priėjo prie Gaučio ir atkišo jam savo delniukus. Ant kiekvieno gulėjo kietai į didelį žirnį surutuliotas saldainio popieriukas. Mažesnįjį jis už to delniuko prisitraukė artyn:

– Duok, lūpas nuvalysiu, išsitepliojai, – ir delnu nuvalė. – Viskas, vyrai! Mes nieko nežinom!..

Jiedu vėl pasislėpė už užuolaidos, girdėjosi tik karštas jų kuždesys. Grįžo Klava, įkišo laidą į rozetę.

– Berniukai! – šūktelėjo. – Ateikit su dėde Juziku susipažinti!

Abu drąsiai išlindo iš už tos savo užuolaidos ir šypsodamiesi sustojo visai prie pat Gaučio kelių.

– Jūs jau susipažinot? – nustebo Klava.

– Dar ne, – pasakė Gaučys.

Ji uždėjo ranką ant peties vyresniajam:

– Čia Jermakas.

Uždėjo mažajam:

– O čia Čingischanas.

– Kodėl jų tokie keisti vardai? – nusistebėjo Gaučys.

– Visai nekeisti. Šitas – Jegoras, bet jis gimė Sibire ir vadinu Jermaku, didžiuoju Sibiro užkariautoju, o mažasis – Čingizas, tas man gimė jau Kirgizijoj, todėl ir Čingischanas.

– Aš taip nevadinčiau...

– O jiems tas pats! Tik dažniau duok valgyti ir sekmadieniais nusivesk į kiną!

Į užvirusį vandenį Klava bėrė makaronus. Čingischanas priėjo prie Gaučio, patikliai prisiglaudė prie kelių, pakėlė į viršų savo juodų angliukų žvilgsnį:

– Tu geras, Juzikai. Kiti dėdės nebuvo tokie geri.

Gaučys laukė, jog Klava tuoj užriks ant vaiko, gal skaudžiai užplos per užpakalį ir nuvarys verkiantį už tos užuolaidos. Bet Klava atsigręžė nuo viryklės, nuleistoj bejėgiškai rankoj laikė nuleidusi samtį, jos skruostai buvo išbalę ir vos pastebimai virpėjo lūpos:

– Čingizai, niekuomet nepasakok Juzikui apie kitus dėdes, gerai?

– Gerai... – ir vėl pakėlė savo juodus angliukus į Gaučį. – O tu daugiau dar pas mus ateisi?

Virš jo trumpai kirpto pakaušio Gaučys klausiamai pasižiūrėjo Klavai į akis, ji nežymiai linktelėjo galvą.

– Ateisiu, Čingizai! – pažadėjo Gaučys.

– O į kiną nusivesi?

– Nusivesiu.

– Abudu?

– Abudu.

Už užuolaidos pasigirdo Jermako balsas:

– Čingizai, ateik!.. – ir vaikiškas šnabždesys. Gaučys girdėjo piktą Jermako balsą:

– Tu mažas ir durnas!.. Jie visi taip sakė! Ar nusivedė? Tiktai mama du kartus nusivedė!..

Gaučiui staiga pasidarė labai gėda, bet ne dėl savęs, o dėl tų dėdžių, kurie, pasinaudoję Klavos kūnu, visuomet apgaudavo jos vaikus.

Klava jau pylė makaronus į dvi lėkštes:

– Tegu jie pavalgo, paskui išlėks į koridorių žaisti, tada aš turėsiu laiko ir tau.

– Klava, aš juk niekur neskubu!..

Ji nusigręžusi pjaustė ant spintelės duoną, atidarė agurkų stiklainį, iš apačios išėmė dvi stiklines, bet lašinių papjaustė nedaug, kelias plonas riekeles.

– Berniukai, aš jums paskui bulvių su lašiniais iškepsiu. Ot, bus jums šventė!..

„Kefyro nesusipratau paimti prie keptų bulvių, – pagalvojo Gaučys. – Tiesa, juk yra tų marinuotų agurkų."

Abi lėkštės jau buvo tuščios, Čingizas net šokinėjo iš džiaugsmo:

– Su lašiniais!.. Su lašiniais!..

– O tau negalima su lašiniais, – pasakė Klava. – Tu – musulmonas!

– Aš ne musulmonas!.. – tuojau paleido dūdas mažasis. – Aš Čingizas!..

– Kam tu taip, Klava?.. – papriekaištavo Gaučys.

– Aš tik pajuokavau, Čingizai. Dabar taip: jeigu norit su lašiniais – pasiimkit savo mašinėles ir dumkit į koridorių žaisti. Ir ilgai ten būkit, trukdysit man su dėde Juziku.

Iš už užuolaidėlės jiedu išsitempė ant špagato parištas savo skardines mašinėles, tuojau koridoriuj pasigirdo mažų kojų tapsėjimas ir bjaurus tų žaislų brazdesys.

– Kam tu tą likerį pirkai? – paklausė Klava. – Maška mėgsta likerį, aš jo negeriu.

– Kas ta Maška?

– Mano geriausia draugė, per du kambarius nuo manęs gyvena. Jauna, šauni merga, kada nors supažindinsiu, galėsi pavaišint tuo savo likeriu. Aš jo net neatkimšiu, štai padedu į spintą.

Kai viskas jau buvo sudėta, Klava atsisėdo šalia ant lovos, apsikabino rankomis Gaučio kaklą ir pabučiavo į žandą:

– Koks tu geras, Juzikai!.. Koks tu mielas!.. Bet degtinę pilstyk tu!

Gaučys šliūkštelėjo į dvi stiklines maždaug po trečdalį.

– Ką tu čia lašini! – pasipiktino Klava. – Juk žinai, kad aš sibirietė, mes ten net gryną spiritą geriam stiklinėm!

Gaučys pripylė jai pilną. Klava ją prisitraukė arčiau, tebelaikė apgniaužusi saujoj.

– Už ką gersim, Juzikai?

– Už pirmą pažintį.

– Pirmoji jau buvo, tada, ant laiptų. Geriam už paskutinę!

– Klava!.. – nustebo Gaučys. – Negerkim už paskutinę, juk nežinom, kokia ji bus.

– Aš žinau!

– Tai pasakyk!

– Nesakysiu. Tau nereikia to žinoti.

– O tai kaip aš už ją gersiu?

– O taip!.. – viena ranka tebelaikydama Gaučį už kaklo, kita ji prinešė tą stiklinę prie lūpų, išgėrė kaip vandenį, tik smulkus drebulys trumpai perėjo jai per kūną, pasigriebė iš lėkštelės agurką, triaukšteldama atsikando. Dabar drebulys perėjo ir per Gaučį: juk šitaip jis pats tada rijo, – tada, prie šiltnamio durų, išplėšęs agurką motinai iš rankų...

– Užkąsk! – liepė jam Klava. – Jaučiu, kad tave nupurtė. Bet dabar tik po pusę. Jei vėl išgersiu pilną – užsinorėsiu vyro!

– Ir užsinorėk!.. – nušvito Gaučys.

– Tavęs aš užsinorėsiu ir po pusės stiklinės! Kas liks – tas paskui, gerai?

„Kaip su ja viskas paprasta ir...“ – ir pajuto, kad Klava, stumdama jį delnais į krūtinę, verčia aukštielninką ant pagalvės.

– Batus nusispirk!..

Pati atsegė jam kelnių diržą, pati jas numovė ir numetė ant grindų, nuvilko ir triusikus, Gaučys pajuto, kad jam staigiai pasistojo.

– Oi! – šūktelėjo Klava. – Koks didelis!..

Ji kažką atsisegė šone, sijonas pats nusmuko žemyn, po juo nieko daugiau nebuvo. Greitai išlipo iš jo, atsisėdo ant Gaučio:

– Juzikai, pirmąjį kartą visuomet noriu staigiai ir greitai!..

Viskas įvyko net per daug greitai. Gaučys tik pratisai sudejavo ir suglebo, vos spėjęs pamatyti Klavos iš geismo pražiotą burną. Gaučys gulėjo po ja bejėgis, užmerkęs akis. Ir neatmerkė, nes jam buvo gėda, kad viskas buvo per daug greitai, pats tą suprato. Klava atsigulė šalia prie sienos, uždėjo vieną koją ant jo. Palengva atsagstė jam ant krūtinės marškinius.

– Juzikai!.. – nudžiugo. – Tavo krūtinė plaukuota! – ir prisiglaudė veidu prie jos, gulėjo tyliai, ramiau alsuodama, glostė jo skruostą:

– Tik nesijaudink, Juzikai, viskas bus gerai, mums viskas bus gerai! Aš supratau, kad tau pirmas kartas!.. Tu visuomet tik ramiai gulėk, aš pati viską padarysiu, visko ir visaip išmokysiu, būsi tikras vyras! – ir vis glostė viena ranka Gaučio veidą, tartum ją dabar būtų apėmęs koks švelnus motinystės jausmas.

– Apsirenkim. Tuoj pradės daužyti duris tie mano chuliganai.

Atsistojęs asloj priešais ją, Gaučys apsivilko ir tuos savo kareiviškus triusikus, ir kelnes, bet dabar nejautė nei kokios gėdos, nei ko. Klava, tu Klava!.. Vėl susėdo greta ant lovos.

– Dabar išpilstyk, kas liko. Ir eik namo. Kai popiet

užmigdysiu vaikus, pati ateisiu. Matai, – paaiškino, – kartais aš rėkiu, o pas tave galėsiu rėkti, kiek noriu, dabar mes vieni visam bendrabuty. Kai dulkinsimės rakom – stipriai gniaužyk man krūtis ir kandžiok nugarą, taip mane labiausiai jaudina. Dabar eik.

– Klava, nepasakok! Pas mane papasakosi! Aš per amžius iš čia neišeisiu!..

Klava nusijuokė:

– Eik tiktai! Sakiau, kad popiet pati ateisiu...

7

Dabar vakarais, grįžęs iš darbo, Gaučys jau nebeišeidavo į kiną. Persirengęs ir kiek pasėdėjęs ant savo lovos, pasikalbėjęs su kambario vyrais apie motorų karbiuratorius, žiklerius, jis jau ir vienom šliurėm pasikeldavo laiptais pas Klavą, o po kelių dienų visas bendrabutis apie tai žinojo, ir pagėrę vyrai naktimis jau nebesibraižydavo apie jos duris, nebesiprašydavo įleidžiami. Kambario kaimynai irgi niekaip į tai nereagavo. Nei pasišaipydavo išeinant, nei pasijuokdavo ryte, kai jis grįždavo. Kartais jau būdavo patys ką tik atsikėlę, kartais pabusdavo nuo rakinamų durų garso ir uždegtos šviesos. Tiktai vieną kartą, gal jau po trijų savaičių, Kolia jam pasakė, ir Gaučys suprato, kad pasakė, jam gero norėdamas:

– Oi, Juzikai, nuvarys tave ta Klava!.. Pasižiūrėk prausykloj į veidrodį – mėlyni ratilai po akimis, žandai įdubę... Tu išeidamas visuomet išgerk porą žalių kiaušinių, žinok, tai labai padeda.

Žinoma, Gaučys pasižiūrėjo į veidrodį. Veidas ir buvo toks, kaip Kolia sakė. Klava iš tikrųjų buvo nepasotinama. Dukart, triskart per naktį jį pasižadindavo, o pati nuo to tartum žyste pražydo, visą dieną vaikščiodavo iš laimės blizgančiomis akimis, o lūpos pasidarė putlios, jautrios kaip jaunos mergaitės, net krūtinė, Gaučiui atrodė, dabar buvo dar didesnė ir stangresnė.

– Tik šeštadienį ir sekmadienį pas mane niekada neateik, kai namuose berniukai. Suprask pats: vakarais

aš jiems turėsiu sugirdyti po pusę tabletės migdomųjų, kad neprabustų ir nieko nematytų. Visame koridoriuje girdisi, kaip mudu mylimės!.. Ir tu pats kaip dejuoji! Ir neatnešk man savo skalbinių, kaip kiti savosioms. Savaitgalį aš turiu išskalbti, išlyginti vaikų drabužėlius, ir pati sau turiu, o visame aukšte – vienos moterys, ir visos tą dieną skalbiasi. Eik į tą savo kiną ar į aludę apačioj.

– Eik pati į tą savo aludę!.. – supyko Gaučys. – Alkoholiku nori mane padaryti?

– Bendrabuty gyvendamas vis tiek pasidarysi! Žinai, kiek metų tu jame pragyvensi? Pagalvojai kada? Tu kelis metus turėsi dirbti, kol tave tik į eilę butui pastatys, o toj eilėj – kiek? Dešimt, dvylika metų? Ar iki pensijos?.. Aš jau kitais metais gausiu butą, o tu jo lauksi... – ir numojo ranka.

– O kodėl tau – taip greit?

– Aš ir rusė, ir vieniša motina, man priklauso. O jums, vietiniams, taip greitai niekas neduoda. Nebent susiveiktum pažymėjimą, kad sergi tuberkulioze ar turėtum keletą tūkstančių kyšiams. Turi juos?

– Iš kur?.. – visai nuleido galvą Gaučys.

– Tai mat! – užbaigė Klava, ir daugiau jie apie tai nekalbėjo.

Dėl to skalbimo Gaučys per daug sau galvos nesuko. Jis nusipirko dar vienerius marškinius, dabar jau turėjo ketverius. Ir dar trumpikes padoresnes, nekentė tų juodų ar tamsiai mėlynų kareiviškų triusikų. Visą mėnesį jam nieko nereikėjo skalbti. Marškiniai ilgai būda-

vo švarūs, – juk tik apsivilkdavo juos po darbo ir tuoj eidavo pas Klavą, o ten ji greitai jam juos nuvilkdavo, gulėdavo nuogi, kitaip ji nenorėjo. Tiktai kartą per mėnesį, vėliau – tiktai kartą per du – važiuodavo su tais savo nešvariais skalbiniais pas motiną. Nepasiilgdavo kaimo, nepasiilgdavo namų, o, teisybę sakant, nelabai pasiilgdavo ir motinos. Žinoma, pagalvodavo kartais: „Kaip ji ten bevargsta su tais savo naščiais, su tom savo geliančiom rankom?“ Tačiau koks skaudus gailesčio ar užuojautos jausmas labai giliai nepersmelkdavo jam širdies.

Parvažiavęs prinešdavo malkų, prišildydavo didįjį mūrio katilą vandens, pripildavo jo į rėčką, net trintuvę įstatydavo.

– Mama, duok aš pats! Juk tau rankas gelia!..

– Aš jau seniai apsikenčiau su tuo gėlimu, jeigu pusdienį nepagelia – lyg ko trūksta. Tu ne išskalbsi, o tik užskalbsi, aš paskui jau ir atskalbti niekaip nebegalėsiu.

– O kaip mes kariuomenėj? Ir gimnastiorkas, ir autus patys išsiskalbdavom?

– Autus!.. Autus tu iš jų ir padarysi!..

– Juk aš su jais neinu į darbą! Apsivelku tą gimnastiorką, ant jos – tavo nertinį, ant jo – bušlatą – ir nė kokio man šaltumo.

– Tai tu ir tą savo gimnastiorką atvežk. Kaip grįžai su ja iš kariuomenės – taip dar nė karto niekas juk neišskalbė... Smirdėt pradėsi!

Gaučys suprato, kodėl motina, nors ir geliančiom rankom, taip noriai imasi to skalbimo: vadinasi, dar sūnus

neturi susiradęs kokios mergos ar bobos. Gal dėl to nė karto apie tai net nepaklausė, jai atrodė, jog ir taip viską žino. Ir gerai. Tegu žino, kaip žino.

Dabar pačios bjauriausios savaitės dienos Gaučiui pasidarė šeštadieniai ir sekmadieniai. Sekmadieniais į kiną tekdavo eiti dieną: į vieną – ligi pietų, į kitą – po. Vidurdienį kokioj valgyklėlėj susrėbdavo lėkštę barščių ar kopūstienės. Iki pat pirmadienio ryto būdavo kambary vienui vienas. Ant palangės stovėjo juoda plastmasinė radijo „taško" dėžutė, bet neveikė, daug kartų, matyt, buvo numesta ant žemės ir keliose vietose perskilusi. Kolia ją buvo nunešęs komendantei, kad pakeistų, bet grįžo nieko nepešęs. Komendantė nebeturėjo naujų, nes retam kambary tie radijo taškai beveikė. Sakė, gal po Naujųjų Metų, jeigu gaus naujų. O tie Naujieji jau buvo visai nebetoli, ir Gaučys tikėjosi, kad sutiks juos kartu su Klava ir jos vaikais, – kur ji išvažiuos?.. Liks vėl visiškai tuščias bendrabutis, kaip ir tada, per lapkričio šventes. Kitaip jis neįsivaizdavo. Bet nelabai ir vaizdavosi, dar juk dvi savaitės, keli vieniši Gaučio sekmadieniai. Ir dar kelios vienišos šeštadienių popietės.

Ir tą sekmadienį, dar tebegulėdamas lovoj ir nedegdamas šviesos, Gaučys išgirdo, koks baisus vėjas pučia nuo jūros, kambarys šaltas ir išpustytas, nuo stiprių gūsių net sutreškėdavo lango stiklai, rodos, vėjas tuoj su baisiu triukšmu ir su visais rėmais sugrūs juos į vidų. Ilgai nesikėlė, kol visai išaušo, gulėjo tamsoje ir galvojo kažką jau ne kartą galvotą. Gal net negalvo-

jo, o tiktai jautė: padrikų minčių nuotrupom, iškylančiais ir vėl dingstančiais vaizdais, kažkokiom neaiškiom nuojautom... Klausėsi pats savęs, visai nesipriešindamas tam lyg iš niekur atkylančiam negerumo ir nykumo jausmui. Ar dažnai dabar jam taip užeis? Šito jis negalėjo žinoti.

Reikėjo į tualetą. Paskui nusiprausė, nusiskuto, sutiko prie tų parudavusių kriauklių dar du vyrus iš savo aukšto, persimetė keliais žodžiais apie tą baisų šios nakties vėją, vos ne uraganą. Grįžęs rado spintelėj dar nepradarytą tą savo „Kilkę tomatų padaže", bet neturėjo nei duonos, nei kefyro. Be kefyro apsieis, nuėjęs atsigers vandens iš krano, o duonos paieškojo Dimkos ir Miškos spintelėse. Kolios spintelės net neatidarė, jis išvis retai bepareidavo į bendrabutį, per Naujuosius, sakė, kels vestuves su ta savo našle. Tik dar nebuvo iš bendrabučio išsiregistravęs ir nežadėjo to daryti:

– Juk jos bute man niekas nepriklauso! Vieną dieną ims ir pasakys: „Nepatinka pas mane – mauk, iš kur atėjęs"!.. Tegu valdžiai atrodo, kad aš ir toliau čia gyvenu, ir jums kito naujoko neįkels. Pats dar nežinau, kiek su ja gyvensiu, gal vėliau ieškosiuos kitos, kuri visai vaikų neturi?..

Dimkos spintelėj rado nemažą gabalą duonos, nors ir gerokai apdžiūvusios. Pavalgęs norėjo gultis atgal į lovą, bet pabūgo, kad vėl užeis tas nykumos ir vienatvės jausmas. Tegu jį velniai tokį!.. Paklaidžiojo akimis po kambarį, nežinodamas ko nusitverti, pamatė tą radijo „tašką". Reikėtų pasikrapštyti, juk nieko sudėtin-

go jame negali būti, tiktai garsiakalbis ir keli laidai. Jeigu nieko ten nereikia lituoti, gal dar bus galima susitaisyti? Išsiėmęs savo kišeninį peilį, atsuko keturis varžtelius. Ne, prie garsiakalbio laidai buvo tvarkoj. Paveržė stipriau kelis varžtelius. Dėl to, kad dėžutės plastmasė perskilusi, – dėl to toks paprastas daiktas negali neveikti. Įkišo kištuką į lizdą – vis tiek neveikė. „A!.. – susiprato. – Reikia patikrinti patį kištuką!" Taip ir buvo: kažkas traukinėjo iš lizdo, suėmęs ne už paties kištuko, o rovė lauk, nutvėręs už laido. Priveržė atgal du varžtelius, paspaudė viršuj raudoną klavišėlį – groja!.. Apsidžiaugė kaip mažas vaikas. Dabar visą laiką skambės kambary ir muzika, ir žmonių balsai. Tikri, ne tie, kuriuos jis kartais girdi vien savo galvoje.

Apačioj, po pat langu, kažkas brūžino šaligatvį šluotos ražu. Jis pakėlė akis į stiklą – nebepūtė joks vėjas, liovėsi staigiai, ir net blausi žiemos saulė bandė prasimušti pro debesį, bet nei pačios saulės, nei to debesies Gaučys negalėjo matyti, jie buvo šone už namo, taip nusprendė tik iš savaip krentančios šviesos. Apsiavė batus, apsivilko puspaltį, užrakino duris. Muziką paliko, girdėjo ją net koridoriuj.

Sustojo prie Klavos durų. Jas atidarė Jermakas.

– Kur mama?

– Pas Mašką degtinę geria! O mums liepė sėdėti ramiai ir piešti. Mes piešėm, piešėm, o visi pieštukai ėmė ir nulūžo!

Gaučys pasigraibė po kišenes savo lenktinio peilio.

– Duokit šen tuos savo pieštukus, o kol aš padrošiu –

suneškit man čia ant lovos savo viršutinius drabužius. Ir batus.

– Aš dar nemoku pats užsirišti... – nuliūdo Čingizas.

– Aš užrišiu, – pažadėjo Gaučys ir ėmėsi tų pieštukų. Jų buvo net dvylika. Gaučys nusistebėjo, kad tik žalias, mėlynas ir geltonas buvo patys trumpiausi, o kiti – gal tik po kartą drožti. Atsistojo, užlenkė peiliuką, abudu berniukai stovėjo šalia, bet nieko neklausinėjo, tiktai Gaučiui atrodė, kad jis girdi, kaip kambario tyloje smarkiai daužosi dvi mažos širdelės.

– Mes eisim į kiną! – nebegalėjo ilgiau jų kankinti Gaučys.

Jie pųolė prie savo drabužių. Kiek mokėjo – tiek apsirengė patys, o kiek ne – padėjo Gaučys.

– Ar mamai reikia pasisakyti? – susiprotėjo Jermakas.

– Nereikia. Mes jai parašysim laišką.

Jis perlenkė piešimo sąsiuvinį taip, kad viršuje būtų švari pusė ir parašė raudonai:

MES IŠĖJOM Į KINĄ! TRYS TAVO VYRAI.

Grįžo jie tik po trijų valandų, dar gerokai pasivaikščioję centro gatvėmis ir du kartus suvalgę po karštą pyragėlį. Pergalės aikštėje iš visų pusių ilgai apžiūrinėjo ant postamento užkeltą žalią rusišką patrankėlę, vaikščiojo, susikibę rankomis, ir abiejose savo saujose net per pirštinytes Gaučys jautė jų mažų delniukų patiklią šilumą. Beveik tokią pat dabar jautė ir savo krūtinėj. Jam buvo taip gera!.. „Nejaugi aš myliu vaikus?.. – nustebęs klausinėjo savęs Gaučys. – Juk niekada anksčiau aš nieko panašaus nejaučiau...“

Prie savo kambario durų jis sustojo, paplekšnojo lengvai abiem per nugaras:

– O dabar bėkit pas mamą!

Jiedu nukurnėjo laiptais aukštyn, Gaučys nusirengė, atsigulė, klausėsi muzikos. Viskas. Nuo šiol kiekvieną šeštadienį ir sekmadienį eis su jais į kiną, o vasarą – į parką, į gamtą ar dar kur...

Į duris pasibeldė. Koridoriuj stovėjo Klava: išraudusi, susitaršiusi, degančiomis iš pykčio akimis, o rankoje laikė išplėštą sąsiuvinio lapą:

– Ką tu padarei, joberi tu nelaimingas!.. – ir blokštelėjo tuo lapu Gaučiui per veidą.

– Klava, tu nors į kambarį užeik, – pasitraukė atatupstas Gaučys. – Ir paaiškink.

Ji įėjo, atsisėdo prie stalo, užsidengė plaštakom veidą ir pradėjo verkti. Verkiančios Klavos tikriausiai niekas niekada nėra matęs.

Gaučys stovėjo jai už nugaros ir laukė. Staiga ji pakėlė galvą ir pradėjo rėkti:

– Jūs viską iš manęs atėmėt, viską!..

– Nerėk, Klava, – ramiai paprašė Gaučys, bet ji vis tiek šaukė, net gerai nematydama jo veido pro ašaras:

– Meilę, laimę, šeimą, gyvenimą!.. Nieko man nepalikot!..

– Nerėk, Klava, – vėl ramiai paprašė Gaučys. – Jei gali – nerėk. Viską galima ramiai. Ir kas tie – „mes“?

– Jūs!.. Vyrai!.. Eržilai, patinai, egoistai!.. Nors savo apšiktų rankų nekiškit prie mano vaikų, pirmiau išgraibę jomis man tarpukojį!..

– Paskutinį kartą prašau, Klava: nerėk.

Ji papurtė galvą, tartum atsibusdama iš kažko, rankomis pasiglostė išsitaršiusius plaukus.

– Gerai, Juzikai. Jeigu užsimiršiu ir vėl pradėsiu rėkti, tu man ir vėl ramiai pasakyk: nerėk, Klava. Aš susiprasiu, kad rėkiu ir...

– Ar tu šitaip dėl to, kad nusivedžiau tavo vaikus į kiną?

– O dėl ko daugiau? Ar nesupranti, ką gali pridaryti jų galvelėse? Nori, kad pradėtų tave vadinti „papa“? Daugiau nieko ir negirdžiu: „O šiandien Juzikas neateis?“... Nė vienam mano joberiui jie nerodė tokio prielankumo. Nors dar mažesni buvo.

– Ar tai jau taip blogai, Klava?

– Tai labai blogai, Juzikai! Tu nesupranti, kaip jiems dabar reikia tėvo! Būtent dabar!

– Suprantu, juk aš pats be tėvo augau.

– Tu ne taip augai. Ne bendrabutyje, ne iš vienos vietos į kitą trankydamasis, ir tavo motina nebuvo kurva.

– O tu esi?..

– O kas aš esu daugiau?.. Juk nieko gero aš gyvenime nepatirsiu, niekas manęs į žmonas neims, vaikus turėsiu užsiauginti viena, visus vargus išvargti viena. O to vienintelio malonumo kiek spėsiu pasiimti iš svetimų vyrų – tiek ir turėsiu... Senatvės prisiminimams...

Ji atsistojo, apsikabino Gaučio kaklą, įsikniaubė veidu į marškinius.

Gaučys pajuto, kaip visą jos kūną nukrėtė drebu-

lys. Jis viena ranka apkabino ją per pečius, kita paglostė galvą:

– Daugiau nebeverk, Klava.

– Glostyk mane taip, Juzikai... Glostyk ir glostyk... Ilgai, ilgai glostyk...

Pamažu jai tas drebulys praėjo.

– Atsisėskim ant lovos, Klava, ir ramiai pasikalbėkim, – pasiūlė Gaučys, nusivedė ir pasodino, bet ji nepasižiūrėjo Gaučiui į veidą, įsmeigusi žvilgsnį į sieninės spintos rankeną, pati viena sau kažką galvojo. Tik po kelių minučių pasigręžė į jį.

– Mes daugiau niekada nebesidulkinsim, Juzikai. Galėsi užeit pas mane, pasisėdėsim, pasikalbėsim... Gal butelį kada išgersim...

Gaučys tylėjo.

– Sakyk ką nors, Juzikai! – Klava papurtė jį už peties.

Gaučys vis tiek tylėjo.

– Ar medinis staiga pasidarei, ką?.. Ar tau tas pats?..

– Ne, man ne tas pats... – sunkiai ištarė jis. – O aš dar svajojau: Naujuosius kartu sutiksim, Klava...

– O kodėl mes negalim jų sutikt, jeigu nevažiuosi pas mamą?

– Dabar jau gal važiuosiu...

– Nevažiuok, Juzikai! Mašką dar pasikviesim, pamatysi: jauna, graži pana. Juk dar tas likerio butelis pas mane spintoj tebestovi.

Gaučys atšlijo nuo jos:

– Tu – ką? Mane dabar savo draugei atiduodi?..

– Juzikai, juk tu dabar, po manęs, visai nebegalėsi

be moters! Jau geriau Maškai, negu paskui iš kur bjaurią ligą parsineši... Atiduosiu Maškai, iš kruvinos širdies išplėšiu! Kitaip nei tau, nei man, nei mano vaikams nebus čia gyvenimo.

– Nereikia man tos tavo Maškos. Man tavęs reikia.

– Man tavęs gal irgi tebereikia!.. Aš juk tau sakiau: kitaip nebus gyvenimo! Aš nenoriu tau jo sugriauti. Jeigu manasis sugriuvo, tai koks man džiaugsmas, kad ir tavasis – taip pat?

Gaučys vėl tylėjo.

– O dabar klausykis. Dabar aš tau kaip draugui. Aš viską apgalvojau, aš ne nuo šiandien apie tai galvoju...

Ji staiga vėl apsivijo rankomis jo kaklą, vėl įsikniaubė veidu į petį, vėl toks pat smulkus drebulys nupurtė ją:

– Negaliuuu!.. Negaliuuu, Juzikai!..

Gaučys prisiminė, kad spintoj, žemai po batais, turi užkišęs visą butelį degtinės, dar nuo to pirmojo karto, kai ėjo pas ją.

– Tu išgerk, Klava, ir nebedrebėsi taip...

Ji staiga pastūmė jį nuo savęs:

– Durniau tu! Juk aš myliu tave, myliu!.. Duok tą savo degtinę! Duok greičiau! – atsistojo nuo lovos ir persėdo ant kitos, ant Miškos.

Gaučys prikliukino jai pilną stiklinę, bet Klava neėmė jos į rankas. Žiūrėjo pro langą, klydinėdama žvilgsniu po tuos pilkus blokinius namus priešais. Paskui vėl tartum pastebėjo prie stalo tebestovintį Gaučį:

– Sėskis. Tik ne ant lovos, ne šalia...

Gaučys atsisėdo ant taburetės. Ji prisitraukė stik-

linę arčiau, buvo bekelianti, persigalvojo, nustūmė į šoną.

– Dabar klausykis, Juzikai... Taip... Klausykis... – pradėjo visai ramiai, kiek nutęsdama žodžius, bet juk Gaučys žinojo, kiek jai kainuoja tas ramumas. – Tu turi dabar šansą ištrūkti iš šito sumauto bendrabučio, iš tokio gyvenimo, supranti? Kol pasitaikys kitas toks – šimtą metų nesulauksi. Jeigu tik nežadi vėl grįžti atgal į kaimą, kas tau ir būtų geriausia.

– Ne, Klava, ten man nebūtų geriausia.

– Taip... Klausykis.

– Juk aš klausaus, sakyk.

– Aš šiandien iš Maškos sužinojau, kad ji gauna vieno kambario butą, niekas dar to nežino, ir tu niekam nepasakok. Todėl aš tave ir supažindinsiu su ja per Naujuosius. Ne! Anksčiau! Ateisi pas mane pirmadienio vakare, aš ją pasikviesiu, mes išgersim tą tavo likerį, pats pamatysi, kaip ji atrodo. Tuoj vis tiek visi sužinos, kad ji gauna tą butą, tada atsiras tiek konkurentų, kad tu iki jos net kepure neprimesi, supratai?

– Nieko aš dar nesupratau. Nu, gaus ji tą butą, o aš kam jai reikalingas? Gal ji seniai jau ką turi?

– Nieko ji dabar neturi. Nuo pat pavasario nebeturi, aš juk žinau. Padaryk taip, kad ji tave įsimylėtų: staigiai, greitai ir iki išdurnėjimo... Taip, kaip aš, pusprotė... – ji vėl prisitraukė tą stiklinę, bet ir vėl negėrė, tik laikė apgniaužusi saujoj. – Patį pirmąjį kartą ją taip pridulkink, kad iš ryto jai viskas kaip žalioj migloj atrodytų. Aš pati esu buvus taip pridulkinta, iš ryto atro-

do – eisi, nieko negalvodama, paskui jį į pasaulio kraštą, vis tiek niekuomet geresnio jau neberasi!.. Ir tuoj pat persikraustyk pas ją, susirašysit vėliau. O kaip ji mėgsta, kaip ne – aš tau vėliau pasakysiu. Ir visai savaitei, kol vaikai bus daržely, užleisiu judviem savo lovą, o pati miegosiu jos kambary, supratai?

– O iš kur tu žinai, kaip ji mėgsta, o kaip nemėgsta? Ji ir nesiguls su manim į tą tavo lovą...

– Gerai išgers ir guls! Pati to daikto mėgėja...

– Bet iš kur tu visa tai žinai, Klava?

– Juzikai, moterys tiek išsipasakoja, tiek visko išsipasakoja išgėrusios, kad!.. Vyrai viens kitam to niekada nepasisakytų!.. Duonos pauostymui paieškok!

Gaučys tik pauostymui jos ir besurado.

– Nevaryk manęs šalin, Klava... – gailiai paprašė. – Tu buvai man pati pirmoji moteris, pati žinai. Juk tu buvai mano pats didžiausias džiaugsmas gyvenime!..

– Nezyzk, nemaldauk ir nesižemink!.. Dėl to ir varau, kad žinau, kuriuo galu gyvenimas visus džiaugsmus apsuka!

Ji išmaukė tą stiklinę stačiomis, pauostė duonos kriaukšlę, numetė atgal ant stalo, nusipurtė visa ir pasisuko eiti.

– Mudvi su Maška laukiam tavęs pirmadienį!.. O šiąnakt ir visą rytojaus dieną galvok, apie ką aš pasakiau!.. – ji vėl buvo ir stipri, ir valinga.

Gaučys nepalydėjo jos iki pat durų, tik ligi savo lovos, ant kurios ir atsisėdo, įsistebeilijęs į nučiupinėtą spintos rankeną, kaip anksčiau ir pati Klava.

8

Nuo pat tos dienos, kai Maška parodė gauto buto orderį, viskam energingai ėmėsi vadovauti Klava, tartum būtų kokia uošvė ar pati tą orderį gavusi. O gal ji tik norėjo, kad jie abu greičiau dingtų iš bendrabučio ir kasdien neskaudintų jai širdies? Ir žodį kokį sugalvojo – „vaikai“.

– Taip, vaikai: rytoj iš pat ryto tu, Maška, atsiprašai visai dienai iš darbo, o tu, Juzikai, padaręs vieną reisą, privažiuoji prie bendrabučio. Maška, kiek gavai raktų?

– Du.

– O turi būti trys! Pas ką tas trečias?.. Juzikai, rytoj pakeisi spynos šerdelę!

– Iš kur aš žinau? Man davė tik du – aš ir turiu du.

– Rengiamės, vaikai, važiuojam!

Jie išvažiavo autobusu į Kretingos plento pusę, jau už Mažojo kaimelio. Šešių laiptinių penkiaaukštis namas – irgi blokinis – dar net nebuvo galutinai baigtas. Tik pirmos trys laiptinės tebuvo išdažytos, o kitose tebevyko paskutiniai darbai. Dar nebuvo aplinkui nei šaligatvių, nei padoresnio priėjimo!.. Net kažkokių kabelių grioviai nebuvo užkasti, skersai permesta lenta – ir viskas. Ir visoks statybinis šlamštas mėtėsi aplinkui: kalkėmis nutaškyti dažytojų ožiai, sulamdyti kartono lapai, lentgaliai, plytgaliai... Jie šiaip ne taip prasibrovė pro tą viską ligi Maškos laiptinės.

– Liatj!.. – nusikeikė Klava. – Ir visoj Sąjungoj šitaip!.. Kaip motinoms su vežimėliais per tas krūvas tampytis?..

Prie Maškos laiptinės jau stovėjo sunkvežimis, laiptais aukštyn-žemyn zujo keli vyrai ir moteris. Gaučys nulydėjo akimis to sunkvežimio vėžes: pro kur jis iki čia privažiavo? Jam pačiam rytoj reikės privažiuoti. Maškos butas buvo antroj laiptinėj, pirmam aukšte, pačios pirmosios durys iš kairės, ant jų dviem vinelėm jau buvo prikalta ovali skardelė: „21“.

– Laimingas skaičius! – nusidžiaugė Klava. – Očko!.. Na, grafiene, rakink duris, rodyk savo rūmus!

Maškos rankos drebėjo, ji ne iškart pataikė atrakinti. Gaučys iš šono trumpai žvilgtelėjo į Klavą. Ne, ji tikrai nuoširdžiai rusiškai, be jokio pavydo džiaugėsi draugės laime.

Tipinių blokinių namų vieno kambario butelis: poros metrų ilgio prieškambaris, tiesiai – durys į gyvenamąjį kambarį, į kairę – tualeto, o virtuvė kišenės didumo, gal kokių šešių kvadratų. Tačiau jos kampe stovėjo kriauklė, o šalia – dviejų degiklių dujinė viryklė. Žvilgtelėjo jis ir į tualetą: unitazas be dangčio, vėl prausyklės kriauklė ir... Ir vonia!

– Nu, Maška!.. – labiausiai ta vonia apsidžiaugė Klava. – Kiekvieną savaitę atsivešiu pas tave vaikus numaudyti!

– Kada tik norėsi! – plačiai šypsojosi Maška. – Kada tik norėsi!

Ji visą laiką šypsojosi, Gaučys juk matė, kokia ji buvo laiminga. Paskiausiai apžiūrėjo gyvenamąjį kambarį. Kadangi tebebuvo visiškai tuščias, atrodė daug didesnis, nei iš tikrųjų. Tačiau per visą galinę sieną, tą,

kuri buvo priešais langą, pusiau įleista į nišą, buvo dar ir spinta trejomis baltai dažytomis fanerinėmis durimis.

– Čia labai gerai!.. – vėl apsidžiaugė Klava, pavarsčiusi tas duris. – Matai, Maška: vienas skyrius – tik su lentynom skalbiniams, o kiti du – drabužiams.

– Matau!.. – vis šypsojosi Maška. – Tik visas sienas turėsiu perdažyti, negaliu pakęsti tokios spalvos!

– Na, viskas, važiuojam atgal.

Kai Maška išeinant rakino savo buto duris, Gaučys jau taisėsi eiti į lauką.

– O tu kur?.. – sustabdė jį Klava. – Spyną apžiūrėk. Sakiau – rytoj pat pakeisi šerdelę, atsuktuvą mašinoj turi, o kitokių įrankių čia ir nereikia.

Kai jie parvažiavo ir sustojo koridoriuj prie Gaučio kambario durų, už jų jau girdėjosi Dimkos ir Miškos balsai.

– Rytoj aš taip pat nusiimu iš darbo. Padėsiu Maškai, – pasakė Klava ir ištiesė delną į Gaučį. – Palik man savo raktą.

„Kam?" – norėjo paklausti Gaučys, bet atsiminė, kad spintelėj degtinės butelys, iš kurio tą kartą nupylė Klavai tik vieną ne visai pilną stiklinę.

– Šiąnakt aš neužleisiu savo lovos, – pasakė Gaučiui, paėmusi tą raktą. – Tegu Maška ramiai pasvajoja, ką pirmiausia pirks, ką nuo ko pradės.

Maša stovėjo šalia romi, nudelbusi akis, sutikdama su viskuo, ką tik jai sakė Klava.

Dėl Gaučio Maška vis dar varžėsi Klavos, tartum būtų jį paviliojusi nuo geriausios draugės, o ne pati Klava

pavariusi šalin. Klavai matant niekuomet nėra jo nei apsikabinusi, nei prisiglaudusi, nors Klava anksti rytais pabelsdavo į duris, atsirakindavo ir visuomet užtikdavo abudu dar nuogus savo pačios lovoje, o pažadinusi vėl išeidavo į koridorių ir ten pastovėdavo, kol jiedu apsirengs. Žinoma, ne dėl Gaučio, – dėl Maškos, Gaučio kūną pažinojo kaip nuluptą. Ir dar vieno dalyko nesuprato dabar Gaučys: kodėl jis rytoj turi atvažiuoti su mašina prie bendrabučio, jei po Naujųjų Metų Klava vėl atgavo tą savo savivartę, su kuria rudenį vertėsi nuo karjero šlaito, ir pati žada rytoj „nusiimti" nuo darbo? Ką jie veš dviem mašinom? Keletą Maškos drabužių?

Jos palipo aukštyn.

Išvertęs pirmąją mašiną smėlio, kitą rytą Gaučys nuvažiavo miesto link, bet sustojo kelio pakrašty, kur anapus griovio augo kažkokie krūmokšniai. Pavertė kėbulą kiek žemyn, tada tuose krūmokšniuose prisilaužė šakų, išėjo didelė šluota. Įsilipęs iššlavė savivartės dugną, vėl sėdo į kabiną ir nuvažiavo atgal, vis pasidairydamas į abi gatvių puses, ar nepamatys kur iškabos „Ūkinės prekės". Nupirko tą šerdelę su trimis raktais, o atsuktuvą, atkėlęs kabinoj sėdynę, išsiėmė ir įsikišo į bušlato kišenę.

Maška jo laukė Klavos kambary. Abi sėdėjo prie stalo, dabar gėrė arbatą, o prieš tai, žinoma, jau buvo išlakusios Gaučio degtinę iš palikto spintelėj butelio, juk vakar pats atidavė Klavai savo kambario raktą.

– Na, kupranugari, pirmyn! – stojosi nuo stalo Klava.

Maškos kambary viskas jau buvo sudėta, suruošta, surišta. Ant lovos gulėjo didelis ryšulys su drabužiais, du krepšiai, lagaminėlis, dar kažkas supakuota į laikraščius, todėl didįjį ryšulį Gaučys užsivertė ant pečių, permetė per savivartės bortą ir laukė apačioj, kol jos nulips su tais mažesniaisiais daiktais. Gaučys ėmė joms iš rankų tuos daiktus ir kilnojo per kraštą, paskui apėjo aplinkui ir jau taisėsi sėstis už vairo, – jos susės į kabiną iš kitos pusės.

– Kur, kur, kur?.. – sustabdė jį Klavos balsas. – Marš į savo kambarį!

Gaučys nesuprasdamas gūžtelėjo pečiais, – gal jos ten paliko pripirkusios kokius įkurtuvių butelius ir užkandžius? Visi trys pasikėlė į ketvirtą, Klava pati Gaučio raktu atrakino duris. Gaučys išsižiojo iš nuostabos: jo drabužiai irgi buvo surišti į kažkokį senos užuolaidos galą, kareiviškas lagaminėlis gulėjo šalia.

– Klava, liatj!.. – supyko Gaučys. – Ką tu čia išsidirbinėji?! Ar tu Maškos klausei?.. Maška, ar ji tavęs klausė?!

Maška stovėjo prie pat durų visa išraudusi, bijodama pakelti į jį akis, tiktai jos lūpos buvo išbalusios, ji pakrutino jas, pasakė kažką, bet taip tyliai, kad Gaučys neišgirdo:

– Klausė tavęs Klava ar ne?

Maška tesugebėjo vos vos linktelti galvą, tokia visa buvo sustingusi iš baimės: o jeigu Juzikas nevažiuos kartu?..

Gaučys pasiėmė tą ryšulį, lengvai užsimetė ant nugaros, kita ranka pagrūmojo Klavai:

– Nu, Anka pulemiotčica, jeigu kas – tau tris dienas skaudės užpakalį, atsisėst negalėsi!

– O gal tu man iš dėkingumo jį tris dienas glostysi? – atkirto ji.

Klava užrakino Gaučio kambario duris, bet jis pasisuko į ją šonu:

– Raktą įkišk į kišenę! Gal iš bendrabučio suvisam manęs dar neišregistravai?

– Greitai išregistruosiu, nebijok! Tau jame nebeliks pas ką vaikščioti.

Savo turtą Gaučys irgi sumetė į savivartę. Dabar jam prieš Mašką buvo taip pat nepatogu, kaip, reikia manyti, ir Maškai prieš jį. Gaučys visą laiką ir taip jautė, kad Maška tartum vis dar varžosi, tartum jaučia jam kokią baugią pagarbą. Gal jis atrodė jai koks nepaprastas gražuolis ar labai jau protingas, o ji – per prasta ir neverta jo? Niekada net užsiminusi nebuvo apie jų bendrą gyvenimą, šiąnakt pats Gaučys būtų tikrai jos to paklausęs, bet Klava šią, paskutinę, naktį kaip tik ir neužleido savo lovos.

Sumestas vidury kambario tas jų atsivežtas „turtas" atrodė tiesiog graudžiai. Net Maškos veidas apsiniaukė, viena Klava buvo linksma ir energinga:

– Šerdelę nupirkai?

– Žinoma.

– Juzikai! – nušvito Maška ir pirmąsyk, Klavai matant, pribėgo prie jo, apsikabino kaklą ir pabučiavo: – Neužmiršai!..

– Juk aš tau sakiau, Maška, kad jis tik dabar atrodo

toks pirštu visur stumiamas, o vėliau – bus iš jo šeimininkas! Būsi kaip už mūro!.. Žiūrėk, dar kada ir lupt gausi!..

– Tegu muša! – Maška drąsiai pasižiūrėjo Gaučiui į akis. – Man nuo jo niekada neskaudės!..

– Duokš mašinos raktus! – ištiesė Klava ranką. – Mudvi su Maška palėksim nupirkti pačių būtiniausių daiktų, o tu sutvarkyk tas duris.

– Kokių daiktų? – nesuprato Gaučys.

– O ant ko šiąnakt gulėsit? Čiužinį, pagalvę, arbatinuką, puodą, samtį!..

Ta bjauri įtampa, tas nepatogumas dabar jau buvo tartum pats savaime atlėgęs, Gaučys nepajuto, kad garsiai nusikvatojo:

– O aš vaikystėj niekaip negalėjau suprasti, ką tas reiškia, kai motina sakydavo: „Mudu su tavo tėvu pradėjom gyventi nuo samčio!"

– Ir mudu taip pradėsim!.. – dabar jau ir Maška atrodė laiminga, vis stengėsi pagaut žvilgsniu Gaučio akis.

Gaučys buvo niūrus žmogus, todėl nei Klava, nei Maška tikrai nedažnai matydavo jį šypsantis, o kad nusikvatotų – niekada! Kai jos išvažiavo, pradėjo krapštytis prie tų durų. Kiek jis ten truko tą šerdelę pakeisti? Paskui, susidėjęs rankas už nugaros, ilgai vaikščiojo ratu aplink tuos sumestus ryšulius, galvodamas, kaip jam dabar reikės gyventi. Maška nebuvo tokia graži kaip Klava: tamsių plaukų, liesesnė, visai nedidele krūtine, ir charakteris buvo visiškai kitoks: tyli, rami, mažakalbė, o širdyje Gaučys juto, tiktai nemokėjo pats sau žo-

džiais paaiškinti, kas dar toks giliai giliai yra užslėptas Maškoje: tartum kokia baimė, tartum koks seniai buvęs išgąstis ar... Ar galas žino kas, nes ne vieną kartą per sapną ji pradėdavo drebėti, o Gaučys nubraukdavo delnu šaltą prakaitą nuo jos kaktos. Pirmaisiais kartais jis net negalėdavo baigti, kol akyse nepasistengdavo pamatyti nuogos Klavos, jos aukštos krūtinės, geidulingam riksmui pražiotos burnos. Bet paskui Maška pati įsidrąsino, tiktai norėdavo, kad iniciatyvą visuomet rodytų jis: prisivestų prie lovos, palengva ją nurengtų, ilgai glostytų mažas stangrias krūtis, ir niekuomet nerėkdavo ir nesikandžiodavo kaip Klava, skaudžiai nesuleisdavo į pečius nagų, tik dejuodavo ir prašydavo:

– Dar, Juzikai, dar!..

Dėl šito dalyko, galvojo Gaučys, jiedviem niekada nekils problemų, ir juo tolyn – tuo geryn bus abiem. O dėl ko tada turėtų kilti?.. „Dėl kažko kils“, – tartum sakyte sakė Gaučio nuojauta.

– Juzikai! – jis išgirdo koridoriuj Maškos balsą: – Ateik, padėsi iškelti daiktus!

Kai jis išėjo į lauką, Klava buvo kažkaip įsigudrinusi privaryti jo savivartę atbulą prie pat laiptinės ir dabar mašinos kėbulas palengva kėlėsi aukštyn. Iš kabinos išlipo ir pati Klava:

– Tu lipk ten, o mudvi čia apačioj priimsim... Pirmiausia iškelk spintelę.

Jos dviese priėmė apačioj tą virtuvinę spintelę, pastatė ant žemės, ji lengva ir tebuvo, paprasta, balta, beveik vien iš faneros, kaip ir bendrabuty, tiktai didesnė.

– O dabar taburetes!..

– O dabar čiužinį ir pagalves!..

– O dabar krepšius!..

Ne, Klavai reikėjo iškart gimti majoru. Dabar jau seniai būtų komandavusi tankų divizijai.

Kai viską sunešė, Klava jam atidavė mašinos raktus:

– Tu važiuok atgal į darbą, pasakysi, kad pakeliui buvai sugedęs. O man nereikia, aš pasakiau, kad man vaikas susirgo. Mums čia viską reikės plauti ir šveisti, matai, net elektros lemputės dar kalkėm aptaškytos.

– Tai kur man vakare grįžti: čia ar į bendrabutį? – paklausė Gaučys, žiūrėdamas į Mašką.

– Pas mane, žinoma!..

– O įkurtuvės – pas mane! Juk dar net stalo neturit, – pasakė Klava.

– Tai jau ne! – griežtai užprotestavo Maška. – Įkurtuves reikia kelti tame bute, kurį gavai! Niekam to stalo ir nereikia, sutilpsim virtuvėj prie spintelės.

– O taburetės – tiktai dvi! Du sėdės, o trečias stovės stačias visą vakarą?

– Aš galėsiu sėdėt Juzikui ant kelių! – drąsiai pareiškė Maška, dabar žvilgsniu net nepaieškojusi Gaučio akių.

– Aha!.. Žinoma!.. Tu sėdėsi jam ant kelių, o aš – ant taburetės! Žiūrėsiu ir kentėsiu visą vakarą!..

– Nelabai jau tu čia ką bekenti!.. Jeigu Maška pasakė čia – vadinasi čia!.. – mostelėjo Gaučys ir nuėjo pasiimti savo bušlato, numesto anam kambary ant ryšulių.

– Ar aš tau nesakiau, Maška: parodys jis dar savo

charakterį! – bet Maška nieko jai neatsakė, palydėjo Gaučį ligi pat durų, tada jis ją apkabino, prisitraukė artyn ir pabučiavo į skruostą kaip žmoną. Ir paliko visą nušvitusią ir laimingą.

Pirmų pirmiausia reikėjo vonioj veidrodžio, kad Gaučys galėtų nusiskusti, o ant langų – užuolaidų, juk gyveno pirmame aukšte; nei ryte – apsirengt, nei vakare – nusirengt, viskas viduje – kaip išdėta. Vakare, jau sutemus, Gaučys partempė kalkėm nutaškytą dažytojų „ožį", Maška darbe prisivogė dažų, prisinešė teptukų, nes taip abu nutarė: kol Maška neperdažys tų bjaurių sienų – nepirks dabar nei lovos, nei stalo, nei kėdžių, kad paskui nereikėtų stumdyt visko nuo vienos sienos prie kitos.

– Juzikai, aš dažysiu gelsvai ir vos vos įdėsiu rudo, tada net lyjant kambarys atrodys šviesus ir saulėtas, gerai? Tau patiks?..

– Maška, juk čia tavo butas, ne mano... Palauk!.. – staiga susiprotėjo jis. – O kodėl mudu tarp savęs kalbamės rusiškai? Juk aš girdėjau – bendrabučio koridoriuj su drauge kalbėjai puikiausiai lietuviškai!

– Tai kad mudu visą laiką būdavom su ta Klava... – net susigėdo Maška. – Bet Maryte manęs nevadink, negalėsiu aš prie tokio vardo priprasti. Ir motinai buvau Maška, ir mokykloj, ir darbe dabar... Man atrodys, kad ne mane šauki.

– O aš tave palengva pratinsiu, – nusišypsojo Gaučys: – Pirmąją savaitę – tiktai vieną kartą ir tiktai lovoj, kitą savaitę – jau ir iš ryto, trečią...

– Ai ne! Tegu aš ir toliau būnu Maška, nesu aš verta tokio gražaus vardo... Šeštadienį važiuosim išsirinkti užuolaidų?

– Važiuosim, Maška. Abudu visur važiuosim.

– Tai aš nesu tau tokia negraži? – ji nedrąsiai pakėlė į jį akis.

– Maška!.. – Gaučys ją tvirtai suspaudė glėby. – Tu šitą kvailą mintį amžiams išmesk iš galvos! Kas tau ją ir įkalė?

– Aš pati matau, kokios kitos gražios...

– Baik! Jos vienaip gražios, tu – kitaip. Vienodai gražios būna tiktai plastmasinės lėlės.

Bet Gaučys jautė, kad dar ilgai nenuims Maškai to komplekso. „Pats visokių kompleksų maišas, – pagalvojo apie save. – Gerai tik, kad Maška to nenumano..."

Labiausiai jiedu džiaugėsi vonia. Kitas nepatikėtų, jeigu pasakytum, kad iki šiol Gaučys dar niekada nebuvo maudęsis vonioj. Kur jis galėjo vonioj maudytis? Kol gyveno bendrabuty, du kartus buvo nuėjęs į miesto pirtį: pirmąjį kartą – kartu su kambario vyrais, kurie parėję tuoj pat sėdosi gerti to savo „joršo", antrąkart – jau pats vienas. Bet labiausiai jam patiko maudyti joje Mašką. Šiltam vandeny, visu kūnu jausdama jo rankas, ji gulėdavo akis užmerkusi, ir tokia palaima, tokia palaima matydavosi jos veide!.. Paskui jau vos ne kas antrą vakarą pati prašydavo:

– Juzikai, numaudyk mane!..

Kasdien ji vis ėjo drąsyn, vis mažiau jo varžėsi, tačiau kažkoks labai plonas, labai trapus ledelis niekaip

iki galo neištirpdavo akyse. „Kas jai yra? Gal kas gyvenime labai nuskriaudė?.. – svarstydavo mintyse Gaučys. – Mudviem reikia išsikalbėti, išsipasakoti viską. Neatrodo, kad kam nors ji būtų pasakojusis. Bet juk ir aš!.. Kam aš galėjau?..“

Tačiau nei jam, nei jai neatėjo į galvą, jog šios dienos – iš tikrųjų tai jų medaus mėnuo, ir antras toks jau niekada nebeateis. Viskas buvo taip nauja, nepatirta, neįprasta!.. Užuolaidas jiedu jau buvo nusipirkę, tik dar Gaučys nepakabino, reikėjo iš garažo šaltkalvių pasiskolinti elektrinę drelę, be jos jokia vinis, joks varžtas nelindo į gelžbetonines sienas. Todėl pirma kambary užgesindavo šviesą, eidavo po vieną į vonią, Gaučys ten nusirengdavo nuogai, ir Maška taip pat, paskui, nešini rankose drabužiais, ieškodavo kojomis, kur čia palei sieną tas pamestas čiužinys. Ir kai vieną vakarą Gaučys jau gulėjo ant jo, laukdamas Maškos, jis net pasibaisėjo nuo minties:

– Juk aš net nežinau jos pavardės!..

Iš karto nepaklausė Klavos, vėliau visą savaitę tik mylėjosi kaip pamišę, paskui Klava abudu taip greitai iškraustė iš bendrabučio, kad pati milicija greičiau nebūtų galėjusi. Dabar jau nebepaklausi, Maška tikrai yra įsitikinusi, jog jis žino. Rytoj kaip nors pasižiūrės spintoj po skalbiniais į jos pasą, matė, kur pasikišo. Tą vakarą jis tiktai paklausė:

– Maška, tu lietuvė? lenkė? baltarusė?..

– Oi, Juzikai, aš ir pati nežinau! Mūsų kaime visi keliom kalbom kalbėjo: lenkiškai, lietuviškai, po prostu... Seneliai buvo abu lietuviai, bet lenkai prieš karą

juos vis tiek užrašė ne lietuviais, o lenkais – Gudoit. Tėvas, žinoma, irgi lietuvis, tik pavardė liko Gudoit. O motina – vietinė, tuteišė...

– Tada tu – Gudaitytė! Durniui aišku!

– Ne, aš Gudoit.

– Bet tu krikštyta?

– Krikštyta.

– Cerkvėj ar bažnyčioj?

– Jeigu seneliai krikštijo – vadinasi, bažnyčioj.

Gaučiui tai patiko, nors iš esmės jam buvo tas pats: krikštytas, nekrikštytas, pats juk į jokią bažnyčią nevaikščiojo.

– Gudoit... Gudoit... – pakartojo jis. – Nei šiokia, nei tokia ta tavo pavardė. Na, nieko. Būsi Gaučienė – ir pasibaigs ta tavo „Gudoit"...

– Juzikai!.. – Maška apsikabino jo kaklą, bučiavo lūpas, kaktą, akis... – Juzikai!..

Gaučys pajuto, kad jo veidas sušlapo nuo Maškos ašarų.

– Tai ko dabar verki?.. Na, ko?..

– Juzikai, iš laimės!.. Aš maniau – tu tik šiaip pas mane atsikraustei. Pasidulkinti... Na, mėnesį, du, tris, kol nusibosiu, – o paskui vėl grįši atgal į bendrabutį!

– Negrįšiu, Maška, būk sau rami.

„Gaila, – galvojo Gaučys, – kad dabar tamsu, ir negaliu matyti, aptirpo tas ledelis jos akyse ar ne..."

Kitą vakarą jis papasakojo jai savo gyvenimą. Jam atrodė – jeigu jis pirmas papasakos, tada ir jai bus drąsiau. Bet taip nebuvo.

Ką įdomaus jis galėjo papasakoti? Apie tėvo mirtį, apie našlę motiną, kaip mokėsi vidurinėj, kaip skaitė knygas. Apie Vidą... Taip, jis turėjo prieš kariuomenę vienintelį gerą draugą, Vidas buvo vardu, jiedu kartu mokėsi, ruošėsi egzaminams ant Piliakalnio prie upės, abu ruošėsi stoti čia, Klaipėdoj, į jūreivystės mokyklą, bet prieš pat išvažiuojant tų egzaminų, jiedu maudėsi upėj, ir Gaučys užlipo ant nudaužto butelio dugno, persipjovė koją, užpūliavo baisiausiai, ir Vidas išvažiavo vienas.

– Įstojo?

– Įstojo.

– Tai kur jis dabar?

– Nežinau. Plaukioja. Gal Kaliningrade, gal Leningrade, gal Murmanske...

– Ir laiškais daugiau nesusirašėt?

– Aš jam parašiau vieną: „Klaipėda, Jūreivystės mokykla“, bet tokio gal jis ir negavo? Taip ir pasibaigė viskas. Miegokim, Maška. Apsikabink mane ir miegokim...

Gaučys nusisuko į sieną.

– Tik stipriau prisispausk prie nugaros, – paprašė po kelių minučių. – Man kažko šalta.

– Kad tu ir drebi dar! Gal peršalai?

– Pamatysim rytoj. Prisispausk – ir miegokim.

Gal du ar tris vakarus jis laukė, kada Maška pradės pasakoti, bet taip ir nesulaukė. Pagaliau pats paklausė:

– O tu man taip ir nepapasakosi savo gyvenimo? Kaip mudu gyvensim, nieko apie vienas kitą nežinodami?

– Aš negaliu, Juzikai!.. – ir pradėjo verkti.

– Tai ko dabar verki?

– Aš bijau!.. Nenoriu tau meluoti ir niekada aš tau nemeluosiu, bet jeigu papasakosiu viską – būsiu tau tokia bjauri, tokia šlykšti, tu prie manęs net prisiliesti nebegalėsi... Susirinksi rytoj daiktus – ir išeisi į bendrabutį!

– Juk aš tau jau sakiau: niekur aš neišeisiu, Maška.

– Sakei, bet tada aš tau dar nebuvau nieko pasakojusi... O dabar išeisi!

– Tai gal tu jau baisiai daug vyrų turėjai?

Ji patylėjo, paskui vis dėlto ryžosi pasakyti:

– Dešimt... Neskaitant tų trijų.

– Kokių trijų?

– Jie tada, dar profkėj, nusitempė mane į krūmus ir išprievartavo... Ir neturėjau aš nė vieno vyro, tai jie mane turėdavo! Padulkindavo kelis kartus – ir užmiršdavo. Nė vienas manęs nemylėjo. Ir aš tik vieną tebuvau įsimylėjusi, dar aštuntoj klasėj, savo mokytoją, bet jis buvo vedęs, du vaikus turėjo, jis net nežinojo nieko! Negaliu aš tau visko pasakoti nuo pat vaikystės, negaliu!.. – ir ji vėl pradėjo verkti.

Gaučys pasisuko ant šono, pasirėmė alkūne galvą:

– Darom taip, Maška: tu pasakosi, o aš tau va šitaip glostysiu galvą – ir tau bus drąsiau.

– Ne, ne šitaip, Juzikai, – ji susirado jo ranką, užsidėjo sau ant krūties. – Tu mane švelniai jaudink, o aš pasakosiu... Ir jeigu iš baimės nutilsiu, jeigu man pradės rodytis, kokia aš... kokia aš... kad tu prie manęs net prisiliesti nebegali... tada... tada arba atsitrauk ša-

lin, arba paimk mane. Aš suprasiu, kad nepasibjaurėjai, kad...

Gaučys pabučiavo ją į lūpas:

– Pasakok ir nebijok, Maška.

Tačiau prieš pradėdama ji dar ilgai tylėjo. Pasakojo nerišliai, tai peršokdama toli į priekį, tai vėl grįždama atgal, ilgam nutildama, kaupdama drąsą tolimesniam pasakojimui. Bet Gaučys viską matė akyse iš eilės ir taip aiškiai, kaip kokiam kine.

9

Už Pabradės, kažkur į Labanoro girios pusę, buvo gimtasis Maškos kaimas, nedidelis, gal dešimties trobų, išsimėtęs plačioj smėlėtoj laukymėj, o aplinkui vien miškai ir miškai, o Žeimena, o didesni ežerai, o plentas buvo už tų miškų, ir tik mažas upelis tekėjo pačiu laukymės pakraščiu, ir vos ne ant pat kranto stovėjo Maškos senelio troba ir vienintelė visam kaime jo statyta pirtelė.

Bet Maška neatsiminė nei savo senelio, nei močiutės, net jos brolis Vacka, kuris buvo pusantrų metų vyresnis, ir tas neatsiminė. Tais metais, kai gimė Maška, abu seneliai ir mirė, beveik vienas po kito. Motina yra pasakojusi, kad tada, kai laidojo močiutę, ant senelio kapo dar net žemė nebuvo suslūgusi. Kažkodėl jų kaime niekas nesulaukdavo ilgo amžiaus, gal todėl, kad per kartų kartas gėrė. Vos ne kas antras turėjo miške „bravorą", varydavo tą naminę bidonų bidonais, veždavo miestų bobutėms: kas į Zarasus, kas į Pabradę ar Ignaliną. Ir gyveno iš to naminės varymo, gyveno daug geriau, negu tie, kurie jos nevarė, o tik patys gėrė ir šiaip taip dirbo valdišką darbą prie miško. Moterims miškas irgi buvo pagrindinis pajamų šaltinis: eidavo jo sodinti, o vasarą – juk žemuogės, mėlynės, bruknės, voveraitės, baravykų džiovinimas! Iš to uždarbio, kol dar kaime tebebuvo maža pradžios mokyklėlė, jos pirkdavo savo vaikams ir batelius, ir paltelius, įduodavo sąsiuviniams ir plunksnakočiams.

Senelio „bravorą“ paveldėjo tėvas. Iš pradžių dar ėjo ir į miško darbus, ir naminės naktimis išvarydavo. Bet per keletą metų visai prasigėrė, pardavė tą savo „bravorą“ kitam, todėl kaimas ilgai stebėjosi:

– Nu, pasakyk tu man, kaimyne, kad toks gudrus, kaip reikia turėti savo bravorą – ir tą patį pragerti?..

Tada visi vargai jau gulė ant vienos motinos pečių. Kartais pavasarį tėvas dar išeidavo su kastuvu į daržą, bet dažniau tik laikėsi įsikibęs koto, kad nepargriūtų, negu ką tam darže dirbo.

– Ko tu dar, liatj, nori iš manęs?!.. – šaukdavo ant motinos. – Ar aš tau pavasarį nesukasiau daržo? Ar tu nori, kad mudu su Vacka tau dar jį ir nuravėtume?!..

– Sukasei!.. Aš tavo visą sukasimą galiu sijono padalkom užtūpt!

– Kur tu negalėsi! Tavo plati subinė, padalkos plačios, tai gali net du daržus užtūpt: ir mūsų, ir kaimyno!.. Vacka, tu girdi, ką ta liatj sako? Kad aš, matai, jai daržo nesukasiau!

Vacka, žinoma, iškart jam – šast! – prie šono. O tėvas jau siekia nuo palangės butelio, pripila trečdalį stiklinės, pastumia artyn, Vacka vienu ypu – makt! – ir jau net nebesusiraukia.

– Ką tu darai?! Ką tu padarysi iš to vaiko?!.

– Vyrą padarysiu!..

– Tada ir man įpilk!

– Mamaaa!.. – klykdama puldavo prie jos Maška. – Mamaaa!.. Nors tu viena negerk!

– Gersiu, – paglostydavo jai galvą motina. – Dabar

ir aš gersiu. Blaiva nebegaliu daugiau žiūrėt, man širdis perplyš...

Bet tada jie dar turėjo karvę. Iki pat motinos mirties. Nors ji jau irgi gėrė kartu su tėvu, begerdami ir susimušdavo, bet savo vienintelį gyvulį dar sužiūrėdavo. Kartais net svirduliuodama nueidavo, pamelždavo, pagirdydavo. Dar visai visai jauna ir pati Maška išmoko melžti, tebesimokydama paskutinėj pradinės klasėj. O kitais metais jų pradinę visai panaikino.

Bet kitais metais mirė ir motina. Tėvas juos abudu su broliu atidavė į miestą, į internatą, kaip paskutiniausius našlaičius. Liko gyventi vienas, dar metus dirbo miške, bet virsdamas medis girtam sulaužė kojas per abi šlaunis, vos su lazda bepavaikščiojo, pradėjo gauti šiokį tokį invalidumą. Ir viskas. Maška nebeturėjo daugiau nei tėvo, nei motinos. Nuo pat penktos klasės.

Karvę tėvas pardavė tą pačią dieną, – už ką būtų laidojęs?.. Gera buvo jų Mūnė, gera ir labai pieninga. O išvažiuojant į internatą, tėvas atkišo Maškai tik tris rublius, Vackai gal davė daugiau, bet Vacka nesisakė. Į mokyklą jis pradėjo eiti metais anksčiau, bet liko antriems metams ir Maška jį pasivijo. Jis visai neturėjo atminties ir, rodės, visai neaugo. Buvo toks liesas, mėlynais paakiais, silpnas, jį skriaudė visi, kas tik norėjo. Jau internate Maška buvo puse galvos už jį aukštesnė. Jis ten net penkių klasių nebaigė. Sėdėjo toj penktoj ir antrus, ir trečius metus.

Kas dvi savaitės, o kas trys – tai tikrai – jis vis bėgdavo ir bėgdavo iš to internato. Nusigaudavo pakelei-

vinga mašina iki miško, o paskui keliuku – pas tėvą. Ir būdavo ten, kol pats direktorius ir fizinio lavinimo mokytojas neatvažiuodavo su mašina jo parsivežti. Kartais parsiveždavo dar pusgirtį. Maška gėdijosi brolio, stengdavosi nei koridoriuose, nei valgykloj geriau nesusitikti. Todėl dar penktoj klasėj pirmą kartą suprato, kad yra palikta gyventi visiškai viena: nebeturi motinos, nebeturi tėvo, bet nebeturi net brolio. Jiems abiems ji daugiau neberūpi, todėl nuo šiol neberūpės ir jai.

Labiausiai ji bijojo vasaros atostogų, kai reikės grįžti atgal pas tėvą. Nors aplinkui augo vieni miškai, tėvas žiemai daugiau nesirūpino malkų. Pirmąją žiemą sukūreno pusę daržinės, antrą žiemą – kitą pusę. Per trečią ir ketvirtą nebeliko ir tvartelio. Liko viena pirtelė, nes ji stovėjo daug toliau, o tėvas tingėjo bristi ligi jos per gilų sniegą, – kiekvieną žiemą jų kaimą užversdavo sniegu, ir miškai aplinkui neleido vėjams jo išpustyti.

Vidury kiemo, netoli šulinio, bestirksojo viena pati gumbuota, vėžio suėsta, dar senelio sodinta obelis. Nykumos jausmas sugniaužė Maškos gerklę ir ilgai nepaleido: dabar jau ji nebeturi net tėviškės! Jokio savo kampo, niekur jokios užuovėjos, niekur jokios užuoglaudos. Bet nurijo tas ašaras, – gal nenumirs, gal išgyvens kaip nors ir viena pati, kol užaugs, juk visai nebedaug liko ligi to užaugimo.

Kai likdavo maždaug mėnuo iki vasaros atostogų, Maška rimtai susirūpindavo: ką reikės valgyti namuose pas tėvą, juk dar nebus miške nei uogų, nei grybų, ir

bulvės bus tik pasodintos, po kelias dienas namuose gali nebūti net sudžiūvusios duonos kriaukšlės. Pietums internate kasdien duodavo vos pasaldinto džiovintų obuolių kompoto, o prie jo – arba po vieną meduolį, arba po du sausainius. Maška jų nevalgydavo, parsinešdavo į kambarį, susidėdavo į maišelį ir laikydavo spintelėj. Dar pasiimdavo po kelias duonos riekeles, jos kaip tik būdavo plonai supjaustytos, jas taip pat džiovindavo spintelėj ant laikraščio, tik reikėdavo kiekvieną dieną apversti, kad iš apačios nepradėtų pelyti. Susidžiovintą duoną ji taip pat laikė spintelės apačioj, tik jau kitame popieriniame maišelyje. Vieną kartą auklėtoja tikrino švarą jų kambary ir pamatė abu tuos maišelius, ir tas kelias duonos riekeles išdėliotas ant laikraščio. Išraudo visa iš pykčio, iškart pradėjo rėkti, ir kitos mergaitės girdėjo:

– Tu ką, Gudoit?!. Nori čia tarakonyną užveisti?!. Tuoj pat išmesk lauk tą duoną ir spintelę iššluostyk! Kad nė trupinio neliktų!.. O kodėl tu džioviniesi tą duoną?

– Aš namo vešiuos.

– Ir kur dėsi parsivežus? Gyvuliams sušersi? Karvei, kiaulei?

– Mes neturim gyvulių. Aš pati suvalgysiu!.. Atmirkysiu vandeny ir suvalgysiu!.. – pakėlė akis į auklėtoją, dar nežinodama, kaip gėda ar baimė netikėtai gali pereiti širdyje į drąsą.

Kadangi Maškos spintelė buvo kraštinė, prie durų, auklėtoja nieko daugiau nebetikrino, nieko daugiau nebepasakė Maškai, išėjo lauk išraudusi, ir ne tik išrau-

dusi, bet ir pilnomis akimis ašarų. O tą rytą, kai Maška turėjo išvažiuoti vasaros atostogų, priėjo prie jos ir padavė dešimtį rublių:

– Imk. Turėsi autobusui...

Tąkart jos tartum apsikeitė vietomis: dabar Maška stovėjo priešais ją visa išraudusi ir ašarų pilnomis akimis, o auklėtoja – nudūrusi žvilgsnį į žemę. Vackos jau nuo užvakar nebuvo, ir jokiu autobusu, žinoma, Maška nevažiavo. Pakeleivinga mašina ją nuvežė iki miško vidurio, pavėžėjo toks ūsuotas keturiasdešimtmetis vyras, o savo ryšulį Maška laikė ant kelių, tas ryšulys vis atsmaukdavo aukštyn jai suknelę, vis apnuogindamas kelius ir dar aukščiau kelių. Tas vyras visą kelią į juos ir dirsčiojo, kažką pats sau galvodamas ar kam ryždamasis, bet Maška jo nei bijojo, nei gėdijosi, greičiausiai apsidžiaugė nuo minties, pirmąkart atėjusios jai į galvą: „Štai aš jau ir užaugau! Beveik, nes jeigu jau būčiau visai užaugusi, jis sustabdytų mašiną ir temptųsi mane į mišką. Kitą vasarą tikriausiai jau taip ir bus“.

– Dėde, sustabdykit čia! – paprašė Maška.

Pavadintas dėde, jis kiek sutriko, matyt, jau buvo ryžęsis. Ar labai Maška būtų bijojusi, ar labai priešinusis? Gal ne. Internato mergaitės jau buvo su tokiais dėdėm taip dariusios, ir ne vieną kartą, ne du, o jei pasitaikydavo geri – duodavo ir pinigų. Patys duodavo, jos juk neprašydavo. Net susitardavo, kur ir kada kitą kartą.

Eidama per mišką, ne vienoj vietoj Maška užtiko jau prisirpusių žemuogių. Lankstėsi ir valgė, o vėliau nė vienos jau pati nesuvalgys.

Dar visai mažytę motina jau vesdavosi ją uogauti, grybauti. Aplinkiniuose miškuose Maška gerai žinojo visus mėlynynus, bruknynus ir spanguolynus, pažinojo visus grybus, valgomus ir nevalgomus, tik kartais, įstrigusi gervuogyne, nebegalėdavo pati iš jo išsikapstyti, imdavo verkti ir šauktis motinos. Motina priėjusi iškeldavo ją aukštyn, visą nusibraižiusią, ir jos vėl mėlyniaudavo toliau. Ploni Maškos pirštukai buvo greiti ir miklūs, patys tie rinkti mėlynėms, toms nestambioms uogoms. Saulei vos iškrypus iš pietų, motina nutempdavo du kibirus prie plento, ir beveik visuomet jas išpirkdavo pravažiuojantys pro šalį, uogos, pakelėj pirktos, būdavo daug pigesnės nei turguj. Nuo mažens pripratusi, ji ir viena nebijojo miško, nebijojo paklysti, net gūdžiausiam tankumyne jausdavosi taip pat gerai, kaip ir savo kieme, netgi dar geriau. Motinai mirus, jau viena pardavinėdavo tas mėlynes ir voveraites paplentėj. Nors kas kelios dešimtys metrų stovėdavo ir jų, ir kitų kaimų bobos su tokiais pat kibirais ir krepšiais, Maška visuomet viską išparduodavo pirmoji. Liesutė mergaitė palaike išaugta suknele, pamėlusiom nuo šalčio rankom ir lūpom... Tiems, važiuojantiems mašinose, pasidarydavo gaila, nors Maškos lūpos juk nebūdavo pamėlusios nuo šalčio, o tik nuo mėlynių, bet jiems kažkodėl taip atrodydavo.

Artėdama prie medinio tiltelio per upokšnį, Maška sugraužė du į akmenį sudžiūvusius meduolius, visą laiką svarstydama, kur ji galėtų paslėpti savo parsivežtą maistą. Nei troboj, nei ant aukšto negalėjo – troboj suras tėvas, o ant aukšto – Vacka, jai nepaliks nė trupinio,

lauke – taip pat: sugrauš pelės, naktį užuos lapės ar usūriniai šunys. Bet sugalvojo. Perėjusi tiltą, pasuko palei upokšnį prie pirtelės. Plikam kieme nieko nebuvo, o namas į pirtelės pusę neturėjo lango, jos niekas negalėjo matyti pareinančios. Pirtelėj ir sausainius, ir duoną užkasė palindusi giliai, kiek galėjo, po krūsnimi į šaltus pelenus. Nuo jų padvelkė toks keistas, toks baisios nykumos kvapas, kad atsistojusi ji negalėjo nei iš čia išeiti, nei toliau būti. Pro mažą langelį tepateko labai mažai šviesos, ir stiklo jame nebebuvo, gal kas iškūlė, gal iš senumo pats iškrito, bet Maška įžiūrėjo abiejuose pasieniuose du plačius suolus, ant kurių, pasiguldžiusi kniūbsčią, motina jai muilindavo ir trindavo nugarą.

Nusileido prie pat vandens, nudaužė plaštakom pelenuotą suknelės apačią, nusiplovė rankas. Su apmažėjusiu ryšulėliu, kuriame tebuvo tik keli menki apatiniai jos drabužiai, atidarė trobos duris. Vacka jau buvo namuose, ir, žinoma, mylimo sūnaus grįžimo proga ant stalo stovėjo nugertas butelis, buvo atpjautos dvi duonos riekės ir ant laikraščio papiltas rupios druskos žiupsnis.

– O! – pasisuko ant taburetės tėvas. – Ir mūsų gražuolė parsirado!.. Tai ką parvežei tėvui lauktuvių?

– Tai, ką man įdavei išvažiuojant! – atsikirto Maška.

– Pala... pala... – kažką stengėsi prisiminti tėvas. – O ką aš tau įdaviau? Gal įdaviau kažką?..

– Špygą tu man įdavei, špygą aš tau ir parvežiau!..

– Vackaaa! – subliuvo tėvas ir kryptelėjo galva jos pusėn: – Parodyk, liatj, kaip reikia kalbėtis su tėvu!..

Bet Vacka net nepakrutėjo užstalėj. Pats jos bijojo, nes dabar Maška ją, tokį gybeną, ir viena ranka būtų sutvarkius. Ir tėvo nebebijojo. Kieme ar trobos vidury visuomet nuo tokio sulaužytkojo išsisuks ir pabėgs. Reikėjo tiktai saugotis, kad neprisėlintų iš užpakalio, nenutvertų už plaukų ir nepradėtų talžyti lazda, reikalaudamas pinigų už parduotas uogas.

– Dabar, – pasakė Maška, – nebandykit net prie mano lovos pritykinti! Visuomet po ranka bus ar pagalys, ar kirvis!..

Gerai, kad ji gulėjo kitam kambary, motinos lovoj, o duris iš vidaus buvo galima užsikabinti dideliu kabliu. Tą kablį pati motina buvo įsitaisiusi, kad naktį girtas tėvas nelįstų prie jos, o jei neprisileisdavo – imdavo mušti. Girtam jam nebuvo svarbu, kad prie kitos sienos, tik mažesnėj lovelėj, guli Maška, iš siaubo susirietusi į kamuolį. Paskui jam ir negirtam jau niekas nebebuvo svarbu.

Pasikišusi savo ryšulėlį po čiužiniu, Maška išėjo į kiemą pasižvalgyti. Tiktai dvi trobos bebuvo gyvenamos, jų ir dar viena, kitos stovėjo užkaltais langais, o dar kelios, kur geresnės ir naujesnės, buvo, matyt, išardytos ir perkeltos už kito miško į centrinę kolchozo gyvenvietę. Ir niekur nebesimatė jokio gyvulio: nei ožkos, nei karvės, nei besikapstančio vištų pulkelio. Matyt, jų Mūnė, kurią tėvas pardavė, ir buvo paskutinė karvė visame kaime. Tiesa, dar viena troba, tiktai tolokai, atrodė kaip nauja: neseniai apkalta lentomis, žaliai nudažyta, nauju šiferio stogu, šviečianti baltais langų rėmais. Ir prie tvarto galo raudonavo mašinėlė. Ten

irgi gyveno Gudoitai, jų giminės, nes Maškos ir anų Gudoitų seneliai buvo tikri broliai. Taigi ir Maškos tėvas, ir anas buvo tikri pusbroliai, bet Maškos tėvo anas pusbrolis neįsileisdavo net į priemenę, vydavo šalin kaip šunį. Ir Maška ten neidavo, nors dar pradinėj mokėsi su abiem dėdės sūnais: Bronka ir Šyška. Žinoma, ne Šyška, Kšyštofu, bet niekas tokio vardo kaime nei tarė, nei galėjo ištarti. Dėdė buvo susiveikęs kažkokį nesveikatos pažymėjimą, todėl nedirbo nei prie miško, nei prie kolchozo darbų. Neturėjo sveikatos. Bet turėjo sveikatos visą savaitę varyti miške naminę ir vežioti su mašinėle į miestą. Ežerų ežerus, matyt, jos išvarydavo, kad taip gerai gyveno. Nei Bronka, nei Šyška čia negyveno, mokėsi Vilniuje ir gyveno ten pas savo tetą, motinos seserį. Jie buvo dvyniai, gimę tais pačiais metais kaip ir Vacka. Iš čia, iš savo kiemo, Maška įžiūrėjo, kad ir jie dabar parvažiavę atostogų, iki pusės nuogi vaikšto po kiemą ir aplink tą raudonąją mašinėlę. Jau pernai jie buvo abu augaloti, raumeningi, nors tuoj pat imk į kariuomenę. Ką prieš juos Vacka! Sudžiūvęs vabalas! Tiesa, kartais jie Vacką imdavosi žvejoti, nes dar už trečio miško buvo didelis ežeras, bet imdavosi tiktai tam, kad Vacka prikastų sliekų, pririnktų apsiuvų ir išpiltų iš valties vandenį. O kur dingo kitos mergaitės, su kuriomis Maška kartu lankė pradinę, ji nežinojo. Šią vasarą Maška bebuvo vienintelė jauna mergaitė visame kaime.

Anksti rytą, kai ir tėvas, ir Vacka su visais batais tebemiegojo savo lovose, Maška išėjo į žemuoges. Pirte-

lėj pasiėmė tris riekeles susidžiovintos duonos, dar du meduolius, o troškulį visuomet galima numalšinti kiškio kopūstais. Kibire, pamautame ant rankos, barškėjo aliuminis puodukas, dar motinos pirktas, jame tilpo lygiai pusė litro. Iki pietų viską ir pardavė paplentėj, žemuogių buvo mažai, paūksmėse dar visai baltos. Kol pareis, tėvas su Vacka bus išknisę visą jos ryšulį, bet kad jame nieko jiems tinkamo nebuvo: apatinės kelnaitės, liemenukas, palaidinė, sijonas, šiokie tokie kiti smulkūs daikteliai: veidrodėlis, šukos, dar kažkas... Ne tik už puslitrį – už dyką niekam tų jos varganų daiktelių neįsiūlysi.

O kitą dieną jau iš pat ryto lijo, paskui perėjo į dulksną. Žemuogės užsidarė, todėl Maška užsikabinusi sėdėjo ant savo lovos, paskui dar kiek numigo, kol į duris pradėjo braižytis Vacka.

– Maška, atidaryk!

– Ko tau reikia?

– Mes su Bronka ir Šyška pagavom mažą kiškelį, dabar pirtelėj išdeginsim cigaretėm akis, pamatysim, kur jis bėgs. Tu nenori pasižiūrėti?

– Ne!.. – sukliko Maška ir pasileido tekina pirtelės link.

Vacka šnopavo užpakaly gerokai atsilikęs. Pirtelės durys buvo atidarytos, o priepirty stovėjo Bronka.

– Kur tas kiškelis?.. Kur?..

– Ten, – parodė į pirtelės prietėmį Bronka.

Kai ji įbėgo ten, prietėmy ne iš karto įžiūrėjo ant suolo sėdinti Šyšką.

– Atiduokit!.. Paleiskit!.. – vos ne isterijoj šaukė Maška. – Kur tas tavo kiškelis?..

– Čia! – pasakė nuo suolo Šyška ir pagniaužė ranka sau tarpukojį. – Tuojau pamatysi!

O Bronka stovėjo Maškai už nugaros, užtvėręs kelią atgal, įsirėmęs išskėstom rankom į abi durų staktas. Atbėgo uždusęs Vacka.

– Tu pastovėk lauke, kad tavo tėvas neatklibinkščiuotų.

– Neatklibinkščiuos! – užtikrino Vacka. – Aš irgi noriu matyti, kaip jūs tai darot!.. – ir prasmuko į vidų Bronkai pro pažastį.

Šyška atsistojo nuo suolo, o Bronka priėjęs iš užpakalio užsuko Maškai ranką. Pati nepajuto, kaip iš skausmo suklupo ant kelių priešais Šyšką. Vienoj saujoj jis jau laikė tą savo daiktą, o kita pagriebė jai už plaukų ir traukė artyn galvą.

– Žiokis!..

– Ne!.. – sukliko ji.

– Bronka, skaudžiau suk ranką!.. Dar skaudžiau!..

Pro ašaras, prietėmy, ji net nematė to Šyškos daikto, tik pajuto burnoj. Nematė ir ant kito suolo sėdinčio Vackos, jo plačios, patenkintos šypsenos.

– Nebelaužk jai dabar rankos, tik laikyk... – patenkintu balsu pasakė Šyška. – Jau pati dirba... Ooo!..

Į patį galugerklį jai kažkas šlykštaus pliūptelėjo, nusisukusi išspjovė viską ant žemės, ir tuojau pat pajuto skaudų Šyškos smūgį plaštaka per veidą: – Kitą kartą išspjausi – prispardysiu kaip kalę!..

Nepaleisdamas plaukų jis apėjo ją klūpančią, atsistojo už nugaros:

– O dabar – Bronkai!..

Kai jie pagaliau išėjo, Maška krito kniūbsčia ant suolo, ant to paties, kur motina jai mažai plaudavo nugarą. Dabar jie nebeatstos, dabar jie kankins ją šitaip visą vasarą, ir niekur ji negalės pasislėpti. Juk neapgins jos nei tėvas, nei Vacka. Jis, tiktai jis sugalvojo tą klastą su kiškeliu, norėdamas įsiteikti dvyniams, jis atviliojo Mašką į pirtį. Saugotis dvynių ji turėjo pati, saugotis visą laiką, nes negalėjo žinoti, kada, iš kurios pusės jie vėl gali ją užklupti. Ar ne todėl tokie baikštūs ir atsargūs visi gyvi padarai, negalintys niekuo pasipriešinti už save stipresniems: kiškeliai, stirnelės, žvirbliai?..

Iš dvynių kiemo jų pirtelė aiškiai matėsi, ir Maška negalėjo ten dažnai lankytis, įeis – o Bronka su Šyška jau bestovį prietemoj prie krūsnies!.. Persimetusi per petį rankšluostį, Maška nuduodavo, kad eina į upelį praustis, dešine akim vis pažvilgčiodama dvynių sodybos pusėn: gal jau sėlina artyn pačia upelio pakrante, prisidengdami krūmais? Tada greitai šmurkšteldavo vidun, atsikasdavo iš pelenų tuos savo džiūvėsius ir vėl išskubėdavo lauk. Paėjėdavo toliau, iki pat tilto, atsitūpdavo prie pat vandens aukštose žolėse, kad iš jokios pusės nesimatytų, mirkydavo savo duoną upelyje ir skubiai, kaip žvėriūkštis, sugrauždavo. Rytais, saulei tekant, kai išeidavo į uogas, ji tų dvynių nebijojo, tokiu laiku, kaip ir brolis su tėvu, jie dar kietai miega, o dieną – kur jie atras ją tolimuose miško uogynuose? Bet ir tie džiūvėsiai beveik

baigėsi, Maškai būdavo silpna, ilgai pasilenkus svaigdavo galva, staiga akyse pasidarydavo tamsu, ir jį kurį laiką nebematydavo ne tik pačių uogų, bet ir lapų. Reikėjo kažką daryti. Tik reikėjo sugalvoti ką.

Po virtuvės grindimis buvo rūsys. Atkėlusi dangtį, Maška nulipo trumpomis kopėtėlėmis žemyn. Kampe, suaugusi ilgais daigais į vieną kesulą, dar gulėjo krūvelė bulvių. Paspaudė kelias – jos buvo minkštos kaip guminės, bet juk vis tiek bulvės! Ir ant palangės, už purvinos užuolaidėlės, stovėjo pusė butelio apkartusio saulėgrąžų aliejaus. Perrinko tas bulves, nulaužė ilgiausius baltus daigus. Kenčia ar nekenčia ji savo tėvo su broliu, bet šeimininkauti jai reikės. Paprasčiausiai numirs iš bado.

Šiomis dienomis tėvui turėjo atnešti jo invalidumą. Pratraukęs užuolaidėlę, atsisėsdavo prie lango ir iki pat pavakarės sėdėdavo, laukdamas dviračiu atvažiuojančios laiškininkės. Pinigų jam seniai niekas jau nebeskolindavo ir naminės nebeduodavo bargan. Ir Vackos nebuvo, gal jie su dvyniais ežere žvejojo, gal maudėsi. Vacka net meškerės neturėjo, jis tik irkluodavo iš vienos vietos į kitą, kur jam liepdavo. Maška ryžosi rimtai pasikalbėti su tėvu, – bet dėl visa ko kalbėjosi iš toliau, per kambarį, stovėdama netoli durų rankenos.

– Dabar taip, tėvai: gauni pensiją – pusę atiduodi man, ir aš judviem visą mėnesį kasdien išvirsiu kokio viralo. Kitą pusę – pragerkit, man nerūpi!.. Nupirksiu muilo, nuvalkstysiu lovas, išskalbsiu. Gulit savo migiuose kaip kiaulės, smarvė baisiausia, juk apsimyži prisigėręs, gyvas pūt pradėsi...

Ji laukė, kad tėvas pradės keiktis, vadinti ją liatj! liatj!.. – bet jis tylėdamas kažką galvojo.

– Tai kad niekas dar neatvežė tos pensijos...

– Kai atveš – iš karto pusę man, iš pat karto, kol Vacka dar neparnešė butelio, gerai?

– Ar tai tu ir būsi čia visų vyriausia?

– Būsiu! Daugiau čia nėra kam būti! Į krautuvę per mišką duonos ar makaronų parnešt eis Vacka, man reikia kasdien į uogas, begrįžtu pavakary pervargusi.

– Pragers, rupūžė! Žinau aš jį!..

– Nieko nepragers! Aš jam įduosiu tik tiek, kad degtinės butelis neišeitų. O pragers – sėdėsit neėdę, tada pats kalbėkis su juo.

– Gerai, – sutiko tėvas. – Būk tu čia jau ta viršininkė!.. Ir dar man marškinius išplauk, ir sagos beveik nė vienos nebėra...

– Duosi pinigų muilui – išplausiu!

– Liatj!.. Visai kaip motina!.. Maška, pagaliau atvažiuoja ta plerza!.. – ir jis pradėjo graibytis savo lazdos, o Maška net negalvojo, kad taip lengvai susitars su tėvu, bet, matyt, alkis ir jį buvo kaip reikiant privaręs.

Jokios kitos išeities Maška neturėjo, viena pati privalėjo kabintis į gyvenimą, – nagais, dantimis, bet kabintis.

Dabar ji čia buvo šeimininkė. Prieš išeidama į uogas, ilgai turėdavo purtyti mykiantį, mūkiantį, į šonus muistantį galvą Vacką. Netekusi kantrybės, griebdavo už sprando ir pasodindavo lovoj. Jeigu vėl bandydavo atvirsti atgal, skaudžiai užsukdavo ausį.

– Liatj!.. – įsiusdavo nuo skausmo Vacka. – Tu man, liatj, ausis tampysi?!.

Bet atsimerkdavo, nuleisdavo kojas ant žemės, užsimodavo kumščiu, tačiau trenkti nedrįsdavo.

– O dabar žiūrėk: čia dviems kepalams juodos duonos, čia – pakelis miltų, čia – butelis aliejaus, čia – trys skardinės kilkės tomatų padaže. Viską supratai?.. Va, čia dar cukraus maišeliui.

– Ant alaus butelio duok bent!.. Kol pareini per tą mišką – karšta, ištampo krepšys rankas, negaliu!..

– Ant alaus tėvo prašyk!

Bet tėvas irgi taupė. Naminei.

– Vacka, kam tau tas alus? Išmyžai – ir viskas, nė kiek netrenkia į galvą.

Jau buvo pradėjusios sirpti pirmosios mėlynės, jau galima buvo rasti ir vieną kitą voveraitę. Pareidama dar pasirinkdavo rūgštynių, nors tos jau nebebuvo jaunos ir šviežios. Sumedėjusius kotelius nugnaibydavo, o dėl apvalių, kirminų išgraužtų skylučių... Pačių kirminų juk nebūdavo. Įpjausdydavo kelias tas gumines bulves, įberdavo gerą saują voveruškų, rūgštynių, pabaigoj sukratydavo visą skardinėlę kilkės konservų, privirdavo tokios sriubos pilną puodą, kad užtektų visai dienai. Ir koks skanumas būdavo su juoda duona! Daugiau jau nieko nebeslėpė pirtelėj. Ir nebeturėjo ko.

Vieną dieną, ruošdamasi didžiajam skalbimui ir nuvilkinėdama motinos lovą, ji užčiuopė kažką, įsiūtą pagalvės impilo kampe. Pačiupinėjo, apžiūrėjo, – tikrai kažkas įsiūta! Į mažą lininį skudurėlį, daug kartų ap-

vyniotą juodais siūlais, buvo suvyniotas vestuvinis motinos žiedas. Ji pasidėjo jį ant delno, pabučiavo, vėl suvyniojo atgal ir užsikišo sau už liemenėlės. Dabar, kur tik beeitų, jis visuomet bus kartu.

Vieną dieną, pareidamas iš ano kaimo krautuvės, Vacka parsinešė krepšy dar ir baltą vištą.

– Iš kur ją gavai?.. – nustebo Maška.

– Radau ant kelio, gal mašina nutrenkė...

– Aš nevirsiu tos tavo dvėsenos! – pasišlykštėjusi nusisuko.

– Tu pati dvėsena!.. Kai aš ją radau, dar sparnais tebeplakė. Nusukau galvą – ir viskas!

Kai Maška ją nupešė – nepamatė nei kokių mėlynių, nei sumušimų. Tada tik suprato. O tėvas suprato iškart. Maždaug kartą per savaitę liepdavo Vackai:

– Vacka, į medžioklę!.. Visai nusiplovė širdis nuo tų jos rūgštynių! Bet tiktai vieną!.. Tegul galvoja, kad pagavo lapė ar vanagas.

Ir Maška pešdavo, virdavo tas Vackos vištas.

Vieną dieną buvo taip karšta, tokia dusinanti kaitra mušė visame miške, kur neužpūtė joks vėjelis, kad vakarop Maška, dar gerokai pastovėjusi paplentėj, vos beparvilko namo kojas. Įsibridusi į upelį, nusiprausė žliaugiantį prakaitą, bet net vanduo nė kiek neatgaivino. Nebevalgė net vakar virtos rūgštynienės, kurios jai ir bebuvo palikta ant puodo dugno keli šaukštai. Temstant prapliupo už lango liūtis. „Kaip gerai! – dar spėjo pagalvoti prieš pat užmigdama. – Dabar pasipils voveraitės tiltų tiltais!..“

O iš ryto labai pramigo. Nakties liūtis praėjo, bet lauke dar vis dulksnojo. Vacka jau buvo parnešęs naminės, ir tos pačios bebuvo butely ant dugno. Sėdėjo prie stalo abu su tėvu. Jau tiek jiems bereikėdavo: vieno butelio. Sumigdavo arba ant stalo, arba su visais batais dar įvirsdavo į lovas. Kartais, jau prieš vakarą, susisukęs į grąžtą, Vacka vėl nuslinkdavo antro. Iš to antro dar likdavo ir kitam rytui po kokį penkiasdešimt gramų.

Šiandien Vackos jau nebepasiųsi į krautuvę, teks eiti pačiai. Pasiėmė krepšį ir, nieko blogo nepagalvojusi, išėjo. O miško vidury ant žvyrkelio ją pasivijo abudu dvyniai su savo tėvo mašinėle. Bronka iššoko ir vėl, kaip tada, užlaužė jai ranką, kol prieis Šyška.

– Nelaužk man rankos... – gailiai paprašė. – Aš niekur nebėgsiu.

Šyška priėjęs paėmė už kitos. Kokia prasmė buvo priešintis, juk vis tiek privers, tiktai laužys skaudžiai rankas, tampys už plaukų, daužys plaštaka per veidą... Gerai, jeigu norės tik šitaip, o jeigu prievartaus, nudraskys drabužius, pamatys tarp krūtų motinos žiedą?.. Ji klusniai nuėjo su jais už krūmelio, pati atsiklaupė į aukštą šlapią žolę...

– Gaila, kad rytoj išvažiuojam, – pasakė Šyška. – Dabar pati kasdien ateitum į pirtelę.

Ji liko klūpėti šlapioj žolėj, kol trinktelėjo abi mašinos durelės, kol jie apsigręžė su ta mašina ant žvyrkelio, kol dar galėjo girdėti tolstantį motoro burzgimą...

10

Kai Maška nutilo, Gaučys negalėjo matyti, ar ji guli užsimerkusi, ar, kaip ir jis, žiūri tylėdama į tamsą. Po savo delnu jautė dažnai, nelygiai tvaksinčią jos širdį, girdėjo, kaip ji alsuoja. Maška paėmė jo delną ir nuo krūtinės paslinko žemyn sau ant pilvo. Ir net sulaikė alsavimą, laukdama daugiau, bet to daugiau Gaučys dabar negalėjo padaryti. Gailestis tiesiog sugniaužė jam gerklę, toks gailestis, kokio dar niekad ir niekam nebuvo pajautęs. Ir – gėda. Kol ji kalbėjo, jis trumpai pamatydavo pats save tartum iš šalies: aną Ventos krantą, nuogą nebylę mergaitę skirtingų spalvų akimis, kaip jis verčia ją aukštielninką į žolę ir bando įsprausti savo koją tarp šlapių jos šlaunų... Ar jis nors sekundę pagalvojo apie ją? Ar jam tada rūpėjo, ką ji jaučia ir ką jaus po to?.. Jeigu būtų buvęs drąsesnis, juk tikrai būtų...

Maška pradėjo dažnai, trūkčiojamai alsuoti.

– Kam aš tau pasakojau!.. Tu niekuomet nebūtum pats to sužinojęs!.. O dabar aš tau šlykšti, šlykšti!.. Ir visam laikui dabar jau tokia būsiu!.. Tu rytoj pasiimsi savo daiktus ir išeisi atgal į bendrabutį!..

– Maška, baik!.. Jeigu nebūtum papasakojusi, gal visą gyvenimą taip ir nebūčiau supratęs, kad tave myliu.

– Tu mane myli, Juzikai?.. Juzikai!.. Iš ko tu supratai?

– Iš to, kad man tavęs pasidarė taip gaila, taip gaila... Jeigu nemylėčiau – argi dabar būtų taip skaudu ir gailu ant širdies? Vargšė mano mergaitė!.. – jis apkabino ją per liemenį, pasuko į save šonu, kitą ranką pakišo

jai po galva, pabučiavo į kaklą ir gulėjo taip, neatitraukdamas lūpų, jausdamas jomis smarkiai tvinksinčią kaklo gyslą.

Maška juto dvi šiltas oro sroveles, kurias jis išpūsdavo pro šnerves, ir tai labai ją ramino, ji dar keletą kartų sukūkčiojo – ir užmigo šitaip. Nekrūpčiojo per miegus, pradėjo alsuoti lygiai, vos girdimai, ir kakta buvo sausa, vėsoka, visai neišpilta šalto prakaito.

Atsibudęs anksčiau už ją, atvertė pamažu aukštielninką, dabar jau galėjo ją paimti. Galutinai prabudusi nuo vis didėjančio geismo, kaip ji tą rytą stengėsi po juo, kaip stengėsi!..

Paskui gėrė pusryčių arbatą. Pasibaigė pagaliau tas jo nekenčiamas kefyras, batonas ir kilkė tomatų padaže. Gaučys net nepastebėdavo, kada jo bušlato kišenėj atsirasdavo storas sumuštinis su šlapia dešra ar sūriu ir mažas kiniškas termosiukas kavos. Šįryt vis sugaudavo paslapčiomis į jį metamą Maškos žvilgsnį: ar niekas nepasikeitė, ar tikrai viskas taip, kaip vakar sakė jai tamsoje?..

– Gali čia taip bailiai nedirsčioti į mane, kaip ožka į pamiškę!.. Po darbo niekur neužtruk, važiuosim pas mamą. Atsimink: traukinys – šešios dvidešimt.

– Jėzau!.. Juk aš jai jokios dovanos neturiu!.. – ji ne tiek apsidžiaugė, kiek išsigando.

– Dovanos?..

Gaučys nė karto nebuvo nuvežęs motinai jokių dovanų, atsiveždavo tik tą lagaminėlį su nešvariais marškiniais. Ką jis galėjo jai nuvežti? Saldainių? Juk ne ma-

žas vaikas!.. Nors, tiesą sakant, net neprisimindavo, kad gal tikrai reikėtų ką nors nupirkti mamai...

– Juzikai, o graži skarelė ar bus gerai?

– Jai viskas bus gerai!

– O jei aš pati nepatiksiu?..

– Ar tu jai turi patikti, ar man?

– O aš taip norėčiau...

– Patiksi, nebijok!

– Bet aš vis tiek bijau, taip bijau... Juk pagalvos: „Tokią prastą pasiėmė...“

– Nepagalvos, juk aš tau sakau!.. – ir staiga paklausė: – O tavo tėvas dar gyvas?

– Kažkas sakė, kad miręs.

– O Vacka?

– O jis man nerūpi! Gal nudvėsė kur patvory kaip šuo, gal dar gyvas... Vis tiek jo kojos čia niekada nebus!

– Tai mes ir nevažiuosim į tavo kaimą?

– Ne, Juzikai, niekada!..

– Bėgam prie autobuso, Maška.

Vėliau, jau už vairo, Gaučys galės ramiai apgalvoti viską, ką dabar ji pasakė. Bet daug galvoti juk nebuvo ko. Jos vietoj būdamas, ar jis pats kitaip darytų? Mirtų, bet nedarytų!..

Traukiny Maška visą naktį prasnaudė, padėjusi galvą jam ant peties. „Koks tai geras jausmas, – galvojo Gaučys, – kad turi savo moterį, kad gali ją suprasti, kad tiek kartų per dieną galvoji ir galvoji apie ją“.

Klaipėdoj juos išlydėjo pirmas toks ilgas kovo pradžios atodrėkis, toks pasitiko ir išlipus prieš aušrą iš

traukinio. Ir dar tirštas rūkas, pro kurį vos prasimušė blausi perono lempų šviesa. Už miesto, pagelžkely, kildamas nuo tirpstančio laukuose sniego, jis buvo dar tirštesnis, reikėjo eiti per jį lyg suvyniotam į kokią marlę. Gerai, kad Gaučys buvo pasiėmęs plokščią žibintuvėlį, Maška ėjo pirma jo taku, o jis su tuo lengvučiu savo lagaminėliu – iš paskos, vis primindamas:

– Tu nesigręžiok į mane, geriau žiūrėk sau po kojų, matai, koks slidumas! Juk aš juo tūkstančius kartų ėjau, kiekvieną duobelę atmintinai žinau.

Kai priėjo tą vietą, kur nuo pagelžkelio jau reikėjo sukti į motinos trobą, Gaučys jai parodė tolėliau vos geltonuojančią švieselę:

– Matai? Jau motina atsikėlus!

– Dabar eik tu pirmas!.. – išsigando Maška.

– Pas mus tik čigonai ir rusai eina pirma moters, iš paskos vyrui ji niekada nesivelka!

– Juk dabar niekas nemato.

– Eik tiktai!.. – Gaučys lengvai stumtelėjo į petį. – Juk turi kuo pasišviesti po kojom!

Tačiau prie trobos durų sustojo kaip įbesta:

– Bet į vidų aš tikrai pirmoji neisiu!

Gaučys pastūmė duris į priemenę, iš priemenės – į virtuvę, motina stovėjo jos vidury, rišdamasi už nugaros prijuostę.

– Nu, labas, mama!.. – pastatė lagaminėlį ant žemės, priėjęs pabučiavo į skruostą. – Ko taip anksti atsikėlei?

– Ko tą mergaitę ten laikai priemenėj?

Gaučys atsigręžė. Virtuvės durys buvo atdaros, Maška stovėjo prietamsy, nedrįsdama peržengti slenksčio. Gaučys paėmė ją už rankos, įsivedė vidun, uždarė duris. Ji priėjo prie motinos, taip pat pabučiavo į skruostą.

– Tai Maška, mama.

– Kodėl tokią gražią mergaitę taip negražiai vadini? Kodėl nesakai – Marytė?

– Kad mane nuo mažens ir tėvai taip vadino, ir dabar visi... – Maška visai susinepatogino.

– Ne jau, ne, aš vadinsiu Maryte. Renkis, Marytėle, aš tuojau pakursiu pečių.

– Aš pats pakursiu, – Gaučys jau buvo pakabinęs savo puspaltį ant vinies.

– Ar kojų neperšlapai? – pasiteiravo motina Maškos. – Aš tuoj surasiu kuo persiauti, – ir atnešė iš priemenės kaliošus. – Kiaušinienės iškepsiu su lašiniais, ar bus gerai?

Prikepė tos kiaušinienės pilniausią keptuvę, atsisėdo ir pati prie stalo, bet nevalgė, tik įsipylė arbatos ir apsitepė margarinu juodos duonos riekelę. Kai Gaučys klausiamai pakėlė į ją akis, paaiškino:

– Buvau pas daktarus, baisiai didelį spaudimą rado ir galvos kalkėjimą. Sako: nebevalgyk nieko riebiai, nė į burną neimk rūkyto!.. Ai, tu juk nežinai, po Trijų Karalių sėmiau iš šulnies vandenį, nešiaus į trobą – ir nuvirtusi buvau!.. Po to ir ėjau pas daktarus. Ir dar sako: nieko sunkiai nekelk, nieko nedirbk pasilenkusi, o nesupranta, kad nėr kaimo žmogui tokių darbų, kad galėtum nudirbti sunkiai nekėlęs ar nepasilenkęs...

– Tai kaip dabar bus?.. – paklausė Gaučys.

– Paršelio šį pavasarį jau nepirksiu ir nelaikysiu. Amžinai su tais jovalais tampykis, buroklapius susirietusi jam skabyk... Negalėsiu judviem nei mėsos, nei lašinių įduoti. Dar turiu vieną paltelę ir dvi karkas, galėsit tas vežtis. Ir karvę rudenį parduosiu. Paskutinę vasarą tą pieną dar panešiosiu, o rudenį reiks su tuo atsisveikinti. Keturias vištas turiu – užteks.

– Rudenį už ją pigiai tegausi.

– Ar aš dabar ją parduosiu, kai po trijų savaičių ji man veršiuosis? Į pačią žolę! Kaip nesupranti, Juozapai?

Pirmą kartą motina jį pavadino Juozapu, kaip jau vedusį vyrą. Motina nunešė viską nuo stalo, vėl atsisėdo. Karvė juk buvo užtrūkusi, į miestą su naščiais motinai nereikėjo.

– Oi! – pašoko Maška. – Aš jums kai ką atvežiau! – padavė jai tą skarelę, pasiteisino: – Juk nebuvau jūsų mačiusi, negalėjau žinoti, tiks ar netiks prie veido.

– Ačiū, Marytėle, ačiū!.. O tas, – mostelėjo ranka Gaučio pusėn, – kad nė aptirpusio saldainio kišenėj nėr atvežęs... Šiaip geros širdies žmogus, tiktai mažakalbis, kartais daug ką jam reikia priminti, pats nesusipranta, kaip koks nesutupėtas.

– Aš priminsiu, – pasižadėjo Maška.

– Matau: esi mitri, supratinga, pati vargo vaikas... Galėsit puikiausiai gyventi, jei nepradės gerti. Jei pradės – viskas! Po gyvenimo!..

– Dabar jau gal nepradės, o tame savo bendrabutyje – tikrai būtų pradėjęs. Jėzau, kaip ten visi geria, oi!

– Tai judu dabar jau kartu gyvenat?

Maška išraudo:

– Aš neseniai gavau butą, tai kartu dabar... Reikėjo kuo greičiau traukti jį iš to bendrabučio.

– O pareiškimus ar jau esat padavę?

– Dar ne. Juzikas pirma norėjo mane jums parodyti...

Tokiu Maškos atsakymu motina liko labai patenkinta, labiau nei ta atvežta skarele.

– Tai ir paduokit greičiau, juk taip yr nepadoru prieš žmones!..

Gaučys supyko, kam apie jį prie stalo jos kalba taip, tarsi jo paties čia nebūtų. Išėjo į kiemą. Seniausiai buvo išaušę, bet pro tą rūką vos dūlavo miško siena, o Lenkausko sodybos net stogų negalėjai įžiūrėti. Pastovėjo, pastovėjo kieme, pajuto, kad ir jo batai kiaurai permirkę ir ištižę kaip varlės. Jos tebesėdėjo prie stalo, matyt, Maška buvo pasisiūliusi motinai išskalbti patalynę.

– Dėkui, Marytėle, bet Juozapo lova švari, o savajai pervilkti aš dar turiu kuo. Šalta juk dar, vanduo šuliny ledinis, kol perskalausi – kokios galybės to vandens reikia! Atvažiuokit prieš Velykas, tada. Ir šiltesnė jau bus, ir sausesnė.

– Mama, ir aš peršlapau kojas. Ar turėsi man kuo persiauti?

Motina atnešė jam iš priemenės batus, tik be raištelių, visai jau senus, dar mokyklinius, atnešė ir suadytas vilnones kojines ir viską, ką nusiavė, padžiovė prie mūriuko. Dar pagniaužė ranka prieš padžiaudama:

– Nu suvisam šlapios! Sėdi ir nieko nesako! Susirgti

nori?.. – ir pasisuko į Mašką: – Sakiau aš tau, Marytėle, kad viską jam priminti reikia!

– Gal nesusirgs?.. – susirūpino Maška.

– Slogą tai jau turės. Juozapai, kad persiavei, einam į kūtę, aš sugausiu vištą, gausi anai galvą nukirsti.

– Kam? – paklausė Gaučys, – pati keturias beturi.

– Iš ko aš jums pietus išvirsiu? Karvė užtrūkus, net pieno neturiu.

Maška pirmoji rado išeitį:

– Išsivirkim vieną karką! Nesivešim mes jų į Klaipėdą.

– Tikrai!.. – apsidžiaugė Gaučys. – Šiandien – raugintų kopūstų, rytoj – batvinių! Ir bulvių su lupenom!.. Vajėzau, kaip seniai bevalgiau!

– Aną kartą juk buvau išvirusi.

– Pernai!

– Ar aš kalta, kad kartą per du mėnesius beatvažiuoji? Dabar – jau daugiau kaip du!.. Kai marškinių skalbti nebereikės – užteks ir per metus kartą? Ar ne?..

– Ne! – užginčijo Maška. – Kartą per mėnesį – visuomet! Apskalbsiu viską, aptvarkysiu atvažiavusi.

– Juozapai, pasiimk priemenėj kirvį, išardyk kūtėj paršelio gardą, sudėk prie malkų, tik vinių galus užlankstyk, kad kuomet užmynusi kojos nepersidurčiau... O mudvi dabar ir užkaisim tą karką, ilgai virs, pirmąjį vandenį nupilti reikės, kitaip viena sūrybė bus.

Gaučys lupo tas lentas, o karvė, pasukusi galvą, žiūrėjo į jį. Šitos karvės Gaučys net vardo jau nebežinojo. Bet Maška, Maška!.. Tai stovėjo priemenėj kaip vištelė,

bijodama ir slenkstį peržengti, o dabar kad įsidrąsino!.. Ir žemaitiškai besuprantanti, ir viską!.. „Oi! – netikėtai atėjo mintis Gaučiui į galvą. – Motina gali papasakoti jai apie Vidą!.. Turiu visą laiką būti prie jų!..“ Dabar lupo tas lentas skubėdamas, net vinys cypė. Grįžo į vidų – Maška buvo rami, nieko motina nebuvo suspėjus pripasakoti. Grįžęs turės viską perpasakoti Maškai iš naujo, ne tik apie Vidą, bet ir tą nebylę mergaitę, nes po anos nakties atvirumo jis negalėjo likti prieš ją apsimelavęs.

Vakare Maškai buvo labai nedrąsu, kad, Gaučio motinai matant, turėjo gultis su juo į vieną lovą. Ilgai vartėsi nuo šono ant šono: gal dėl to nedrąsumo, gal dėl to, kad reikėjo miegoti naujoj vietoj.

Kitas rytas jau nebebuvo nei toks šiltas, nei miglotas. Naktį buvo spustelėjęs šioks toks šaltukas. Bet atsibudo Gaučys skaudama galva, nuėjęs už tvartelio nusilengvino, paskui kieme alsavo, traukė giliai į plaučius gaivų, mišku atsiduodantį orą. Lyg ir atleido jam galvą. „Aš vakar tu raugintų kopūstų persiėdžiau. Per pietus dvi lėkštes ir dar gult eidamas vieną“. Bet moterims apie skaudančią galvą nieko nesakė. Jos irgi buvo atsikėlusios, jau paklojusios lovas. Nusispyręs batus, atsigulė ant apkloto:

– Kad darbo man neduodi, tai ir pagulėsiu, – pasakė motinai.

– Iš kur žiemą aš tau paimsiu to darbo? Atvažiuokit vasarą, rasiu abiem per akis!..

Motina pusryčiams maišė blynus prie stalo.

– Mama, o Lenkauskas ar tebėra gyvas? – kažkodėl prisiminė jį Gaučys.

– Amžiną jam atilsį.

– O Lenkauskienė?

– Dar pakrūpština su lazdele, bet jau nebelaiko nei karvės, nei paršelio.

Kodėl juos Gaučys prisiminė – pats nesuprato.

– Marytėle, tu kepk tuos blynus, o mudu su Juozapu pašersim, pagirdysim karvę, vištas reikia palesinti.

– Didelius kepti ar mažus?

– Tokius, kiek į tą medinį šaukštą telpa.

Jau nebesiklausdama Maška pati nusikabino nuo vinies kitą motinos prijuostę. Motina iš didžiojo katilo pripylė pusę kibiro šilto vandens, kitą pusę Gaučys papildys prie šulinio, – negirdysi veršingos karvės lediniu vandeniu. Kai išsiardė tas paršelio gardas, toks didelis dabar atrodė tvartas! Lubose buvo atverčiamos keturkampės durelės, reikėjo, kopėčiomis palipus, pirma nusimesti žemyn šieno, paskui sukimšti jį karvei į ėdžias. Visos keturios vištos tupėjo ant tų kopėčių skersinių.

– Štiš, bjaurybės! – nubaidė jas motina. – Netupi ant savo laktos nors tu ką! Nušaikioja man tas koptas baltai, lipdama paslysiu – ir nusiversiu stačia galva. Ir ant žemės man ta galva svaigsta, o kai lipu to šieno... Iškelk į lauką vištų geldelę!

Iš prijuostės pribėrė į ją miežių, pagniaužė vakarykščių virtų bulvių. Kai sugrįžo atgal, paklausė Gaučio:

– Kodėl tu savo Marytę taip bjauriai vadini?

– Juk ji tau sakė.

– Aš savo karvę Maška šaukiu. Po karo daug kas pradėjo taip savo karves šaukti. Šitai ir tos motina buvo Maška, ir dar prieš tai vienos... Ar neatsimeni?

– Ne, – prisipažino Gaučys. – Atsimenu, kad prie jos mažas žaidžiau, o kuo buvo vardu – ne.

– Tu tik Marytei karvės vardo nepasakyk!

– Ar aš durnas?.. – Gaučys vis žvalgėsi po tvartą. – Žinai, mama, mes negerai padarėm. Nereikėjo ardyti to paršelio gardo, reikėjo tik storai pakreikti šiaudais, aš būčiau vertęs nuo viršaus, o Marytė nešus ir kimšus iki pat lubų. Nereikėtų tau laipioti tomis vištų koptomis.

– Gerai tu sakai! Bet juk ir dabar tą galit padaryti, tegu Marytė kietai sumina, ten šieno tiek jau ir bėr, gal ir visas sutilps. O toj kertėj – nuversk šiaudų kraikui... – Ir kažkodėl nuliūdo: – Jau sumitęs vyras palikai, Juozapai... Ir tavo tėvas viską geriau už mane suprasdavo.

– O kam vakar sakei, kad – nesutupėtas? Dar Maškai girdint!

– Taip sau žodis išsprūdo, o kai pats ant savęs paliksi – kitaip viskas bus. Ir už save reiks galvoti, ir už Marytę, ir už...

– Aš ir galvosiu! – Gaučys ją nutraukė pusėj žodžio.

Kai sugrįžo ir nusiplovė rankas, sėdo visi prie tų blynų, motina atnešė stiklainį uogienės, jos abi kirto tuos blynus, užsigerdamos kmynų arbata, nes pirktinės motina visą gyvenimą nepripažino. O Gaučys nejautė burnoj jokio saldumo. Ir patys blynai nelindo.

Motina liko mazgotis, o jiedu su Maška išėjo krauti to šieno. Nuvertęs žemyn kelias šakes, Gaučys pasijuto

visas šlapias nuo prakaito, bet nieko jai nesakė. Tik kai sugrįžo, pirmoji tai pastebėjo motina:

– Tu sergi, Juozapai! Sakiau vakar, kad taip bus! Tuojau atsigulk ir gulėk. Kaip sirgdamas namo parvažiuosi? Maryte, reikia plikyti liepos žiedų, duosiu medaus, o tu pabarstyk gabaliuką duonos druska, sušerk jam nors dvi skilteles česnako. Nekenčia nuo vaikystės to česnako, dar nuo to laiko, kai mažam kirminus lauk variau.

Maška, atsisėdusi ant lovos, vis pašluostydama nuo kaktos prakaitą, vis paglostydama skruostą, suvalgydino jam net tris skilteles to česnako. Gaučys prisnūdo, ir Maška prigulė šalia su visais drabužiais, bet motina liepė:

– Tegul nusirengia visai ir gulasi po šiltais patalais, plaukte plauks nuo prakaito, o neturėsiu ką duoti persivilkti.

Jam užmigus, jos susisėdo greta prie mūriuko ir patyliukais kalbėjosi, kol virė ta karka, bulvės ir batviniai.

– Uf!.. – prabudo tik po kelių valandų Gaučys.

– Na, kaip? Geriau? – abi priėjo prie lovos.

– Geriau. Ir galvos beveik nebeskauda.

– Kelsies prie stalo ar į lovą atnešti tau tos batvinynės?

– Ko čia mane jau marinat? – sėdosi lovoje.

Valgė, bet ir karka nebuvo skani, pasiurbstė, pasiurbstė skystimą nuo lėkštės viršaus. Maška nurinko nuo stalo, taisėsi mazgotis.

– Prisėskim dar prie stalo, – pasakė motina. – Pasakyti turiu.

Ji padėjo ant stalo skardinę dėžutę. Kampuose dar buvo galima įžiūrėti išpaišytas raudonas rožes, o per vidurį – jau vos beįžiūrimą vokišką užrašą. Vaikystėj ta dėžutė buvo Gaučio svajonė: viduje barškėjo medinės įvairiaspalvių siūlų špūlikės, į mažą pagalvėlę buvo susmeigtos adatos, o svarbiausia – sagos, ypač tos, kareiviškos: ir nuo tėvo kariuomenės uniformos, ir vokiškos, ir rusiškos, ir visokios kitokiausios!.. Bet motina ją laikydavo taip aukštai ant lentynos, jog net nuo kėdės Gaučys negalėdavo jos pasiekti. Dabar joje buvo kažkas, suvyniota į polietileno plėvės gabalą, matyt, motinos parsineštą iš daržininkystės. Motina neskubėdama nuvyniojo, tik tada pasimatė tvarkingai sudėta pinigų krūvelė.

– Čia mano viskas, ką per gyvenimą užsidirbau. O dirbau nuo tamsos iki tamsos, visuomet skubėdama, visuomet pustekinė, spaudžiau kapeiką prie kapeikos, netaškiau pinigų niekams, niekuomet nepirkau to, be ko galėjau kaip nors apsieiti.... Visuomet galvojau: tik vienas Pondievas težino, kuomet žmogui gali ateiti diena juodoji... Esu padalinusi viską į tris dalis, žiūrėkit, vaikai: tie – pasilaidoti, užsiūsiu į padušką, rasit po mano galva...

– Mama, ką tu kalbi, nu, ką tu kalbi!..

– Tylėk ir veizėk, ką rodau!.. Tuos, va, pasilieku vaistams ir daktarams, o visi kiti – judviem, vaikai. Netaškykit, nešvaistykit be reikalo, atminkit, kaip sunkiai kožna kapeikėlė yra uždirbta. Ir jums gali ateiti ta diena juodoji, protingas žmogus turi tą žinoti ir nemislyti,

kad kitiems ateis, tiktai man vienam – ne... Pirmiausia, Marytėle, nusipirkit gerą lovą, negulėkit ant grindų kaip ne žmonės.

Gaučys suprato, apie ką jiedvi kalbėjosi pusbalsiu prie šilto mūriuko, kol jis miegojo.

– O kuomet nunešit tuos pareiškimus?

– Ateinantį šeštadienį, – pasakė Gaučys.

– Tada taip... – motina iš tos dėžutės išėmė mažą stiklinį buteliuką, gal nuo kokių vaistų, gal nuo ko, bet dabar jis iki pat viršaus buvo prikimštas vatos. Jis buvo tokiu plačiu kakleliu, kad dabar motina, įkišusi pro jį pirštą, krapštė tą vatos gumulą lauk. Viską darė kažkaip labai jau lėtai, taip lėtai, kaip niekuomet nieko nedarydavo. Išvyniojo iš tos vatos du auksinius žiedus, pasidėjo ant delno, žiūrėjo, paėmė vieną, per stalą pastūmė Gučiui:

– Čia tavo tėvo. Dabar nešiosi tu... O čia, – pastūmė kitą į Maškos pusę, – mano pačios šliūbinis... Prisiminsi mane nešiodama.

– Mama, nu kam tu save gyvą laidoji!.. – sušuko Gaučys. – Nereikia jai to tavo žiedo, ji savo motinos turi!.. – ir tik dabar pasižiūrėjo į Mašką, ji sėdėjo ant kėdės tokia išbalusi, jog rodėsi, kad tuojau nuvirs į aslą.

Staiga užsidengė delnais veidą:

– Nebeturiu aš savo motinos žiedo!.. Seniai nebeturiu!.. Aš jį turėjau parduoti!.. – atitraukė rankas, užmiršusi skruostais tekančias ašaras, dabar žiūrėjo vien į Gaučį: – Nuo tos vasaros aš juk nebegrįžau daugiau į kaimą!.. Kitą pavasarį, kai baigiau aštuonias, norėjau

išvažiuoti į Vilnių, į tą savo profkę, kur valgį ir aprangą valdišką davė. Neturėjau nei apavo, nei apdaro, nei kelionei, ir iki pat rudens juk reikėjo kažką valgyt, internate man nebedavė!.. Ar tu supranti?..

– Nieko jis nesupranta, Maryte, nėr dar gyvenime tikro vargo matęs. Todėl ir imk, – pastūmė tą žiedą per visą stalą ligi pat kito krašto, kur sėdėjo Maška.

Bet Maška paėmė ne žiedą, o pagriebė motinos ranką, greit pakėlė prie lūpų ir pabučiavo.

– Oi!.. – net išsigando iš netikėtumo motina, visa išraudo, ir pati Maška gal pasijuto kiek nepatogiai, todėl paskubėjo paaiškinti:

– Aš ne už tą žiedą pabučiavau, o už... už... kaip aš galėjau parduoti motinos žiedą...

– Pasimatuok geriau, Marytėle, ar tiks?

Gaučys ir per stalą matė, kad tiks: Maškos rankos irgi buvo sudirbtos, kaimietiškos, kaip ir jo motinos.

Motina viską sukraustė atgal į dėžutę. Užspaudė viršelį, pasidėjo ant jo plaštakas:

– Aš taip galvoju, vaikai: nelaukit jūs to traukinio, juk prieš nakties dvylika teišvažiuoja... Pasižiūrėk! – parodė akimis Marytei. – Vėl sėdi visas prakaito išpiltas!.. Kaip naktį benueis į stotį? Važiuokit dieną autobusu, kol suvisam neatgulė. Nežinau, kas jam ir yra: ar gripas, ar plaučių uždegimas?..

– Juzikai, motina tau teisingai sako! Važiuojam autobusu. Nueisim kaip nors neskubėdami. Nueisi?

– Nueisiu! – atsistojo nuo stalo Gaučys. – Dar ir tave nunešiu!..

– Tik neišsimandravok per daug, – įspėjo motina. – Žinai, kad tokiems mandruoliams visuomet durnai išeina... Batai jau bus sausi, aukis!.. – ir atnešusi padėjo kojines ir batus prie lovos.

Čia dar visur buvo sniego, tiktai kur ne kur juodavo vienas kitas pratirpęs lopas, o Klaipėdoje – galima sakyt, jau nuo visur buvo nutirpęs: ir nuo asfalto, ir nuo stogų, ir nuo šaligatvių. Kitą rytą, nors ir vėluodama į darbą, Maška, įsikibusi jam į parankę, palydėjo Gaučį ligi pat statybininkų poliklinikos. Laukė koridoriuj, kol išeis. Išėjo su mėlynu ligos lapeliu rankose.

– Nebijok. Gripas. Sakė, visam mieste siaučia... Va, trim dienom davė, po to vėl reikės ateiti. Gulėti liepė, apačioj yra vaistinė, receptą išrašė. Tu bėk į darbą, aš nusipirksiu tuos vaistus ir važiuosiu namo.

– Duok, aš pati nupirksiu! Matavo temperatūrą?

– Tik trisdešimt aštuoni.

Namuose juodu dar neturėjo termometro. Parvažiavęs Gaučys nusirengė ir klusniai atsigulė ant jų čiužinio, prieš tai išgėręs dvi tabletes, o pilną stiklinę vandens prisipylė iš arbatinio, pasistatė ant grindų prie lovos ir beveik tuojau pat užsnūdo. Buvo labai silpna. Net nesuprato, ar ilgai snaudė, kai iš darbo netikėtai parvažiavo Maška.

– Ko tu?.. – nustebo Gaučys. – Nereikia man jokio slaugymo!

Maška stovėjo vidury kambario, keistai žiūrėjo į jį.

– Juzikai, Klavos nebėr... Nusivertė su mašina nuo tilto į Danę. Aukštyn ratais.

– Iš kur tu žinai?

– Dimka mums skiedinį atvežė, pasakė.

Gaučys nepajuto, kaip atsisėdo:

– Klava!.. Su tokiu stažu!.. Visą Rusiją, visą Sibirą išmaišiusi!.. Kaip galėjo nepagalvoti, kad šią naktį vėl paspaudė šaltis, o tiltas gali būti apšarmojęs!.. Klava, Klava!.. O kaip bus su vaikais?

Tik dabar Maška pradėjo verkti:

– Atiduos į internatą!.. Į tą prakeiktą internatą!.. Turėčiau dar vieną kambarį – pati jos berniukus užauginčiau!..

– Tu pirmiau savuosius užaugink! – pasakė Gaučys, nes jam pačiam kažkas iš vidaus labai skaudžiai plėšė širdį, gal tai, kad abiejose saujose vėl aiškiai pajuto Čingizo ir Jermako mažų, patiklių delniukų šilumą...

11

Klavą palaidojo jų statybos valdybos profsąjunga. Gaučys nebuvo laidotuvėse, Maška nupirko termometrą, ryte ir vakare liepdavo matuotis temperatūrą, tačiau matuok nematavęs – iš ryto trisdešimt aštuoni, vakare – trisdešimt aštuoni su puse. Gaučys bandė jai aiškinti, kad nieko jam neskauda, juk tik pastovės, padės kokią gėlytę...

– Žinau!.. – pasakė Maška. – Žinau, kad tau ji buvo pirmoji moteris, kurią turėjai, žinau, kad visą gyvenimą ją prisiminsi... Jeigu nori – galiu nuo tavęs vieno vainiką nupirkti ir dar su užrašu ant kaspino: „Karštai mylėtai Klavai"...

– Maška, liaukis! – supyko Gaučys. – Negalima taip!

– Juk aš nieko blogo apie Klavą nesakau! Grįžusi viską papasakosiu, tu gulėk ir prisimink, kas ir kaip buvo tarp jūsų, aš negaliu tau to uždrausti...

– O jeigu galėtum – uždraustum?

– Ne, Juzikai! Turbūt – ne... Nors nežinau... Uždrausčiau!.. Visam gyvenimui uždrausčiau!..

O Klavos laidotuvėse buvo vieni vyrai, visi vairuotojai, jeigu neskaičiuosi vieno viršininkėlio, kuris trumpai pakalbėjo prie kapo. Ir tik dvi moterys teatėjo: Maška ir Verutė. Maška ir ji jau keletą metų „eidavo kaltūrinti", beveik visuomet dviese: špatliuodavo, tinkuodavo, dažydavo... Žmonės, orams atšilus, juk darėsi remontus, statėsi kolektyviniuose soduose namelius, o jodvi dirbo sąžiningai, greitai, joms nereikėjo statyti kasdien

puslitrių, išeidamos po savęs dar ir grindis išplaudavo. Ir taip kasmet maždaug nuo gegužės iki spalio. Jos „užkaltūrindavo" nemažai, daug daugiau negu valdiškame darbe, kur prisivogdavo dažų, glaistyklių, mentelių, teptukų, visko, ko reikia. Todėl Maška ir turėjo susitaupiusi pinigų, motina galėjo savųjų neduoti, būtų užtekę ir tai sofai-lovai, ir dar mažam baltarusiškam šaldytuvui. Butą Maška jau buvo perdažiusi savaip, jau buvo pakabintas ir karnizas, ir užuolaidos, iškart pasidarė nebe taip nyku nuo to čiužinio, pamesto palei sieną.

Nenuėjo tai nenuėjo Gaučys į Klavos laidotuves, tik šeštadienio rytą, nors jau ir vaikščiojo atsikėlęs po kambarį, tačiau ėmė ir pasakė:

– Ką padarysi?.. Negalėjau atsisveikinti su Klava, negalėsim šiandien ir tų pareiškimų nunešti.

Maška tiktai sučiaupė lūpas, bet neatsakė jam į tai nė žodžio.

Ačiū Dievui, pirmadienį poliklinikoj jam jau leido grįžti į darbą, mirtinai buvo Gaučiui nusibodę voliotis ant to čiužinio. Bet šiandien dar tebebuvo šeštadienis, pietus jiedu valgė virtuvėj ant spintelės, ir Maška pasakė:

– Pavalgysiu ir eisiu skalbtis. Norėjau nuardyti tas tavo kišenes nuo visų triusikų, negaliu į jas žiūrėti, bet neardysiu, tegu būna...

Dabar jau Gaučys nieko neatsakė, suprato: Maška atsikeršijo jam už tuos žodžius, kuriuos jis pasakė šį rytą. Vadinasi, visą laiką tik apie tai ir galvojo. Nerei-

kia tokių smulkių kerštų, nuo jų vėliau viskas ir prasideda, tikrai nereikia.

Visą kitą savaitę abudu stengėsi kuo anksčiau pareiti iš darbo ar susitikti centre, kad suspėtų užbėgti tai į vieną, tai į kitą parduotuvę, kol dar neuždarė. Jau parsivežė tą sofą-lovą, šaldytuvą, o du komplektus patalynės Maška nupirko turguj iš spekuliantų, valdiškai niekur nenusipirksi, net lentynose neparodydavo. Penktadienio rytą Maška pasakė:

– Šiandien trūks plyš nupirksiu tau tą kostiumą, baltus marškinius ir kaklaraištį! Ir juodus batus.

– Tą galim suspėti ir šeštadienį. Negriebsim juk pirmo pasitaikiusio.

– Ne, Juzikai, rytoj! – užsispyrė Maška, nors niekad taip neužsispirdavo. – Aš vieną jau esu nužiūrėjusi, ir gražus, ir nelabai brangus, tau labai tiks.

Gaučys suprato tą jos užsispyrimą. Penktadienį – todėl, kad šeštadienį neš tuos pareiškimus. O dar kitą – išvažiavo vėl pas Gaučio motiną, tik dabar jau vežėsi ir savo valgio. Šaldytos žuvies nupirko, kiaulės galvą, iš kurios Maška norėjo jai privirti šaltienos. Ir dar jos ten laukė didysis skalbimas, nes šįmet Velykos turėjo būti ankstyvos.

Kovas jau ėjo visai į pabaigą, jau turėjo būti parlėkę visi paukščiai, kurie visuomet kovą parlekia, bet kovas yra kovas: galėjo dar ir pasnigti, ir papustyti, ir šaltis paspausti toks, kad iš parlėkusių paukščių retas kuris ir beliks gyvas. Tačiau, važiuodami naktį traukiniu, nė vieno iš jų, žinoma, nepamatė. Ir važinėti pas motiną

šitaip buvo patogiau: į ten – traukiniu, o išlipti perone auštant, atgal – sekmadienio vakarą grįžti autobusu kaip aną kartą. Grįš jiedu atgal apie vienuoliktą vakaro, išsimiegos kaip žmonės savo naujojoj sofoj-lovoj, nereiks Gaučiui kitą dieną kratytis už vairo, visą naktį nemiegojus.

Motinos karvė jau buvo apsiveršiavusi, nuėjo visi trys į tvartą, džiaugėsi, glostė tokį dar vos pastovintį durnelį, motina prikepė krekenų, Maška atliko visus numatytus darbus. Išleisdama motina nuglostė, numylavo Mašką, Gaučį santūriai pakštelėjo į skruostą. Ir abi dienas beveik vien su Maška tesikalbėjo, nes Gaučys tik sėmė ir sėmė iš šulinio vandenį, nešiojo malkas, kūreno krosnį, tempė skersai kiemą skalbiniams džiauti virves. Jau sėdėdamas autobuse ir galvodamas apie tai, kaip motina juos išlydėjo, Gaučys net krūptelėjo nuo minties, pirmąsyk gyvenime jam atėjusios į galvą: „Gal motina laukdamasi visą laiką labai norėjo mergaitės, kad taip vis myluoja Mašką, o gimiau aš – ir kur paskui mane bepadėsi?..“ Ir nežinojo, kur pats dabar bepadės tai, apie ką pagalvojo.

Apsivilkusi vatinį, motina juos šįkart palydėjo iki pagelžkelio tako. Paskutinį kartą dar apsikabino Mašką:

– Pirmą kartą darbuose kitas žmogus mane užvadavo... Dabar iki pat daržų galit neatvažiuoti, juk patys pavargstat, ne raštinėse abudu sėdit. Tiktai, Juozapai, dabar ne Marytei, o tau bus sunkiausias darbas: žemę sukasti, vagas ežioms išmesti. Nieko nepadeda tie vaistai, dabar mane jau ir į daržininkystę pervedė, bet ir

ten man jau per sunkiai: žemiausiai pasilenkus daigus daigstyti, žemių dėžes su tais daigais tampyti... Gausi būti, Juozapai, dabar dviejų namų gaspadorius: ir savo, ir mano.

– Kiek man mieste tos gaspadorystės! Karnizus užuolaidoms pakabinau – ir viskas. Po darbo – bimpt! – į lovą ir klausaus, kaip Maška virtuvėj brazda.

– Kam meluoji?.. – paklausė Maška ir vėl atsigręžė į motina: – Jis man viską nuperka, parveža: bulves, kopūstus, duoną, morkas, cukrų... Aš tik surašau – ką. Eiles už mane atstovi! Su tais sunkiais krepšiais beveik ir nesitampau. Nėra jam jokio bimpt į lovą!

– Gerai, vaikai, kad viens kitam padedat. Padėdami, palaikydami kits kitą – ilgą ir laimingą amžių nugyvensit. Bet į vestuves neatvažiuosiu, nė nekvieskit, kam aš tą savo gyvulį paliksiu? Lenkauskienė jau suvisam paseno, Gimbutai išmirė, kolchozas trobą atpirko iš sūnaus, kur Vilniuj gyvena, pirmininkas atkėlė iš kažkur, ar ne iš Latvijos, tokius rusus perėjūnus su šešiais vaikais... Pernai anie man visas braškes nuėdė, aš tik į miestą su pienu – tie į braškes! Iš dviejų ežių – vieną literį uogynės teišviriau... Rudenį, kai parduosiu karvę, jeigu begalėsiu, pati atvažiuosiu pas jumis: kaip įsikūrėt, ką nusipirkot...

Tokią motinos kalbą Gaučys ir prisiminė, sėdėdamas autobuse. Nepatogu buvo ir jame šitiek valandų kratytis: nei kojų gali kaip žmogus ištiesti, nei nugaros atlošti. Grįžę namo tik išgėrė šiltos arbatos, atsigulė į savo naująją sofą-lovą, Maška pridėjo skruostą Gaučiui

prie peties – ir tuoj pat užmigo. Ir jis taip pat. Nors žadėjo apie kažką galvoti, bet nespėjo.

Ir kitą vakarą jiedu atsigulė anksčiau. Maša apsikabino jo kaklą, prisiglaudė visa.

– Užgesink šviesą, – paprašė.

– Miegosi?.. – nustebo Gaučys.

– Ne.

Jam pasirodė, kad Maška norės mylėtis, bet mylėtis ji, kaip ir Klava, mėgdavo tik šviesoj. Todėl ir prie sofos-lovos Gaučys jau buvo pritaisęs nedidelę šviesą, tokį pieno baltumo burbulą, ištiesei ranką, paspaudei – ir užgesinai, pasimylėjus nebereikėdavo keltis iš lovos, lipti per Mašką, paskui šlepsėti skersai visą kambarį prie durų, kur šalia staktos juodavo jungiklis. Gaučys išjungė, kurį laiką Maška gulėjo šitaip, visa prisiglaudusi, bet dar nieko nesakė:

– Nu sakyk, ką žadėjai, – paragino.

– Juzikai, aš jau esu nėščia!..

– Iš kur žinai?.. Tikrai?.. – ne iš karto patikėjo Gaučys, paskui staiga suspaudė ją glėbyje taip, kad jos tarpumentėj kažkas net trakštelėjo – ir tuoj pat išsigandęs atleido: „Negaliu jos dabar šitaip!..“

– Maška!.. – vos ne visu balsu sušuko tamsoje Gaučys. – Aukse tu mano!.. Bet tikrai tikrai?..

– Kaip dar tikriau? Aš jau trečias mėnuo nesusergu. Pats galėjai pagalvoti, kodėl per visą tą laiką aš tau nė karto nepasakiau: „Juzikai, šią savaitę man negalima“... Juk nepagalvojai?

– Ne.

– Na matai! Ir niekada, nuo paties pirmojo karto, nesisaugojom, kaip dar tikriau?

Gaučys vėl norėjo stipriai suspausti Mašką, bet laiku suvaldė rankas. Vietoj to pasakė valdingai:

– Kadangi dabar jau esu ir tėvas – mano žodis visur turės būti paskutinis!

– Gerai... Bus... – sutiko ji.

– O dabar – klausyk mano komandos!.. Rytoj tau ne į darbą, o į moterų konsultaciją! Iš pat labo ryto! Supratai?..

– Gerai, Juzikai... – vėl paklusniai atsiliepė ji.

Dabar abu nutilo, tik gulėjo tamsoje šalia ir svajojo kiekvienas savo. Gal po pusvalandžio Gaučys nei iš šio, nei iš to pasakė:

– Žinai, važiuodamas per miestą, mačiau kažkur iškabą: „Jaunavedžių salonas“, o ant lango priklijuota: „Vestuvinių suknelių nuoma“. Tuojau atsiminsiu, kokioj gatvėj...

– Šito tai jau nebus! – atšlijo nuo jo Maška, pasisuko ant šono, pasirėmė ant alkūnės, staigiai dingo jos balse visas paklusnumas. – Išsiims mano duktė kada iš spintos tą veliumą, savo dukroms pasakys: – Mergytės, štai jūsų senelės veliumas!.. O manęs gal jau seniai ir ant svieto nebebus!..

– Kad gims mergaitė – to jau tikrai dar nežinai!

– Ne, pirma aš tau pagimdysiu sūnų.

– Kodėl – man?..

– Pas mus kaime taip sakydavo: sūnus – tėvui, mergaitė – motinai.

– Tu manai, kad mes ir...

– Manau! „Mes ir...“!

Nuo tos nakties kažkas giliai, negrįžtamai pasikeitė Gaučio galvoje. Jis vėl pradėjo svajoti!.. Naktimis, kartais vos ne iki pat ryto, kai Maška jau seniai miegodavo. Juk nuo tada, nuo tos vasaros jis apie nieką nebesvajodavo, apie nieką! Pagalvodavo gal apie ką dienai, savaitei į priekį... Pats nepajuto, kaip iš širdies kažkur dingo skaudus gailestis dėl nelaimingų Klavos berniukų. Prisimindavo, žinoma, kaip neprisimins, bet vis rečiau ir vis neskaudžiau.

Grįždamas iš darbo ir stotelėje laukdamas savo autobuso, Gaučys nupirko Maškai tris žurnalus: „Sovietskaja ženščina“, „Rabotnica“ ir „Tarybinę moterį“. Visus greitomis pervertė, norėjo įsitikinti, ar juose yra skyreliai „Patarimai nėščioms moterims“. Liepė atidžiai visus perskaityti Maškai ir pats perskaitė. Kitą kartą sustojo beveik centre, prie kito kiosko, pamatė gana storą brošiūrą: „Kūdikio priežiūra ir mityba“.

– Ar tu jį dar ir maitint pats ruošies?.. – susijuokė Maška.

Gaučys čia neįžvelgė jokio juoko:

– Ne, žinoma. Bet žinot ir man viską reikia.

Susirašymo diena jiems buvo paskirta paskutinį šeštadienį prieš Gegužės šventes. Reikėjo ir dviejų liudininkų. Maška pasikvies Verutę, o Gaučys... O Gaučys ką galėjo pasikviesti? Nebent Dimką. Nuvažiuos jie į ten su taksi, ta pačia mašina grįš namo, pasėdės keturiese prie stalo, – juk turi jau nusipirkę ir tą stalą, ir

keturias kėdes, išgers, žinoma, ir be kokių didelių išlaidų atsieis jiems tos vestuvės. Žiedus juk turi, o vestuvine suknele ir veliumu pasirūpins pati Maška, Gaučys čia nieko neišmanė. Tačiau prieš tai jiedu dar turi nuvažiuoti pas motiną. Gal dar ir per anksti ką sodinti, bet pašalas jau išėjęs, daržą jau galima varpyti. Marytė supurens ežias, Gaučys tik išmes vagas, o morkas motina pasisės pati ir kokį svogūną ar česnaką vėliau irgi pati įsidurs į žemę, kai ateis laikas, bepigu, kai jau žemė paruošta, sukasta ir išpurenta.

Kai nuvažiavo, motina pirmiausia pasakė, atsistojusi daržo gale:

– Naikinsiu lauk šįmet visas braškes. Geriau pasisodinsiu ankstyvųjų bulbių, juk man tie perėjūnų vaikai vis tiek braškes visas nuės.

– Kad paršelio nebelaikai, kiek tau vienai tų bulbių bereikia? Dviejų, trijų maišų per žiemą, nu, ketvirto dar – sėklai? O likusią žemę atiduok kokiam žmogui, lai užsisėja miežiais, o rudenį už nuomą tau atpils porą maišelių vištoms palesinti...

– Kad tris jau ir beturiu!.. Kai nutirpo sniegas, pačią pirmąją dieną išleidau iš kūtės žvyro palesti – tuojau vanagas – capt! – ir po vištai! Pačią gerąją! Jau ir dėt buvo pradėjusi. O kad jau įprato – lig rudens man nė vienos nebepaliks.

Abi dienas jie darbavosi visi trys. Viena akim Gaučys vis sekė Mašką, kad nepavargtų, kad vėjas sukaitusios neperpūstų, tegu pasėdi prie šulinio ant suolelio, tegu per daug nesiplėšo.

– Tai jau?.. – paklausė motina. – Iš šalies dar nieko nebūčiau supratusi. Bet iš Juozapo supratau. Visą laiką tūpčioja aplink tave kaip koks perekšlė...

– Jau!.. – visa nušvito Maška.

– O kuomet?..

Ir jos, sukišusios galvas, ėmė šnibždėtis. Daugiau Gaučys galėjo nebežvilgčioti į tą savo Mašką, dabar motina pati žvilgčiojo. Vis siuntinėjo į trobą ugnies pakurstyti, sriubos pamaišyti, vis:

– Dabar aš jau pati, Marytėle, išdaužysiu tą ežios galą! Kad žemai lenktis nereikia – viską puikiausiai pati galiu!.. Nei man galva svaigsta, nei man ausyse ūžia... Nuėjusi supjaustyk cibulę, pakepink ir sudėk į tuos kopūstus. Gal jau ir bulves reik sunkti? Duonos paraikyk. Tuojau – va! – mudu su Juozapu pabaigiam tą galiuką, nusiplaunam rankas ir ateinam valgyti...

Kai parvažiavo nuo motinos, vieną vakarą Gaučys vaikščiojo, vaikščiojo po kambarį, paskui atėjo į virtuvę pas Mašką:

– Žinai, ką aš pagalvojau? Kaip tas vaikas šliaužios ant šaltų plikų grindų? O kol išmoks vaikščioti – šimtą kartų nugrius... Galvelę gali susitrenkti! Verkiant mums reikia nors kokio kilimo, sekcija gali palaukti.

– O kaip tu nusipirksi kilimą be profsąjungos talono?

– Tai gal tu nueik pas tą savo profsąjungos pirmininką ir paprašyk to talono? Gal duos?

– Aš kojos pas tą storą plikį niekuomet neįkelsiu!.. – staiga užsiplieskė Maška.

– Tu ko čia dabar?.. – išpūtė akis Gaučys.

– Kol aš gavau tą butą, jis ir ant stalo mane, ir ant grindų... Manai, kas kitas pasiėmė tą trečiąjį raktą nuo mano durų? Klava iškart viską suprato!..

– Nepasakok man niekada savo bliadstvų!.. – įsiuto Gaučys. – Ar aš prašiau kada pasakoti apie tą dešimtį vyrų, kur iki manęs buvo?!.. Traukiau kada už liežuvio?!.

– Čia ne bliadstvos, Juzikai... Ir ne mane vieną – visas, kurios tik jaunesnės... Ir jis, ir valdybos viršininkas, ir partinis sekretorius...

– Kurva!.. – norėjo sušukti jai į veidą Gaučys, bet susivaldė, nesušuko, tik nuėjo į kambarį, atsigulė ant sofos, palikdamas Mašką vieną virtuvėj, ir pats netikėtai išgirdo, kad sugriežė dantimis...

Pirmą kartą tą vakarą, užgesinę šviesą, jiedu nepersitarė prieš miegą nė vienu žodžiu. Gaučys nusisuko į sieną ir apsimetė, kad užmigo, bet jautė, kad Maška guli aukštielninka, vos alsuodama, tartum visa nutirpusi, laukdama, kol jis tikrai užmigs. Kai jai taip pasirodė, tylutėliai, nedrąsiai pasislinko arčiau ir vos vos prisiglaudė. Neprisiglaudusi ji negalėjo užmigti, o užmigusi krūpčiodavo, sapnuodama kažkokius baisius savo sapnus, ir Gaučiui vėl tekdavo šluostyti jai nuo kaktos prakaitą.

– Glauskis, glauskis, – burbtelėjo tamsoje Gaučys. – Vis tiek kitaip neužmigsi.

Ji ir prisiglaudė.

– Nevadink manęs daugiau kurva... – gailiai paprašė. – Aš niekad nebuvau tokia.

– Ar aš tave taip pavadinau?!.

– Aš juk aiškiai girdėjau, kaip tu sušukai savyje tą žodį!..

– Nu, žinai!.. – sumurmėjo Gaučys ir daugiau jau nieko nebesakė.

Jam visuomet atrodė, kad nėščios moterys pasidaro labai negražios, net veidus kažkokios rusvos dėmės išmuša, todėl kiekvieną rytą pasižiūrėdavo, ar jo Maška dar nepradėjo eiti bjauryn. Bet Maška – atvirkščiai – visa tartum žyste pražydo! Tiesiog akyse skleidėsi! Kažkur dingo visas jos liesumas, moteriškai gražiai išlenktos, apvalesnės pasidarė kūno formos, net užpakaliukas, kai Gaučys jį glostydavo, jam atrodė ir didesnis, ir stangresnis. Net gerai įsižiūrėjęs, jau nebepamatydavo jos akyse to buvusio, kažkur giliai užslėpto lyg kokio baikštumo, lyg dar kažko. Gaučys vienu žodžiu net negalėjo jo nusakyti, bet anksčiau jis visą laiką ten tūnojo, net tada, kai Maška juokdavosi. Vietoj jo atsirado dabar jos žvilgsnyje tartum iškart dar du: vienas – į Gaučį, o kitas tuo pat metu – gilyn į save pačią, į savo vidų. Ir tas, antrasis, Gaučį net šiek tiek baugino.

– Tu rytais manęs nebeimk miegančios, – paprašė Maška.

– Bet juk tu rytais labiausiai mėgsti!

– Tai kas?.. Matai, rytais jis užvis saldžiau miega, tada ir auga, o tu jį prižadinsi!.. Pasisuk mane ant šono...

– O iš kur tu taip gerai žinai, kad ten – jis? Tau toj moterų konsultacijoj pasakė?

– Nieko man ten nesakė, aš pati žinau!

– Bet iš kur tu gali žinoti?

– Žinau, ir tiek!

– Tada... – Gaučys atsivertė aukštielninkas, pasikišo rankas po galva ir užsisvajojo. Ilgai svajojo.

– Kas – tada?.. – neiškentė Maška.

– Tada jis bus vardu Vidas! – ir kelis kartus pats sau pakartojo pašnibždom: – Vidas Gaučys... Vidas Gaučys...

– Man visai gražus vardas, – sutiko ji. – Naujoviškas... Tu dėl to savo geriausio draugo, apie kurį man pasakojai?

– Aš tau ne viską apie jį papasakojau. Kai pagimdysi – papasakosiu.

– Ten buvo kas nors negero?.. – sukluso ji.

– Ne... Viskas gerai! Tik aš ne viską dar apie jį spėjau papasakoti.

– Gerai, – sutiko ji. – Vis tiek aš jo nepažinojau. Bet jeigu susitiktum kada mieste – būtinai pasikviesk į svečius! Juk tai jo vardą mūsų sūnus nešios!..

– Kur aš jį tau susitiksiu?

– Važiuosi mašina, pamatysi netikėtai – antai eina šaligatviu!..

Gaučys nutylėjo. Dabar Maška irgi atsivertė aukštielninka ir, kaip pirma Gaučys, pati sau pasikartojo:

– Vidas Gaučys... Vidutis... Vidutis – didutis...

Prisiglaudė, apsikabino ir tuojau pat užmigo.

Kitą vakarą, švelniai glostydamas jos krūtinę, Gaučys susirūpino:

– Tavo krūtys nedidelės, ar tu užteksi jam pieno?

– Ir mano motinos tokios buvo, bet yra sakiusi, kad

kai gimė Vacka, paskui aš, to pieno tiesiog neturėjo kur dėti. Ir man taip bus!..

Koks tomis dienomis Gaučys buvo laimingas!.. Viskas, ką dabar darė, apie ką galvojo, vėl įgavo prasmę, tik dabar – kitokią, pačiam Gaučiui netikėtą, nežinotą, nė sapne nesapnuotą. Tartum vėl būtų grįžusi anoji vasara kartu su visomis svajonėmis ir viltimis. Ir jau daugiau nė karto nebepajuto tos nykumos, beviltiškumo jausmo, kuris apimdavo jį ten, bendrabuty, kai gulėdavo vienas geležinėj valdiškoj lovoj ir žiūrėdavo į gelsvai nurūkytas lubas ar purvinai žaliai nudažytą sieną.

– Aš negalėsiu šį kartą su tavim važiuoti pas motiną, – ketvirtadienio vakare pasakė jam Maška. – Turėsi tas bulves pasodint vienas. Šeštadienį man reikia nueit ir pasimatuot vestuvinę suknelę, o dar pagalvok: juk mes neturim nusipirkę net keturių lėkščių, peilių, šakučių, net taurelės nė vienos neturim. Ir pasiskolinti negaliu iš nieko: bendrabučio mergos pačios neturi. Oi, juk net staltiesės neturiu! Ar laikraščiais užtiesiu?

– Su staltiesėm tu neskubėk! Motina turi net kelias. Dvi – žinau – tai dar mano senelės. Baltos, lininės, vienos kampuose net mėlynos našlaitės išsiuvinėtos. Vieną tikrai išprašysiu.

– Gera tavo motina, nereikės jos net prašyti, tik užsimink!

– Užsimint aš užsiminsiu, o ką tu įduosi nuvežti? Iš maisto ką nors reikėtų. Kad paršelio nebelaiko – kokios mėsos šviežios širdžiai atgauti...

– Sugalvosiu ką nors, – pažadėjo Maška. – Tuščio neišleisiu.

Nuvažiavo Gaučys, pasodino jiedu su motina šiaip taip tas bulves, o kai abudu nusiprausė, pavalgė, – pradėjo žvilgčioti į laikrodį.

– Jau tave atgal traukia, matau, jau dabar ten tavo namai, o šituose, kur užaugai, jau tiktai kaip svetys besėdi. Ką padarysi... – atsiduso. – Taip gyvenimas sutvarkytas, taip ir turi būti. Senatvė – vienatvė.

Tvarkingai sulankstė, įklojo į lagaminėlį pačią gražiausią lininę staltiesę. Liūdnai, ilgai žiūrėjo į ją, lagaminėlio viršaus neuždarydama:

– Ta ir per mano veselę buvo užtiesta ant stalo... Nu, bėk, bėk į tą savo autobusą. Vis tiek matau, kad sėdi kaip ant ežio...

Koks vis dėlto nuostabus tas jausmas: turėti savo namus! Nespėjai nuvažiuoti nuo jų gero šimto kilometrų – ir jau pradedi vėl galvoti apie juos, jau pasiilgimas, jau tartum koks šiltas, geras nerimas ima palengva, paskui vis labyn krebždentis širdyje.

– Juzikai!.. – vos įėjus puolė jam ant kaklo Maška. – Aš tavęs šį vakarą ir nelaukiau, maniau – tik rytoj rytą!.. Bijojau, kad ir užmigt negalėsiu per visą naktį!

Bet užvis geriausias dalykas tame namų pasiilgime yra tai, jog žinai, kad kažkas labai labai laukia tavęs pargrįžtant.

Tris dienas prieš vestuves jie abu galėjo nebeiti į darbą. Maška išsiėmė pažymėjimą, kad jie turi teisę apsipirkti „Jaunavedžių salone“, apie kurį Gaučys jau buvo

kalbėjęs. Su dviem dideliais krepšiais jiedu ir nuvažiavo. Ten – bet tik vestuvėms! – galėjai prisipirkti to, ko beveik niekuomet nepasirodydavo parduotuvių lentynose: žirnelių, majonezo, šviežios geriausios mėsos, šampano, visokiausių kitokių gėrimų, net čekiško alaus. Ten pat buvo galima užsisakyti ir tortą, ką Maška ir padarė. Į savo krepšį Gaučys susikrovė butelį šampano, paėmė keturis butelius degtinės, mineralinio, Maška atnešė ir uždėjo ant viršaus beveik visą šviežios kiaulienos kumpį ir rinkę rūkytos dešros.

– Kam mums tiek? – nustebo Gaučys.

– Tegu būna! Juk mes turim šaldytuvą, užmiršai?

Į savąjį krepšį krovėsi žirnelius, majonezą, silkę, stiklainį mažiukų marinuotų agurkų... Ji būtų ėmusi visko dar ir dar, bet juk ir pati, ir Gaučys žinojo, kad jų pinigai tirpte tirpsta, nors iš pradžių atrodė, kad viskam užteks. Tuos krepšius Gaučys vos partempė iki namų.

Tai buvo trečiadienis, ketvirtadienio rytą Maška jam liepė nueiti į kirpyklą, po to nuvažiuoti į turgų ir pasižiūrėti, ar jau pasirodė bobausiai:

– Prikepsiu muštinių, patroškinsiu su grybais – pirštus apsilaižysit!

– Tai tie bobausiai – grybai?.. – nustebo Gaučys. – Gal šungrybiai kokie?.. Pas mus apie tokius nė girdėjęs nesu! O kad dar ir valgytų!.. Ir kaip aš nupirksiu, jei nežinau, net kaip atrodo!..

– Kaip grybai ir atrodo! Rusvom galvutėm, tiktai labai raukšlėtom. Smorčki mūsiškai. Bulvių nupirk, bu-

rokėlių, tik žiūrėk, kad nebūtų kokie dideli. Mišrainės skanios pridarysiu!..

Pasižiūrėjo turguje į vieną krūvelę tų bobausių Gaučys, į kitą... Nupirks, jeigu Maška jau taip nori, bet pats tikrai nevalgys! Ir kur jie auga tokie? Gal Neringos pušynuose?

Ketvirtadienio vakarą Maška paprašė:

– Juzikai, einam, numaudyk mane! Rytoj iš pat ryto turiu bėgt pasidaryt šukuosenos!

Gaučys ją ilgai ir švelniai maudė. Nusimaudė ir pats. Vos spėjo išlipti iš vonios – tiesiai iš darbo užvažiavo Verutė ir Dimka. Verutė nuėjo į virtuvę, o Dimka iš kiekvienos kišenės ištraukė po butelį alaus.

– Juzikai, atnešk stiklinę.

– Eik tu po velnių su tuo savo alum! Aš į jį net pažiūrėti daugiau negaliu!

– Tada man ir stiklinės nereikia! – jis sudėjo abu butelius kamšteliais vienas prie kito, spustelėjo – tie vienu metu nuo abiejų ir nulėkė:

– Suėdžiau per pietus tos kilkės konservų, dabar negaliu, kaip noriu gerti!.. – ir užsivertė vieną butelį aukštyn.

Iš virtuvės atėjo Maška su Verute. Dabar jau Verutė paprašė:

– Ir aš vieną stiklinę išgersiu. Visą dieną kalkėse... Suknelę, veliumą parsinešei?

– Vakar.

– Apsivilk! Ir tu apsivilk! – liepė Gaučiui. – Kostiumą, marškinius, batus!.. Pasižiūrėsim, kaip šeštadienį atrodysit.

„Antra Klava... – pagalvojo Gaučys. – Pati netekėjusi, o jau viską žino, o jau komanduoja!..“ Dimką su antruoju nugertu buteliu Verutė įgrūdo į tualetą parūkyti.

Kai jiedu apsirengė, Verutė sustatė abudu greta, net atsitraukė atgal kelis žingsnius, atidžiai nužiūrėjo.

– Pora pagal Dievo norą!.. – liko patenkinta.

– Ar jau labai matosi? – susirūpino Maška.

– Vos vos... Bet laikysi rankose gėlių puokštę, tai nesimatys nieko!.. Dimka, išeik!.. Nu, kaip?.. – paklausė.

– Zaje...ysj! – šūktelėjo Dimka pamatęs.

– O kodėl tu kaklaraiščio nepasirišai? – tik dabar pastebėjo Verutė Gaučio kaklaraištį, nutįsusį beveik ligi pat grindų iš suspaustos saujos.

– Kad aš nemoku... – prisipažino Gaučys. – Gyvenime nesu nešiojęs. – Dimka, gal tu moki?

– Ir aš ne! Man kaip vieną kartą surišo, o jo daugiau ir nebeišrišu. Užsimaunu per galvą, sutempiu mazgą aukštyn...

– Rytoj pat nusipirk naują! Gėdą man tiktai darysi, kaip aš stovėsiu šalia tavęs tokio? Mačiau aš tą tavo kaklaraištį: suglamžytas, į pantį susuktas, alum aplaistytas... Savivartės kapotą su juo valyk, o ne į vestuves eik!.. Kokios spalvos tavo kostiumas? – neatstojo Verutė.

– Nu... Tamsiai mėlynas... Tai kaip tu kaklaraištį atsimeni, o kostiumo – ne?

– Kaklaraištį atsimenu, ir tavo mergą atsimenu, kur į bendrabutį tempeisi! Pasakyk, kad ir kelnes, ir švarką gerai išlygintų! Pirk kokį tamsiai gelsvą, su stambesniu raštu, toks tiks...

– Nu, liatj!.. – pakraipė galvą Dimka. – Liatj budu, liksi tu sena merga!

– Aš?!. – net išsižiojo Verutė. – Aš liksiu?!. Kai gausiu butą – ligi manęs su kepure neprimesi!

– O gal ir neliksi?.. – pasvarstė Dimka. – Gal aš pats tau kada mirtinai girtas pasipiršiu?

Verutė daugiau nekreipė dėmesio į jo tauškalus.

– Duokit pasus ir žiedus. Ir tą popierių, kur vestuvių valanda paskirta. Ir pasai, ir žiedai turi būti pas jaunąjį. Dabar įsikišk viską į švarko kišenę, šeštadienio rytui ir taip liks dar daug rūpesčių. Kelintai valandai paskirta?

– Vienuolika keturiasdešimt penkios.

– Gėles ir rūtas aš tau atnešiu, – pasakė Verutė.

– O aš – ką?.. – paklausė Dimka.

– Devintą tu pasiimsi mane iš bendrabučio su taksi, per penkiolika minučių būsim čia. Pasakysi taksistui, kad samdai vestuvėms. Tegul visur laukia, kiek reikės. Po dešimtos išvažiuojam, ten dar susišukuot, susitvarkyt reikės. Duok tą savo kaklaraištį, surišiu!..

– Iš kur tu viską taip žinai? – paklausė Gaučys.

– Juk mano abudu broliai vedę, trijų draugių vestuvėse pamerge buvau!.. Tiktai nebijokit nieko: nežinosit, nemokėsit kaip ką daryt, iš kurios pusės kam atsistot – aš pašnibždėsiu į ausį... Dimka, važiuojam!.. Aš rytoj vėl užlėksiu, – pažadėjo Maškai. – Padėsiu tau prie valgių. Daug ką padarysim iš anksto. Silkę, mišrainę... Net kotletus galima išsikept iš vakaro. Grįžusi sudėsi į padažą, pašildysi – ir nešk į stalą!..

– Oi, Verut, ką aš be tavęs daryčiau! Nieko nebesuprantu, nebesusigaudau, man nuo rūpesčių galva plyšta!..

– Kai aš tekėsiu – tu man padėsi!

– Kada?.. – visai rimtai paklausė Maška.

– Kai Dimka pasipirš!.. – nusikvatojo. – Dimka, važiuojam!..

Užrakinęs duris, Gaučys grįžo į virtuvę:

– Maška, gal Verutė tikrai?.. Su Dimka?.. Ką?..

– Eik tu!.. – numojo ranka. – Niekuomet juokų nesupranti! Pati žemaitė, tekės ji tau už kokio ruso! Juk tas net lietuviškai nesupranta!

– Aš irgi žemaitis, o imu, štai, kažkokią tuteišę...

– Tu dar bent kartą man pasakyk, kad aš tuteišė!.. Pats sakei, kad aš lietuvė!

– Gerai jau gerai, lietuvaite geltonkase...

Ištiesęs ranką, norėjo paglostyti jai plaukus. Ji pasipurtė:

– Tavo Klava buvo geltonkasė, ne aš! Galėjai prisiglostyti!..

– Maška!.. Apie mirusią draugę!..

Maška susigėdusi nutilo, bet Gaučys kažką pajuto, nusprendė, kad apie Klavą jiedu niekuomet daugiau nekalbėsis. Kam? Daug ką prisiminti galima ir tylint. Jeigu nori.

Be reikalo ir Maška, ir Gaučys šitaip jaudinosi ir nervinosi prieš tas savo vestuves: pati ceremonija užtruko ne ilgiau kaip dešimtį minučių. Kelios minutės prieš įeinant į metrikacijos salę, atėjo kažkoks vyrukas tvarkdarys, paėmė iš Gaučio žiedus ir pasus, nusinešė, vė-

liau plačiai atlapojo prieš juos aukštas dvivėres duris, jie keturiese nuėjo prie didelio stalo raudonu plačiu kilimu: priekyje – Maška ir Gaučys, už jų – Verutė su Dimka. Aukšta, žila moteris tamsiai žaliu kostiumėliu stovėjo už stalo, tas pats tvarkdarys ant gražaus padėklo prinešė artyn jų žiedus, Gaučys užmovė motinos žiedą Maškai, ji – jam, paskui abu pasirašė ant kažkokio lapo, pasirašė Dimka, Verutė, ant to paties padėklo atnešė jų abiejų pasus, kažkur grojo muzika – nuo pat to momento, vos jie įžengė į salę, tik iš susijaudinimo Gaučys ne iš karto ją išgirdo, net nepasidairė, kur tas magnetofonas ar patefonas padėtas. Tada aukštoji moteris prisitraukė artyn raudoną odinį aplanką su įspaustu herbu, atsistojo stačia, tiesi, net kiek atsilošdama atgal, jog atrodytų dar iškilmingesnė, pradėjo skaityti. Mažai kas teįstrigo Gaučio galvoj iš jos žodžių, nebent tie, kad jiedu dabar vyras ir žmona, o vaikus turi užauginti dorais tarybiniais piliečiais, vertais savo didžiosios tėvynės – Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos. Tada jie tuo pačiu raudonu kilimu grįžo atgal į fojė, kur juos iškart apspito kokie penki ar šeši fotografai, čia pat siūlydami savo paslaugas. Verutė vos nuo jų atgynė:

– Nereikia!.. Nereikia!.. Mes važiuojam į fotoateljė!

Tik priėjus prie laukiančio taksi, dingo Gaučio susijaudinimas, jis iki pat galo atidarė mašinos dureles, kad Maškai būtų patogiau įlipti su ta ilga balta savo suknele ir su didele gėlių puokšte rankose:

– Prašom, ponia Marija Gaučiene!..

Bet ponia Marija Gaučienė dar tebebuvo labai susijaudinusi, išraudusiais skruostais, ir gėlės tebedrebėjo rankose.

Fotografavosi jie taip: iš pradžių visi keturi, paskui – tik Gaučys su Maška, paskui – Maška viena, paskui – Gaučys vienas, paskiausiai – Verutė su Dimka.

Kai parvažiavo namo, Verutė tuoj pat išgrūdo Dimką į laiptinę:

– Eik parūkyk, kol Maška persirengs. Ir atsimink – prie stalo nesmardink tos savo „Primos"!.. Daugiau čia niekas nerūko!

– Liatj!.. – nusikeikė Dimka. – Kai esi nevedęs, kiekviena gali tave kaip šunį į laiptinę išvaryti!

Verutė padėjo Maškai nusirengti, ji persivilko paprasta suknele, abi išskubėjo į virtuvę.

– Vaza!.. Kur vaza? – rūpinosi Verutė. – Kur aš tavo gėles pamerksiu?

Vazos jie neturėjo, visai nepagalvojo apie tai. Verutė ir čia rado išeitį: pamerkė puokštę į litrinį stiklainį nuo marinuotų agurkų, pastatė ant palangės, nusukusi etiketę lauko pusėn.

– Eik ir tu pas Dimką, kai paruošim stalą – pakviesim, – liepė ir Gaučiui.

– Verut, – paprašė Gaučys, – ar galima nusirišti tą prakeiktą kaklaraištį? Veržia jis man, aš nepapratęs.

– Prie vestuvinio stalo – be kaklaraiščio?.. – nustebo ji. – Duok, aš tau tą mazgą kiek atleisiu!

Vestuvinis stalas nelabai jau atrodė kaip vestuvinis. Gėlės – ant palangės, priraikytos duonos lėkštė – ant

palangės, dar kitoje – sausainių, saldainių padėta... Gaučys išėjo į laiptinę pas Dimką.

– Tai baigėsi jau katino dienos? – paklausė jis.

– Kokios ten katino dienos. Nebuvo tokių.

– O kas nuo Klavos savaitėm nenulipdavo?

– Tai tik nuo Klavos...

– Bet laisvei jau gali pasakyt – sudiev!

– Kokia ten viengungio laisvė? Nei savo kampo, nei pavalgęs kaip žmogus, nei prižiūrėtas...

– O jei patiks kokia merga – jau ir nepasiliksi pas ją per naktį! Nebent kur stačiom, ant greitųjų, įspraudęs į kampą... Žiūrėk, aš jau po tos, kurią Verka bendrabuty matė, gal jau ketvirtą ar penktą dulkinu! O tu savo Mašką – kaip mes tą kefyrą: kasdien tą patį ir tą patį! Nusibos greitai tau tas kefyras!..

Gaučys norėjo pasakyti: „Maška man niekada nenusibos!" – bet nespėjo. Verutė iškišo galvą į laiptinę:

– Prašom prie stalo, vyrai!..

Vidury stalo torto dar nesimatė, jo vietoj stovėjo butelys šampano, butelys degtinės ir butelys gazuoto mineralinio vandens. O dėl Dimkos jie visi turėjo kalbėtis rusiškai.

– O alaus tu neturi?.. – buvo pirmas Dimkos klausimas. – Pradžiai padarytume porą joršų!..

– Jokių joršų!.. – užprotestavo Verutė. – Nuo šampano reikia pradėti!

Dimka pasiėmė tą šampaną, susispaudęs tarp kelių, rakinėjo užsuktas vielutes.

– Duokš!.. – atėmė tą butelį Verutė. – Po tavo atidarymo ir mes visi šlapi būsim, ir sienos, ir lubos!..

Gaučys ir pats nebūtų mokėjęs atidaryti, nebuvo juk nei gėręs, nei matęs, kaip atidaro. Bet didžiųjų taurių ant stalo nebuvo, Verutė išpilstė į keturias paprastas stiklines, o kai putos nuslūgo, tai ir beliko jose po kokį trečdalį. Verutė atsistojo, pakėlė aukštyn savo stiklinę, atsistojo ir jie.

– Maška, Juzikai!.. Iš visos širdies leiskit jums palinkėti didelės meilės, didelės laimės, sveikatos, gero sugyvenimo ligi pat gilios senatvės, na, ir, žinoma, sveikų vai...

– O šito gali nebelinkėt! – pertraukė ją Dimka. – Jau yra!..

Atsivertęs vienu ypu maktelėjo savo šampaną, bet jie visi trys vis dėlto susidaužė virš stalo savo stiklinėm. Susipratęs ir Dimka barkštelėjo savąją, tiktai jau tuščią.

Gaučys ir Maška pasibučiavo. Prieš atsisėsdama Maška pakvietė:

– Tai prašom vaišintis, ką turim.

Kai užvalgė ir to, ir ano, Gaučys pripylė į keturias nedideles taureles degtinės.

– Juzikai!.. – atkišo jam Dimka savo stiklinę, iš kurios neseniai maktelėjo šampaną. – Tu užmiršai, kad aš – ruskaja duša?.. Mes negalim, kaip jūs, lietuviai, visą vakarą seilėtis iš tokių mažyčių! – susipylė mažąją taurelę į stiklinę, vėl atkišo ją Gaučiui: – Pripildyk pilną!.. Už tavo laimę geriam!..

– Dimka! – piktai jį įspėjo Verutė. – Aš netempsiu tavęs kaip maišo į bendrabutį! Paliksiu patvory, tegu

nurengia naktį nuogą ligi triusikų! O gal ir tų nepaliks?.. Ne speigas dabar, velnias tavęs neims!..

– Aš vėliau praleisiu kelis ratus, vis išeisiu į laiptinę parūkyti... – pasižadėjo Dimka. – Be to, juk negaliu negyvai nusigerti – man iš tavęs irgi pirmoji naktis priklauso!

– Š... į kelnes tau priklauso! Kad tik kartais nedavus tokiam girtuokliui!

Gaučys pasižiūrėjo Maškai į akis, akimis ir paklausė: „Ar aš nesakiau, kad tarp jų jau kažkas yra?“ Maška nežymiai papurtė galvą, dabar jos akyse Gaučys perskaitė: „Nieko panašaus! Verutė tik iš geros širdies juo rūpinasi“.

Išmaukęs savo stiklinę, krimstelėjęs agurko, Dimka išėjo į laiptinę rūkyti. Toliau visą vakarą viskas kartojosi panašiai. Tik Gaučys pasakė Maškai:

– Daugiau degtinės negausi. Laižyk tą savo šampaną. Pati žinai.

Laiminga Maška pasisuko į Verutę:

– Tu girdi? Dar rašalas nuo parašo nenudžiūvo, o jau komanduoja! Kas toliau bebus?

Bet Verutė kažkodėl nuliūdo:

– Kad man taip kas visą gyvenimą komanduotų...

Atnešusi tortą, Maška pirmiausia jai ir įvertė didelį gabalą, buvo bededanti ir Dimkai su Gaučiu, bet abudu vieningai sumojavo rankomis:

– Ne, ne, ne!.. Jis mums visai netiks prie degtinės!

– Ir aš nenoriu saldaus... – atsisėdo Maška. – Tik prie sūraus ir aštraus traukia.

Dar prieš vidurnaktį, kai Dimka jau visai svirduliavo, Maška užvožė tą tortą kartonine dėžute, vėl dailiai perrišo kaspinu, kaip buvo:

– Verute, parveši kambario draugėms vestuvių pyrago.

O Dimkai į maišelį įdėjo šaltų kotletų, pusę rinkės rūkytos dešros, Gaučys įkišo į kišenę butelį degtinės:

– Čia Miškai su Kolia. Verute, partempsi jį iki bendrabučio?

– Juk dar autobusai važinėja! Ir prie pat bendrabučio sustoja. Parlips kaip nors.

– Ne!.. – užsispyrė Dimka. – Tu mane ant rankų turėsi nusinešti į savo lovą!..

– Eik tiktai, ruskaja duša!.. – ir Verutė stipriai pastūmė jį į nugarą.

Užrakinęs duris, Gaučys grįžo atgal į kambarį. Maška buvo atsisėdusi atgal prie jų vestuvinio stalo, viena pati dabar ir sėdėjo, užsidengusi rankomis veidą. Gaučys atitraukė šalin tas rankas, bet Maškos skruostai buvo šlapi nuo ašarų.

– Ko tu dabar?..

– Visą gyvenimą buvau nekenčiama ir nemylima, už ką man dabar, Juzikai?.. Už ką?..

12

Nepraėjus dar nė savaitei po vestuvių, vakare Maška pasakė:

– Nuo rytojaus mudvi su Verute vėl apsiėmėm vieną kaltūrką.

– Maška, bet tu nebegali dabar beapsiimti jokių kaltūrkų! Pati žinai, kelintam mėnesy esi! Ar tau neužtenka, kad valdiškam darbe nuvargsti per dieną? Skiedinio pilnus kibirus tampai.

– Už mane dabar Verutė tampo, aš tiktai – su glaistykle... O toj kaltūrkėj mes tiktai lubas ir grindis dažysim, o sienas, sakė, tapetais klijuosim.

– Bet vis tiek: pasilipus ant kopėtėlių, visą dieną rankas virš galvos iškėlus... Ne, Maška!

– O valdiškam darbe aš nei ant tų ožių turiu lipti, nei tų rankų iškelti, nieko?..

– Ne, Maška, ne!.. – purtė galvą Gaučys.

– Gerai, Juzikai, tada kalbam taip: ar tu žinai, kiek mes beturim pinigų?

– Aš dar turiu piniginėj devyniolika rublių.

– Aš – trisdešimt. Ir viskas! O iš algos ką mes galim daug sutaupyti? Aš juk visaip taupau, kaip tiktai galiu taupau, jeigu perkam – tik tą, be ko niekaip negalim apsieiti!

– Dėl tos sekcijos... – numykė Gaučys. – Šimtą metų jos ten gali nebūti, sieninė spinta yra – mums ir užtenka.

– Ne dėl sekcijos, tu nesupratai! Vaikui lovytės reikės? Reikės!..

– Vežimėlio, – jau pats priskaičiavo Gaučys. – Paskui tų... kaip jie?

– Aš jam dar kraitelio nepradėjau ruošti. Vystyklai, čiužinėlis, pagalvėlė, antklodytė. Tu net neįsivaizduoji, kiek visko jam reikės! Tu sandalų vasarai neturi, nė vienerių marškinių trumpom rankovėm... Kaip aš galiu neiti į tą kaltūrką? Aš juk ten dar dvi valdiškas algas per mėnesį uždirbu!

– Aš su ta savo savivarte... Smėlio, žvyro galiu kokį reisą pasukti į šoną, jeigu kas paprašo. Ir ką gausi? Penkis rublius, na, dešimt... Menka mano kaltūrka teišeina, ir ta pati – retkarčiais...

– Dabar pats matai?

– Matau, bet kad tu ir valdiškam, ir toj kaltūrkoj... Kiek valandų dirbsi? Juk bepareisi vakare, apie kokią dešimtą, vienuoliktą. O iš ryto nepailsėjus – vėl?.. Ir šeštadienį, ir sekmadienį?..

– Tai ką tu siūlai? Tavo motina pinigų nebeturi, o aš net pačios motinos neturiu...

– Ko tu manęs klausinėji? Juk vis tiek jau apsiėmėt tam žmogui... Tu tik saugokis, Maška, tu jau kaip nors labai saugokis! Jeigu Vidutis gims koks nesveikas, ar koks... – mudu tą pačią dieną abudu pražilsim!.. Tu tik išmokyk mane skalbti, o vakarienei šilto valgio aš tau visuomet pataisysiu!..

Skalbti Gaučys išmoko greitai, užteko, kad Maška vieną kartą parodė, kai ką dar paaiškino. Išmoko ir lyginti, ir tvarkingai sulankstyti, ir sudėlioti viską krūvelėm į spintos lentynas. Arba tvarkingai sukabinti ant pakabų. Jam patiko, kai Maška džiaugdavosi jo padarytu darbu. Rytais stengdavosi atsibusti anksčiau, ty-

lutėliai perlipdavo per ją, virtuvėj užkaisdavo arbatinį, o kol tas užvirdavo, spėdavo užtepti margarino ant duonos, užplikyti arbatą, net cukraus į abi stiklines įberdavo ir atsisėdęs laukdavo, kol ji atsikels, išeis iš tualeto ir atsisės valgyti.

– Juzikai, – sakydavo, – tu nesistenk taip tyliai viską... Tu net krustelt lovoj negali, kad aš tuojau pat nepabusčiau!

Bet jau nebežydėjo taip Maška, kaip pačiais pirmaisiais mėnesiais. Iš tų savo „kaltūrkų" grįždavo vėlai, tamsoj, ir, greitomis nusipraususi, tik paknaibydavo ir pasiurbčiodavo Gaučio pataisytą valgį, o atsisėdusi ant lovos krašto, rodos, nebeturėdavo jėgų net pati nusirengti. Kai atsiguldavo, Gaučys bijodavo, kad vėl pasakys:

– Rytoj su Verute persikeliam į kitą kaltūrką...

Jeigu ne ta prakeikta „kaltūrka", vakarais Gaučys ją išvestų pasivaikščioti, prilaikydamas už parankės, kad nesukluptų ir neužsigautų. Sekmadieniais išvažiuotų už miesto, gal kur nors į Tauralaukio pusę, kad nereikėtų toli kratytis, į miesto parką nueitų, juk jai labai reikia gryno oro, per visą dieną išbūna dulkėse, kalkėse ir dažų smarvėj.

Tik vienas sekmadienis pasitaikė gražus, saulėtas, kai Maškai nereikėjo į tą „kaltūrką".

– Juzikai, važiuosim šiandien prie jūros!..

– Tik ne prie jūros!.. – paniuro Gaučys. – Į mišką, prie upės, prie ežero... Niekam man nereikia tos tavo jūros.

– Ką? Tu jūros bijai? Juk jūrininku norėjai būti!

– Maža ko aš norėjau... Aš ir taip visą dieną kepte kepu toj įkaitusioj kabinoj, dar ir sekmadienį prie jūros kepinsiuos? Ir tau negalima! Ar neskaitei žurnale, kad nėščioms moterims saulėkaitoj nesveika?

– Aš juk galiu ir nebūti saulėkaitoj. Atsisėsiu pavėsy, kokioj pakrūmėj, ten toks grynas oras!..

– Šalia pašikto šūdo krūvelės... Į miesto parką nueisim pasivaikščioti.

– Nereikia man to tavo parko! Sėdėkim kambary kiaurą dieną visi trys!

– Kad ir visi trys, vis tiek prie jūros nevažiuosim!

Maška supykusi atsigulė į lovą.

– Nu va! – pasakė Gaučys. – Gulėk visą dieną, ilsėkis, taip dar geriau. Pietus aš išvirsiu!.. Ir taip jau iš tavęs tik nosis ir pilvas bekyšo...

Prisėdo ant lovos krašto, norėjo paglostyti jos trumpai kirptus plaukus.

– Nelįsk!.. Duok mudviem ramiai pabūti!

Gaučys nuėjo skalbtis. „Mudviem!“ Dar iš vakar turėjo vonioj kažką užmerkęs. Per pietus paklausė:

– Maška, ar mums dar neužtenka lovelei ir vežimėliui?

– Dar ne, Juzikai. Dar nors porą savaičių.

Kai atėjo penktadienis, vakare Gaučys jai griežtai pasakė:

– Viskas, Maška!.. Rytoj vakare važiuosim pas motiną. Kaip ten tie jos daržai, kaip viskas. Kada paskui benuvažiuosim?

– Juzikai, aš kaip tik rytoj negaliu! Paskutinį kartą

negaliu, pažadu! Mudvi su Verute turim nudažyti vienam žmogui sodo namelį iš lauko. Trys savaitės nebuvo lietaus, lentos sausos, mes jau tvirtai pažadėjom. Ir dažus jau ten nuvežė!..

– Bet juk tau reikės karstytis kopėčiom!

– Kur man ten aukštai karstytis? Namelis mažas, vienaaukštis, pastogę nuo žemės gali ranka pasiekti. Tiktai pačius galus, tuos trikampius pastogėj. Bet ir tuos ant trumpų kopėtėlių pasistojus pasieksi. Kiek aš tokių namelių esu nudažius!.. Žinai, mačiau, kad žmonės jau vežasi į sodus pomidorų daigus sodinti. Nupirk motinai kokį dešimtį kelmelių, nuvežk ir padiek! Motina savo darže niekuomet pomidorų neaugina. Ką kita dabar jai nuveši?

– Vis tiek tie perėjūnų vaikai nuskabys, kaip tas braškes.

– Tegu nusiskina apyžalius, prisisirpins kambary ant palangės.

– Gal ir taip... – pakraipė galvą Gaučys, bet jam taip širdis nelinko nei prie tų daigų pirkimo, nei prie to važiavimo vienam.

Išvažiavo vienas, ką padarysi? Neužteks tai vaiko lovytei – Gaučys parsineš iš rūsio čiužinį, vėl gulės ant grindų, bet Maška daugiau nebeis į jokias savo „kaltūrkas"!

Motina visai neapsidžiaugė tais jo atvežtais pomidorų daigais:

– Juk aš judviem aną kartą sakiau, kad dabar dirbu daržininkystėj!.. Aš juk ten tų pomidorų, agurkų kožną dieną prisivalgau ir dar namie parsinešu! Prisipjaus-

tau mažąjį pusbliūdėlį, antsipilu rūgšto pieno, druskos žiupsnį – prisikertu su duona kad nu! Mėsos nė per kiek nepasiilgstu. Bet ką aš tau duosiu valgyti? Vištas jau tik dvi beturiu, dar vieną vanagas pagavo, bet tas mano vanagas kažikoks keistas: kad nė plunksnelės kieme nepaliko!..

– Man rodos, be sparnų tas tavo vanagas...

– Ot, laikai atėjo, ot, laikai!.. Kad kas svetimą ką paimtų!.. Trobų nieks nerakino išeidami, užkiš šakalėliu – ir viskas. O dabar tik atsibundu – basnirta bėgu į kiemą veizėti – ar bėr dar karvė ganykloj? Gal pasivedė kas naktį toliau į mišką – ir parėdė!..

– Ko tu nori? Pašonėj miestas...

– O ar anais laikais tas miestas buvo kur toliau nukeltas? Kur buvo, ten pat ir tebėr. Bet kai pastatė tas dvi didžiausias gamyklas – kiek rusų, kiek visokių siauraakių privažiavo! Kažin, ar nebus tik anų dabar daugiau, kaip mūsų vietinių? Aniems – pirmoj eilėj butai, aniems pirmoj eilėj viskas! Paklausi ko krautuvėj, o tau – gavarite pa ruski, nepanimaju!..

– Misliji, kad Klaipėdoj – kitaip? Ten rusų dar daugiau!

Gaučys pats sukirto visą lėkštę šviežių agurkų ir pomidorų su rūgštu pienu. Gerai, kad Maška dar buvo įdėjusi gabalą kumpio, dar tebebuvo sušalęs į kaulą. Motina išvirs pietums.

– Kad atvežei – reikės padiegti, nemesi juk lauk. Pareisiu iš miesto – padiegsim. Pagulėk, pasnausk, traukiny koks tas pamiegojimas.

Išlingavus motinai su naščiais, Gaučys atsigulė į savo jaunystės lovą. Tikrai norėjo miego, bet negalėjo užmigti. Padiegus tuos niekam nereikalingus pomidorus, šį pat vakarą grįš namo.

Parvažiavo prieš pat vidurnaktį, atsirakino duris, bet Maškos nebuvo. „Ar jos ten ir naktį dažo?..“ – sunerimęs pagalvojo. Paskui pamatė ant stalo raštelį: „Mašką išvežė į ligoninę. Verutė“.

– Durnė!.. – iš pradžių ne tiek išsigando, kiek įsiuto Gaučys. – Kodėl neparašė – į kokią?!

Tik išbėgęs į gatvę, dairydamasis, ar nepamatys žalio taksi žiburėlio, pajuto, kaip baimė, baisi nuojauta, vos ne siaubas lipa gerkle aukštyn. Gerai, kad susiprato spintoj iš po skalbinių krūvelės išsitraukti kelis pinigus. Joks taksi nevažiavo, Verutės bendrabutis – kitame miesto gale. Bet ten apačioj sėdi budinti, yra telefonas. Prižadins Verutę, sužinos, paskambins, gal juk paties baisiausio neatsitiko? Taksi vis nebuvo, nei raudono, nei žalio, ir Gaučys nusprendė bėgti tuščiomis gatvėmis iki pat Taikos prospekto, bet pagaliau pamatė tą žalią švieselę, pamatė!..

Bendrabučio durys jau buvo užrakintos, Gaučys ilgokai daužė jas kumščiu, pradėjo spardyti koja, kol iš savo kambario išlindo apsimiegojusi budinčioji. Kažką piktai sakė Gaučiui, bet jis nesiklausė, šokdamas per tris pakopas pasileido aukštyn, į patį penktąjį aukštą. Į Verutės duris ilgai belstis nereikėjo, vienais naktiniais ji išėjo į koridorių.

– Kur Maška?!

– Ligoninėj Maška.

– Kokioj?

– Nu toj, kuri pirmoji, kaip atvažiuoji į miestą nuo Priekulės pusės, žinai?

– Žinau... Kas jai?

– Supranti, mes jau visą namelį buvom nudažiusios, beliko viena galinė siena... Pasistačiusios dvejas kopėčias tik pradėjom dažyti...

– Maška nuo jų nukrito?

– Pamačiau, kad jos slysta į šoną. Maška krito aukštielninka, iš visai neaukštai, bet pataikė nugara, pačiom strėnom, ant dažų skardinės... Tik sudejavo ir nutilo. Aš nuvilkau jai kombinezoną, pamačiau, kad labai kraujuoja...

– Iš... iš ten?

– Nu. O telefono juk nėr, greitosios neiškviesi? Bėgau ant plento kokį kilometrą, o juk sekmadienis, tų mašinų nėra, kokia lengvoji pravažiuoja, ir ta pati pilna prisėdusi. O ji ten viena kraujuoja... Išpuoliau ant kelio vidurio, išplėčiau į šonus rankas – tegu suvažinėja, bet lai sustoja!.. Sustojo toks pensininkas su savo „Pobeda“ – ir nuvežėm... O ten atėjo gydytojas, apžiūrėjo, tuojau dvi seselės ją ir nuvežė ant ratukų koridoriais, o man pasakė, kad galiu čia daugiau nelaukti... Ji dar man raktą padavė, tik nuvažiuok, tik parašyk Juzikui, kad nesijaudintų!..

Verutė pradėjo ašaroti. Pasigriebęs tą raktą, jis vėl per tris pakopas pasileido žemyn. Buvo ant budinčiosios stalo ir telefonas, ir telefonų knyga stalčiuj. Prisi-

skambino į priimamąjį, jam patvirtino, kad šiandien priėmė tokią Gaučienę, ji chirurginiam, teirautis reikia ten. O ten ilgai niekas neatsiliepė.

– Ne, ji dabar ne pas mus, reanimacijoj.

– O mane dabar įleis į tą reanimaciją?

– Kur?.. Į reanimaciją?!.. Mažiau gert reikia!.. – ir padėjo ragelį.

Gaučys vėl palipo aukštyn, juk dar tebeturėjo bendrabučio kambario raktą, nešiojosi kartu su namų raktu. Tyliai atsirakino duris, nedegė šviesos. Į nosį trenkė bjaurus nuorūkų, „joršo", prakaituotų kojinių kvapas. Ir Dimka, ir Miška miegojo kaip užmušti. Nusispyręs batus, Gaučys atsigulė savo lovoj aukštielninkas, pasikišo rankas po galva, gulėjo šitaip per visą naktį, žiūrėdamas aukštyn į tamsą. Kai jau langas pradėjo šviesėti, atsisėdo, apsiavė batus, vėl tyliai užrakino duris iš lauko. Dimka su Miška taip ir nesužinos, kad šiąnakt jis gulėjo savo lovoj. Nusprendė eiti pėsčias iki tos ligoninės per visą auštantį miestą, nuo jūros pučiant nedideliam vėjui. Tegu niekas jo ten dar neįleis, – jis gali sėdėti lauke ant kokio suoliuko, vis tiek bus arčiau Maškos – ir jam bus lengviau. Stiklinės ligoninės durys tebebuvo uždarytos, kieme jis atsisėdo taip, kad visą laiką jas matytų. Kai pro jas pradės kas nors vaikščioti – pateks kaip nors ir jis į tą chirurginį skyrių.

Skyrius buvo trečiam aukšte. Įkišo pro duris galvą – koridorium artėjo baltu chalatu apsivilkusi moteris, aiškiai ne seselė, nes ant sprando buvo užsikabinusi stetoskopą, o rankoj nešėsi kraujo spaudimo aparatą.

– Atsiprašau. Aš tik norėjau paklausti, kaip Gaučienė?

– Ji dar reanimacijoj.

– Ką jai darė?

– Manau, kad išvalymą, gal dar ką nors, negaliu pasakyti. Kai perkels į skyrių – žinosim.

– O kada perkels?

– Gal rytoj, gal poryt... Jūs pirmiau paskambinkit ir paklauskit, tada važiuokit, lankymas pas mus nuo septynioliktos iki devynioliktos. Nesėdėkit nuo pat aušros lauke prie durų. Manau, kad viskas bus gerai, nebus kokių komplikacijų.

„Ji naktį budėjo – ir matė mane pro langą!..“ – susiprotėjo Gaučys.

– Ačiū, daktare.

– Kad nėr už ką.

Gaučys nuo tos ligoninės nuvažiavo į darbą. Bet ir ten dar buvo anksti. Įsilipo į savo savivartę, pasidėjo alkūnes ant vairo, ant jų – galvą. Gal ir prisnūdo kiek.

Ir Gaučio darbe, ir bendrabuty visi, suprantama, jau žinojo, kas atsitiko Maškai. Vakarop jis vėl paskambino į chirurginį, Maška dar nebuvo perkelta. Bet vis tiek nuvažiavo ir sėdėjo ligoninės kieme ant suoliuko, kol sutemo. Parvežė į palatą ją tiktai kitą dieną. Gaučys nežinojo, ką jai reikia nunešti valgyti ar gerti, žinojo tiktai, kad į ligoninę visuomet reikia neštis gėlių. Bet pirmiau jam reikėjo grįžti namo, nusiskusti, nusiprausti, persirengti, išlipti prie turgelio tų gėlių, todėl jis niekaip negalėjo spėti anksčiau pusės septynių. Gal Maška pasakys: tu man gėdą darai, nesiskutęs, nešvarus

atvažiavęs! Kad pasakys ką nors kita – bijojo galvoti. Svarbiausia buvo pamatyti ją pačią.

Iš pat ryto Kolia priėjo prie Gaučio savivartės su dideliu popieriniu krepšiu rankose, ištiesė:

– Čia Maškai.

– Kolia!.. Iš kur tu gavai šitiek apelsinų?!

– Juk sakiau, kad ta mano boba parduotuvėj dirba.

– Sakei – ūkinių prekių!

– Bet jos pažįstama kažkokiam uždaram bufete dirba. Žinai – prekybininkės: tu man šiandien – tą, aš tau rytoj – aną... Bet pinigus užmokėk, nes pasius boba: vėl kokiai savo kurvai nunešei!..

Gaučys užmokėjo. Maška tikrai niekada nebuvo Kolios kurva, tik iš matymo pažįstami, kaip visi bendrabutiškiai, bet juk atnešė!..

– Tu tik pasakyk, ko reikia: bananų, mandarinų...

– Ačiū tau, Kolia. Aš pasakysiu, kai reikės.

– Linkėjimus perduok!.. – mestelėjo nueidamas.

Kai Gaučys su tais apelsinais įėjo į palatą, iš pradžių pamatė tiktai keturias baltas lovas. Prie vienos dar stirksojo aukštas lašelinės stovas. Joje ir gulėjo Maška: išblyškusi kaip pagalvės užvalkalas, įkritusiais skruostais, gilyn įdubusiomis akimis, ir tos pačios, kai Gaučys prisėdo ant taburetės šalia, tuojau prisipildė ašarų. Nieko neklausė, nieko nesakė, atneštos gėlės taip ir gulėjo padėtos ant spintelės, o popierinį krepšį buvo pastatęs ant grindų. Jis paėmė jos laisvąją ranką, jos delną pasidėjo ant savo delno, kita tiktai švelniai glostė. Maška pabandė ištraukti, bet Gaučys nepaleido.

– Neglostyk, Juzikai... Aš nesusivaldysiu, pradėsiu šaukti!..

Gaučys paleido:

– Tau dar labai skauda?

– Beveik ne. Man visą laiką kažką lašina. Į tą butelį prileidžia kažkokių vaistų ir lašina...

Apie tai jiedu nekalbėjo, čia niekada ir nekalbės. Parsiveš Mašką namo – tada. Pati papasakos viską.

– Gal tu apelsino nori?

– Nulupk vieną, įkišk po skiltelę į burną, aš su ta viena ranka negaliu.

Gaučys paspaudė pirštais tuos, kurie buvo ant viršaus, išėmė patį minkščiausią, jau taisėsi lupti, kai seselė įkišo galvą į palatą pasižiūrėti, ar daug beliko lašelinės butely, pamatė Gaučio rankose tą apelsiną, priėjusi atėmė, įmetė atgal į krepšį:

– Jokių apelsinų!.. Ir valgyt nieko neneškit, mes jai gliukozę lašinam!

– O kada jai bus galima?

– Kai daktaras leis!

Gaučys išėmė iš krepšio kelis apelsinus, įkišo jai į chalato kišenę. Ji nudavė, kad nepastebėjo, bet išeidama linktelėjo jam galva.

– Maška, o kur aš tau gėles pamerksiu? – pasidairė aplinkui Gaučys.

– Paimkit nuo mano spintelės tuščią stiklainį! – pasakė kita jauna moteris, kuri gulėjo prie pat lango.

Kai Gaučys vėl atsisėdo ant taburetės šalia jos lovos, ji pati ištiesė jam ranką:

– Palaikyk savojoj... Aš dabar nebeverksiu.

– Ir nereikia tau tų ašarų!

– Papasakok, kaip motina?..

Vos Gaučys pradėjo pasakoti, kad be reikalo tiktai vežė tuos pomidorų daigus, įėjo seselė, bet kita, ir pasakė, kad jau septynios. Išeidamas pasilenkė, pabučiavo į lūpas, o ji pasakė:

– Nesirūpink ir visą laiką negalvok apie mane. Kas buvo – tas pražuvo, nieko nepadarysi galvodamas.

– Tu tik pati laikykis, o ne manim dar rūpinkis.

– Aš ir laikaus, Juzikai. Pats matai, kad laikaus... – ir net surado jėgų silpnai šyptelėti. – Neparsivesi kitos žmonos, ne! Turėsi dar su ta pačia gyventi...

„Kad jau šyptelėjo – tai jau gerai!" – eidamas į autobusų stotelę visą laiką kartojo mintyse Gaučys, nors žinojo, kad niekas ne gerai, kad viskas dar čia labai negerai.

Bet per tas dešimtį dienų nebuvo nė karto, kad lygiai pusę septynių Gaučys neišdygtų palatos tarpdury su gėlėmis ir su kokiais vaisiais.

Išleisdamas namo tas daktaras, kuris Maškai viską darė, būtinai liepė atvažiuoti ir pasirodyti po mėnesio. Ir Gaučiui pasakė:

– Du mėnesius jokių santykių!..

Gaučys galėjo privažiuoti prie ligoninės ir su savo savivarte, bet pagalvojo: kaip Mašką kratys per visą miestą kabinoj, tad parvežė su taksi. Jau nebereikėjo daugiau taupyti nei lovytei, nei vežimėliui, o Maškai drebėjo kojos lipant tais septyniais laipteliais iki jų bu-

to durų. Nurengė, privedė prie sofos-lovos, kurią buvo atvertęs, pervilkęs švaria patalyne, Maška atsigulė, išsitiesė kaip ilga, net rankas į šonus atmetė:

– Juzikai, kaip gera, kai jau namuose!.. Kaip gera!..

Užmerkė akis, pagulėjo, o Gaučys tikėjosi, kad ji užmigs, bet Maška vėl pakėlė akis:

– Bet ar bebus taip gera, kaip buvo?..

– Gal nori braškių? – nusuko akis Gaučys.

– Ne, Juzikai. Aš viena noriu pabūti.

– Miegosi?

– Ne.

Jis išėjo į virtuvę, atsidarė orlaidę, pūtė dūmus tiesiai į ją, bet Maška pajuto:

– Juzikai, juk tu rūkyti pradėjai!

– Pradėjau.

– Mesk, kol visai neįpratai, juk blogiausia jau praėjo!..

– Niekas nepraėjo... – atsiliepė Gaučys.

Paskui Gaučys virė valgyti, o Maška užmigo. Kai, išjungęs dujas, vėl įėjo į kambarį, norėdamas pasižiūrėti, ar Maška tebemiega, ji nebemiegojo, atvirom akim gulėjo aukštielninka, žiūrėdama į lubas.

– Nori, aš tau į lovą atnešiu valgyti?

– Ne, aš pati ateisiu į virtuvę. Įpilk man tiktai vieną samtelį.

Kol ji susrėbė tą savo samtelį, Gaučys vis galvojo: „Kas yra?.. Nu, kas man yra, kad bijau klausti?..“ Nusprendė nieko neklausinėti, kol pati nepasakys.

Pavalgiusi vėl atsigulė. Gaučys atnešė jai lėkštelėj braškių, atsisėdo ant krašto:

– Tu tik išsižiok, aš tau po vieną suvalgydinsiu.

Ji išsižiodavo, sukramtydavo, Gaučys suprato, kad Maška ir mato jį, ir nemato, tartum jis būtų kažkur toliau nuo jos, o tarp jos akių ir Gaučio veido kabėtų kažkas, lyg kas permatomas, kiaurai persišviečiantis, tačiau tas permatomas ir persišviečiantis buvo jai dabar svarbiau už Gaučį, neleido jiems susitikti žvilgsniais, net keista, galvojo Gaučys, vaizdą praleidžia, spalvas praleidžia, o žvilgsnio – ne, kaip taip gali būti? Gal praleidžia tik iš vienos pusės, iš Gaučio, o iš jos pusės lieka nepermatomas? Ji pasuko galvą į šoną:

– Daugiau nebenoriu. Suvalgyk pats.

Gaučys neparagavo nė vienos, įdėjo lėkštelę į šaldytuvą.

– Juzikai! – pasišaukė jį Maška. – Ateik!.. Vidurinėj spintos lentynoj pagraibyk už skalbinių, ten bus toks mažas popierinis maišelis... Šitas, šitas! Išnešk su šiukšlėm. Tik nežiūrėk, gerai?

– Man neįdomu. Išmesiu.

Kieme jau stoviniavo kelios moterys su savo šiukšlių kibirais, laukdamos atvažiuojančios mašinos. Gaučys pasinešėjo savo kibirą toliau. Atsuko joms nugarą ir pasižiūrėjo, kas tame popieriniame maišelyje. Jame buvo du ryškiaspalviai kūdikio barškaliukai: vienas su ratuku gale, antras – su raudonu bumbulu... Skubiai sukišo juos atgal, įmetė kibiran. Grįžęs įklojo į tuščią kibirą kitą laikraštį, pastatė po kriaukle, vėl užsirūkė priešais orlaidę. Nuėjo į kambarį pas Mašką, tartum nieko nematė ir nečiupinėjo:

– O ko tu vakarienei norėtum?

– Gal tik šiltos arbatos.

– Aš tau dar esu ir tokių skanių sausainiukų nupirkęs, valgysi?

– Gal kokį vieną...

Atsisėdo prie spintelės, kaip voverė graužė tą sausainiuką mažais kąsneliais, net arbatos puodelyje liko. Ir vėl nieko nepasakė Gaučiui, tik:

– Eisiu ir vėl į lovą...

Gaučys išskalavo abu puodelius, prisitraukė taburetę arčiau orlaidės, sėdėjo ir rūkė. Kai jau seniai buvo sutemę, Gaučys nusirengė virtuvėj, numetė kelnes ir marškinius ant taburetės, o kai įėjo į tamsų kambarį, juste pajuto, kad Maška vėl guli aukštielninka tamsoje ir žiūri aukštyn... Perlipo per ją ir pats šalia atsigulė aukštielninkas. Bet dabar jau neištvėrė:

– Maška, juk tu vis tiek vieną kartą turi papasakoti...

– Juk aš nieko neatsimenu! Uždėjo ant burnos tokią kaukę ir liepė giliai alsuoti... Atsibudau jau reanimacijoj... – tamsoje Gaučys girdėjo, kad ji kalba ramiai, nė viena gaidelė nevirptelėjo jos balse. – Tik paskui jau chirurgas Ragauskas, na, tas, tu jį matei, kuris liepė po mėnesio pasirodyti... Pasakė, kad buvau labai smarkiai nukraujavusi, kad turėjo išimti gabalais...

– Kokiais gabalais?.. – nesuprato Gaučys. – Ką – gabalais?..

– Tavo Vidą!.. – staiga sukliko tamsoje Maška. – Tavo Vidą, durniau tu nelaimingas!..

13

Rytais Gaučys pats pasitaisydavo sau sumuštinį, prisipildavo mažąjį termosiuką arbatos. Kas savaitę Maška pati nuvažiuodavo į polikliniką pratęsti ligos lapelio, bet vakarais nepasitikdavo jo koridoriuj prie durų, sėdėdavo virtuvėj ar kambary, laukdama, kol pats ateis. Dėl rūkymo nieko daugiau nebesakė. Atsigulusi nakčiai, nebeprisiglausdavo nuoga jam prie nugaros, ir Gaučys jau neužmigdavo nuo šilto jos alsavimo į sprandą. Ir gultis eidavo tik su naktiniais, nors anksčiau Gaučys net matęs jų nebuvo. Gaučys jos geidė, norėjo, visą laiką norėjo, naktį, net per miegus, pats nepajusdavo, kaip uždėdavo ranką jai ant šlaunies, paskui ilgai vartydavosi, o jei sapnuodavo gašlius sapnus – tai niekuomet su Maška, o kažkodėl – su Klava. Vieną naktį, kai Gaučys vartėsi nuo šono ant šono, ji pasakė:

– Aš juk matau, tau sunku be moters, Juzikai... Gal aš tau padėsiu kaip kitaip?..

– Ne!.. – visas susipurtė Gaučys. – Aš nenoriu kaip tu Šyškai!.. Nors pasakojusi nebūtum!

Daugiau apie tai niekada ir nebekalbėjo. Po mėnesio viena pati Maška nuvažiavo pas tą chirurgą Ragauską, o kai Gaučys paklausė, ką jai sakė, ji tik gūžtelėjo vienu pečiu:

– Nieko nepasakė. Liepė dar po mėnesio pasirodyti, tada gal ką ir pasakys.

– Ką pasakys?

– Ko pristojai?.. Iš kur aš žinau, ką jis man pasakys?

Gaučys ir pats laukė to dar vieno mėnesio. Prasidėjo vasaros karščiai, Gaučys grįždavo pervargęs, perkaitęs savo skardinėj kabinoj kaip šuo, prieš pareidamas dar turėdavo keliose krautuvėse atstovėti eiles. Bet Maška niekuomet nepasitikdavo jo su šilta vakariene, Gaučys pats virdavo ir jai, ir sau. Nors jau buvo sustiprėjusi, pati sakė, kad gal tiktai vieną kartą bepratęs jai ligos lapelį, ir dieną jau retai bepriguldavo ant lovos, net prie jūros jau kelis kartus buvo viena nuvažiavusi, bet Gaučys matė, kad ne dėl ligos ar silpnumo jokiam darbui jai nekyla rankos. Gailėjo jos, darė viską, kad tik jai geriau būtų, nei dėl tos vakarienės, nei dėl ko kito nepasakė niekada nė vieno priekaišto žodžio.

Jau, jau baigė praeiti ir tas antras mėnuo.

Tą vakarą, kai jis su pirkinių rezginėle rankose atsirakino duris ir įėjo į virtuvę, Maškos joje nebuvo. Ji sėdėjo kambary prie stalo, priešais stovėjo jų vestuvinė taurelė ir šaltmėtinio likerio butelis, nuo kurio ji taip pasigėrė patį pirmąjį jų pažinties vakarą pas Klavą. Bet butelis buvo tik pradėtas. Gaučys nelabai ir nustebo dėl to butelio, pirmiausia paklausė:

– Buvai?..

– Buvau.

– Ir ką pasakė?..

– Viskas tvarkoj, Juzikai!.. – nusišypsojo Maška. – Viskas tvarkoj!.. Tu gersi?

– Nenoriu to tavo saldaus likerio, ištroškęs labai esu. Aš geriau žalios arbatos užsiplikysiu.

– Aš nupirkau tau du butelius giros, įdėjau į šaldytuvą, eik, atsigerk... Ne, geriau atsinešk čia!

Bet Gaučys ten pat, prie šaldytuvo, iškart išgėrė pilną stiklinę. Šaunuolė jo Maška! Per du mėnesius pirmą kartą ir apie jį pagalvojo, bet kodėl jos šypsena pasirodė jam tokia keista?.. Su likusia gira ir stikline rankoje jis grįžo atgal į kambarį. Kada ji spėjo?.. Nejaugi kelias taureles iš eilės susivertė? Žalio skystimo jau buvo belikę tik pusė. Atsisėdo priešais, išgėrė dar tos giros. Maška tuo tarpu – dar dvi taureles. Gaučys atidžiai pasižiūrėjo į ją: aiškiai matėsi, kad girtėja, sparčiai girtėja!..

– Nu, pasakok!

– Kad nėr ko ir pasakot! – ji vėl ištiesė ranką į butelį, prisipylė taurelę, tiktai šįkart daugiau prapylė pro šalį. Susivertė visą vienu ypu kaip Dimka, išpūtė orą. Ir vėl buvo betiesianti ranką, bet Gaučys spėjo uždėti delną ant kakliuko. – Gali neduoti, aš dar vieną parsinešusi turiu!..

Staigi, baisi nuojauta dūrė Gaučiui į pat širdį. Net apygirtė ji pastebėjo perkreiptą jo veidą,

– Taip, Juzikai, taip... Mes niekada daugiau neturėsim vaikų!

Gaučys priėjo prie jos, atkėlė ją nuo kėdės, pats atsisėdo į jos vietą, pasisodino Mašką sau ant kelių, apkabino per liemenį:

– Niekai, ką jie ten tau pasakė!.. Kiek kartų jie apsirinka? Juk tu dar tokia jauna, ir laiko juk tiktai tiek tepraėjo, supranti? Viskas ten tau viduj suaugs, susitvarkys, matysi! Pas mus kaime gyveno tokie Mockai,

dvidešimt metų kartu išgyveno ir vaikų neturėjo, ir staiga Mockienė, jau būdama keturiasdešimties, pasigimdė!.. Kur tiktai jiedu nebuvo apvažiavę! Ir Kaune buvo, ir Vilniuj, net į Latvijos Priekulę pas kažkokią kuršininkę važiavo – ir nieko, o kai jau nė sapne nesapnavo – ir še tau!.. Ar tu nesi girdėjusi tokių atsitikimų?

– Esu. Bet tiktai kitoms juk taip buvo...

– Jeigu kitoms buvo, kodėl tau nebus?

– Juzikai!.. – ji apsivijo rankomis jo kaklą, bučiavo į lūpas, akis, skruostus. – Nurenk mane, einam į lovą!..

Lovoje, jau nuoga, ji kiek prablaivėjo:

– Tik atsargiai pradėk pirmąjį kartą, gerai?..

Gaučys apsižiojo jos speniuką, delnu švelniai glostė kitą. Paskui pradėjo glostyti jos šlaunį nuo pat kelio, pamažu aukštyn, kai staiga jam pasirodė, kad jo delnas pasidarė kažkoks glitus, lipnus, o jeigu pabrauks ranka dar aukščiau – palies savo pirštais jos tarpukojy kraujuotą savo vaiko gabalą... Kaip nusiplikęs atitraukė ranką, Maška kažką pajuto, užkišo delną už jo trumpikių gumos:

– Kas atsitiko, Juzikai?..

Palaikė savo ranką dar kurį laiką, paskui ištraukė atgal:

– Juzikai, kas tau yra?..

– Nežinau, Maška. Pats nežinau. Taip tavęs noriu, o...

– Tu per tuos du mėnesius perdegei be manęs, Juzikai! Vyrai perdega, aš žinau... Tada šiaip man šlaunis paglostyk, pilvą, aš palengva atvėsiu...

– Negaliu, Maška...

– Net glostyt negali?.. – ji nutilusi apie kažką galvojo, bet, matyt, nieko nesugalvojo.

Išlipo nuoga iš lovos, atsisėdo prie stalo, išbaigė visą likerį, grįžo, atsigulė šalia, prieš užmigdama dar sušnibždėjo:

– Rytoj ryte pažiūrėsim, Juzikai... Ne tu mane, o aš tave pasižadinsiu.

Ir užmigo. Bjauri naktis buvo Gaučiui, jis net bijoti pradėjo to ryto. O jeigu ir vėl bus taip pat? O paskui – ir vėl, ir vėl?.. Juk jis taip jos nori, bet kur padėt iš galvos tų kruvinų jos šlaunų vaizdą?..

Nieko jiedviem neišėjo visą savaitę. Papilko iš veido, giliai savyje kažką uždarė Gaučys, jam buvo labai gėda prieš Mašką, stengėsi, kad tik kaip nors nesusitiktų su ja akimis. Juk negalėjo jis pasakyti, ką jaučia po savo delnu ant jos šlaunų, ką bijo užčiuopti ten, toj jos vietoj, pirštais?

Po savaitės, eidama gulti, ji vėl pradėjo vilktis tuos savo naktinius.

– Nuvažiuok pas motiną, Juzikai! Jau trečias mėnuo, kaip nesi buvęs.

– O tu?

– Kaip aš pasirodysiu prieš ją tokia... plokščia? Vėl turėsiu viską iš naujo pasakotis? Užtenka!.. Gana, kad tau papasakojau!..

Gaučys vėl išvažiavo vienas. Traukiniu, kad rytą būtų vietoj. O sekmadienio vakare grįš namo. Maška kažko buvo pridėjusi į jo lagaminėlį, Gaučys net nepažiūrėjo, ko.

Saulė jau švietė aukštokai, kai Gaučys paspaudė, paklebino trobos durų rankeną. Į miestą taip anksti to pieno neneša, gal karvę melžia? Bet ganykloj nesimatė nei karvės, nei pačios motinos, tuščia buvo ganykla, tuščia buvo visa pamiškė. Ir darže jos nebuvo. Gaučys atidarė tvarto duris. Tuščias buvo ir tvartas, neatsidavė jame net šviežiu vištų mėšlu ant tų nušaikiotų koptų. Ir tos paskutinės dvi vištos niekur nebaltavo: nei tvarte, nei darže, nei patvory. Gaučys grįžo prie trobos, pabeldė stipriai į langą:

– Mama!.. Ma-maa!.. Bene pramigai?..

Prisidėjęs delnus prie akių, Gaučys atsirėmė nosim į stiklą. Užuolaida nebuvo užtraukta, viduje viskas gerai matėsi: ir paklota motinos lova, ir dvi supurentos, viena ant kitos sudėtos pagalvės.

– Ar tatai ir mylimasis sūnelis vieną kartą parsirado?.. – išgirdo už nugaros balsą ir net krūptelėjo.

Sukumpusi, sulinkusi, įsikibusi į ploną, kreivą lazdelę užpakaly stovėjo Lenkauskienė. Gaučys nebepasakė jai net labryt, iškart paklausė:

– Lenkauskiene, o kur motina?

Ji dar tylėjo, įdėmiai žiūrėdama Gaučiui į veidą, tartum tyrinėdama, kokie jausmai jau matosi, o kokie jame dar pasimatys, kai ji pravers lūpas.

– Po žeme tavo motina, kur daugiau motinoms būti?..

Gaučiui staiga pasidarė silpna, taip silpna kojose, kad jis atsirėmė nugara į lango rėmą. Lenkauskienė ramiai tebestovėjo priešais, laukė kito Gaučio klausimo, neklausta nieko nesakė.

– Kada?..

– Rytoj bus lygiai trys nedėlios. Taip... Penktadienį... Pirmadienį palaidojom.

– Ligoninėj?..

– Kokioj ligoninėj!.. Rado pagelžkely po tais naščiais... – ir vis nenuleisdama akių nuo Gaučio veido, vis dar jį tyrinėdama, be jokio gailesčio pridūrė: – Kaip ir tavo tėvą!..

– O kas palaidojo?.. Už ką?..

– Galiu sakyti, kad kolchozas ir palaidojo. Mes tik pagiedojom keli atėję. Grabą nupirko, duobkasius nusiuntė, sunkvežimį davė, autobusiuką žmonėms nuvežti ir parvežti. Iš daržininkystės dvi moteriškos atėjusios pietus pataisė. Su bažnyčia palaidojom, su kunigu. Piningus aš radau, jau anksčiau buvo prasitarusi, kame laiko. Kaip numanydama, kad ne sūnus, o svetimi turės laidoti!

Gaučys tylėjo, žemai nuleidęs galvą, vis dar negalėdamas atplėšti nugaros nuo lango rėmo. Pajuto, kaip pyktis palengva pradėjo lipti gerkle aukštyn. Atsiplėšė nuo to lango, pažengė žingsnį artyn:

– Bet kodėl man nedavėt nei kokios žinios, nei telegramos?!..

Ir Lenkauskienė iškėlė galvą aukštyn, net bakstelėjo lazdelės galu į žolę, spiginte spigino piktomis akimis į Gaučį:

– O kur tau reikėjo duoti?.. Radom tik kelis tavo laiškus iš kariuomenės, o iš Klaipėdos – nė vieno! Net mažiausio atvirėlio su antrašu!

– Juk aš pats dažnai parvažiuodavau...

– Tas yr gerai, kad taip tankiai pas motiną važinėjai. Kas keli mėnesiai... Gerą vaiką užsiaugino. Ir dabar, va, sūnelis parvažiavo, argi neparvažiavo?..

Gaučys vėl nudūrė galvą. Nebegalėjo ilgiau žiūrėti į raukšlėtą Lenkauskienės veidą, į spiginte spiginančias akis, stovėjo priešais ir tylėjo.

– Nestovėk kaip stulpas, še!.. – ji atkišo jam kažką, suvyniotą į laikraštį. – Čia du šimtai trisdešimt aštuoni rubliai, kapeika į kapeiką, viskas, kas bepaliko. O čia trobos raktas.

– O karvė? – paklausė Gaučys.

– Kai davėm žinią į raštinę, tuojau atvažiavo pirmininkas, zotetnikas, dar kažkoks vienas. Pirmininkas sako: „Melžk tu kol kas tą karvę, juk vis tiek kuomet nors pasirodys tas jos sūnelis. Pasakyk, kad ateitų į raštinę, mes tą trobą nupirksim, įleisim kokius žmones iš miesto. Sakau, neimsiu aš tos karvės, pirmininke, pati su lazdele led paeinu. Gerai, sako, kol kas tegu melžia tie Volkovai, šešis vaikus turi, o karvės neturi. Bet kai aš pasakiau, kad karvė po tris viedrus pieno duoda, zotetnikas prieš patį pirmininką ragus atstatė: sugadins jie bematant tokį gyvulį! Imkim į kolchozo bandą – ir viskas!.. Nu, po pietų atvažiavo trys vyrai su sunkvežimiu, užtempė aukštyn lentomis ir išsivežė. Kad jau parvažiavai – lig pirmadienio būk čia, o pirmadieny eik į raštinę, anksti eik, dar prieš septynias, paskui pirmininkas kur nors išvažiuos – nepagausi!.. Pinigus už karvę pasiimsi, trobos popierius surašys, ir už trobą gau-

si... Daug negausi, – pakėlė akis į viršų. – Mažilelė trobelė, stogo naujo reik...

– O kur palaidojot? Prie mano tėvo, ar prie savo tėvų norėjo pasilaidoti?

– Ko begalėjo norėti?.. Po naščiais staigiai suklupusi!.. Prie tavo tėvo, prie!

– Kad taip, – pasakė Gaučys, – aš tiktai tėvų veselės fotografiją ir tepasiimsiu.

Ir vos nepasakė balsu: „Kada nors vaikams parodyti“... Ne, nepasakė, pasakė ką kita:

– Viską, kas tik yra, gali iš trobos pasiimti. Lai nepalieka tiems perėjūnams, nenoriu.

– Ne, vaikeli, o kam man bereik? Nebent tik tas dvi paduškas... Matai, aš pati turiu tų padušku, bet mano visos yr stagarinės, o tos – pūkinės. Senai galvai jau taip kietai bėr gulėti ant stagarinių!

Norėjo Gaučys pasilenkti ir pabučiuoti jai į ranką, bet nesuspėjo. Lenkauskienė atsuko jam nugarą ir palengva, vilkdama kojas, jau ėjo savo daržo pusėn. Pavilkusi tas kojas kelis žingsnius, atsigręžė per petį:

– Bent ant kapo šiandien pat nueik!..

Tartum pats nebūtų susipratęs.

Atsirakino trobos duris, seniai bekūrenta virtuvė atsidavė tik šaltų pelenų kvapu. Kambary paguldė savo lagaminėlį ant stalo, žiūrėjo, žiūrėjo į tuščią motinos lovą, nenorėjo ilgiau čia būti, išėjo į lauką, atsistojo prie galinės trobos sienos, užsirūkė, tik tada pamatė į ją atremtus tuos motinos naščius. Vos užsidegtą cigaretę numetė ant žemės, pasiėmė iš priemenės kirvį, nusinešė

naščius ant skiedryno ir, atsiklaupęs šalia kaladės, pradėjo kapoti. Kieti buvo tie naščiai, gal uosio medžio, o kirvio ašmenys taip atšipę, kad galėjai raitas joti, bet Gaučys iš įsiutimo nejautė nei kaktą išpylusio prakaito, nei nieko, kapojo, daužė, tarpais net užsimerkdamas, bet sukapojo į smulkius gabalus. Tada įkirto kirvį į kaladę, paliko šitaip viską, atsistojo ir nuėjo prie šulinio. Atsigėrė, pasišlakstė veidą, nusišluostė marškinių rankove, užrakino trobą ir pasuko pagelžkele į miestą. Kapinės buvo pavenčiuos, tiktai kitoj pusėj. Jau gerokai kaitino saulė, jau blizgėjo mėlynai nuvažinėti bėgiai.

Kai priėjo plentu tas kapines, jam pasirodė: kokios jos dabar didžiulės! Viena tvora buvo atkelta tolokai kažkada gyvenusiam žmogui ligi pat tvarto ir namo galo. Verandos stiklai žiūrėjo į plentą, šalia matėsi užrašas: „Kapinių direkcija“. Bet jo tėvo kapas buvo senosiose kapinėse, visai netoli vartų ir pagrindinio tako. Smėlio kauburėlis, laidojant kiek aplygintas duobkasių kastuvais, jau buvo apiręs, ant jo mėtėsi sudžiūvusių gėlių stagarai. Gale stovėjo paprastas cementinis kryžius su tėvo vardu ir pavarde, ir dvi motinos kažkada pasodintos tujos tebeaugo iš šonų, tik ta viena, kur daugiau medžių šešėlio, buvo kiek mažesnė. Gaučys nurinko tuos stagarus, kiek aplygino kauburio kraštus delnais, keldamas smėlį aukštyn, aptapšnojo viršų. Kažkur žemiau, į upės pusę, toli užgrojo dūdos, laidojo kitą žmogų, pačių laidotuvininkų iš čia nesimatė. Nešinas tuo stagarų glėbeliu Gaučys pro vartus vėl išėjo ant ke-

lio, sumetė į griovį, pasuko atgal, kur buvo ta „Kapinių direkcija“. Pati direktorė ten ir gyveno, dabar sėmė iš šulinio vandenį. Kambary, kai Gaučys pasisakė savo reikalą, ji linktelėjo galvą:

– Žinau, žinau aš tą kapą! Paduosiu vyrams – iškals, – pastūmė jam artyn popieriaus lapą, pieštuką: – Tik rašykit viską didžiosiomis raidėmis, kiekvieną raidę atskirai. Ir skaičius taip pat.

Gaučys užrašė motinos vardą, pavardę, gimimo metus, bet, suraukęs kaktą, turėjo mintyse skaičiuoti, kelinta mėnesio diena buvo tas penktadienis, kai ją rado pagelžkely po tais prakeiktais naščiais. Direktorė paėmė iš jo popierių, pieštuką, baksnodama juo į kiekvieną skaičių ir raidę, krutino lūpas, kol viską suskaičiavo. Pasakė kiek, Gaučys sumokėjo ir išėjo. Mieste, valgykloj, kažką valgė, bet jau eidamas atgal pagelžkeliu, nebegalėjo atsiminti – ką. Rodos, kažkokios sriubos, rodos, dar kažko... Tik prieš tą valgyklą dar užsuko į paštą, pasiuntė į darbovietę telegramą: „Dėl motinos laidotuvių keletą dienų užtruksiu“.

Bet jam nereikėjo tų keletos dienų. Viską raštinėj sutvarkė pirmadienį ligi pietų. Grįžo autobusu vėlai vakare, Maškos nerado, tiktai girta ranka pakeverzotą raštelį: „Išėjau pas drauges į bendrabutį, jei negrįšiu nakvoti – nelauk!..“ Ir du tuščius butelius nuo šaltmėtinio likerio šiukšlių kibire po kriaukle... Naktį nebesikėlė rūkyti virtuvėj prie orlaidės, prisitraukė kėdę prie pat lovos, pasidėjo ant jos viską: degtukus, cigaretes, peleninę...

Maška grįžo tiktai kitos dienos vakare. Sakė, kad iš

bendrabučio kartu su Verute nuvažiavo tiesiai į darbą. Nieko net nepaklausė apie motiną. Pavaikščiojo, pavaikščiojo nerami po kambarį, bandė virtis arbatos, bet nesulaukusi užverdant, išjungė dujas, trinktelėjo durimis ir išėjo. Ir vėl parsinešė butelį to šaltmėtiñio. Trumpai žvilgtelėjo į Gaučį:

– Kodėl aš ir savo namuose turiu dar pagiriomis kankintis?.. Gana, kad darbe šiaip taip ištvėriau ligi vakaro, ar ne, Juzikai?..

Gaučys sukando dantis. Kai ji nuėjo į virtuvę taurelės, pastatė tą jos butelį po stalu sau prie kojų.

– Maška, pirmiau pasikalbėkim.

– O apie ką? Duokš man tą butelį!

– Ne, tu duok man savo taurelę, aš pats įpilsiu.

Ji išgėrė, atkišo vėl:

– Dar vieną!

– Gerai, dar vieną – ir tada kalbėsim!

– Apie ką?! Apie ką?! Apie ką mes dar turim kalbėtis? Kad tau nebestovi? Aš galiu gert kiek noriu, man juk nereikia, kad stovėtų, tegu jie tuo rūpinasi!..

Pirmą kartą Gaučys matė savo Mašką tokią ir tuojau liūdnai suprato: ne paskutinį...

– Dabar klausyk, Maška!

– Ne, dar vieną!

Gaučys pripylė jai dar vieną, bet nepadavė, laikė apgniaužęs saujoj, kita ranka išsiėmė cigaretes, degtukus, dabar dairėsi peleninės. Pamatė ją ant kėdės prie lovos, per naktį prikimštą dvokiančių nuorūkų. Neiškratė išeidamas į darbą.

– Duok, ko neduodi?

– Labai pilna prisipylė, išlaistysi visą.

Ji priėjo prie Gaučio, žemai pasilenkė prie stalo, nepakeldama nusiurbė, paskui išgėrė. Gaučys matė, kaip dreba jos pirštai.

– Palauk, aš tuoj peleninę iškratysiu.

Kol jis nunešė į virtuvę, kol iškratė, išplovė, iššluostė, kol sugrįžo – likerio butelys stovėjo vėl vidury stalo, ir jau per du pirštus nuo dugno bežaliavo to skystimo. Negalėjo taurelėmis taip greit viso butelio išgerti, matyt, gėrė užsiversdama iš kakliuko.

Gaučys užsirūkė, žiūrėjo pro langą į priešais stovintį namą.

– Maška, aš nebeturiu motinos... Prieš tris savaites palaidojo...

Ji pakėlė galvą, akys buvo girtos:

– O aš – vyro!.. Dabar našlė esu! Gyvnašlė!..

– Maška, kodėl tu apie mano motiną... Ar ji bloga tau buvo? Bloga?

– Aš juk nieko apie ją nesakau!.. Aš apie save sakau!..

– Tau net neįdomu: kada?.. kas?.. kaip?.. Aš jos karvę pardaviau, trobą pardaviau, mes daugiau niekada nebenuvažiuosim pas ją į kaimą...

Maška vėl pylėsi į taurelę, trumpai žvilgtelėjo į Gaučį:

– Į manąjį mes taip pat niekada nenuvažiuosim. Ir kas iš to?.. Nieko!.. – pasakė garsiai, bet jos akys pasidarė liūdnos.

Gaučys pasekė jų žvilgsnį, suprato to liūdnumo prie-

žastį, – butely bebuvo ne daugiau kaip pusantros taurelės. Jis užsidegė kitą cigaretę.

– Maška, – paklausė, – per kelis metus tavo motina prasigėrė?

– Per dvejis.

– Tau tiek nebereikės.

– Ji gėrė naminę!.. O aš... Aš gal paskui liausiuos?.. A?..

– Nieko tu nesiliausi! Pusantrų metų su Klava tam bendrabuty gėrei, darbe gėrei, tose savo kaltūrkose gėrei!.. O vakar tu su kuo visą naktį gėrei? Su Verute?..

– Ne.

– Tai su kuo?

– Tu jo nepažįsti.

Gaučys priėjo, trenkė jai plaštaka per skruostą. Ji neužsidengė rankomis, laukdama kito smūgio, nepravirko, tik staiga pagriebė tą jo delną, priglaudė jį prie ugnimi degančio žando, bučiavo, glostė tuo delnu sau ir kaktą, ir savo pačios plaukus.

– Juzikai!.. Seniai taip reikėjo! Patį pirmąjį kartą reikėjo, kai aš tau viską pasipasakojau! Trenkti ir išeiti!

– Ir kas iš to?

– Aš būčiau kaip benamė kalė tau iš paskos sekiojusi, pilvu prie žemės prisiglausdama! Kojas bučiavus, kol tik vėl būtum sugrįžęs.

– Nebūčiau.

– Būtum!.. Tu juk tokios atlaidžios širdies, Juzikai!

– Buvau! Bet daugiau nebebūsiu, supratai? Ar supratai, klausiu, plerza, kad daugiau niekada nebebūsiu?..

Maška nutilo. Susipylė viską iš butelio. Gaučys uždegė šviesą, užtraukė užuolaidas. Išėjo į virtuvę, stovėjo ten tamsoje ir rūkė.

– Juzikai, ateik!.. – pašaukė jį Maška iš kambario.

Gaučys atėjo:

– Ko nori?

– Juzikai, labai prašau: pabūk man paskutinį kartą geras, a?

– Parsineši pati.

– Aš bijau tamsoj! Ten amžinai pilna alkoholikų, visuomet kabinėjasi...

– Tu dabar pati tokia, ko tau draugų bijoti?.. Čiulpėja esi patyrusi, prievartauta esi, duot gali iš karto nors dešimčiai, vaiko vis tiek nepadarys... Ko tau dabar bijoti?.. Šiąnakt įsitikinai, kad ten tau viskas tvarkoj, nieko nebereikia atsargiai...

Maška atsistojo nuo kėdės, bet susvirduliavo:

– Įsitikinau!.. Ot, ir įsitikinau!.. Tokį kuolą suvarė, ir už tavo didesnį!..

Ir išėjo parsinešti dar vieno butelio. Gal ir dviejų. Ir Gaučys išėjo, parsitempė iš rūsio čiužinį, pasimetė palei kitą sieną toj vietoj, kurią jiedu kažkada buvo numatę sekcijai, pasiėmė iš lovos vieną pagalvę ir antklodę.

Maška parsinešė rezginėlėj dar du butelius, žvilgtelėjo į pamestą ant grindų Gaučio čiužinį:

– Kadangi tau vis tiek nestovi, tai ir gulėk sau ant grindų kaip šuo!..

Krapštė, krapštė nagais kamštį, bet nelabai besugebėjo.

– Ar aš tau nesakiau: vos išėjau – tuoj pat pristojo du, norėjo nusitempti į krūmus!..

– Tai ko nėjai?

– Išprievartavę visuomet kažkodėl muša... Kojomis spardo... Skauda labai...

– Kad savo noru būtum ėjus, tai kam jiems tave prievartauti? Ir mušę nebūtų.

Maška kiek pagalvojo:

– Būtų...

Pagaliau atidarė tą butelį.

– Maška, o tau rytoj nereikia į darbą?

– Ne, aš pasiėmiau atgūlą. Ne! Du!.. Ir rytoj, ir poryt neisiu! Man nereikia!

– Kaip žinai... – gūžtelėjo pečiais Gaučys. – Bet man reikia. Ar tu negalėtum viena pati gerti virtuvėj, aš užsigesinčiau šviesą, pamiegočiau kiek?

Maška susigriebė abu butelius į glėbį, pasiėmė taurelę:

– Koks man skirtumas!.. – ir išsinešė viską.

Gaučys pasistatė peleninę ant grindų šalia čiužinio, užsigesino šviesą. Parūkė, manė, kad neužmigs dar ir šią naktį, kaip nemiegojo tuščioj motinos troboj, bet labai greitai užmigo. Ten, virtuvėj, Maška jokio triukšmo nekėlė. Jis tiktai gal apie vidurnaktį išgirdo, kad už sienos kažkas sunkiai dunkstelėjo ant grindų. Nugriuvusi nuo taburetės Maška viena suknele gulėjo ant šalto linoleumo, bet Gaučys nepriėjo, nepakėlė, nenunešė į lovą, nepakišo nieko po galva, neužmetė atnešęs net antklodės, tik išeidamas užgesino šviesą.

Iš ryto, atsikėlęs į darbą, rado ją tebegulinčią ten pat. Susigėdusi pasižiūrėjo į jį iš apačios, paskui, kalendama dantimis nuo šalčio, šmurkštelėjo su visa suknele lovon po antklode. Trečiajame butelyje dar buvo kiek likę. Gaučiui panižo ranka išpilti tą likutį į kriauklę. „Tegu būna, – persigalvojo. – Vis tiek viskas bus taip, kaip bus...“

14

Kaip kitą dieną Gaučys nepadarė avarijos ar neįsivertė vingyje į griovį – pats negalėjo suprasti. Po darbo nuvažiavo į centrą, pasėdėjo ant suoliuko aikštėj netoli žaliosios patrankėlės, daug rūkė, daug galvojo. Paskui vėl sėdo į autobusą ir išlipo prie bendrabučio. Jis daugiau nebegalėjo matyti tokios savo Maškos. Raktą jau buvo atidavęs komendantei, jau buvo priregistruotas Maškos bute, ir ji pati jau turėjo pasą su Gaučienės pavarde... Jeigu jo buvusioj lovoj jau gulės kitas – Kolios lova juk bus laisva!

Dimka jau buvo grįžęs iš darbo, nusiprausęs, susišukavęs, dabar sėdėjo prie stalo ir tiesiai iš skardinės krapštė „Kilkę tomatų padaže".

– O! – atsistojo Dimka. – Bene prie bendrabučio mergų jau patraukė?

– Ne, – rimtai atsakė Gaučys. – Pernakvot aš čia galiu?

– Visuomet?.. Net Miškos nebus.

– O kur jis?

– Išėjo Kolios keliais!..

– Supratau.

Gaučys, išsitraukęs iš krepšio, pastatė Dimkai prieš nosį butelį alaus ir butelį degtinės.

– Čia tau bus joršas prie tos kilkės. Duok man stiklinę, aš tik atsipilsiu sau šimtgramį.

– Čia man nuskilo! – Dimka pastatė ant stalo dvi stiklines. – Vis tiek po tos kilkės būčiau turėjęs leistis žemyn į aludę.

Jis pasitaisė sau to „joršo“, o Gaučys pasiėmė rankon savo šimtgramį.

– Susipykai su Maška?.. Išvarė?.. Oi, kokį ji čia festivalį buvo užtaisiusi naktį iš sekmadienio į pirmadienį! Tu gal išvažiavęs buvai?

– Aš motiną palaidojau.

Dimka staiga surimtėjo:

– Už tavo mamytės atminimą! Tegu būna jai lengva žemelė!..

Už motinos atminimą gerdamas, Gaučys juk negalėjo nieko palikti stiklinėj. Toks paprotys. Dviem gurkšniais šiaip ne taip išgėrė, atsilaužė gabalą nuo Dimkos batono.

– Ir rūkyt jau pradėjai? Privarys tave ta Maška, oi, privarys! Tos tyliosios, gerosios visuomet tik ir privaro!

Dimka vėl taisėsi sau antrąjį, paskutinįjį „joršą“.

– O kokį festivalį ji buvo čia užtaisiusi?

– Per visą naktį jos gėrė, dainavo Verutės kambary, paskui koliojosi, vėl dainavo!.. Po vienuoliktos atėjo budinčioji, pasakė Maškai, kad eitų namo, pašaliniams nebegalima, o ta pasiuntė ją, kur reikia, ir dar sena kurva išvadino. Ta iškvietė miliciją.

– Ir nuvežė ją į blaivyklą?

– Ne! Kol ta milicija atvažiavo – Maška jau miegojo savo buvusioj lovoj, ir milicija gera pasitaikė. Sako, kam mes ją trauksim miegančią iš lovos, jeigu gatvėj gulėtų – tada kitas reikalas... O budėtoja dar ir koridoriuj šaukė: „Bet ji mane kurva išvadino! Ir dar sena, suprantat?.. Už tokius žodžius jai penkiolikos parų maža!..“ Vos neapsimyžau iš juoko!.. Bet kitos trys tvirtino, kad

Maška nieko panašaus nesakė. Tie ir išėjo, patys juokdamiesi. Bet daugiau Maškos ta bjaurybė, matyt, nebeįleis į bendrabutį!

– Nėra ko jai čia ir vaikščioti.

– Yra, kaip nesupranti? Tavęs nėr, ji viena pati namuose, nė gyvos dvasios šalia, net katino, kur jai dėtis, vargšei, su kuo pasišnekėt, kam dūšią išliet? O kai dar moteriai tokia bėda...

– Kokia bėda?

– Ai, Juzikai, neapsimesk durneliu! Juk pats Kolia jai apelsinus pirko!..

Kad apsidžiaugė tuo Dimkos pasakojimu Gaučys!.. Ir kaip gerai, kad Dimka nesusiprato paklausti, o ko Maška sėdėjo viena namuose, ko nevažiavo kartu į anytos laidotuves?

– Dimka, tu jau su šliurėm, o aš apsiavęs. Nori dar to savo joršo?

– O kada aš nenorėjau? – išsišiepė iki ausų.

Gaučys išėjo, dabar paėmė du butelius degtinės ir du alaus. „Išgersiu pilną stiklinę, tik, žinoma, ne iš karto, bent išsimiegosiu vieną naktį kaip žmogus“... Kiek naktų jis tebuvo tik vienai, kitai valandai prisnūdęs? O dar ta, vakarykštė...

Ryte kartu su Dimka išvažiavo į darbą, vakare abu ir sugrįžo.

– Dar nakvosi?

– Dar vieną naktį. Maška, matai, pasiėmė du atgūlus, dabar sėdės prie stalo viena pati ir gers, kol nugrius. Negaliu žiūrėti!..

– Vargšė Maška...

– Prasigers ji, Dimka! Tuoj bus gryna alkoholikė, trainiosis apie aludes ir siūlysis už bokalą...

– Baik! Kad būtų norėjus – būtų ir bendrabuty seniai prasigėrus. Juk visi čia geria: vyrai, bobos, mergos.... Pats žinai: nėr dienos, kad keliuose kambariuose negertų! Tik užeik – tuojau pasodins, pripils pilną stiklinę!

Per tas dvi naktis Gaučys tikrai gerai išsimiegojo. Grįžo namo antros dienos vakare po darbo, tik neatstovėjo grįždamas eilių ir neparnešė rezginėlėj jokio maisto. Durys į kambarį buvo uždarytos, Gaučys jų neatidarė ir nepažiūrėjo, ar Maška jau guli girta lovoj, ar dar tebesėdi prie stalo priešais likerio butelį. Norėjo išsivirti arbatos, arbatinis tebebuvo šiltas, nereikia pilti naujo vandens. Šaldytuve tebuvo tiktai pusė pakelio margarino, o duoninėj ant lentynėlės – plona žiauberė duonos. „Ai, man užteks! Nelabai aš ir noriu valgyti, tiktai gert labai noriu.“ Pavalgė, priėjęs pasižiūrėjo pro virtuvės langą. Saulė dar tebebuvo aukštai. Jau buldozeriais buvo nustumdytos visos statybų šiukšlės, ir du žali suoliukai jau buvo įkasti į žemę abipus įkypai išminto tako. Ir smėlio dėžė jau buvo sukalta kieme ties viduriu namo, bet pro virtuvės langą jos nesimatė. Pasitikrino, kurioj kišenėj cigaretės, išeis dabar į kiemą ir rūkys ant suoliuko, kol pradės temti. Bet prieš išeidamas, dar žvilgtelėjo į šiukšlių kibirą po kriaukle. Tas buvo išneštas ir iškratytas, išklotas išplėštais „Rabotnicos“ žurnalo lapais, tiktai kelių bulvių lupenos mėtė-

si ant dugno. Na, taip, ji išsikepė sau bulvių su gabaliuku šlapios dešros, kuris buvo dar likęs šaldytuve, jam nepaliko nieko, tikėjosi, kad ir vėl visko Gaučys parneš pareidamas.

Atsisėdo ant to žalio suoliuko, užsirūkė. Beveik priešais, gal kiek įkypiau, ant kito tokio pat, sėdėjo dvi jaunos mamos, sustačiusios galais savo vežimėlius: tamsiai mėlyną ir baltą. Saulė švietė Gaučiui į akis, neberyški, nebekaitri, gera tokia vėlyvo pavakario saulė, bet Gaučys persėdo atbulai, nugara į ją, todėl dabar bematė tiktai jos atšvitus priešais stovinčio namo stikluose. „Tai dar nieko nereiškia, kad nėra butelių kibire. Gal stovi ant stalo tušti ar ritinėjasi ant grindų? Ką man daryti su ja, ką daryti?“ Abi mamos nustūmė vežimėlius savo laiptinių link, ir smėlio dėžėj nė vieno vaiko jau nebebuvo, bet Gaučys dar sėdėjo tamsoj, dar vis rūkė. „Reikia eiti namo, ant to savo čiužinio. Kiek galiu nakvoti bendrabuty? Man pačiam budėtoja miliciją iškvies.“ Ir tik dabar Gaučys prisiminė didžiąją savo bėdą, pas Dimką kažkaip visai buvo užmiršęs. „Skirtumas tiktai toks, – rakindamas duris, pagalvojo Gaučys, – kad ji savo bėdas gali išsipasakoti draugėms, o aš – niekam pasauly... Ir gert negaliu, nebūsiu niekuomet alkoholikas, gal net rūkyti be reikalo pradėjau? Būčiau prakentėjęs kaip nors. Neramina cigaretės man jokių nervų, tai tik senų rūkorių pasakos!..“

Kambario užuolaidos buvo užtrauktos, bet tamsoje Gaučys neužuodė jokio likerio kvapo.

– Nedek šviesos!.. – išgirdo Maškos balsą iš lovos.

Gaučys nieko neatsakė. Basa pėda apčiupinėjo ant grindų tą savo čiužinį ir atsigulė.

Kitą rytą jis atsikėlė kiek anksčiau už Mašką, nuėjo į virtuvę, užsikaitė nors arbatos, Maška susivėlusi atėjo vėliau. Nežiūrėdama į jį tepasakė trumpą „labas rytas“, atidarė šaldytuvą, žvilgtelėjo ir vėl tuojau uždarė. Nuėjo į vonią praustis. Žinoma, jai ne pirmas kartas kelias dienas vaikščioti pusalkanei, o Gaučys važiuodamas sustos prie kokio vežimėlio su karštais pyragėliais, suvalgys porą už vairo, pietums pasrėbs kokių barščių. Išgirdo, kad Maška jau rakina koridoriaus duris, pirmąsyk išeis prie autobuso ne kartu, o vienas po kito. Baigęs siurbčioti savo arbatą, įkypuoju taku per kiemą nuėjo ir Gaučys. Pasižiūrėjo į savo vakarykštį suolelį, prisiminė kažkodėl: „O pinigai?“. Grįžo atgal, pasiėmė iš spintos visus, kur gavo už motinos karvę ir trobą, juos buvo pakišęs apatinėj lentynoj po savo marškiniais. Tik nebebuvo trejų jo kareiviškų triusikų su motinos prisiūtom kišenėm, Maška bus išmetusi. „Kam reikėjo?.. Dar buvo visai geri, galėjo tiktai tas kišenes nuardyti. O gal ji prisiminė, kad su jais aš eidavau pas Klavą? Bet dabar?.. Dabar kam manęs bepavydėti? Net senai našlei, nors primokėk, manęs nebeįsiūlysi...“

Per pietus, užsrėbęs valgykloj barščių, dar spėjo visus pinigus pasidėti į taupomąją kasą. Parsinešė dvi tokias pat bandeles su mėsa, kokias suvalgė rytą. Vieną suvalgys vakarienei, kitą – pusryčiams, arbatos ir

cukraus, rodos, dar yra. Vėl visą vakarą sėdėjo kieme. Ir abi jaunosios mamos sėdėjo. Jeigu vėl nebūtų atsukęs nugaros jų vežimėliams, gal net būtų užkalbinusios. Iš viso namo jas dvi tiktai ir tepažinojo...

Rytoj bus šeštadienis, jie dirbs tiktai iki pietų, o kaip reiks būti kartu su Maška pusę šeštadienio ir visą sekmadienį? Bet juk reikės kažkaip būti? Žiūrėti, kaip ji geria, kol nugriūva?

Šeštadienį popiet jis užtiko Mašką jau parvažiavusią. Su ta pačia suknele, su kuria išvažiavo į darbą, ji sėdėjo prie stalo ir nieko neveikė. Gaučys pasikabino koridoriuj ant vinies darbinius marškinius, kelnes, vienom trumpikėm grįžo atgal į kambarį, pasiėmė iš spintos kitas, nuėjo į vonią maudytis. Grįžęs vėl iš spintos išsiėmė švarius marškinius, geresnes kelnes, priėjęs prie stalo, persvėrė jas per kėdės atlošą, pamatė gailų, baikštų Maškos žvilgsnį. Jam suspaudė širdį nuo jo, bet jis nieko jai nepasakė. Bet ir ji nepasakė kaip visuomet: „Juzikai, numaudyk mane“. Kol ją visą išmuilindavo delnais, kol ištrindavo, ji kiekvieną kartą šitaip vonioj pasitenkindavo, paskui lovoj – dar kartą...

– Kur tu išeini, Juzikai?.. – graudžiai paklausė.

– Eisiu į kiną.

– Manęs nesivesi?..

– Ne.

Parvažiavo jau visai temstant. Butas buvo išplautas, sutvarkytas, tik ant grindų nebebuvo jo čiužinio.

– Kodėl tu jį išnešei?

– Nereikia jo, Juzikai...

Jam teko lipti per ją ir gultis į senąją savo vietą prie sienos. Bet Maška gulėjo su naktiniais marškiniais. Užsigulusi ant jo, grabinėjo sienoj jungiklio.

– Nedek šviesos! – liepė Gaučys.

Dabar abu gulėjo tamsoje. Gaučys norėjo nusisukti ir pabandyti užmigti, tik visą laiką labai aiškiai girdėjo už nugaros jos alsavimą.

– Juzikai... – tyliai pasakė ji. – Negulėjau aš su jokiu vyru.

– Aš žinau, – burbtelėjo Gaučys.

– Tai kodėl tada trenkei?

– Už melą! Tu buvai pažadėjus niekada man gyvenime nemeluoti. Kodėl norėjai padaryti, kad man būtų dar skaudžiau? Tau palengvėjo nuo to, palengvėjo?..

Maška tylėjo. Pajuto, kad ji visu kūno prisispaudė jam prie nugaros.

– Nelįsk!.. – krustelėjo pečiu Gaučys. – Nieko iš to nebus!..

– Aš ne dėl to, Juzikai... Bet mudu turim vieną kartą viską išsikalbėti. Aš daugiau lašo į burną nebepaimsiu, niekuomet nebūsiu tau tokia bloga!.. Aš tau kojas turėčiau bučiuoti, koks tu man buvai geras!

– Kas tau iš to mano gerumo, jeigu tu vis tiek – gyvnašlė?

– Apie tai ir pasikalbėkim, Juzikai. Aš nueisiu pas nervų daktarą, man išrašys kokių raminančių ar ko, bet ir tu nueik! Gerai?

– Ir ką aš kokiai ten bobai sakysiu nuėjęs?

– Nu, kad... Ne!.. Juzikai, tu pirma man vienai pasa-

kyk, kas tau atsitiko? Juk atsitiko kažkas, taip?.. Mudu juk tik patys sau belikom pasauly: tu – man, aš – tau. Su manim tau taip atsitiko – man ir pasakyk!

Gaučys tylėjo. Paskui pasisuko ant šono.

– Gerai! Tik paskui nesigailėk savo prašymo, jau nieko paskui nebeatitaisysi, o šiaip gal... praeitų man gal?..

– Ne, Juzikai, sakyk! Viską mudu dar atitaisysim!..

Gaučys jai viską ir papasakojo: ir apie kruvinas jos šlaunis, ir apie kruviną Vido kūnelio gabalą tarpukojy...

Kurį laiką Gaučys nebegirdėjo net jos alsavimo...

– Uždek šviesą!.. – jau pati paliepė Gaučiui. – Greitai!..

Atsisėdusi lovoje, per galvą nusivilko tuos marškinius, nusviedė į aslą, atsigulė aukštielninka, sulenkė kojas per kelius ir praskėtė:

– Nu, pasižiūrėk dabar!.. Kur aš kruvina, kur aš kokia?.. Viskas man ten švaru, viskas tvarkoj, viskas kaip buvo!

– Akimis aš matau, kad ne... – pasakė Gaučys, net perbraukė tą jos vietą delnu, pasižiūrėjo į jį prieš šviesą.

– Dabar matai?.. Tada mãža kas tau po antklode pasirodė!.. Pabandom dar kartą! Šviesoj!.. Kad visą laiką matytum! – ji užkišo delną jam už trumpikių gumos, Gaučys jautė jos delną, jautė švelnius jos pirštus.

– Padarysiu jį kietą, kietą!.. Jau jis kaip didėja! Paskui aš – greitai ant tavęs, ir iš ten jau jis niekur nebedings! O tu matysi iš priekio abi mano šlaunis, savo akimis matysi, ir niekas tau daugiau nebepasirodys... Oi, jau aš noriu tavęs!.. – ji greitai užsisėdo ant jo.

Bet jiems nieko neišėjo. Visai nebuvo taip, kaip Maška tikėjosi. Ji dar kurį laiką pasėdėjo, paskui atsigulė šalia:

– Kodėl jis iš ten dingo? Kas dabar jam pasirodė?

– Maška, nepyk, aš kažkodėl pagalvojau, o jeigu ten vis tiek yra užsilikęs koks gabaliukas? Koks visai mažas gabalytis?.. O daktaras ir nepastebėjo...

– Užgesink šviesą, Juzikai...

Gaučys užgesino, Maška ilgai tylėjo, paskui pasakė:

– Nereikia tau jokio daktaro, Juzikai! Tau tiktai kitos moters reikia, ne manęs. Kad su ja neprisimintum.

Gaučys perlipo per ją, neieškojo net šliurių, nuėjo basomis į virtuvę rūkyti. Paskui gulėjo šalia aukštielninkas, paskui pasakė garsiai, nė nemanydamas, kad Maška jau miega:

– Ir su kita man taip bus!..

– Su kita nebus!

– Bus!..

Ir Gaučys nusigręžė į sieną, manė, kad po viso šito ilgiausiai neužmigs, bet užmigo. Pajuto, kad Maška jį purto už peties.

– Juzikai, atsibusk!.. – iš jos balso Gaučys suprato, kad ji dar nė bluosto nebuvo sudėjusi, nors jau buvo, ko gero, pats parytys.

Jis net pabūgo, kad ji vėl norės pabandyti tą patį, ką vakar.

– Juzikai... Jeigu tau viskas išeitų, ar tu galėtum gyventi su manimi ligi pat senatvės, nors mes niekada ir nebeturėtume tų vaikų?

– Galėčiau, Maška, aš tik su tavim viena ir galėčiau. Net ir tada, jeigu man jau niekuomet nieko nebeišeitų.

– Bet aš tada negalėčiau... O man dar tik dvidešimt treji, dabar aš pati būčiau kaip Klava... Ta trijų dienų neištverdavo!

Abudu ilgam nutilo, kol Maška vėl nepradėjo:

– Juzikai, aš esu labai pavydi! Net pati anksčiau nežinojau, kad tokia esu!.. Bet dabar... Juzikai, pabandyk su Verute, su ja tau tikrai išeis.

– Su žmonos drauge?!..

– Žinoma, jeigu tu jau iš anksto įsikalsi taip į galvą – tai ir neišeis.

– Nieko aš sau neįsikalu!..

– Verutė duos. Ir viskas išeis! O paskui ir su manim tau išeis!..

– Nes tu jai papasakosi, kad man su tavim nestovi, kad man tai bus kaip kokie vaistai ar kaip kas... Šitaip tu nori? Kad paskui Verutė – visam bendrabučiui!?.. Ir kodėl jūs tą mano birką viena kitai tiesiog iš saujos į saują perdavinėjat? Nejaugi visos tokios kurvos esat, kad jums jau visiškai nebesvarbu, nuo kurios vyras ką tik nulipo, svarbu tiktai, kad ir ant tavęs dar užlipo? Juk taip ar ne taip?..

– Ne taip! Ir iš saujos į saują man Klava tavęs neperdavė! Ji man tiktai pasakė, kad tu iki jos – šiais laikais! – dar nebuvai turėjęs moters, kad ji tau buvo pirmoji, kad... esi labai geras, kad... Kad ji, sena kurva su dviem vaikais, neturi teisės tau sugadinti gyvenimo... Kad užtenka jai ir to, kad sau seniai susigadino... Daug

apie tave ką sakė. Kad vaikus labai myli, kad būsi labai geras tėvas, kad... kaip žmogus labai geras, net per daug geras...

– O dabar aš pats neturiu teisės sugadinti tau gyvenimo!..

– Ne tu jį sugadinai. Pats sugedo.

– Ne! Aš! Teisingai amžinatilsį motina sakė, kad esu nesutupėtas, o aš dar supykau... Reikėjo man trenkti tada kumščiu į stalą, ir viskas! Neisi man į jokias kaltūras! Esi nėščia – ir tupėk sau namuose kaip perekšlė!..

– Juzikai, baik! Niekada nebeprimink man tos kaltūrkos!.. Mes juk pradėjom apie Verutę.

– Apie Verutę, Birutę, Danutę... Jeigu nori žinoti, aš net nenumanau, kaip vyrai tai daro, nuo ko pradeda, ką sako iš pirmo... Nejaugi taip iš karto: laba diena, šmakšt ranką po sijonu, einam dulkintis?..

– Yra ir tokių, bet su Klava – juk žinojai?..

– Nieko aš nežinojau! Klava pati viską žinojo, man ir žinot nieko nereikėjo...

– Klava, Klava, Klava!.. Jau po dviejų dienų ji į kambarį Mišką parsitempė!

– O gal dar ir Dimką?

– Gal ir Dimką, gal Timką, man tas neberūpėjo. Man tada tik tu vienas rūpėjai. Užtenka tos Klavos!.. Bandysi su Verute?..

– Ne!

Ji įsikniaubė į pagalvę, jos pečiai pradėjo krūpsėti.

– Maška, – paklausė Gaučys, – tu neatsimeni, kas

man ligoninėje sakė: Juzikai, aš niekada daugiau nebeverksiu?..

– Gerai!.. – ji pasisuko šonu, pro užuolaidas jau skverbėsi ryto šviesa, Gaučys matė, kad Maška guli, pasirėmusi galvą ranka, tik akių žvilgsnio dar negalėjo įžiūrėti, vien jautė, kad ir ji žiūri jam tiesiai į akis. – Jeigu su Verute – ne, tai kam tu mane tada pasisodinęs ant kelių raminai, kam sakei, kad viskas man susitvarkys, viskas mums bus gerai, kad jūsų kaime net keturiasdešimtmetė kaimynė pagimdė? O aš apsiraminau, aš net viskuo patikėjau, durnė! Kaip aš pastosiu, jeigu tau niekas su manim nebeišeina... Juk aš tikrai patikėjau, durnė!..

Gaučys perlipo per ją, nuėjo į virtuvę, atsinešė cigaretes ir peleninę:

– Pasislink toliau, aš parūkysiu ant lovos krašto.

Atsisėdo, surūkė vieną cigaretę – tylėjo, surūkė antrą – vis tiek tylėjo.

– Juzikai, – pasakė Maška. – Neatimk iš manęs paskutinės vilties... Aš vis tiek tikiu, kad mes dar turėsim vaikų, aš kažkaip savyje net jausti tai pradėjau. Žinai, aš jau viską apgalvojau. Jeigu ji dar nesusirado sau kitos draugės vasaros kaltūrkoms, sekmadienį aš nuvažiuosiu ryte į bendrabutį ir atsivesiu ją čia. O paskui aš ją nugirdysiu...

– Tu ją nugirdysi? Tokią žemaičių kumelę!.. Pirmiau pati nuvirsi nuo kėdės!

– Nebijok! Aš dar turiu kelias tabletes migdomųjų, kur man vakarais ligoninėj duodavo, bet likeryje netirpsta, aš bandžiau. Judu gersit degtinę, Verutė ne-

mėgsta likerio, aš iš anksto sutrinsiu smulkiai... Nieko tau nereiks daugiau daryti, tiktai šitą. Aš net nurengsiu ją ir paliksiu tau nuogą, gerai? Paimk ją žiauriai, kaip prievartaudamas, gerai, Juzikai?

– O tu? Stovėsi ir žiūrėsi?

– Iki vakaro išeisiu į bendrabutį. Bet turėsi man įduoti butelį likerio. Juk aš ten sienomis lipsiu, viską įsivaizduodama!..

– O kaip tu įeisi, jeigu tų kitų dviejų mergų jos kambary nebus?

– Pasiimsiu jos pačios raktą iš rankinuko, paskui padėsiu... Kaip, Juzikai?

– Nežinau.

Bet Maška jau žinojo.

Gaučys atitraukė užuolaidas. Saulė jau buvo seniai patekėjusi.

– Tau išvirti arbatos?

– Išvirk.

Virtuvėj Gaučys užplikė du puodukus. Duoninėj dar turėjo pusryčiams vieną pyragėlį su mėsa, bet tas buvo nebeskanus, kažkoks guminis. Atkando kąsnį, votuliojo po burną nuo vieno žando prie kito, kol atėjo nuoga Maška, neapsivilkusi tų ant žemės numestų naktinių, anksčiau namuose visuomet taip vaikščiodavo. Atsisėdusi ant taburetės, sriūbčiojo savo arbatą.

– Uždarysiu orlaidę, – atsistojo Gaučys. – Sušalsi.

Kai atsigręžė – pagavo Maškos žvilgsnį, godžiai įsmeigtą į tą prakąstą pyragėlį. Pastūmė jį su visu taukuotu popieriumi Maškai:

– Tu pragėrei visus pinigus, o dabar neturi už ką nusipirkti valgyti?

Ji nudūrė galvą.

– Kodėl man nepasisakei?

– Bijojau...

– O ko manęs bijoti?

– Aš ne tavęs bijojau...

– Tai ko?

– Tavo gerumo...

15

Kai tą sekmadienio pavakarę Maška parvažiavo namo, Verutė gulėjo jos lovoje nuoga, aukštielninka, praskėtusi šlaunis ir garsiai knarkė. Ant stalo viskas tebebuvo taip, kaip paliko išeidama: užkandis, pusė butelio degtinės ir dar vienas pilnas po stalu. Nuo to likerio Maška visai nesijautė girta. Nuėjo į virtuvę, atidarė vonios duris. Gaučio namuose nebuvo. Prisėdo ant lovos krašto, ilgai purtė Verutę už peties. Nustojo knarkusi, bet niekaip negalėjo pabusti. Bandė pasiversti ant šono, sušuko – oi! – ir griebėsi už galvos.

– Jėzau!.. – pasakė atsimerkusi. – Kaip galvą skelia!.. O bloga!..

Maška užmetė ant jos antklodę, pripylė pusę stiklinės, prinešė prie lovos:

– Gerk!

– Susipilk ją sau į p...ą! – pasakė Verutė. – Bloga!..

– Gerk!.. – Maška prikišo stiklinę jai prie lūpų, Verutė išgėrė ir tuoj pat šoko iš lovos, Maška girdėjo, kaip ji vonioj vemia.

Parėjo, susispaudusi delnais smilkinius, pamatė ant žemės savo kelnaites, liemenuką, suknelę:

– Jėzus, bet juk aš plika!

Greit apsirengė, vėl krito atgal į lovą.

– Duok dar! – dabar paprašė pati. – Dabar jau gal nebeišvemsiu? Ir užsigert ko duok!

– Rauginto agurko duosiu.

Dabar jau nebeišvėmė.

– Maška, bet kodėl aš taip greit pasigėriau?.. Ir kodėl tu mane pliką išrengei?

– Aš tavęs neišrengiau... – pasakė Maška, likusią degtinę ji išgėrė prie stalo pati.

– Gaučys nurengė?.. – Verutė atsisėdo lovoj. – O kur tu buvai?

– Aš į bendrabutį nuvažiavau.

– O kodėl tu palikai mus vienus?..

– Man Gaučys daugiau gert nebeleido, o aš jau buvau užsikabinusi, supykau, pasiėmiau butelį ir išvažiavau... Išdulkino jis tave? Išdulkino?

– Maška, dėl Dievo meilės... Aš nieko neatsimenu, nieko nejutau! Man yra taip buvę, bet vos tik pajusdavau, kad jau dulkina – moment atsibundu ir išblaivėju! Maška, aš labai atsiprašau, tu nepyk, tikrai atsiprašau! Niekuomet nebūčiau pagalvojusi, kad tavo Gaučys... Bet kaip aš taip užmigau!.. O jis – savo žmonos draugę!..

– Argi tu nežinai, kad visi vyrai tokie?

– Kam tu mane palikai su juo? Man dabar prieš tave tokia gėda!.. Maška, aš važiuoju, kol jis dar neparėjo!..

Pasigriebusi rankinuką, ji vos ne tekina išbėgo pro duris, bet Maška jau buvo įdėjusi atgal jos raktą. Atsisėdo prie stalo, iš kito butelio dar įsipylė degtinės. Bet kur jos Gaučys? Kodėl jis nulipo nuo jos ir išėjo, o Verutė taip ir liko gulėti pražergtomis šlaunimis? Tiesą sakant, o kodėl jis turėjo gulėti šalia ir laukti, kol ji pareis? Dabar ji neabejojo, kad Gaučys patvarkė Verutę. Dabar jiedviem viskas bus gerai!.. Ji dar išgėrė degti-

nės, tačiau niekaip negalėjo susigaudyti savyje. Juk ir tas jos džiaugsmas nebuvo kaip džiaugsmas, ir pavydas – visai ne kaip pavydas, nors aiškiai matė juos lovoj abu nuogus, visą popietę nieko juk daugiau ir nematė. Išgirdo, kad Gaučys rakina lauko duris. Net nustėro laukdama, kol tarpdury pamatys jo veidą. Bet Gaučys pirma nuėjo į vonią. Paskui Gaučys priėjo prie stalo, trumpai žvilgtelėjo į vos nugertą butelį, atsisėdo priešais kažkoks lyg suzmekęs, susmukęs, nelaimingu veidu. Maškai atėmė amą. Vos įstengė paklausti:

– Nu?..

Gaučys tylėjo. Maška prisipylė beveik pilną stiklinę degtinės, jis ir į tai neatkreipė jokio dėmesio. Ji nugėrė pusę:

– Pasakok! Viską man smulkiai papasakok!.. Aš tavęs klausiu!

– Verutės galėjai paklausti...

– Aš ir klausiau, bet ji miegojo, ji nieko neatsimena!

Gaučys užsirūkė, dar patylėjo.

– Nu?!.. – Maška net koja dabar treptelėjo į grindis.

– Kad nėr ko pasakoti...

– Nu, nurengiau aš tau ją, palikau lovoj nuogą, išėjau, o toliau?..

– Nusivilkau kelnes, marškinius, priėjau artyn, praskėčiau rankom šlaunis...

– Ir tau nepasistojo?

– Pasistojo.

– Tai kodėl ne...

– O paskui staiga pamačiau akyse tave: kaip tu sėdi

viena su tuo buteliu bendrabuty, kaip tu kankiniesi, kaip tu mus abu iš ten vis tiek matai... Ir dar pagalvojau: kaip tu mane turi mylėti, kad šitaip galėtum padaryti? Viską pati? Kokia kita moteris galėtų? Man pasidarė taip tavęs gaila, taip gaila, o aš turiu lipti ant tos miegančios išsižergusios karvės?..

– Ir vėl per mane!.. Kodėl, na, kodėl tau pasidarė manęs gaila, kodėl tau savęs nepasidarė gaila?.. Viskas, dabar jau viskas!..

Maška išgėrė, kas buvo stiklinėj, net nenusipurtė. Ir vėl tuoj pat susipylė viską iš butelio. Gaučys nežiūrėjo į ją. Rūkė tik, rūkė, rūkė...

– O kodėl tu paskui išėjai?

– Kodėl aš turėjau čia būti?

– Tai kur tu buvai visą pusdienį?

– Nuvažiavau į miestą, sėdėjau ant suoliuko, į vaikus žiūrėjau.

– Viskas!.. Dabar jau viskas!.. – vėl pakartojo Maška.

Ji pakėlė aukštyn beveik pilną savo stiklinę, bet negėrė, žiūrėjo per jos viršų į Gaučį. Staiga visiškai kitoks pasidarė jos veidas. Gaučiui pasirodė – svetimas, atšiaurus, pilnas kažkokio lyg įtūžio, lyg kokio dar niekad jam nematyto jausmo.

– Pasižiūrėk man į akis! – liepė Maška. – Žiūrėk, nesigėdyk!.. Ir atsakyk man tik į vieną klausimą: kaip dabar bus?

– Aš nežinau... – gūžtelėjo pečiais Gaučys. – Spręsk tu.

– Gerai! Visą gyvenimą viena pati viską sprendžiau – viena pati spręsiu ir dabar!.. O tu, mėme, eik ir par-

nešk man du butelius likerio. Galiu dabar nusigert negyvai!

– Maška, tau rytoj į darbą.

– Nusišikt man ant to darbo!

– Bet tau užrašys pravaikštą...

– Nors ir tris!..

– Gerai, – atsistojo nuo kėdės Gaučys. – O pareinant man pasiimt iš rūsio tą čiužinį?

– Virvę pasiimk! Ant ko pasikarsi?.. Galėsi gulėt šalia, aš vis tiek, kaip ta Verutė, nieko nebejausiu!..

Kol jis atstovėjo eilę degtinės skyriuje, jau buvo bepradedą temti. Maška visiškai nuoga gulėjo išsiplaikščiusi lovoje, buvo jau visiškai girta. Ten, prie stalo, ji per daug staigiai išgėrė tą butelį, jis tik dabar mušė jai į galvą.

– Užtrauk užuolaidas ir uždek šviesą!

Gaučys viską padarė kaip lieptas.

– Ir nusivilk!

Gaučys nusivilko marškinius, pasvėrė ant kėdės atlošo. Padvejojo, nusimovė ir kelnes. Tada nuėjo į virtuvę, atnešė seną „Rabotnicos" numerį, užklojo juo kitą kėdę, prinešė jai prie lovos, pastatė šalia ir tą likerio butelį, ir taurelę. Tegu geria gulėdama, bent nenugrius ant grindų paskui, kaip aną naktį. O pats sau atsinešė peleninę, pasidėjo ant tos pačios kėdės, pats jai ir taurelę pripylė. Tegu geria, kol užmigs, ką jis gali padaryti, kad daugiau nebegertų? Išgėrusi ji vėl atvirto aukštielninka:

– Paguldyk mane lygiai taip, kaip Verutė gulėjo!

– Tu ir taip toj pačioj vietoj guli.

– Šlaunis man išskėsk kaip jai!.. Žiūrėk ten, žiūrėk!..

Paskui ištiesė ranką, paspaudė jam tarpukojį:

– O kodėl tau dabar nepasistojo? Prieš ją – iškart, o prieš mane – ne?!.. Aš blogesnė tau kuo?

– Tu visai girta!

– O Verutė – blaiva?.. Ji dar ir miegojo! O aš nemiegu! Įpilk dar vieną, invalide tu!.. Impotente!..

Gaučys įpylė. Paskui pamatė, kad užsivertė į viršų jos akių baltymai, paskui ji užmerkė vokus ir tučtuojau užmigo. Gaučys sėdėjo šalia, ant lovos krašto, rūkė, o kita ranka glostė ilgas, gražias, vis dar praskėstas šlaunis. Šviesoje jos tikrai nebeatrodė jam kruvinos, jis net nepagalvojo apie tai. Kad kas būtų žinojęs, kaip jam buvo gaila savo vargšės Maškos!.. Kaip suprato, kaip mokėjo, kaip sugebėjo, – juk ji viską darė, kad jiems būtų gerai, kad tik abudu būtų laimingi! Ir pačiai didžiausiai aukai, kokiai tik gali ryžtis moteris, ji pasiryžo... Maška, tu mano Maška!.. Dabar jau tik mechaniškai glostydamas ją, jis prisiminė Vidą. Net ne Vidą, o tik pamatė ant Piliakalnio vėjo plaikstomus atverstų vadovėlių lapus. Paskui kažkodėl – savo matematikos mokytoją, seną jau žmogų, net girdėjo klasėje jo balsą:

– Jeigu uždavinys nesisprendžia, pirmiausia patikrinkite savo sprendimą: gal kur netyčia vietoj pliuso parašėt minusą, gal suklydot sudėdami ar daugindami... Dar ir dar kartą! Jeigu klaidos jūsų sprendime nėra, kokią privalome padaryti išvadą? Kas žino?.. Niekas?.. Vadinasi, klaida yra pačioj uždavinio sąlygoj!..

Gaučys nunešė ant stalo taurelę ir butelį, kad Maška naktį besiblaškydama nenuverstų, užgesino šviesą, užklojo ir atsigulė į savo vietą prie sienos. Rytoj jam reikėjo į darbą. Gal pirmą kartą Maška nepajuto, kaip jis atsikėlė, kaip pavalgė, kaip išėjo į darbą. Norėjo palikti ant virtuvės spintelės jai pinigų, bet nepaliko: maisto yra pripirkęs, o pagirioms dar yra du beveik pilni likerio buteliai, tegu kaip nors užtenka ligi vakaro.

Kai vakare parvažiavo – Maška per dieną tebuvo išgėrusi tik tą vieną butelį, praimtąjį. Antras taip ir stovėjo vidury stalo.

– Juzikai, tu rytoj paskambinsi į mano darbą, pasakysi, kad turiu temperatūros, gerai?

– Vėl gersi?

– Rytoj ne. Turiu mieste reikalų.

– Gal į polikliniką eisi?

– Eisiu.

Po vakarienės Gaučys išėjo į kiemą ant suoliuko parūkyti. „Vadinasi, klaida yra pačioj uždavinio sąlygoj“... Blogiausia tai, kad ne jis tą sąlygą sudarė ir nieko joje pakeisti negali. Jei sąlyga klaidinga – uždavinys nesisprendžia. Kas pasikeis, jeigu ir suras jis tą klaidą? Uždavinys vis tiek neišsispręs.

Šį rytą Maška atsibudo, kai jis kėlėsi, bet liko gulėti. Atsikels vėliau, kai jis užrakins lauko duris.

Vakare, vos įėjęs į vidų, Gaučys pajuto kepamų bulvių kvapą. „Vadinasi, Maška dar negirta“, – prausdamasis galvojo. Ji sėdėjo virtuvėj prie spintelės, tartum laukdama jo. Tačiau jos veidas pasirodė Gaučiui keistas.

– Nu, Maška, tai kieno čia šuo pasikorė?.. – nusišypsojo Gaučys.

– Mūsų, Juzikai, mūsų... – atsakė rimtai, kuo rimčiausiai.

Jiedu kartu pavalgė, ji atsistojo pirmoji, pasakė jam:

– Einam į kambarį.

Ant spintelės viskas taip ir pasiliko, Maška nesudėjo nieko į kriauklę. O kambary susisėdo vienas priešais kitą, tiktai Gaučys pastatė toliau į šoną nepraimtą likerio butelį, kad galėtų geriau matyti jos veidą ir lūpas. Ta keista išraiška, su kuria ji pasitiko Gaučį virtuvėj, ir dabar niekur nebuvo dingusi. Kurį laiką abu tylėjo, Gaučys laukė, o ji ant staltiesės susinėrė abiejų plaštakų pirštus:

– Dabar klausykis, Juzikai... Aš šiandien nunešiau į teismą skyrybų pareiškimą. Prieš tai dar išsiėmiau pažymėjimą, kad negaliu turėti vaikų, ir tą pridėjau. Skyrybos bus trumpos, juk vaikų mes neturim, buto dalintis nereikia, tau jo čia nė kiek nepriklauso, atsikraustei į manąjį. Nebijok, tau nieko kalbėt nereikės, aš pati viską pasakysiu teisėjai.

– Kada?.. – vienom lūpom paklausė Gaučys.

– Norėjo paskirti po trijų mėnesių, bet aš teismo sekretorei įkišau šimtą rublių, ir tada ji pasakė, kad viską taip patvarkys, kad bus po trijų savaičių. Kvietimus į teismą atsiųs paštu, sakė.

– O iš kur tu gavai tą šimtą rublių, jei viską pragėrei ir pavalgyt už nieką nebeturėjai?

– Tada, kai motina atidavė mums savo pinigus, ji

man slapčiom dar įkišo į kišenę tą šimtą. Sakė: pasisiūdink plačią suknelę, megztinį laisvą nusipirk, tiktai nevaikščiok susivaržiusi, nespausk vaiko... O paskui man jau... nebereikėjo. Aš apie tą šimtą vakar naktį ir atsiminiau nemiegodama.

Ji atleido sunertus pirštus, nusimovė nuo rankos žiedą, padėjo priešais Gaučį vidury stalo.

– Tau mano motina jį padovanojo, – pasakė Gaučys, – tau jis ir priklauso!

Nusimovė ir savąjį, padėjo šalia.

– Ir šitą pasiimk. Kai vėl tekėsi – antros tokios motinos gal jau nebebus...

– Juzikai, bet juk čia tavo tėvo žiedas! O kai tau pačiam reikės – naują pirksi?

– Man daugiau nebereikės. Aš impotentas.

Gaučys atsistojo nuo stalo, metė dar vieną žvilgsnį į abudu žiedus.

– Juzikai, kur tu išeini?

– Į kiemą ant suoliuko parūkyti.

– Prisėsk dar.

Gaučys prisėdo ant paties kraštelio.

– Klausyk, Juzikai... Kai mus išskirs – juk aš tavęs nevarysiu lauk sulig ta pačia diena!.. Kai uždės tau pase viengungio štampą – vėl parašysi pareiškimą dėl bendrabučio. Jame yra laisvų vietų, aš žinau! Pagyvensi čia, kol duos.

– Nepagyvensiu. Ir į bendrabutį niekada negrįšiu.

– Tai kur tu gyvensi?

– Niekur negyvensiu.

– Nuomosies kambarį? O ar žinai, kiek mažiausias kambarėlis Klaipėdoj kainuoja? Tau net kilkei ir kefyrui nebeliks! Ir nuomos visur paprašys už metus į priekį! Iš kur tu paimsi tokius pinigus? Turėsi grįžti į bendrabutį!..

– Į-ben-dra-bu-tį-aš-nie-ka-da-ne-grį-šiu, – atsistojęs nuo kėdės pasakė Gaučys ir išėjo į kiemą vėl ant to paties suoliuko. Priešais dabar nebuvo jaunųjų mamų nei jų vežimėlių, mėlyno ir balto, todėl Gaučiui nebereikėjo nusigręžti į kitą pusę, jis rūkė sėdėdamas veidu į taką. Pro šalį vis praeidavo žmonės, bet Gaučys juk nė vieno nepažinojo, o gal net ir nematė jų praeinančių.

Ne, nebus taip, kaip sako Maška. Milicijoj, prokuratūroj, teisme – ten ištardo žmogų iki paskutinio siūlelio, kiek kartų jis yra apie tai skaitęs? Ir logikos čia jokios nėra, teisėjas tą iškart supras: jeigu jiedu skiriasi dėl to, kad Maška negali turėti vaikų, tai kodėl skyryboms padavė ne pats Gaučys, o ji? Teismui juk reikės išsiaiškinti tikrąją skyrybų priežastį!.. Ir aiškinsis, ir tol juos klausinės, tol klausinės, kol galų gale arba Maška prasitars, arba jis pats turės pasisakyti, kad yra impotentas, kad skiriasi jie ne dėl to, jog negali turėti vaikų, o dėl to, kad Gaučys, kaip Maškos vyras, negali atlikti savo vyriškos pareigos... Štai kaip bus! Jeigu bus... Ar begali būti didesnė gėda ir pažeminimas? Ir apie visą šitą – viešai, prie visų, su visais įrašymais į popierius?..

Gaučys atsistojo nuo suoliuko. Štai ir suprato, štai ir išsiaiškino viską pats sau. Maška plovė indus virtu-

vėj, Gaučys nusirengė, atsigulė į savo vietą prie sienos. Paskui atsigulė ir Maška:

– Juzikai, leisk man užmigti, prisiglaudusiai tau prie nugaros?..

– Ne. Pratinkis šalin nuo to.

Ji giliai atsiduso, atsitraukė. Gaučys nesiklaũsė, kaip ji dabar alsuoja: kaip prieš pat miegą ar kaip kitaip... Jis klausėsi pats savęs. Bet visame jame dabar buvo tik labai nyku ir tylu. Tarpais išgirsdavo ausyse lyg kokį gaudesį, jeigu, žinoma, nykuma, liūdesys, neviltis žmoguje apskritai kaip nors gaudžia... Kai tas gaudesys nutildavo, po Gaučio galvą klydinėjo visokios padrikos, niekaip nesusijusios mintys, iškildavo ir vėl dingdavo trumpi, nieko prasmingo nereiškiantys vaizdai, kažkada girdėtų ar skaitytų sakinių nuotrupos... „Ir jeigu net tada neradot klaidos, vadinasi, klaida yra pačioj uždavinio sąlygoj“... Klaida... Klaida... Klaida-Klai-pė-da... Išmesk vidurinįjį skiemenį – ir vėl išeina tas pats žodis! Klaida – Klaipėda... Klaida-Klaipėda...

– Ką tu ten šnibždi tamsoje?.. – išgirdo už nugaros Maškos balsą.

– Nieko, Maška, nieko... Tu miegok.

Ir tada pats užmigo.

Rytą į darbą vėl išėjo kartu, naktį buvo liję, bet dabar tiktai rūškanas, tamsus dangus gulėjo žemai virš miesto. Eidamas pro savo suoliuką, Gaučys netikėtai stabtelėjo:

– Maška, važiuok viena! Aš pamiršau mašinos raktelius...

Nieko nepasakiusi ji nuėjo. Gaučys stovėjo ir žiūrėjo į ją nueinančią. Nugara ji nepajuto jo žvilgsnio, neatsigręžė, ėjo tolyn nudūrusi galvą, žiūrėdama tik sau po kojų. Gaučys, kai jau visai jos nebematė, sugrįžo atgal.

Anoj pusė gatvės, prie autobusų stotelės, dar stoviniavo koks dešimt žmonių, bet Maškos tarp jų nesimatė, jau buvo nuvažiavusi. Gaučiui dabar ir nebereikėjo anos gatvės pusės, jam reikėjo šios. Taupomojoj išsiėmė visus pinigus, visus ligi paskutinės kapeikos, net pačią knygelę iš jo paėmė. Grįžęs pakišo gana storą pundelį spintoj po savo marškiniais – ir vėl išvažiavo.

Autobusų stoty, atvertęs galvą, tyrinėjo ant stulpo prikaltą tvarkaraštį. Jo autobusas išvažiuos po pusvalandžio, vadinasi, ten jis bus maždaug apie patį vidurdienį. Jau sėdėdamas viduje, jau už miesto, taip ir nepasižiūrėjo nė karto nei į vietomis jau pradedančius gelsti medžius, nei į ražienose varlinėjančius gandrus. Į nieką nežiūrėjo, tik kažkur į save, giliai į savo galvą, ar gal ligi pat pakaušio, tiktai nežinojo, ar viską gerai suvokia, ką tame savyje mato?

Atvažiavo, išlipo, nuėjo gatvėmis. Iš įpratimo buvo besukąs pačiu pagelžkeliu, bet susizgribo: „Ko man dabar ten?..“ Norėjo pasukti į miesto kapinių pusę, bet ir vėl sustojo: „Ar mirusiam geriau, jeigu atėjęs kas pastovi prie kapo? Jie juk nemato! O jeigu po žmogaus palieka kokia dvasia – ji juk ne ten, ne po žeme“. Todėl pasuko į kaimą vieškeliu. Čia, toliau nuo jūros, lietaus nebuvo nė žymės, pro debesų tarpus net pašildydavo nekaršta, bet maloni rugsėjo saulė. Eidamas tuo vieš-

keliu, pasikalbėjo galvoje su motina, bet jautė, kad ji arba nieko negirdi, arba nieko nesupranta. Bandė mintimis, lyg kokiu telefonu, pasikalbėti ir su Maška, bet anam gale Maška nebeatsiliepė.

Švažo sodyboje, aplink šulinį, aplink svirtį, vaikėsi vienas kitą keli maži vaikai. Takas pro didįjį sodą vis taip pat leidosi žemyn, bet sodas jau buvo nebe tas: nebesirikiavo lygiomis, gražiomis eilėmis obelys, daug buvo apdžiūvusių, iš tarpų nemažai jau iškirsta ar išpjauta. Užlipęs ant Piliakalnio, pasižiūrėjo anon pusėn. Nebesiganė pačiam paupy karvė, nebesėdėjo ant kranto nebylė mergaitė. Tik pušis tebeaugo pačiame Piliakalnio krašte, ir didžioji šaka tebesitiesė tolyn virš vandens. Nenusirengdamas Gaučys visai lengvai užsiropštė ant jos. Nusirengti jam ir nebuvo ko: atvažiavo apsiavęs tik sandalais, apsivilkęs kelnėm ir marškiniais. Turėjo kišenėje cigarečių, degtukų, gal dar kokį vieną rublį, bet ir tą kapeikom. Dar Maškos buto raktą, o savivartės raktelius paliko išeidamas vidury stalo, kur blizgėjo vakar nusimauti jų vestuviniai žiedai.

Skersas, skersas, balansuodamas išplėstomis rankomis, nusigavo jis iki pat šakos galo, iki dvišakumos, kur jau buvo daug geriau stovėti. Žemai, pačiame duburio viduryje, sukosi ratu kažkokios išrautos pakrantės žolės, nulaužta juodalksnio šakelė, visokios šiukšlės. Sudėjęs delnus prie lūpų, sušuko tolyn kaip Tarzanas:

– U-hu-hūū!..

– Ju-ūzik!.. Ju-ūzik!.. – atsiliepė jam iš ten.

Gaučys geriau įsižiūrėjo: išlindę iš už krūmo, žolėje

prie pat vandens stovėjo abu Klavos berniukai, šaukė jį vardu ir mojavo.

– Šoksi tu ar ne?.. – išgirdo Gaučys už nugaros kažkieno kito balsą.

Jis lėtai, atsargiai pasisuko atgal. Ant tos pačios šakos, tiktai atsirėmęs nugara į kamieną, stovėjo Švažas. Sudžiūvęs, pasenęs, ligi pečių nudrykusiais žilais plaukais. Tiktai veidas buvo ne jo, tačiau Gaučys jį tuojau pažino iš skirtingos spalvos akių...

– Šoksi tu ar ne?.. – vėl pakartojo ir nekantriai treptelėjo koja į šaką. Sumataravęs rankomis, šleivas, kreivas krito Gaučys žemyn.

POST SCRIPTUM. Autorius atsipraša, kad toks trumpas, paprastas teišėjo romanas, bet juk trumpas, paprastas tebuvo ir Jiuozapo Gaučio gyvenimas...

1998 rugpjūtis–2003 vasaris

Granauskas, Romualdas
Gr 79
Duburys: romanas / Romualdas
Granauskas. – Vilnius: Lietuvos
rašytojų s-gos leidykla, 2003. – 257 p.
ISBN 9986-39-279-9
UDK 888.2-3

Klasikinės meninės kalbos
romanas aprėpia visą svarbiau-
siojo personažo gyvenimą.
Vaikystė kaime, skaitymo
kvaitulys, tikra draugystė,
kariuomenė, paprasčiausias
darbas sovietmečio Klaipėdoje,
statybininkų bendrabučio
šiurpas, svaigi erotika ir staiga
užklumpanti lemtinga meilė –
čia visa taip tikra ir paprasta,
kad jaudinantis pasakojimas
auga tartum savaime. Prozos
menas kartu augina dramatiškų
likimų medį, egzistencinę
kūrinio įtampą.

ROMUALDAS
GRANAUSKAS
D U B U R Y S

ROMANAS

Redaktorius
Valentinas Sventickas
Dailininkas
Alfonsas Žvilius
Korektorės
Alma Butkevičiūtė,
Danguolė Tunkevičienė
Maketavo
Dalia Kavaliūnaitė

2003 03 25. 8,6 leidyb. apsk. l.
Užsakymas 3.402.
418-oji leidyklos knyga.
Išleido Lietuvos rašytojų
s-gos leidykla, K. Sirvydo 6,
2000 Vilnius. rsleidykla.lt /
rsleidykla @ is.lt
Spausdino AB spaustuvė
„Spindulys“, Gedimino 10,
3000 Kaunas.
www. spindulys.lt

Kai esi vienas pirmųjų romano skaitytojų,– perskaitęs šį tą užsirašai. Užvertęs puikaus prozininko Romualdo Granausko pirmojo (!) romano paskutinį puslapį, užsirašiau vieną sakinį: įdomus, jaudinantis, paprastas, jaudinančiai paprastas. Dabar pridėčiau: yra tankus audinys (dažnai šitai vadinama veikėjų gyvenimo aplinka, šįsyk tai daugiausia sovietmečio Klaipėda), bet talentingam rašytojui nereikia jo demonstruoti. Dramatiški likimai plaukia gyvenimo upe. Likimai ir vaizdiniai nurungia bėgantį laiką. Palieka teorijų laukui žodžius apie romano mirtį. Miršta tik herojai.

Šis romanas tiesiog pasmerktas skaityti. VALENTINAS SVENTICKAS

ISBN 9986-39-279-9
9 789986 392798